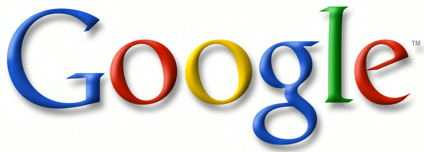

Z. Topelius

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARY

HOOVER WAR
COLLECTION

SAMLADE SKRIFTER

AF

ZACHARIAS TOPELIUS

TOLFTE DELEN

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

FJÄRDE CYKELN. II.

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

AF

Z. TOPELIUS

FJÄRDE CYKELN.

SENARE AFDELNINGEN.

PRINSESSAN AF VASA.

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1900.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER.

XII.

PRINSESSAN AF VASA.

Fältskärns tolfte berättelse.

Den nya brasan tändes med näfver, som barnen brukade rifva för sex styfver i veckan, och mormor tog, som ålderspresident, först till ordet.

— Det förekommer mig — sade hon — som skulle vi sitta här och vänta på bröllop. Om jag minns rätt, är det nu det, som bör följa i laga ordning. Hvarför skulle vi annars fått veta så mycket om en hel lång kärlekshistoria mellan den unga Carl Victor Bertelsköld och borgarekungens dotter, Ester Larsson? Jag har visst intet emot den unga förnäma herrn, fastän jag medger det var okristligt att taga lifvet af en människa på spanska värdshuset utanför Horns tull i Stockholm. För resten tycks han vara en beskedlig ung man, som visar sin mor en skyldig aktning, och det gör honom heder. Men så mycket mer har jag emot den öfverdådiga unga flickan. Jag kan sannerligen inte förstå, huru kusin Bäck, som är en förståndig och rättskaffens människa, kan framställa sådana exempel för ungdomen, som Ester Larsson. Är det passande för en ung flicka att först rida på skengalna hästar, så att hon bryter nacken af sig — nära var det — och sedan löpa som

en tattarunge midti natten genom Lillkyro skog med »dimdrottningens strumpeband»? Dimdrottningen! Jo jag tackar, det låter mycket poetiskt, men betyder ingenting annat än en slarfkärra, som flyger kring skogen med kippade skor och håret kring öronen. Sen få vi höra huru hon illfänas för att få se kungen i Stockholm, hoppar ut genom ett fönster i fjärde våningen, går objuden på en maskrad på hofvet och klär ut sig till någon sorts Flora eller Freja som ett spektakel för folk! Det säger jag, hade Ester Larsson varit min flicka, så vet jag hvad jag gjort; jo, en risbastu hade jag gifvit henne, om hon också varit fjorton år gammal, och sedan — ja, hvad var det jag ville säga?

— Sedan skulle mormor ha satt henne i kloster, inföll Anne Sofi småleende.

— Sedan hon fått bättre förstånd, skulle jag ha sagt till henne: min söta vän, så och så är det, och nu är det min vilja, efter du har så många friare, att du gifter dig med en bra och förståndig karl af den sorten som kan hålla dig i spatsergången, om du tager dig för att än en gång skena till skogs. Och jag skulle icke ha rådt henne att den gången säga nej.

— Jag är alldeles af kusins tanke, att karbasen är oumbärlig för den tanklösa ungdomen, anmärkte skolmästarn gravitetiskt.

— Stackars Ester! suckade Anne Sofi. Hon är likväl ett godt barn med sitt häftiga lynne, och har hon felat, så har hon fått plikta därför. Aldrig kan jag tro, att mormor därför velat gifta bort henne mot hennes vilja.

— Det är något som du lyckligtvis inte förstår att bedöma, min kära Anne Sofi, fortfor mormor. Vill en bra karl vara så god och taga en flicka, som med rätt

eller orätt har vidlyftiga rykten på sitt kapitel, så anser jag att vederbörande göra bäst i att niga och tacka ödmjukast för äran. Jag undrar hvad det annars blir af den stackarn, sedan far hennes lagt ögonen till.

— Javäl, sade fältskärn. Kusin resonerar som en förståndig person, och så resonerade äfven grefvinnan på Falkby, unga Carl Victor Bertelskölds mor. Men om nio öfverdrifna och tanklösa unga flickor ha skäl att tacka för rådet och taga en strofil till man, allenast han är en hederlig karl, så kunde det hända att den tionde gåfve honom korgen, och jag kan ej döma henne värre för det, ty sådant beror af hvad virke människan är byggd. En är af vide och låter böja sig till en golfmatta. En annan är af björk och ger sin tuktomästare ris. En tredje är af asp och brytes, när hon skall böjas. Var Ester Larsson ej asp, så var hon åtminstone björk; jag fruktar där blifvit hårdt mot hårdt. Hennes mor dog bort, när flickan låg i linda; fadern var på engång despot och ytterligt svag mot sitt yngsta barn samt ännu därtill fåfäng och stolt öfver den kvicka ungen. Med sådana principer blir uppfostran alltid förvänd, och däraf blifva öfverlägsna, regellösa, häftiga lynnen ungefär sådana som Ester Larsson blef. Men se, då kommer lifvet med sitt skarpa ris och tuktar barnen för föräldrarnas fel och föräldrarna genom barnen; så gick det med Ester och borgarekungen. Sådant upplefver man alla dagar; den som vis är, han tage *ad notam.*

Mormor log.

— Förlåt mig, sade hon; när jag hör gamla ungkarlar tala om barnauppfostran, tänker jag alltid på skeppar Nyström, som byggde sig en bagarstuga och nödvändigt ville tackla den till fregatt. Det kan vara

någon sanning i hvad kusin säger, men som lifvet är en hård förmyndare, är det bäst att ej lämna vantarna från sig, utan hålla i med, så länge man kan. Därför tycker jag att Ester Larsson inte bör få en släpphändt man med romangriller och kärlekspjunk, som den unga grefven tycks vara. Apropos af grefven, hur gick det med gamla presidenten Torsten Bertelsköld, stackars karl; blef han verkligen tokig?

— Först blind och sedan vansinnig, mormor; det var förskräckligt, suckade Anne Sofi.

— Jag påminner mig det. Och om jag ej misstager mig, var konungens ring där åter i spelet?

— Det var så — inföll Jonathan ifrigt — att presidenten skulle bli kung i Sverige, men så hade han svurit att skaffa en gammal soldatänka pension, och när han nekade att han det gjort, så tappade han ringen, och så blef han blind, och så blef han tokig.

— Hör bara — sade mormor till fältskärn — hör bara på de små grytornas öron! Jag kan inte gilla att kusin inbillar ungdomen skrock. Man skall lära dem tro på Gud och inte på gamla kopparbitar.

— Och så skall man lära dem grammatikan, sade skolmästarn, och inte blanda bort dem med kökslatin, såsom *Rex Regi Rebellis.* Att ringen var ett otyg, det kom sig däraf att där var en bock. Ja ursäkta, bror har varit student och afhört Porthan, men självfva Porthan sade engång *hominorum,* och därför kan bror inte neka att det bör heta *in regem,* och inte dativus.

Kapten Svanholm, som dittills varit försjunken i betraktande af silfverknoppen på sitt spanska rö, vred vid dessa ord sina röda mustascher till ett storartadt löje och kunde ej motstå den gamla frestelsen att hugga in med sitt lätta kavalleri.

— Jag hade engång — sade han — en postiljon, som var en ytterelementskad turk att köra ihjäl hästar, och när jag fann mig befogad att plantera med käppen förnuft i den f-n, så skrek han: jag rår inte för det, kapten, för piskan var utaf bockskinn! Jo jo. Och nu påstår bror Svenonius att där var en bock i ringen. Om den bocken står i nominatus eller dasitivus, det kan komma på ett ut; jag tycker bror gör orätt i att skylla på gamla bekanta.

— Nominatus och dasitivus! utropade skolmästaren, i sin tur med ett ofantligt öfverlägset smålöje. — Den gången körde brors postiljon omkull på släta landsvägen. Man kan ha tagit till fötter vid Karstula, utan att därför springa fatt en andra klassist i latinet.

— Hjältemod! började postmästarn, som allt ännu blef pionröd i synen, hvargång Karstula nämndes; men han afbröts af fältskärn.

— Jag trodde — sade denne — att jag redan tillräckligt förklarat hvad ringen betyder; man må nu förstå den hur man behagar. Mig har den alltid förekommit som själfviskhetens onda genius, hvilken är lika odödlig som människosläktet. Ringens största fara låg icke däri att den väckte en ärelystnad utan gräns och medförde en lycka utan mått, ända till ett brådstupande fall; den låg däri, att konungens ring förhärdade hjärtat. Alla som buro denna ring blefvo mäktiga, rika och hvad människor kalla lyckliga, men blott på bekostnad af andra människors, ja af sina närmastes lycka. Så hade äfven Torsten Bertelsköld svingat sig upp på förtrampade likar. Medan han blef allt rikare, blef hans släkt bragt nära tiggarstafven; när han slingrade sig fram till den största makt, var det genom att störta sin mästare, den store Arvid Horn, som han hade att tacka för sin lysande

bana. Men det finns en moralisk tyngdlag, som, ju högre man når, gör fallet desto oemotståndligare. I det ögonblick Torsten Bertelsköld uppnått det så länge och ihärdigt efterfikade målet för hela sin lefnads obändiga ärelystnad; i det ögonblick Sveriges konung, Sveriges drottning och alla den tidens mäktigaste partichefer trängdes kring honom för att tigga hans gunst och hans förord, ja när han tyckte sig blott behöfva utsträcka sin hand för att nå själfva kronan; i detta ögonblick var han ganska säkert, utan all ringens medverkan, nära sitt fall. Däri ligger alldeles ingenting öfvernaturligt; det är rätt och slätt mänskligt; ingenting mer, ingenting mindre. Men det blir åskådligare, det fattas klarare, genom att likasom förkroppsliga denna hemska, demoniska makt, denna mänskliga själfviskhet, som beständigt uppställer sitt Jag i världens medelpunkt och därifrån utan medlidande trampar andra i stoftet. Innebor nu denna makt i konungens ring, så förstå vi dess mening, och så förstå vi hvarför den alltid förloras genom en mened. Ty en mened rycker fötterna undan säkerhetens tron; en mened gör samvetet, som är hjärtats konung, rebelliskt och uppreser människan mot sig själf: *Rex regi rebellis.* Men vare sig att en amulett har eller icke har en symbolisk betydelse, så har den alltid en stor makt, när man tror därpå. Lägg en spindel i en påse, häng påsen på ditt bröst och tro att du blir frisk däraf, så blir du frisk, det slår icke fel.

— Hvit kalf och rö', vill han ej lefva, så får han dö; nickade Anne Sofi.

— Just så. Jag vet flera som sluppit frossans besök därigenom att de skrifvit med krita på utsidan af sin dörr: N. N. är icke hemma. Men för att återkomma till Torsten Bertelsköld, bör man ej förgäta, att

tron på konungens ring var redan ett fädernearf i fjärde led och hade sin rot i tidens vidskepelse. Med den orubbliga tron på sin lycka, måste en medfödd energi bryta sig väg genom alla hinder. Däri låg den store Napoleons hemlighet. Men med tron faller äfven makten, och världens beherskare är en hand full stoft.

Mormor skakade sitt grå hufvud.

— Det där — sade hon — förekommer mig som om någon toge sig för att salta Uleå sjö med en göpne koksalt. Men hvad blef det af borgarekungen? En oförnuftig far var den gamle Larsson, det kan jag ej neka, men en duglig karl var han, som stod fast i alla frestelser för hvad han ansåg för rätt. Det skulle göra mig ondt, om han måste cedera och mista allt hvad han ägde för den orimliga processen; hur hängde det egentligen ihop med den saken?

— Därmed hängde så ihop — sade fältskärn — att Lars Larsson hade en äldre bror Thomas, som ägde ätten Bertelskölds forna stamgods Bertila gård med många andra hemman i det bördiga Storkyro. Denne Thomas hade åtta söner och tre döttrar. Sju af sönerne stupade och den åttonde, som ännu var barn, blef bortröfvad af fienden. Många år förgingo, Thomas Larsson dog, döttrarna blefvo gifta, och då tillöste sig Lars Larsson all den stora jordegendomen för rampris. Sedan hände — såsom det ofta hände strax efter stora ofreden — att en man vid namn Istvan, ridknekt hos grefve Carl Victor Bertelsköld och som haft många besynnerliga öden, följde sin herre till Finland och kom till Bertila gård. Där vaknade plötsligt hans barndomsminnen, han igenkände brunnen på gården, åstranden och annat mer. Därom fingo Lars Larssons politiska fiender spaning och intalade Istvan att återbörda sitt fädernearf, alldenstund det

befanns att han var Thomas Larssons enda kvarlefvande son, som af fienden blifvit bortröfvad. Vid samma tid förlorade Lars Larsson en hel spannmålsflotta, som togs af holländarne, och allt detta knäckte hans affärer, men ej honom själf. Vid slutet af förra berättelsen stod han ännu rak och oböjd, kämpande mot sin olycka.

— Nå, hur gick det sedan?

— Sedan inbröto ånyo svåra tider för landet med 1741 års usla krig. Svenska och finska hären kapitulerade vid Helsingfors, och medan hela Finland öfversvämmades af fienden, fortsatte partierna i Sverige sin hejdlösa kamp, tilldess att de för en kort stund räckte hvarandra handen öfver generalerne Lewenhaupts och Buddenbrocks blodiga schavott.

— Hjältemod! utbrast postmästaren. Det syntes att skolfuxarne kommit till regementet.

— Ja, när storskrytarne lupo som brackor för fienden, inföll skolmästaren.

— På kommando från bläckhornet! återtog kapten Svanholm förgrymmad. — Bror skulle berätta oss något om slaget vid Villmanstrand.

— Hör hur korparna skria! genmälde skolmästaren.

— Säg hellre örnarna, bror Svenonius; korparna äro svarta af bläck! utropade kapten Svanholm.

— Jag menar att vi haft nog af blod — svarade fältskärn allvarsamt — och jag känner ingen lust att vidare stöka i soporna från 1741. De få guldkorn där ligga kringströdda i smutsen ha dessutom redan plockats till »Hertiginnans af Finland» krona. Men väl kan det förtjena att kasta ännu en blick på insidan af vår mormorsmors ungdomstid — medlet af adertonde seklet med hela den porlande gryta, där en ny tids idéer kokades mjuka, för att sedan ätas skållheta af 1789 års revolution

— Adolf Fredriks, Lovisa Ulrikas, Tessins, Linnés tid, Gustaf III:s barndom och styfkjortlarnas tidehvarf. Skola vi tala därom?

— Ja, gör det! svarade alla med en mun, utom kapten Svanholm, som teg och tänkte på vingskjutna örnar.

Fältskärn såg en stund tankfull in i den flammande brasan.

— Ringa — sade han — kan jag åtaga mig att måla denna sjudande härd. Framför mig ligger en stad af palatser, men jag målar endast trappan af en konungaborg och förstugan af en borgareboning. I nyttans tidehvarf sitter borgarekungen på tronen. All hans kalla beräkning kan icke döda hjärtats lif. Vid hans fötter knäböjer en ung kvinna, kämpande sina tysta strider, och kring henne spinner sig nu berättelsens tråd. Säg, Anne Sofi, hvad skall jag kalla denna aftonsaga om ett människohjärta?

— Är borgarekungens dotter värdig sin rang — svarade Anne Sofi raskt — så gif denna berättelse hennes namn.

— Hvilket namn?

— Prinsessan af Vasa.

— Har jag icke sagt — smålog fältskärn — att Anne Sofi nöjer sig aldrig med mindre än kunglig värdighet!

Prinsessan af Vasa.

1. Blommorna i Hammarby.

Vid medlet af förra seklet låg en mil från Upsala, i Danmarks socken, om jag ej misstager mig, en gård vid namn Hammarby, som blifvit ryktbar ända till våra dagar. I sig själf hade stället intet märkvärdigt: det var hvarken fulare eller vackrare än mången annan mindre herrgård i Uppland; det hade sol, grönska och vatten som andra, kanhända något bördigare jord, men ingenting annat ovanligt, skulle man tycka. Det låga envånings boningshuset var af trä och liknade ett anspråkslöst kapellansboställe; de öfriga byggnaderna voro hållna i samma tarfliga stil; men det låg ett solsken af trefnad däröfver till och med när himlen var mulen, och allt var så väl vårdadt, från det målade planket kring trädgården ända till det lilla dufslaget, hvars fjädrade invånare voro hemmastadda öfverallt på gården. Dessa dufvor voro för öfrigt icke de enda vingade bebyggare i Hammarby gård; de gnabbades ofta om kornen med en flock rara, utländska pärlhöns, som trippade på gården i sällskap med gäss, ankor, kalkoner, tama änder, ett par långbenta tranor och en förnäm brasiliansk papegoja, som stundom nedlät sig att från den öppna

buren i förstugukvisten göra en lunsig promenad bredvid den enrisströdda trappan. En halfvuxen räf med en mässingskedja om halsen sneglade från sin enkom byggda koja begärligt på det flaxande och kacklande sällskapet. Ett par harungar och några kaniner tittade fram genom järntrådsgallret af en liten, för dem inhägnad täppa. I ladugården framskymtade bland den öfriga boskapen, som hemförts från betet, hornen af en tam ren bredvid ett par vackra råbockar och andra fyrfota gäster från sydligare länder. Alla dessa kräk hade ett förnöjdt och frodigt utseende; endast en björn och en filfras, instängda i sina burar vid ett aflägset hörn af gården, gåfvo då och då med ett brummande läte tillkänna sin obelåtenhet att icke få med sin närvaro hedra det öfriga sällskapets muntra konklav.

Skulle vi vågat kasta en blick i det inre af boningshuset, så hade vi varit säkra att där finna tusen rara saker, som i en högre grad skulle fäst vår uppmärksamhet, än menageriet på gården. Men trädgårdsgrinden stod där så inbjudande, fastän för tillfället stängd för objudna gäster från gården, och hvem kunde den tiden tala om Hammarby, utan att främst ihågkomma dess trädgård, som obestridt intog första rummet bland alla ställets märkvärdigheter? Stor var den icke, och många unga planteringar af ek, lind, bok, lönn och en mängd utländska trädslag vittnade om att anläggningen icke var många år gammal. Men där funnos likväl många och sällsynta saker att se i denna lilla trädgård på Hammarby.

Att börja med ett par täcka drifhus, ytterst väl vårdade och uppfyllda med rara, praktfulla växter från alla delar af jorden. Därnäst drifbänkar med halföppna fönster, enkom beräknade att uppsuga så mycken värme

som nordens svala sommarluft hade råd att bestå. Icke långt därifrån en liten fiskdamm med rinnande vatten, uppfylld af sprittande invånare. Sedan långa rader af häckar med olika växter, bland hvilka man såg väl tjugu arter törnrosor i alla färger. Vidare mellan dessa häckar blomster af alla tänkbara slag och från alla kalla och tempererade zoner, än prunkande med de holländska tulpanernas ståt, än blygsamt doftande med den nordiska löfkojans blida vällukt — så tallösa, brokiga, älskvärda blommor, så omsorgsfullt ordnade, så troget skötta, att de tycktes andas, lefva och trifvas i kärlekens luft, som på alla sidor omfläktade dem. Här — sade vandraren till sig själf — här har en god fé gått fram med sin vattenkanna, för att släcka de älskades törst; här har himmelens sol slösat sin ljufvaste värme, aftonens dagg sin mest uppfriskande svalka. Dock icke de allena; mer än féer, mer än sol, mer än dagg; blomstervärldens egen doftande genius har här gått fram och manat sina sköna skapelser att glädjas af jordens korta vår, och blommorna ha förstått honom; de ha sträckt sina smärta stänglar ur mullen för att höra hans röst och glädja hans öga med sin rikaste fägring.

Om denna genius ännu är en hemlighet, så låt honom vara det. Tänk endast, att blommornas konung lämnat sitt storfurstendöme i Upsala botaniska trädgård och flyktat till detta lilla lydland, detta hans eget käraste friherreskap, där han, fri från mödor och bekymmer, förunnades att framlefva några korta, lyckliga månader hvarje år, omgifven af sina skönaste, mest älskade undersåtar. Låt oss i stället kasta en blick på två unga personer, som ifrigt syssla i trädgården, pratande och skrattande med all deras ålders behag, men icke högljudt eller bullersamt, utan med en glädtighet, som har

ett tycke af trädgårdens egen fromma frid: själfva två vackra knoppande blommor i människohamn.

Den ena af dem är en gosse eller yngling — ovisst hvad man bör kalla honom — sjutton, högst aderton år, smärt till växten, icke lång, med ljust hår, blå ögon och fina, mindre solbrynta kinder, än man vid hans år skulle väntat. Han är klädd i randig yllevåst, underkläder af grått bomullstyg, hvilket är en ovanlig lyx på den tiden, när djäknarne antingen gingo i vadmal eller buro svarta benkläder af skinn. Rocken har han hängt på planket och går i skjortärmarna samt barhufvad, men på fötterna bär han ett par bastanta becksömsstöflar. Hela hans sätt är blygt och likväl hurtigt; han saknar icke beslutsamhet, när det gäller att insticka bara handen i en törnbuske och afskära de torra grenarna, med risk att draga den blödande tillbaka. Emedan just detta var hans arbete, där han gick från häck till häck med sin korta finska puukko, hvars toma slida hängde i bältet vid sidan, begynte hans händer se ut som hade han varit föremål för minst ett dussin kattungars smekningar.

Detta väckte både missnöje och medlidande hos hans unga följeslagarinna, en täck, barhufvad, brunögd och liflig flicka om fjorton eller femton år, klädd i en hemväfd blå yllekjol med koketta röda ränder i inslaget, däröfver ett lifstycke af svart kamlott, ur hvilket ett par snöhvita lintygsärmar framstucko, och öfver halsen en rödrandig bomullsduk af den sorten som just då begynte införas från Holland.

— Nej, så dina händer se ut! sade hon, i det att hon för ett ögonblick lämnade narcisserna, dem hon höll på att vattna, och jasminerna, dem hon med vingspetsen af en dufva omsorgsfullt rengjorde från mask. — Du

skulle ha lydt mig och tagit skinnvantarna på, fortfor hon; så gör morbror, och därför har han alltid fina händer.

— Nog duga mina grofva händer åt mig — svarade gossen muntert, i det han afskar en hel näfve med torra kvistar — och det är roligt att blöda en liten droppe blod för din skull, Rika! Du kan låtsa som vore jag för din skull i krig.

— Det bryr jag mig inte om, fnurrade flickan, i det hon lät en stråle från sprutkannan falla öfver den blödande handen. — Jag skall säga dig, Erik, att du är så envis, ja så okristligt envis är du, att morbror borde sätta dig i ett glasskåp och skrifva en etikett på dörren: *Herchepæus Obstinatus, habitat in Finlandia frequenter.* Jag har hört, att *Herchepæus* på ert barbariska språk betyder tjurhufvud.

— Ja hvarför inte? skrattade gossen. Det kan väl duga likaså bra, som ert Svinhufvud och Oxehufvud och Oxenstjerna. Men aldrig har jag vetat, Rika, att du, som kan så perfekt latin, också har lärt dig finska på köpet.

— Nej, hör hur han skryter! För det han varit min informator i tre somrar, inbillar han sig att jag kan ta graden i dag eller i morgon!

— Jo vackert! När arkiatern läst med dig hela vintern och jag repeterar dina läxor om somrarna, vill du inbilla mig att det är jag som har lärt dig Plinius utantill! Nå nå, jungfru Rika, visst har hon ett godt hufvud, det hör till släkten, men en sådan filfras är hon inte, att hon äter latin, som man äter ölsupa, matskedtals, med en läxa om dagen. Vill du kanske inbilla mig, att det också är jag som har lärt dig *Species plantarum* och *Corollarium Generum?* Är det jag som lärt dig hvar växt i hela trädgården, och här finnas, tror jag, närmare tusen arter? Och kanske det är jag som

satt i ditt hufvud häromdagen att disputera med din store, välsignade morbror om de naturliga växtfamiljerna, när du påstod att orchidéerna utgöra en egen ordning för sig och icke borde sammanblandas med andra *monogynia?* Passar det sig, hvad, att skylla sådant på mig?

— Det är för det att du tråkat ut mig med dina *monogynia* och *monandria* och engifte och tvågifte och månggifte och hela sexualsystemet, som gjort morbror odödlig, men som gör mig bara förtret. Ser du, jag har hittat på att gifva akt på när fröet gror, om där framkomma ett eller två hjärtblad, eller inga hjärtblad alls, och däröfver fick själfva morbror stora ögon och sade: det där är något att tänka på, Rika, men vi känna ännu bara sjutusen arter, vi måste känna femtio- eller sjuttiotusen, innan vi kunna säga något säkert därom. Och det är allt för det att jag ej kan tåla edra månggifta blommor. Se här t. ex. en *Bellis.* Är det inte afskyvärdt, att ni räkna den stackars tusenskönan till *polygamia superflua!* Fy, säger jag. Hvad ondt har hon gjort er, att ni skulle gifva henne en så ful ordning? Men ser du, jag har upptäckt att hon gror ur fröet med två hjärtblad — ena hjärtat för henne själf, det andra för hennes vän, till exempel det lilla biet, som just nu surrar på hennes blomma, under det att Apollofjäriln förgäfves gör sina granna skärningar rundtomkring henne. Det är något vackert och något som man förstår, men polygamin är något som jag aldrig får i mitt hufvud, och vore inte morbror ännu mera god än han är stor, så skulle jag vara riktigt ond på hans afskyvärda sexualsystem.

— Men det är ändå grundadt på naturlagarna, och så måste det vara sant.

— Bryr jag mig om edra naturlagar! Jag har hittat på bättre jag, och det är hjärtbladen. Men ha icke kaninerna nu åter varit framme och gnagat barken af kastanieträdet? Det är också en naturlag, att äta och förstöra! Det är just edra naturlagar! Fy, sådana barbarer!.. Vet du hvad, Erik? Du borde också följa naturlagarna.

— Jag tror det nästan. Jag börjar bli hungrig.

— Nej, det hör till naturen, att när ett vildt frukträd blir omplanteradt i trädgård, så blir det förädladt och bär mycket skönare frukt. Och tager jag nyponbusken från ängen och vårdar honom i god jord, så får han vackrare blommor.

— Det tror jag nog, när *du* vårdar honom.

— Därför skall du taga dig bättre namn. Hvad var din far?

— Litet bonde, men mera sjöman. Under stora ofreden hörde han till Löfvings partigångare och gjorde fienden mera skada än finska armén under Lybecker, men sedan fick han ett litet hemman i Munsala uti Österbotten och gifte sig med min mor, som var en borgaredotter, och kung Fredrik och drottning Ulrika Eleonora voro med på bröllopet. Men min far hade äfven sedan en liten skonert och gjorde resor på Stockholm, tilldess han förliste vid Ratan för sex år sedan och blef borta för alltid.

— Men huru kom du till Sverige?

— Min mor blef änka med många barn och hade en syster gift här i Sverige. En sommar kom min moster öfver till Österbotten att hälsa på sin släkt, och som hon var förmögen och barnlös, tog hon mig till sig och kostade på mig i Strengnäs gymnasium.

— Och ändå sitter finnkole och envisheten uti dig! Men nu skall jag säga dig något. Du heter nu Erik

Pehrson, som minst hundra andra bondgossar. Men du kan latin, du är gymnasist, du tänker i höst bli student, och sedan kan du bli präst eller arkiater, du också, hvem vet? Därför tycker jag, Erik, att du skulle göra som andra och taga dig ett bättre namn, ett grekiskt eller latinskt.

— Tycker du det?

— Visst tror jag så. Det vill säga inte ett sådant löjligt namn, som studenten från Långhundra härad, hvilken ville vara förnäm och kallade sig *Långhundriander,* så att de andra studenterne sedan förbättrade det till Långhundundriander. Och icke heller som Wieselska släkten, hvilken var hemma från Almesås och kallade sig först *Almesåsius,* men när det blef för såsigt, togo de namnet *Almosius,* tilldess att de skämdes för ett sådant tiggarenamn och kallade sig Wiesel, som inte heller är så kvickt i slutet. Utan ett sådant namn skulle du taga, som vi till exempel. Vår stamfar var en bonde vid namn Jöns i Linnegården och hade tre afkomlingar, som alla blefvo lärda män och togo sig namn efter den stora linden i Stenbrohult. Den ena kallade sig *Tiliander* af *Tilia europæa;* den andra kallade sig *Lindelius,* som också ej är ett fult namn...

— Erika Lindelia är det vackraste namn jag vet, inföll ynglingen, under det att i detsamma hans kinder öfvergötos med en hög rodnad, likasom hade han i hastigheten förrådt sin djupaste hemlighet.

— Tycker du det? fortfor flickan med en lätt knyckning på nacken, men alldeles icke mankerad. — Nå ja, den tredje kallade sig *Linnæus,* och det namnet, menar jag, uppväger ett dussin andra. Bruka de ej detsamma i Finland också?

— Det bruka alla som bli präster hos oss, eller annars herremän, svarade ynglingen. Jag har hört sägas, att Pakkanen heter ett hemman, som betyder frost, och därifrån härstamma Frostererna. Calamnierna härstamma från en fiskare, som på finska heter kalamies. Porthanerna ha sitt namn af Viborgs stadsport, Cygnæernas stamfader hette Svan, släkten Lagus har öfversatt sin stamfader Hares namn till grekiskan, och hundrade andra ha gjort på samma sätt, både latinare på *us* och greker på *ander*.

— Där ha vi det! Sök då ett namn, som klingar något, också åt dig. Hvad säger du om *Munsalius?* Eller *Munsander?*

---

2. Linné och hans disciplar.

Munsalius! Munsander! upprepade ynglingen. Tackar vördsamligen. Kallar du detta att omplantera mitt ärliga namn, så må det hellre växa vildt i skogen.

— Jag medger — fortfor den unga flickan skrattande, i det hon knöt stängeln af en persisk ros fastare vid stödet — jag medger att där är mera *mun* i de namnen, än den gifmilda naturen låtit falla på din lott. Men hvad kalla ni Munsala på er finska rotvälska?

— Om Munsala är rotvälska, så är det därför att svenskarne vrängt det från Munisalo, som betyder äggholmen.

— Ägg? Hårdkokta ägg! Kära Erik, var då så mänsklig och kalla dig *Ovenius* eller *Onander*.

— När du blir min ovän, skall jag kalla mig Ovenius, om det också vore blott att förarga dig.

— Är du icke odräglig? Nu ref du åter din hand; se där, törntaggen har gått in vid roten af långfingret. Vänta litet — se så!

Och Erika nöp med en fältskärs skicklighet bort det djupt inträngda törnet.

— Säg mig — sade hon med en skälmsk blick — hvilken blomma tycker du mest om i trädgården?

Erik Pehrson var icke svår att blidka. Han kände sig mycket frestad att svara på frågan: dig själf! — men han aktade sig och svarade:

— Mest af alla tycker jag om dem, för hvilka jag blödt.

— Då vill jag söka ett namn åt dig. Låt mig se: *Rosenius*... *Malaspina*... *Spinarosa*... *Centifolius*... *Lindros*... hur kom jag på det?

— Tack skall du ha. Jag skall tänka på Lindros. Det är ett vackert namn, och då har jag dig på köpet.

— Hvarför icke så gärna *Rospigg* eller *Fingerros?* Nej, latin skall det vara... *Roseus*... *Spinosius*... men så hjälp mig då!... *Tœrneus*... *Rosenlind*... nu bar det åter till fjälls... *Rosarius*... Om vi skulle taga till grekiskan... *Rhodius*... *Rhododaktylus*...

— Håll, håll, hälften lärdom kan vara nog! Vill du ändtligen kristna om mig, så begär jag ett namn där du själf är med. Kalla mig Rosenlind.

— Det faller mig något in. Var icke din far sjöman?

— Jo.

— Och du är född och uppfödd vid hafvet. Kalla dig *Rosmarin!*

— Men det kommer ej utaf *rosa,* det kommer af *rhos,* dagg. Hafsdagg! Nej, du. Dagg har i svenskan två bemärkelser, och efter min far var sjöman, kan någon tro att jag fått smaka hans dagg.

— Det är skada; jag tycker om rosmarin.

— Och jag tycker om allt på *lind.*

— Allvarsamt; tänker du verkligen bli präst, Erik?

— Vill du inte det, du, Rika?

— Det är visst ett högt ämbete, ser du, men nu för tiden bli nästan alla studenter präster, så att inte gör en mer eller mindre mycket till saken. Jag har

alltid tänkt, att det finns två biblar i världen. Den ena har Gud skrifvit i lagens taflor och sitt helga evangelium; den andra har han skrifvit uti naturens stora bok. Visst är den första förmer, efter världen är fallen och behöfver en frälsare. Men också den andra är ett stort Guds verk. Allt kommer an på huru man läser dem båda. Det sägs att många präster äro världsligt sinnade; men jag vet en äkta Guds man, som hans föräldrar ville göra till präst och som sedan gick att uttyda naturens stora bibel så innerligt klart, som ingen gjort före honom. Har du märkt det, Erik, att *han* läser Guds namn på hvarje blad i naturens bok?

— Skulle jag inte se och höra det alla dagar! Det finns ingen frommare människa på den vida jorden, än din morbror, den store Linnæus.

— Ja, ser du! En *sådan* präst skulle du också bli.

— Menar du? sade ynglingen med strålande ögon. — Ack nej, Rika, det är omöjligt. En sådan man, som din morbror, föds icke en gång hvart hundrade år.

— Det tror jag med. Men det är en stor bok han uttyder, och en människa kan inte hinna med allt. Se på mig till exempel. Hvad är jag för en?

— Du är din morbrors systerdotter, så mycket jag vet.

— Inte engång det, ser du, utan min mor var morbrors kusin, och så har han i sin godhet tagit mig till sig som ett fader- och moderlöst barn. Men förstår du det, att jag, som är ingenting, och knappt nog det, ändå disputerar ibland om hjärtbladen med honom, som hela världen beundrar?

— Det är sant, att det kan jag inte begripa, smålog Erik.

— Jo ser du, den allra blindaste höna kan ibland hitta ett litet korn, och sådana korn äro de små hjärtbladen, säger morbror. Därför tänker jag, att om du än aldrig blir så stor och berömd som morbror, så kan också du hitta på att förklara ett eller annat ord, som morbror ej hunnit med i den stora boken. Du skall bli doktor i naturvetenskaperna, Erik.

Erik Pehrson teg en stund helt stilla och sade sedan betänksamt:

— Hela min släkt vill se mig en dag med kappa och krage. Aldrig har jag heller drömt om något annat, förrän . . .

— Förrän du kom till Hammarby. Ser du! Just som min morbror, förrän doktor Rothman i Vexiö sade till honom: du skall bli läkare! Det vill säga: du skall studera naturen!

— Du skulle då bli glad, om jag följde ditt råd? frågade Erik hjärtligt.

— Glad? Jag skulle flyga dig om . . . Ja, det vill säga — återtog den unga flickan förvirrad — jag menar att morbror skulle tycka mycket därom; han anser dig vara en af sina bästa disciplar.

Erik rodnade. Det var mer än han någonsin vågat hoppas. Men det var likväl ej allt. Han slog ned sina ögon, blygare än den unga flickan själf, och sökte förgäfves ett ord, som kunde utsäga hans mening.

— Tror du det, Rika? sade han med hela tafattheten af en förälskad gymnasist, som ännu aldrig läst en roman. Ty sådant var ännu ej på modet hos den tidens gymnasister.

Om och hvad Erika velat svara, blef aldrig bekant, ty i detsamma bortryckte hon foten från en hög af torra kvistar vid planket och skrek:

— En orm! en orm!

Erik sprang fram. En liten kopparfärgad orm, knappt åtta tum lång, hade slingrat sig om flickans fot och tycktes göra ett försök att krypa in mellan strumpan och kängan.

Att slå honom var omöjligt. Erik besinnade sig ej länge, grep honom öfver nacken och kastade honom på sandgången, så hastigt, att odjuret icke hann bitas. Strax därpå trampade han med sin tjocka stöfvel på ormens stjärt och var i begrepp att halshugga honom med trädgårdskrattan.

— För all del, skada honom inte! ropade nu flickan, som hämtat sig från sin förskräckelse. — Se en så vacker huggorm! En så vacker *vipera* har morbror ej i hela sin samling!

— Det kan så vara — svarade Erik förbittrad — men inte vill du att jag skall släppa honom lös här i trädgården, så att han en annan gång gör försöket om!

— Ånej, tag hit din knif!

Och om några ögonblick hade Erika klufvit en käpp, i hvilken hon så skickligt inträdde ormens hals, att han med alla sina slingringar ej förmådde göra sig lös därur.

— Morbror! Morbror, vi ha fångat en *vipera!* utropade hon strax därpå och höll ormen med käppen högt i luften.

Längs dikesrenen af den närliggande ängen nalkades med hastiga steg en man af omkring femtio år, med en grön kaskett på hufvudet och en gul sommarrock hängande öfver vänstra skjortärmen, under hvilken han dessutom bar en tämligen stor portfölj. Han öppnade ledet i gärdesgården, lät ett par unga främlingar, som åtföljde honom, passera igenom och stängde sedan ledet

med omsorg åter. Därefter stannade han på en liten kulle invid gården och tycktes med mycken liflighet utpeka något för främlingarne.

— Morbror hör oss inte, sade Erika. Nu har han åter kommit på sitt favoritkapitel om det nya museum, som han ämnar bygga därborta på kullen, och då glömmer han allt annat. Men vänta, jag har något som han ej kan emotstå; du skall få se.

Därpå sprang hon till en liten berså af rönnar i hörnet af trädgården och återkom med en korg nyss förut af henne plockade sköna, ljusröda smultron, icke vattiga jordgubbar, utan medelstora, välmogna bär af det söta slag, som växer vildt på skogsbackarna.

— Du skall få se! utropade hon åter och var med ett språng utom grinden.

Erik Pehrson, mindre dristig än sin unga följeslagarinna, närmade sig långsamt med ormkäppen i handen och blef vittne till flickans framgång i hennes oskyldiga list. Knappt hade arkiatern Linnæus — ty det var han — fått sikte på smultronen, innan han med ett godt smålöje afbröt samtalet, satte sig ned på en sten och begynte med välbehag hålla till godo korgens innehåll. Hemligheten af dessa smultron, som voro hans största delice och af hvilka han dagligen åt en liten bräddad korg, var ingen annan än den, att han år 1750 kurerat med dem sin första sjukdom och alltsedan brukade smultron som preservativ. Det berättades, att drottning Lovisa Ulrika, som fått höra däraf, strax gaf befallning att smultron skulle odlas i alla de kungliga lustslottens orangerier, på det att den store naturforskaren aldrig, äfven om vintern, skulle sakna dessa sina älsklingsbär.

Erika förstod att köpa sin morbrors bevågenhet. Hennes smultron voro de första vildt vuxna och fullt mogna af årets skörd, och emedan arkiatern skyndat till Hammarby innan hans familj ännu flyttat ut från staden, var hon den, som fått på sin lott att förekomma alla hans önskningar. Hennes belöning blef en hjärtlig kyss på den öppna, solbrynta pannan. Arkiaterns små, men oändligen uttrycksfulla, klara och milda ögon lyste af tillfredsställelse.

— Se — sade han på latin till de båda främlingarne, en fransman och en holländare, som enkom rest till Sverige för att lära känna den berömde mannen — se där min Hebe på Hammarby, nu så länge min kära gumma är borta i staden! En riktig liten trollpacka är hon, det får jag bekänna. Hon känner alla mina växande plantor så bra som jag själf och understår sig till och med att kriticera systemet. Nå, tjufunge — fortfor han på latin till den rodnande flickan — har du nu åter hittat några hjärtblad, för att göra din gamla morbror hufvudbry?

— Nej — svarade flickan förlägen på svenska — men jag har hittat en orm.

— En orm? Så så, det är ingen passande leksak för barn. Men låt mig se; det är väl vår vanliga *Coluber natrix,* snoken, kan jag förmoda.

— En riktig *vipera* är det, morbror, och han ville just krypa in i min känga, när Erik tog honom öfver nacken och fångade honom i en klufven käpp.

— Så så, låt oss se; det vore då första gången jag funnit en sådan *malificus* här vid Hammarby.

Erik kom med sin fånge.

— *Mehercle,* sade arkiatern, en ung *Coluber* — *scutis abdominalibus 150, squamis caudalibus 34.* Nej,

se bara, knappt större än en korfsticka och likväl den farligaste best vi ha här i Sverige! Den där, min pulla, lägga vi in i spiritus; det är det vackraste exemplar jag har sett och *captus in Hammarby*. Det var kuriöst! — Ånyo tindrade de vackra bruna ögonen af en naturforskares förtjusning.

Från ormen vände sig arkiaterns välvilja till den tyste och blyge gymnasisten.

— Den där, mina herrar — sade han åter på latin till främlingarne — blir heller ingen oäfven karl. *Ingenium haud vulgare, peritia ac labore perficiendum.* Hvad har du gjort med dina händer, gosse? Har du handskats med filfrasen eller nappat björnen i pälsen?

— Erik har envisats att med bara händer bortskära de torra kvistarna i rosenhäcken — svarade flickan på hans vägnar — och därför har jag föreslagit att morbror sätter honom i en burk med påskrift: *Herchepæus obstinatus, habitat in Finlandia.*

— *Frequenter, frequenter,* skrattade arkiatern. Jag känner flera exemplar af den sorten från Finland: Kalm, Montin och andra dylika, herchepæer äro de alla, men duktiga gossar. Gå och tvätta dina händer med surmjölk, Erik, och tag en annan gång handskar på dig, annars kunde man tro att du fått dig på tassarna här på Hammarby, och det vore skam för en lång gymnasist.

Ynglingen gick, på en gång glädjedrucken öfver det intyg han fått från den man han på jorden vördade högst, men förödmjukad af löjet på främlingarnes läppar och öfver det skämt, för hvilket han var ett föremål — kanske också med en ännu oklar känsla af svartsjuka öfver den uppmärksamhet fransmannen och holländaren visade Erika Lindelia, sedan de förnummit hennes botaniska snille och att hon kunde latin.

Arkiatern Linnæus förde därpå sina gäster i trädgården och tog sig det kära nöjet att där visa dem alla sina många rara plantor samt förklarade för dem det beundransvärda system, enligt hvilket han rangerat detta vackra, lefvande herbarium i klasser och ordningar. Den vaksamma junisolen sänkte sig redan mot väster och kastade tjusta blickar öfver denna rika fägring af träd, buskar, blommor och grönska, som förenade söderns färgprakt med de blekare nyanserna af vårt nordiska växtrike. Alla dessa ljufva blomsterbarn, alla dessa blida, oskyldiga väsen, fostrade af ljus och vårluft, tycktes känna blomsterkonungens närhet och sola sig i glansen af hans kärleksfulla blickar. Hvar han framgick, som en monark i sitt rike, där tyckte man att ekar och lönnar hälsade honom med ett sakta sus, att kastanjerna bugade sina kronor och lärkträden sina barrtäckta kvistar, att popplarnas löf darrade af beundran, rosenhäckarna doftade dubbelt skönare och alla lågvuxna blommor höjde sig högre på sina stänglar, för att bättre få se honom. Själf rördes han af sin fromma kärlek ända till tårar. Alla dessa väsenden, dem han framdragit ur jordens mull, syntes honom lefvande, älskande och lyckliga, liksom han, men tillika så ödmjuka, så fromt tillbedjande, liksom han själf. Han såg i dem icke sitt, utan den store mästarens sköna verk, som i hvarje fiber vittnade om en oändlig allmakt, skönhet, kärlek och godhet.

— Icke jag — sade han till sig själf, glömmande främlingarnes närvaro, hvilka vördnadsfullt aktade sig att störa hans djupa begrundning — icke jag, Herre, utan Du är det, som skapat all denna vårens skönhet omkring mig, låtit mig fröjdas af dess fägring och för-

unnat mig att lyfta slöjan af dess fördolda hemligheter. Du vet det, Herre, att icke för *min* ära har jag det gjort; till *din* ära är det allt skedt, såsom du bjudit mig att verka; mitt namn må gärna förgås i glömskans natt, allenast *ditt* namn må lefva äradt och prisadt bland människorna från klarhet till klarhet intill världenes ände.

3. En afton på Hammarby.

Vid tiden för denna berättelse bar arkiatern Linnæus ännu sitt borgerliga namn (han adlades 1757), men detta namn begynte redan att öfverglänsa allt hvad Sverige då hade förnämst och lysande. Icke blott från hela riket tillströmmade yngre och äldre män för att höra hans föreläsningar och betrakta hans samlingar; äfven från andra länder kommo hvarje år lärde, vetgirige eller nyfikne främlingar för att lära känna den man, som »ordnat naturen»[1]. Den rastlöse forskaren hade tid för allt och alla. Afunden beskyllde honom orätt att hysa förkärlek för främlingarne: han gjorde *les honneurs* för den svenska vetenskapen. Snarare kan man förmoda, att dessa besök, helst när de föranleddes af blotta nyfikenheten, ofta måste ha varit den store mannen plågsamma. Folk som själfva ha godt om tid ha merendels intet förbarmande med andra, för hvilka hvarje minut är dyrbar, och hvem

[1] Botanisten Liljeblad fick af de lärde ett annat vitsord. När Linnés lärjunge, den berömde Daniel Thunberg sedan kritiserade Liljeblads svenska flora, yttrade han, väl något för skarpt: *Deus creavit, Linnæus ordinavit & Liljeblad perturbavit* — Gud har skapat, Linné har ordnat och Liljeblad har hoprört (växtriket).

räknar hvilka ovärderliga stunder dessa påflugna gäster hos Linné bortryckt för samtid och eftervärld! Men äfven för Linnés enskilda lif blefvo dessa täta besök ofta störande. Godhjärtad, vänsäll och glad att få meddela sig med hvem det vara månde, stängde han sällan eller aldrig sin dörr, och då beröfvade man honom, dag ut och dag in, de få ögonblick han hade att disponera för sin familj eller för husliga omsorger. Han var en sparsam man i sitt dagliga lif; men om han slösade på sina samlingar, var han tillika en alltför gästfri värd för att icke, äfven med den tidens enkla seder, hans privatekonomi skulle haft en dryg känning af de många besöken. Därpå tänkte han aldrig själf; men hans maka, den raska, förträffliga Sara Lisa Moræa, åt hvilken han öfverlämnade hela butiken, hade vid allt detta icke så sällan sju järn i elden. Det är möjligt att värdinnan icke alltid kunde motsvara alla påflugna anspråk, ty några utlänningar voro nog oförskämde att utsprida rykten om hennes oginhet, hennes husliga tyranni och att den store Linné stod under toffeln. Det var tacken för Sara Lisa Moræas gästfrihet och många bekymmer. Men hvad brydde hon sig därom! Hennes beundrande make ansåg henne för sin andra försyn, och hon har kvarlämnat ett aktadt minne vid sidan af hans.

Nu hade, som sagdt, arkiatern Linnæus skyndat till landet före de sina, och när värdinnan var borta, stod hushållet klent på Hammarby. Själfva huset var gammalt och bofälligt; ty det nya Hammarby byggde ägaren vid slutet af sin lefnad. Visthuset var icke beredt på främmande; uppassningen bestod af två ladugårdspigor och två drängar. Men detta bekymrade icke arkiatern det minsta. När det led emot aftonen, bjöd han utan krus sina franska och holländska gäster att stanna på kvällsvard.

Medan denna serverades, blef tiden ej gästerne lång. De hade fullt upp med rariteter och kuriositeter att beundra på Hammarby, börjande med rara krukväxter från Surinam och sällsynta papegojor från Brasilien, ända till det upptorkade skinnet af en ostindisk fisk, kallad Ostracion, som hängde i taket och hade den egenskapen att inne i rummet vända sig efter vinden. Mer än af kuriositeterna förtjustes de dock af den gladlynte värdens samtal. För alla sina många naturalster hade han icke blott lärda förklaringar, utan tillika muntra historier. Linné var vältalig, kvick, ja i högsta grad intressant, när det gällde hans vetenskap. Hans ögon lyste, hans drag lifvades; han var hvad man kallar som »fisken i vattnet»; och likväl var där utbredt öfver hela hans personlighet något af hans älskade blommors oskuld, fromhet och frid.

Arkiatern hade låtit tillsäga om supén; med någon matsedel var han icke van att besvära sig. Hans egen aftonmåltid var enkel och lätt: gästerne skulle ha ansett för en heder att nöja sig med en dylik. Men den som icke nöjde sig därmed, var Erika Lindelia. Det var nu första gången hon fått det viktiga uppdraget att under *interregnum* sköta sin morbrors hushåll, och hon beslöt att göra det värdigt, storartadt, pompöst!

Olyckligtvis hade unga Erika studerat latin, grekiska och botanik med en framgång, som icke lämnat henne någon tid öfrig för de husliga vetenskaperna. Detta generade henne icke alls, och då kokkonsten, i hennes tanke, var den lättaste sak i världen, kommenderade hon genast tre stekar på en gång, nämligen kalf, gris och kyckling.

De två ladugårdspigorna, som ej heller kommit längre i konsten, än på sin höjd till ärter och fläsk, hörde

förslaget med mycken förundran och frågade om de strax skulle slakta.

— Slakta? upprepade Erika häpen. Nej, det må ingen understå sig att göra.

Pigorna understodo sig likväl att fråga hvarifrån de då skulle få stekar.

— Stekar? sade vice värdinnan. Sådana måtte väl finnas färdiga uti boden.

Hon fick nu den upplysning, att man icke om sommaren brukar förvara färska stekar i boden och att hvad på Hammarby fanns af den sorten, det sprang och flög ännu lifslefvande omkring. Erika var likväl icke rådlös: hon förklarade att hon skulle nöja sig med gös, flundra och gädda — »stekta i smör», tillade hon med en viktig min.

Då det likväl befanns att dessa fiskar ännu summo i sjön, ville hon nöja sig med spenat och ärtskockor. Men då dessa nyss grott ur fröet — hon hade själf räknat hjärtbladen — var hon tvungen att anlita husets äggförråd, hvilket till all lycka fanns ymnigt. Hon lät således ställa den stora grytan på elden och koka för säkerhets skull tre tjog ägg. Men emedan hon hört morbror visa mycken motvilja för allt som gjordes endast till hälften, följaktligen äfven halfkokt mat, var hon mån om att låta äggen koka i tjugu minuter, på det att de måtte bli riktigt mjuka. Och för att bjuda på någonting bättre än simpel aftonmjölk, lät hon uppkoka mjölken samt tillsatte däri en blandning af sådana kryddor som arkiatern mest tyckte om, nämligen krasse, humle, senap och kardemumma. Stolt öfver denna läckerhet, som frambars med lyckligtvis okryddadt smör, bröd och ost, inträdde hon blygsamt nigande till herrarne och tillsade att bordet var serveradt.

Gästerne, bjudna på »husmanskost», intogo sina platser, och in buros två rågade fat med ägg, af hvilka likväl större delen voro spräckta vid upptagandet. Man skulle börja, men först måste rekvireras salt, knifvar, gafflar och skedar, hvilka små bisaker voro glömda vid dukningen.

Gästerne smålogo. Man angrep faten: deras innehåll var onjutbart; äggen kunde anses för en ny, härtills okänd beståndsdel af stenriket.

— Nej, *pullula mea,* sade arkiatern, tag bort de här flintorna och hämta oss något annat. Detta är tuppägg.

Erika rodnade som en pion, men hviskade, säker på en desto mera lysande seger efter det första nederlaget:

— Morbror skall få hetvägg.

— Hetvägg om midsommar? menade arkiatern. Nå, hämta då hetväggen; vi ha gjort en lång promenad och hålla i nödfall allt till godo — utom äggen.

Erika inbar med hemlig triumf sin nya uppfinning i kokkonsten. Hon observerade nu först, att kompositionen var till färgen brun, garnerad med grönt, hade en besynnerlig lukt och kändes betydligt vidbränd.

— Hvad skall det vara? frågade arkiatern, som gärna åt godt, ehuru alltid måttligt.

— Det är hetväggen, svarade Erika oskyldigt.

Arkiatern smakade en half matsked och spottade. En så faselig medicin hade han väl sällan som läkare trugat i en olycklig patient.

Så godsint han var, var han likväl till lynnet tämligen het. Han sköt tallriken från sig och ropade:

— Packa dig strax din väg och hämta oss något annat! En sådan dekokt är i stånd att förgifta en eskimå!

Erika brast ut i tårar.

— Jag har ingenting annat! snyftade hon. Alla hennes illusioner i kokkonsten voro förbi.

Holländaren såg djupsinnigt begrundande på sin toma tallrik, men den liflige fransmannen skrattade så hjärtligt och vågade inlägga en så skämtsam förbön för den olyckliga kokerskan, att arkiatern slutligen skrattade med. Till all lycka fanns dessutom ost, kall kalfstek och okryddad mjölk, således allt som behöfdes. Det befanns till och med, att fru Sara Lisa Moræa lagt bland vägkosten från staden en flaska af den rara tokajern, som arkiatern nyss fått till present från en af sina beundrare i Wien, och denna upptäckt förvandlade den lilla osämjan i huset till en fullständig harmoni.

— Gråt inte mera, din lilla kycklingsmörderska! tröstade morbrodern godhjärtadt — han som icke engång ville se en mask lida. — Ingenting utom tiden är *irreparabile.* Du skall få lämna Plinius nu på en tid och taga lektioner hos Luculli lärjungar.

Erika var likväl för djupt förödmjukad för att så snart låta trösta sig. Hon skyndade ut, för att ännu i tysthet utgjuta bittra tårar, och kunde blott lugnas genom det beslut hon i tysthet fattade inom sig själf, att den dagen torde väl komma, när morbror skulle förundra sig öfver hennes talanger i köket icke mindre än i orangeriet.

Det goda lynnet var fullkomligt återställdt vid ett glas förträfflig tokajer, när ett bud anlände från staden med bref och tidningar, som nyss kommit med posten till Upsala.

Arkiatern bröt paketerna med en vetenskapsmans hela intresse och nyfikenhet. Politiken, ganska mager för resten, sköt han åt sidan, för att i stället genomögna de många lärda journalerna och de ej mindre viktiga

brefven från alla delar af världen. Än mulnade hans blick vid underrättelsen om någon ung naturforskare, som fallit ett offer för sin vetgirighet i Afrikas öknar eller Amerikas urskogar; än klarnade den åter vid en gladare nyhet om något fynd i botaniken.

— Den otacksamme! — utropade han vid läsningen af en bland hans lärjungars bref — han har samlat så mycket och skickar mig ej en enda ört!

Strax därpå bröt han ett paket, innehållande rara pressade växter från Kanada, skickade af en annan bland hans lärjungar, Kalm, med löfte att snart sända lefvande exemplar. Linnés lifliga ögon lyste af tillfredsställelse. Han glömde allt annat, för att ännu i den halfklara junikvällen med mikroskopet undersöka rot, stjälk och blad, men i synnerhet blomman och fröredningen.

— Hvilken skön skapelse af den allgode Guden! utropade han. Se här en *dodecandria!* Här en högst sällsynt *monandria!* Här en *polygamia!* Här en ny *gladiolus!* Här en *aconitum!* Och se här en ny *campanula* — hvilken praktfull syster till våra oskyldiga blåklockor!

Så skulle han ha fortfarit, hvem vet huru länge, om ej skymningen slutligen blifvit för stark och om ej hans gäster, för syns skull, gjort min af att gå. Olyckligtvis för dem — ty de hade gärna stannat ända till morgonen — fanns intet ljus af den lekamliga sorten, vax eller talg, nu i Juni på hela Hammarby. Och likväl voro ännu flera bref obrutna, däribland två med stora, pompösa sigiller. Linnés nyfikenhet väcktes ånyo.

— Är jag icke naturforskare, skämtade han; och likväl räcker ej allt mitt vetande till att framtrolla ett fattigt talgljus! Erika — låt tända en brasa; jag vill se hvad dessa bref innehålla.

— Erik har något annat att tillbjuda, invände flickan blygt och ännu med röda ögon efter sitt bedröfliga nederlag.

— Nå, låt se hvad Erik kan göra för upplysningen på Hammarby! svarade arkiatern.

Erik inträdde och medförde ett halft dussin de skönaste lysmaskar, hvilka han nyss plockat på den daggiga ängen. Arkiatern var förtjust öfver detta infall. Lysmaskarna placerades så att deras sken koncentrerades så starkt som möjligt, och se, det befanns, att man vid detta bleka, fosforescerande sken behjälpligen kunde läsa en redig stil.

Nu brötos de tvenne stora sigillen, och brefven befunnos innehålla tvenne i högst smickrande ordalag affattade samtidiga kallelser för den store Linnæus att vara hedersledamot af vetenskapsakademierna i Petersburg och Florens.

---

4. Ett bref, ett namn, ett valspråk.

En af adertonde seklets varaktigaste förtjenster — vida varaktigare än dess filosofiska spekulation — är dess arbete för naturvetenskaperna. Vår tid, som sett dessa vetenskaper årligen, nästan dagligen göra så glänsande framsteg och med så kolossala krafter ingripa i själfva hvardagslifvets mekanik, har längesedan hunnit förgäta den tid, när samma vetenskaper för hundra år tillbaka ännu voro uti sin ungdomsblomma och af sina idkare drefvos med ungdomskärlek, under det att de hos den okunniga mängden framkallade mera förvåning än deltagande. Knappt hade Linnés stora »ordning i naturen» blifvit känd, innan hans namn flög som en ljusblink kring hela Europa. Allt hvad vetenskapen på denna tid hade utmärkt och lysande skyndade att hembära honom sin hyllning eller anhålla om hans medverkan och råd, med en entusiasm, som man nu för tiden endast slösar på politiska storheter. De lärda samfunden i synnerhet sletos om hans namn som hedersledamot, och akademierna i Florens och Petersburg voro hvarken de första eller de enda, som ansågo för en ära att ställa sig i närmare beröring med den nordiske forskaren.

Linné själf var icke känslolös för dessa hedersbetygelser och dolde icke sin glädje däröfver. Han talade ofta och gärna därom, utan högmod, utan afund, med barnslig uppriktighet, vanligen som man talar om tredje person. Den store forskaren hade i själfva verket ett barns själ under tänkarens fårade panna. Blommorna, som voro så djupsinniga föremål för hans lärda undersökningar, voro tillika kära leksaker för hans lifliga fantasi. Äfven de stora sigillen på kallelsebrefven gladde och roade honom. Hvarför? Emedan de voro insegel på framgången af hans system; emedan de voro vetenskapens kungabref, som intygade sanningen af hans nya upptäckter.

Senare än vanligt gick Linné till hvila, den afton vi nyss beskrifvit på Hammarby, och sof så lätt, som hade aldrig Erika Lindelias kokkonst gjort ett försök att förgifta hans nattro. Blott en blyg och bortgömd reseda fick den afundsvärda äran att sprida sin fina doft kring blomsterkonungens bädd.

Knappt hade morgonsolen hunnit i jämnhöjd med lindarnas kronor, innan arkiatern redan var uppstigen och ute på sin vanliga promenad. Äfven hans båda disciplar och hela Hammarby var i rörelse klockan fyra på morgonen. Det var så mycket att stöka i trädgården, att vattna i drifhusen, att städa och syssla med gårdens vingade eller fyrfota invånare. Först klockan sex intogs en lätt frukost. Då gaf sig arkiatern en kvart timmes tid att närmare genomögna gårdagens post, och se, då fanns där gömdt mellan de många paketen ett litet bref på groft papper, adresseradt till gymnasisten Erik Pehrson, Strengnäs, och därifrån af någon bekant vidare påskrifvet till arkiatern, doktor Linnæus, Uppsala.

Brefvet var ifrån Eriks mor och skrifvet i Vasa. Det innehöll den stora summan af åtta plåtar samt en kärlig och moderlig hälsning, att sonen skulle utan minsta dröjsmål begifva sig till Stockholm samt därifrån öfversegla med första lägenhet till Österbotten, emedan hans mors gamla farbror, välaktade riksdagsmannen Lars Larsson i Vasa, åstundade ännu engång se hela sin släkt, både unga och gamla, församlad omkring sig före sin död. Fader Lars, tillade brefvet, var mycket angelägen om att ingen finge blifva borta, han skickade själf skjutspengarna, och som han ännu på sin höga ålderdom var en styf man, borde Erik ihågkomma, att en fattig mor kunde hafva skada af sin myndige farbrors missnöje, men godt af hans ynnest. För öfrigt skulle Erik begära sin mosters tillstånd till resan och ingalunda göra någonting henne emot, efter hon af stor godhet upptagit honom till sin son och lofvat göra honom till sin arftagare, om han förhölle sig väl. Till slut berättades, att Eriks syskon och öfriga släkt befann sig efter omständigheterna »bärgandes skapligt».

Arkiatern, som under tiden med ny förnöjelse fördjupat sig i sina kanadiska örter, märkte icke att hans lärjunge vid läsningen af detta bref blef allt mera bedröfvad till mods, intill dess att ett par stora tårar begynte droppa ned från Eriks ögonlock. Men en som märkte det ganska väl var Erika Lindelia. Hon lade sin hand på hans axel och frågade deltagande »om hans mamma var sjuk».

— Nej, sade gossen; men hon vill att jag genast skall resa härifrån till hennes farbror i Österbotten.

— Det går aldrig an, det är rent af omöjligt, invände Erika mycket bestämdt.

— Men det gäller mors egen välfärd, suckade gossen.

— Hvad vill det säga? fortfor Erika harmset. Skall hon inte tänka först på ditt bästa? Hela världen afundas dig att få vara som barn i huset hos morbror och alla dagar se och höra en sådan man. — Morbror! Men så säg då, morbror, att det alldeles inte går an.

— Hvad är det? frågade arkiatern.

— Erik vill resa till Finland. Hans mor vill taga honom ifrån oss och skicka honom till en gammal tjärsudd, jag vet inte hvar, för att lära honom trolla.

Arkiatern tog brefvet och genomläste det med mycken uppmärksamhet.

— Jag är ledsen att mista dig, kära Erik, sade han; men en mors önskningar äro heliga; du bör lyda henne utan dröjsmål och utan betänkande.

— Och hvem skall sedan hjälpa mig att bära vatten från brunnen, och skrifva namn på plantstickorna, och rensa häckarna, och plocka lergräset från blomstersängarna, och mata filfrasen, och välja lagom stora krukor för drifhuset, och pressa mina örter nog hårdt, och klistra dem på papper, och fånga ödlorna, som jag ej törs taga uti, och lägga grodorna i sprit, och sticka upp insekterna, som jag heller aldrig vill göra? utbrast flickan, förifrad och munvig. — Det vore just skönt att taga trädgårdsdrängen Tobias, han som i somras rödjade bort morbrors raraste unga silfverpopplar och svarade, när jag bannade honom: det är ju skam att låta asparna ogräsa hela trädgården!

Arkiatern smålog.

— Carl skall hjälpa dig, när han kommer hit i öfvermorgon.

Carl var arkiaterns äldste son, vid den tiden af samma ålder som Erik.

— Men hvem skall förklara min Plinius? Carl gör bara narr af mig, jämrade Erika.

— Plinius får hvila på sina lagrar, tilldess att du lärt dig koka ägg — svarade morbrodern — och Erik skall få min häst till Stockholm.

Mot detta afgörande utslag var intet att invända. Erik och hans unga väninna gingo modfällda att hoplägga och inpacka i hans ränsel de få persedlar, som belupo sig på en den tidens gymnasist. När detta var undanstökadt på mindre än en half timme, tillbragte de en dubbelt så lång tid med att byta örtsamlingar. Erik utvalde de raraste och bästa han ägde, för att gifva dem åt Erika, medan hon å sin sida var mån om att föröka hans samling med sina raraste växter. Utbytet gjordes med det ömsesidiga löfte, att de allt framgent skulle skicka hvarandra sina botaniska dyrbarheter och dessutom skrifva till hvarandra så ofta som möjligt, medan de voro skilda.

De hade ännu engång tillsammans genomvandrat drifhusen och trädgården; de hade sagt farväl åt hvarje träd, hvarje buske, hvarje blomma, som uppspirat under deras gemensamma vård; de hade ej heller glömt att ännu engång efterse bikuporna, mata dufvorna, klappa renen på halsen, gifva honung åt björnen och kasta ett stycke hästkött åt filfrasen. De hade slutligen satt sig på den lilla bänken i rönnbersån, hvilken just nu stod alldeles hvit af doftande blommor, och där hade Erik tröstat den gråtande flickan med det bestämda löftet, att han icke skulle blifva präst, han skulle blifva naturforskare, och till eñ början läkare, liksom hans stora förebild. På detta löfte hade de »tummat», och det var

tillräckligt. De förstodo hvarandra utan ett ord vidare; och hvartill skulle det tjenat? Det allra varmaste och heligaste uti ett ungt hjärta behöfver inga ord, det skyr dem fastmer — det vill icke ens för lundens blommor bortlyfta den skära, genomskinliga, tjusande slöjan af sin käraste hemlighet.

Erik kände sig af sitt löfte helt manlig till mods och stod upp för att gå. Men därförinnan fattade han flickans hand och sade:

— Jag har inte fått någon sömn i natt för det att jag beständigt låg och tänkte på det nya namnet du ville ge mig. Munsala tror jag aldrig ha varit skapadt till folknamn, och att kalla mig Loilaxius efter min fars hemman Lohilahti, det tänker jag vore lax på lax. Att kalla mig Hortulan, Rosenius, Delphin eller Lilius, det vore visst trädgårds- och blomsternamn, men sådana finnas förut, och inte vill du att jag skall kalla mig Aquilegius, Digitalis, Helianthus eller Verbascus. Inte heller vill jag plundra min mästare på en enda bit af hans stora namn, och därför, Erika, har jag tänkt att jag skulle kalla mig — gissa!

— Herchepæus; det är ju afgjordt.

— Inbilla dig inte det. Jag vill kalla mig efter dig.

— Efter mig? *Erica vulgaris!* Men du får ej bli någon *vulgaris*, som folket är mest. Du skall blifva en stor och berömd man, Erik!

— Jag skall försöka. Och därför kallar jag mig rätt och slätt *Ljung,* så är det ändå ett blomsternamn och på köpet ditt namn.

— Men det är inte latin.

— Det blir min hemlighet. Ingen skall ana, att hvargång jag hör mitt namn, så öfversätter jag det i tankarna till *Erica.*

— Ljung... Erik Ljung... *Ericus Ljungius*... stafvade flickan. Fult är det inte, men det klingar ej stort. Tänk, Erik: *Carolus Linnæus!* Det klingar något!

— Om dygden består i klangen, så vore det bäst att heta Klingeliklangius eller Örn von Dunderblixt. Jag är nöjd med mindre, jag.

Erika besinnade sig ett ögonblick. Därefter gjorde hon ett hopp och ropade:

— Får du fatt mig, så får du behålla mitt namn!

Erik var ej sen att följa, men flickan var redan långt borta. Det bar af genom alla krokgångar i trädgården, hon före, han efter, som lekfulla barn, som vingade svalor, utan tanke på annat än den sekund, i hvilken de lefde. Häckarna böjdes åt sidan, plantorna öfverhoppades, rönnar, häggar och äppleträd, dem de vidrörde i språnget, skakade öfver dem sina hvita blommor, men gymnasisten blef efter. Slutligen begynte de springa kring en stor lind vid trädgårdsgrinden, och där kom Erika rusande i sin morbrors armar, just när han inträdde genom grinden. Men i detsamma var hon också fångad af sin förföljare.

— Barn, hvad taga ni er för? bannade arkiatern, i det hans blickar med välbehag hvilade på de ungas friska, af språnget blossande kinder.

— Erik ville i fyrsprång nappa tag i ett stort namn, skrattade flickan.

— Och nu har jag vunnit det, inföll gossen.

Arkiatern smålog.

— Man springer ej till stora namn öfver blomsterbäddar i rosengård, yttrade han. Det kostar förvisst månget långsamt, mödosamt fjät öfver tistlar och törnen; men gå bara, gå, Erik, gå fast, redligt och oförskräckt, med Gud i hjärtat, med ett högt mål beständigt för ögonen, och du skall engång lyckas att *tangere astra*[1]. Af en stackota rot uppväxer stundom ett lummigt träd. Du går nu för första gången på egen hand ut i världen; kanske vänder du engång tillbaka till våra blommor på Hammarby, kanske icke; där är ett haf mellan Sverige och Finland, och kan du mera gagna den andra stranden, vill jag ej afråda dig. För den händelse att dina anhöriga låta dig studera i Åbo, vill jag gifva dig ett rekommendationsbref till Åbo akademis kansler, grefve Tessin, som du bör uppsöka i Stockholm; och behöfver du framdeles ett råd, så vänd dig till mig. Din häst är förspänd.

Ynglingen tackade med rördt hjärta, men förklarade att han hellre ville gå till fots, för att botanisera på vägen.

— Gör det, sade arkiatern; jag har också gått några fjät med änseln på ryggen. Se här några daler att förstärka din reskassa; du kan få vänta längre än du tror på fartyg i Stockholm. Här har du min *capsula* att lägga dina örter uti. Låt mig veta, om du finner något rart. För öfrigt, min kära gosse, har jag blott ett råd att gifva dig, och det läser du ofvanför min dörr.

Vid dessa ord följde Linné sin lärjunge till trappan af huset och pekade på den bekanta vackra inskriften öfver dörren:

[1] Vidröra stjärnorna — nå odödligheten.

INNOCUE VIVITO. NUMEN ADEST.

— Ja — fortfor han, öfversättande det vackra språket — vare det all din lefnadsvishet, såsom det varit min:

Lef oförviteligt! Gud är när dig.

Och några minuter därefter var Erik Pehrson, eller Erik Ljung, som han numera kallade sig, på vägen till Stockholm, vandrande till fots med ränseln på ryggen.

---

5. Fjäriljägaren.

Vet Bjelke, det blir en bra idé. Den 7 Juli är Fredriks födelsedag. Drottningen och hofmästarinnan gå att promenera i parken, och kammartjenaren Åberg drager Fredrik i korgvagnen. Då kostymerar Carl sig till ett skogsrå, springer fram bakom häcken och enleverar prinsen. Stor scen, man låts svimma, men det är inte så farligt. Jag är gömd bakom en ek och kostymerad till — hvad bör jag vara, Bjelke? En genius, en dryad, eller kanske en *chevalier sans peur et sans reproche?* Vänta — jag vill föreställa en prins af de Azoriska öarna — båge och pilar, spjut och sköld — jag får låna en grön tunique af Düben — sandaler klippa vi af salig kungens jagthandskar, som skräpa på vinden — och så bör jag ha en barett af grön sammet med en praktfull fjäril, fästad ofvanför pannan. De vackraste papillonerna i drottningens kabinett äro från de Azoriska öarna.

Dessa ord yttrades under lifliga gester af en vacker gosse om sex år, med stora uttrycksfulla ögon, fina och kvicka drag, klädd i en åtsittande lifrock af blått kläde med underkläder af gult siden, jämte silkesstrumpor och skor, medan han promenerade med en kavaljer af hofvet i Ulriksdals park.

— Men hvad skall hennes majestät säga därom? frågade ledsagaren.

— Det skall Bjelke få höra. Det är inte drottningen som dånar, det är Fredriks bonne. Tror Bjelke att hon dånar?

— Det skulle jag inte tro.

— Men *jag* tror det. *Enfin*, hon faller i vanmakt, och drottningen ropar *au secours! aux armes!* mitt barn! — eller hvad det i hast kan konvenera hennes majestät att säga — med utslaget hår och den stora gesten, så här, som mademoiselle Duroche gör i Zenaïde. Nu springer jag fram bakom eken — men tror Bjelke, att Åberg kan förekomma mig?

— Han kan ju dåna, han med, ifall det nödvändigt skall höra till pjesen.

— Nej, han bör endast gifva tillkänna en stum förtviflan — så här! Nu skall Bjelke få höra. Jag springer fram bakom eken — jag störtar mig efter skogsrået — jag frånrycker honom hans byte — det skall se ut som en verklig *combat*...

— Likväl inte med spjutet, vill jag förmoda?

— Bara med skaftet; men att segra utan *combat*, det vore ingen heder för mig. Jag rycker Fredrik ur röfvarens klor — han gallskriker, det är naturligt — drottningen störtar som en furie — nej, som en madonna emot mig — jag nedlägger det räddade offret för hennes fötter — böjer ett knä, som monsieur Lafleur gör i komedin, och utropar:

Madame, till dygdens skydd, förföljd af våldets pilar,
ett himlens sändebud på fjärilns vingar ilar!

Ser Bjelke, därför måste jag fästa en fjäril uti baretten.

— Altesse har glömt en sjunde person i pjesen — grefve Tessin.

Prins Gustaf spände sina stora ögon i frågaren, likasom ville han utforska, om det var skämt eller allvar. — Läsaren har redan gissat, att gossen var prins Gustaf, sedermera Gustaf III, åtföljd af sin underguvernör, grefve Nils Bjelke, på den vanliga morgonpromenaden i Ulriksdals park. Förste guvernör var då ännu riksrådet grefve Carl Gustaf Tessin.

— Om drottningen applåderar, bör grefve Tessin ropa dacapo, återtog prinsen med en liten höghetsknyck på det vackra hufvudet. — Dessutom är det han som först lärt mig att spela komedi. Kanske vill han ännu berätta sagor för mig gudslånga morgonen om landtråttan och stadsråttan. Det var fasligt moraliskt, vet Bjelke; *on s'endorme.* Men se, när landtråttan slapp in i hoffröknarnas kammare och åt upp deras bonbons och marmelades; min Gud, hvad jag kunde skratta däråt, när jag var liten!

— Altesse är ej liten numera; man bör tänka på allvarsammare saker.

— Just det, ser Bjelke. Och därför har jag en roll åt grefve Tessin, om han vill spela med i min pjes. Gissar inte Bjelke det redan?

— Han skall vara den som utdelar dygdens belöning.

— Nej, förlåt, han skall vara en hattmakare, som är beställd att göra hattar åt Ulriksdals park, men faller i förundran öfver att den gode Guden gifvit ekarna kronor. Förstår Bjelke? Han skall vara kung Midas, med en ofantlig *chapeau-bas* öfver... öfver peruken.

— Altesse bör ej tala så lättsinnigt om en utmärkt person. Man bör visa aktning för sin guvernör, äfven när han är frånvarande.

Prinsen teg. Om han ej älskade sin förste guvernör, bar han likväl fruktan för honom och hade nog förstånd att ej drifva längre ett gyckel, som kanske hade varit i säck, innan det kom i påse. Han fortsatte halfdansande sin promenad och roade sig att med sitt lilla ridspö slå topparna af några millefolier och stormhattar, som växte på gräsparterren.

Grefve Bjelke föreslog att botanisera; ett nöje som nu, genom Linné, kommit mycket på modet. Prins Gustaf kände redan en mängd örter, och dem han ej kände skulle han plocka och examinera dem hemma.

Förslaget behagade den liflige gossen, men blott för en stund. När han uppryckt en mängd örter, dem han ej kände, begynte han åter bortkasta dem som ej hade vackra blommor och förklarade att Linnæus själf hade ej reda på allt ogräs. Då uppflög en vacker fjäril, en Machaon, bakom acaciehäcken, och prinsen ihågkom att han behöfde en sådan för sin kostym från de Azoriska öarna. Genast var han i fullt språng, med hatten i handen, för att fånga sitt byte.

Fjäriln var honom likväl för snabb, flög allt längre inåt parken, och prinsen förföljde honom. Så kom han slutligen ända till parkens gräns och var just i sin största ifver att ändtligen fånga flyktingen, då han snafvade öfver ett föremål, som låg doldt i det höga gräset, föll raklång på marken och rispade en tapper skråma i kinden mot stubben af ett träd.

Förbittrad stod han upp, varseblef i gräset en person, som han tog för en af trädgårdsmästarens drängar, och rappade honom strax i första hettan med ridspöet kring öronen. Den förmodade trädgårdsdrängen, en tarfligt klädd yngling om sjutton eller aderton år, uppstod mera förundrad, än häpen, och nöjde sig först att afvärja

slagen med armen, men när ridspöet fortfor att hvina honom kring öronen, miste han tålamodet, vred spöet ur prinsens hand, bröt sönder det och kastade bitarna långt in i hagtornshäcken, som på denna sida begränsade parken.

Allt detta gick så hastigt, att när grefve Bjelke, som med möda följde sin kunglige elev i hälarna, hann till stället, fann han prinsen afväpnad, röd af språnget och harmen, samt färdig att med egen hög hand rusa den oförskämde drängen i lufven, för att lära honom tillbörlig respekt för det kungliga blodet.

Det var likväl något på engång saktmodigt och trotsigt i ynglingens hållning, som höll prinsen tillbaka. Men hans unga vrede fortfor att koka, han begynte gråta af harm och förmådde endast framstamma:

— Han . . . bröt sönder . . . mitt ridspö!

Grefve Bjelke — het också han — såg prinsen blöda om kinden och tog för afgjordt att denne blifvit personligt misshandlad. Ursinnig, grep han en närliggande torr trädgren och trädde hotande mot förbrytaren.

— Hur vågar du, slyngel, att förgripa dig mot hans kunglig höghet? utropade han.

Och utan att vänta på svar, måttade han ett rapp, som kunnat blifva kännbart nog, därest ej den, åt hvilken det var ämnadt, undvikit slaget genom en hastig vändning åt sidan. Strax därpå hade förbrytaren hoppat öfver hagtornshäcken och stod tillsvidare i säkerhet.

— Förlåt mig, ers kunglig höghet — sade den främmande ynglingen, utan att taga till flykten längre än nätt och jämt var nödigt för hans rygg — jag visste ej att jag kommit inom den kungliga parken.

— Hvad är du för en, och hvad gör du här? frågade grefven, under det att han med sin fina holländska näsduk aftorkade blodet från prinsens kind.

— Jag är gymnasist i Strengnäs och heter Erik Ljung, svarade ynglingen frimodigt. Jag gick ut att botanisera här i nejden och visste ej att jag därunder kom in i parken. Medan jag satt mig ned för att undersöka en rar *convolvulus sepium*, kom hans kunglig höghet springande och råkade olyckligtvis snafva öfver mig, och efter jag är för gammal för att få stryk, så...

— Så understod du dig att slå tillbaka, din landsförrädare! utbrast grefven, ånyo förbittrad.

— Bevare mig Gud! svarade Erik trohjärtadt. Jag visste ej att det var prinsen; men aldrig skulle jag slå ett barn.

— Är jag ett barn, jag, för dig! inföll prinsen, djupt sårad i sin manliga ambition.

— Du ljuger, din inpiskade skälm! Bekänn att du är lejd af någon ärkeförrädare! utbrast grefven ånyo, ty hofvet hade den tiden många hemliga fiender.

— Förrän jag lärde mig något annat — svarade Erik, utan att blinka — lärde jag af min mor att tala sanning för Gud och människor. Och efter jag är säker att hans kunglig höghet har lärt detsamma, så skall han intyga att jag sagt sant.

— Ja — sade prins Gustaf, kämpande med sin förtrytelse på ett sätt som gjorde hans hjärta heder — det är sant att han slog mig inte, utan jag stötte mig emot stubben. Men han bröt sönder mitt spö.

— Det gjorde jag först sedan jag fått några duktiga rapp, genmälde Erik, pekande på sin vänstra kind, som bar en röd strimma af den kungliga agan.

Detta smickrade prinsen. Han hade gifvit en så lång gosse stryk, och det var troligen hans första hjältebragd. Han var icke långsint och kände sig strax försonligare stämd.

— Jag kan få mig ett annat ridspö, sade han.

— Kom, altesse, grefve Tessin väntar oss. Emellertid följer han mig till slottet, munsjör! tillade Bjelke, som ännu hade starka misstankar om gymnasistens afsikter.

— Är grefve Tessin på Ulriksdal? frågade Erik.

— Ja, svarade Bjelke, fixerande honom.

Med ett nytt hopp var Erik tillbaka öfver häcken.

— Om ers nåd tillåter, så ber jag att få träffa hans excellens. Jag har ett bref till honom och har länge förgäfves sökt honom i Stockholm.

Förvissad om grefve Tessins beskydd, drog Erik numera ej i betänkande att följa till slottet. Han hade ingen aning om att detta hans uppdrag till hattpartiets mäktige chef och hofvets hatade förmyndare den tiden ingalunda bidrog att höja hans aktier hos de båda mäktiga personer han nyss hade förolämpat. Grefve Bjelke gick bister framför honom, och prins Gustaf beredde sig motvilligt på en moralkaka af sin fruktade mentor.

---

6. Erik Ljung får inträde vid hofvet.

Vid tiden för denna berättelse hade ett ungt konungapar, och med detta en ny dynasti, bestigit Sveriges tron. Utlefvad, skröplig till kropp och själ, hade den gamle galante kung Fredrik år 1751 lämnat världen och riksdagsbråket, hvarmed han på slutet befattat sig så litet som möjligt. Hans 1743 utkorade efterträdare, Adolf Fredrik af huset Holstein-Gottorp, mottog i arf, jämte riket, en högförnäm, högmyndig rådkammare, allrådande ständer och hela det nu fullvuxna partiväsendet, med Hattarne och grefve Tessin i spetsen. Som kronprins hade Adolf Fredrik tröstat sig i sin husliga krets, hos sin snillrika gemål, Lovisa Ulrika, prinsessa af Preussen, och med att göra leksaker åt sina tre prinsar, Gustaf, Carl och Fredrik. Partierna hade då redan varit måne om att låta honom känna sin makt; de hade, med en oförskämdhet som kunnat reta själfva saktmodet, trängt sig ända till kronprinsens vagga och åtta dagar efter hans födelse tvungit föräldrarna att ombyta amma. Adolf Fredrik lät sig detta behaga, men icke så hans gemål. Häftig, hersklysten och uppfostrad i ett enväldigt hof, dolde hon icke sitt hjärtas bitterhet och lät redan blott

alltför tydligt förstå, att om riket finge en eftergifven konung, skulle det få en desto sadelfastare drottning. Detta slog icke heller felt; Adolf Fredrik bar konungamanteln — utantill purpur och höghet, innantill armod och förödmjukelse — men Lovisa Ulrika bar kronan. Konungen var den svaga handen, drottningen var det förslagna hufvudet. Olyckligtvis för hennes många och djärfva planer, var denna drottning alltför häftig för att välja sin rätta tid, och alltför uppriktig för att vara politiskt klok. Och så blef hela hennes lif en högtsträfvande andes regellösa, aldrig tillfredsställda suck efter makt och ära. Hade hon varit en man, skulle hon kufvat svenskarne, som äro i stånd att blöda till döds för stora konungar, medan de prata omkull de små. Men hon var kvinna, och Kristinas tider voro förbi. Fredrik II:s syster kunde strida, men förstod ej att segra. Örninnan blef intrasslad och fången i tidens snaror och lämnade slutligen, vanmäktig, framtiden i arf åt sina växande ungar.

Så stod det unga hofvet redan i början af sin regering uti den skefva och spända ställning, som alltid åtföljer anspråk utan makt och medgifvanden utan uppriktighet. Omkring detsamma stod misstroendet på lur, partiväldet svartsjukt om makten och ränkerna spinnande nya snaror. Det var en bedröflig makt, men han skimrade ännu på ytan. Aldrig har ett suveränt folk mera underdånigt bugat sig för en krona af papper. Aldrig har man mera fjäsat den konungsliga högheten, än just denna tid, när man var så mån om att beröfva den all verklig betydelse. Man afhögg näbben, man klippte klorna, men aktade sig att afplocka örnens fjädrar. Någon ögonfägnad måste man lämna åt hopen. Och den beskedlige Adolf Fredrik var nöjd

till en början. Han var dock glad att åtminstone vara kung — i Kina.

Vi återgå till berättelsen.

Den moderliga naturen hade begåfvat gymnasisten Erik Ljung med ett ganska godt kurage, som väl hade sin förnämsta grund i ett godt samvete. Han kunde ej finna det så särdeles farligt att hafva afbrutit en pojkes ridspö, äfven om pojken var en prins, och följde därför i början helt obesväradt sina förnäma ledsagare genom Ulriksdals park. Men ju närmare han nalkades slottet, ju präktigare och stelare det blef omkring honom, desto mera begynte hans hjärta att klappa, han visste ej hvarför. Slutligen när han stod framför slottets höga fasad uti all dess prakt och följde prinsen med hans guvernör in genom trädgårdsporten, kände han sig mycket frestad att vända om och springa sin väg. Hvad skulle han här, han som aldrig ens drömt om ett hof! Men just som frestelsen höll på att blifva honom för stark, såg grefve Bjelke sig om — och Erik klef in genom porten.

— Jag har lust att se hvad de ämna göra mig, tänkte han vid sig själf.

Inkommen på borggården sade Bjelke:

— Du har ett bref till grefve Tessin?

— Ja.

— Gif hit. Jag skall lämna det åt grefven.

— Jag skulle helst lämna det själf, menade Erik.

— Hvad nu, slyngel; hör du ej hvad jag säger? återtog grefven.

Erik såg på de höga slottsfönsterna, såg på vaktposten vid trappan och de många livréklädda kammartjenarne, som sysslade i den stora vestibulen. Icke desto mindre svarade han:

— Jag vill ej besvära hans nåd, jag frambär nog brefvet själf.

Troligen hade denna envishet bekommit Erik värre än han kunde förmoda, därest icke i samma stund en vagn kört in på gården. Så snart Bjelke igenkände den granna kusken och de präktiga spanska hästarna, skyndade han genast upp i slottet med sin kunglige elev, på det att denne icke skulle nedsätta sin värdighet genom att mottaga en undersåte vid trappan.

Lämnad åt sig själf, stod Erik med nyfikenhet betraktande den ståtliga vagnen, ur hvilken en ännu ståtligare herre steg ur. Det var en man mellan femtio och sextio år, ytterst fin och elegant i dräkt och hållning, men tillika så förnäm utan all styfhet och så vördnadsbjudande utan all pretention därpå, att Erik strax beslöt i sitt sinne: det kan icke vara någon mindre person än kungen själf!

Utan att tänka därpå, hade Erik ställt sig vid slottstrappan och stod där, betagen af respekt med mössan i handen, när den förnäme herrn passerade tätt förbi, observerade ynglingen, som måtte ha förekommit honom något ovan på Ulriksdal, och frågade vänligt:

— Vill du något, min vän?

— Hans vän! tänkte Erik och det klack ordentligt uti honom. Likväl grep han sig an och svarade:

— Jo, ers majestät; jag har ett bref till grefve Tessin.

Den höge herrn smålog, men tycktes alldeles icke mankerad öfver misstaget.

— Lämna mig brefvet, sade han.

Erik hade icke lust. Kungen själf skulle ej taga hans bref ifrån honom. Han bad att få lämna det åt grefve Tessin.

— Jag är grefve Tessin, fortfor den nedlåtande herrn med en lätt skymt af otålighet.

Nu ändtligen kom det viktiga brefvet i dagen. Erik berättade till sin ursäkt, att grefve Bjelke nyss befallt honom lämna brefvet ifrån sig, men han hade ej funnit för godt att lyda.

— Bjelke? upprepade det mäktiga riksrådet med en hastig, skarp blick åt slottsfönsterna. Och han ögnade flyktigt på utanskriften.

— Det är från min käre arkiater! sade han. Vänta därborta, tills jag låter kalla dig. Rydin, släpp in gossen och gif honom frukost.

Riksrådet grefve Tessin befallde som vore han hemma på Ulriksdal. Det är sant, att han var kronprinsens förste guvernör, följaktligen hörande på sätt och vis till familjen, men detta slott var likväl en fristad, dit konungaparet dragit sig undan, för att åtminstone under den vackraste årstiden slippa riksens råds odrägliga förmynderskap.

Grefven begaf sig direkt till kronprinsens rum, men fann honom icke där. Jourhafvande kavaljern underrättade, att hans kunglig höghet var inne hos drottningen.

Grefven begaf sig till hennes majestäts rum och lät anmäla sig. Ingen svarade. Hofbetjeningen syntes bestört. Någon olycka hade inträffat.

Grefven gick in; det var hans pligt som guvernör.

Han fann en familjescen — drottningen i tårar, biträdd af sina kammarfruar att badda prins Gustafs blödande kind med kallt vatten och eau de Cologne.

Lovisa Ulrika, häftig utan mått och alltid färdig att skylla prins Gustafs fel på hans guvernör, vände sig till grefven, innan han ännu hann göra en fråga, och utropade på fransyska:

— Se där, herr grefve, följderna af er uppfostran. Kronprinsen inlåter sig i batalj med tjufpojkar och hemkommer blödande, med en skråma, som för alltid skall vanställa honom!

Grefven replikerade med en värdighet, som klädde honom förträffligt, men som drottningen ej kunde förlåta honom:

— Om hans kunglig höghet förglömt sig så långt, då har han också glömt de förmaningar *jag* aldrig tröttnat att gifva honom.

Tonvikten på detta *jag* uppretade drottningen ännu mera. Hon var i begrepp att svara, och det hade ofelbart ledt till skandal i hoffolkets närvaro, därest icke grefven, att förekomma detta, begärt enskild audiens.

Drottningen insåg att hon gått för långt och samtyckte, sedan hon öfverlämnat prinsen i grefvinnan Wrangels vård, med förmaning att för all del badda blessyren så, att där ej blefve något ärr.

Under tiden hade Erik Ljung blifvit visad till en sidotrappa i ena slottsflygeln, och ingen brydde sig vidare om honom. Ett obestämdt rykte hade spridt sig bland betjeningen, att kronprinsen blifvit öfverfallen och illa slagen i parken af någon okänd missgärningsman. Alla skyndade till stora vestibulen att närmare få höra den märkvärdiga nyheten, och ingen anade, att den oskyldige upphofsmannen till hela denna kalabalik trafvade ensam och obehindrad i trappan af sidoflygeln.

Erik fann ingen som han kunde fråga hvar han borde gå in. Han öppnade dörr efter dörr, men där förekom honom alltför grant, för att han kunde våga sig dit, och så kom han slutligen till ett tämligen ostädadt rum, där allehanda spånor och verktyg lågo

kringströdda på golfvet. Här kände han sig mera hemmastadd och klef dristeligen in.

I detta rum fanns lika litet som i de öfriga någon lefvande varelse, men i rummet nästintill hördes något buller, likasom af ett surrande hjul. Erik klef in.

Där stod ett slags vaktmästare eller snickare, hvad han kunde vara, och höll på att svarfva. Han bar visserligen en blå sidennattrock, men den hade han förmodligen fått på köpet för något arbete, ty den var urblekt och mycket fläckig. Sin peruk hade mannen hängt på en knagg, bar öfver det ganska vackra kastanjebruna håret en gammal nattmössa och framför sig ett långt skinnförkläde, som skymde underkläderna. Mannen hade för öfrigt ett vänligt och godmodigt utseende, och öfver den visserligen något förnäma krökta näsan framblickade ett par högst borgerliga ögon, som knappast gåfvo sig tid att se på den inträdande, så upptagen var mannen af sitt arbete, som bestod i att svarfva små dosor.

— Är det du, Feif? sade han, brytande på tyska, när Erik trädde in; men utan att afvakta svar, tillade han:

— Jaså — kom hit du, och trampa hjulet; de slynglarne ha alla sprungit sin väg, och jag har ingen som hjälper mig.

Svarfvarens svettiga panna utvisade i själfva verket att han behöfde biträde, och Erik, som förr varit en liten mästare på sin fars svarfstol därhemma i Munsala, var icke sen att hörsamma uppmaningen. Hjulet snurrade med fördubblad fart, och mannen i nattmössan tycktes vara synnerligen belåten med sin nye medhjälpare.

7. Vid svarfstolen och i förmaket.

Mannen vid svarfstolen hade mycket besvär med ett stycke kvistigt trä, som oupphörligt sprack vid kvisthålen. Förtretad kastade han det ifrån sig och gick att söka ett annat på hyllan, där flera rara utländska träsorter voro uppradade i passande bitar. Under tiden företog sig Erik att svarfva några tag på det bortkastade stycket och gjorde däraf en präktig knapp, stor som ett litet tefat.

Hans okände vän betraktade knappen med välbehag och frågade:

— Kan du svarfva, du?

— Något litet, svarade gossen, och med detsamma gjorde han ett prydligt munstycke.

Mannen blef alltmera belåten och frågade:

— Kan du tiga?

— Något, svarade Erik. I allt som ej är kunglig majestät och riket emot. — Där låg politik i luften och smittade till och med en gymnasist.

— Godt, sade mannen. Jag har en idé. Du skall svarfva åt mig trettiotvå dussin stora knappar, som skulle duga åt en mandarin. Vet du hvad en mandarin vill säga?

— Nej.

— Så mycket bättre. Aber das Maul halten. Begriper du det?

— Nej.

— Du skall tiga därmed. Mausestill. Ingen annan än jag och Feif får veta däraf. Det är en hemlighet. Du kan börja nu genast.

Erik förklarade sig villig därtill, men lät tillika förstå att han var hungrig och att man bjudit honom på frukost. Mannen såg beskedlig ut; hvarför skulle han — en gymnasist, som snart skulle bli student — genera sig för en svarfvare?

— Hvad? sade denne. Hör du icke till trädgårdsmästarens folk?

Till svar berättade Erik uppriktigt huru han kommit till slottet och dolde icke äfventyret med prinsen i parken.

Svarfvaren i den blå nattrocken syntes i början brydd och orolig, men när han hörde att allt aflupit utan värre påföljd, klappade han gossen vänligt på axeln och sade med mera värdighet, än den gamla nattmössan låtit förmoda:

— Det är bra, sehr gut. Du är en ärlig själ. Men jag råder dig icke att en annan gång röra vid prinsarnes ridspön, om du vill komma för drottningens ögon.

— Är hennes majestät så argsint af sig? frågade Erik.

Den blå rocken smålog, skakade på hufvudet och gick, utan att svara, till ett lönskåp i väggen, ur hvilket han framtog och lade på svarfstolen en kaka hvetebröd, färskt smör, delikat ost och lybsk skinka. Ett par buteljer vin framskymtade dessutom i mörkret af skåpet.

— Se här — ät! sade han.

— Tackar, som bjuder, svarade Erik och höll utan krus till godo med välfägnaden.

Medan han grep sig an, föll det honom in att han här kunde få veta något om hofvet, där han så oförmodadt blifvit bjuden på frukost.

— Herrn är kanske hofsvarfvare? började han, för att säga någonting artigt till tack för sin välfägnad.

— Något ditåt, svarade mannen, som fortfor att med mycken konstkännedom granska sina dosor och sortera dem efter deras mer eller mindre lyckade arbete.

— Då kan herrn säga mig, hurudan karl är kungen?

— Åja — hvad säger folket om honom?

— Folket säger, att han skall vara en hjärtans god människa och landsens fader, bara han får råda sig själf.

— Jag tror att han menar godt med landet, svarade svarfvaren.

— Men så påstå de att han skall, som man brukar säga, stå under toffeln.

En lång, forskande blick var den andres svar, men han tycktes belåten med det ärliga ansiktet.

Erik märkte det icke, utan fortfor, med munnen full af hvetebröd:

— Hennes majestät säges vara...

Lyckligtvis märkte han något i svarfvarens min, som gjorde att han i rättan tid ändrade kurs och tillade: — en riktig Minerva.

— Det är en sak som han icke förstår, min vän — sade mannen i nattrocken — och jag råder honom att icke bita tungan af sig, när han äter sin frukost.

Det där lät tydligen som en skrapa. Erik, som sällan känt sig så pratsam till mods, drog öronen åt sig och beslöt att lämna drottningen i sitt värde.

— Men hvad säger folket om riksens råd? frågade mannen, som tycktes finna behag i ynglingens uppriktighet.

— Folket säger, att de äro höga herrar, svarade Erik — som han själf tyckte, högst diplomatiskt.

— Kanske högre än kungen själf? smålog svarfvaren.

Erik nickade:

— Ja, när de stå och kungen sitter. Gud bevare landsens fader.

— Amen, svarade svarfvaren.

Erik hade nu slutat sin måltid och räckte sin värd handen, som han var van att göra. Denne uppdrog ett tjockt ur från västfickan och sade med en suck:

— Redan tio.

Västen var broderad och uret af guld.

Nu afkastade svarfvaren den urblekta nattrocken och det långa skinnförklädet. Erik fick stora ögon. En fin spetshalsduk med krås, manschetter af spetsar, svarta silkesstrumpor och stora skospännen af silfver blefvo synliga.

Någon kom uti yttre rummet. Det var en af hofkavaljererne.

— Bleib er da! Nicht von der Stelle! befallde svarfvaren och sköt ifrigt en regel för inre dörren. — Räck mig rocken! hviskade han, visande Erik till en alkov.

Erik framtog en fin morgonrock af blå sammet med guldknappar och hjälpte att träda den uti ärmarna.

— Min peruk! fortfor svarfvaren.

Erik nedtog peruken från knaggen på väggen och hjälpte, så godt han förstod, med dess påsättande. Svarfvaren var som förvandlad, hans hållning var ståtlig, hans röst befallande. En förnäm herre stod framför den förvånade ynglingen.

— Märk nu hvad jag säger dig, fortfor den förnäme svarfvaren i samma hviskande ton. — Du blir här, tills jag låter afhämta dig. Gif akt och rör dig icke vid ditt lif, om du hör någon gå i trappan. Men när allt är tyst, kan du svarfva på knapparna. Trettiotvå dussin. Där är virke. Maul halten!

Dörren stängdes, steg aflägsnade sig, och snart var Erik Ljung allena med sitt hjul, sina träbitar och sin svarfvares hemlighet.

I stället att hålla honom sällskap, förflytta vi oss till drottning Lovisa Ulrikas förmak.

Denna ryktbara och snillrika furstinna beskrifves af en samtida på följande sätt:

»Hon var liten, välväxt, starkt cendrée, hade stora mörkblå ögon, oftast bistra, ibland milda, alltid tolkande hennes själs brinnande och oroliga rörelse. Vid äldre år blef hyn brouillerad, tänderna skämda; men munnen var vacker, löjet behagligt, näsan liten, väl proportionerad, merendels alltid förd i vädret. För häftig för att ej vara uppriktig, uppdagade hon dymedelst ofta de förslag hon bort dölja. Stortänkt, frikostig, älskande prakt, anständig, höflig, kvick, vän af sina vänner, var hennes umgänge angenämt, hennes kunskaper vidsträckta, men ej städade, hennes ärelystnad utan gränser.» — Till denna målning lägger sonen, Gustaf III, i sina memoirer följande drag: »Hon har smak för vetenskaper och konster; en stark karakter, ett medlidsamt hjärta,

ett sinnelag upphöjdt öfver alla vidrigheter hafva gjort henne i sitt tidehvarf till den första af sitt kön. Hon är en öm maka och moder, en pålitlig vän. Alltför mycken liflighet och någon oförsiktighet äro de enda fel man kan förebrå henne.» — Och grefve Tessin säger i *sina* memoirer: »Det synes otvifvelaktigt, att om drottningen varit född till undersåte, hade hon varit den bestämdaste och oryggligaste af alla republikaner; men Gud har låtit henne födas i en rang, där man är svartsjuk om sin makt.»

Drottningen satt i en liten fåtölj med hög sits och låg karm, liksom beräknad att låta hennes figur synas högre än den verkligen var. Framför henne stod den tidens mäktigaste partikämpe och finaste hofman, riksrådet grefve Carl Gustaf Tessin.

Viss om ett nytt anfall, hade han, som skicklig fältherre, börjat drabbningen med att själf taga offensiven och med skicklighet fortsatt det redan af drottningen själf inledda ämnet om kronprinsens uppfostran. Han hade beklagat sig öfver de lismare, som sökte beröfva honom deras majestäters förtroende, och de oförståndige ledare, hvilka sökte att från honom afvända den kunglige elevens barnsliga hjärta. Därefter sade han sig med smärta ha funnit, att man blott alltför väl lyckats däri; att prinsen begynt visa sig alltmera ouppmärksam för hans lärdomar och kallsinnig för hans förmaningar — att en guvernörs bästa afsikter måste förfelas, om man fortfor att sålunda contrecarrera hans bemödanden, och att om prinsen valde nöjen som icke passade hans ålder, eller umgänge som icke anstod hans rang — med ett ord, om han, som hennes majestät behagat uttrycka sig, slogs med tjufpojkar — så måste detta helt och hållet tillskrifvas dessa fördärfliga

inflytanden, hvilka trängt sig emellan eleven och hans af deras majestäter samt rikets ständer tillsatte ledare.

Drottningen hade all möda att utan afbrott höra det långa talet till slut. Hon hatade nu denne man, som hon engång varit så högt tillgifven och på hvilken hon slösat allt sitt förtroende: hon trodde honom om allt tänkbart ondt och visste att han var den barriär, som mer än någon annan stängde henne från makten; men hon kände tillika för honom den med fruktan blandade aktning, som jämlikhet i snille, förmåga och ärelystnad ingifver. Kring dessa två, kring denna drottning och denne undersåte, hvälfde sig det dåvarande Sveriges öden. De stodo nu mot hvarandra som fiender och medtäflare: skulle de sönderslita hvarandra och därigenom bringa allt i förvirring, eller skulle de räcka hvarandra handen och gemensamt beherska alla partier, som då skulle tvingas att förenade tjena dem båda? Lovisa Ulrika visste det icke själf; blott ett var henne klart, och det var att herska ville hon — med eller mot denne fruktade, denne hatade man.

Hon beslöt vara lugn, för att segra — om det blef henne möjligt. Hon hade, med lika utsikt att lyckas, kunnat befalla forsen att stanna i sitt lopp eller ekvatorn upphöra att glöda.

— Jag tviflar ej — sade hon — att herr grefven egnar sin elev all den tid och omsorg rikets vård och konsternas uppmuntran lämnar till disposition. Jag befarar blott, att den republikanska jämlikhet, man vill inplanta hos kronprinsen, slutligen leder till sitt naturliga mål — *l'égalité des gamins.*

— Hans kunglig höghet kommer engång att styra ett fritt folk, icke ett folk af tjufpojkar.

— Jag känner det där. Låt oss ej spela komedi, min grefve. Republiken, det är rådsstyrelsen. Frihet, det är er frihet att befalla, *messieurs*.

— Rådet är ständernas fullmäktige, och ständerna representera ett suveränt folk.

— Folk! Stånder! *Laissons les phrases et parlons des réalités*. Ett folk är skapadt att lyda, herr grefve, och ständer äro till för att bevilja penningar.

— Tillåt mig erinra ers majestät om den oförgätliga tid, när jag hade den nåden att ledsaga den snillrikaste prinsessa i Europa till detta aflägsna land. Jag sade då till ers majestät: det är ett fattigt land, men stolt af sin urgamla frihet. Det skall blifva ers majestäts lycka och ära att beherska detta land med sina dygder, att pryda det med sitt föredöme.

— *Encore de la rhétorique!* Förskona mig, herr grefve, för dessa vältalighetsblomster, med hvilka ni utan tvifvel skall vinna priset i de fria konsternas akademi[1], men som äro förspillda på en så oläraktig åhörarinna som jag. Får man döma af ert beteende vid salig konungens död, så måtte ni anse att dygderna behöfva black om foten, för att bevara sin modesti.

— Det är sant, att jag vågade hysa en annan mening än hans majestät, om tolkningen af vår konungaförsäkran. Det var icke blott för rikets bästa, utan af ömhet för kunglig majestäts eget lugn, som skulle blottställts af vådliga missförstånd.

— O de vise herrar diplomater, som aldrig sakna ett grant ord att förgylla en dålig handling, hur ömma äro de icke om vårt lugn, hur måne om våra

[1] Stiftad af grefve Tessin m. fl. år 1735.

stackars samveten, hvilka de göra sig den mödan att föra på rätta vägen! Olyckligtvis är mitt samvete af koppar och oförmöget att fatta den stora tjenst ni bevisat majestätet och oss. Jag vill göra er ett förslag, herr grefve. Kasta bort masken — ty mig lyckas ni ej ändå bedraga — och låt oss engång tala öppet språk!

8. Strider om makten.

Ers majestät förekommer min lifligaste önskan — svarade grefve Tessin med finhet — och jag skattar mig lycklig att få till ers majestäts visa pröfning frambära mina underdåniga bekymmer om kronprinsens uppfostran. Jag tillstår därför uppriktigt, att om hans kunglig höghet olyckligtvis fattat någon smak för dåliga seder, så är den lille morianen Badins umgänge allting annat än efterdömligt.

— Jag förmodar — återtog drottningen otåligt — att jag redan tillräckligt känner er mening därom. Ni vill uppfostra människan, jag konungen. Godt, lämnom åt de lärde att tvista om principer, och låtom oss hellre tala om verkligheter. Ni är för närvarande den mäktigaste person i rådet, det vill säga i Sverige.

Tessin ville svara.

— Nej, fortfor furstinnan, afbryt mig icke. Märk väl, herr grefve, att jag säger *för närvarande.* Andra tider kunna komma, då ni ej mera är densamme som nu.

— När min ringa tjenst blir öfverflödig, svarade grefven, skola deras majestäter och riket lätt finna en värdigare, men aldrig en trognare tjenare.

— Konungen äger för många prof på ert nit, för att kunna tvifla därpå. Men föreställ er till exempel, att den afund och de fiender, som alltid följa höga äreställen, kunde i dag eller i morgon finna ett tillfälle att skada er, hvem vet, kanhända att störta er. Ni skulle då icke ogärna se, att ni ägde ett stöd i närheten af en tron, som står upphöjd öfver partiernas växlingar.

— Jag skulle skatta det som min högsta ära och lycka, därest jag ej funne ett ännu säkrare stöd, öfver hvilket mina fiender intet förmå, och det är medvetandet om en uppfylld pligt.

— Jag vet, jag vet, den där sentensen ni engång hade godheten deklamera för mig:

Je ne veux opposer à mes vils ennemis,
qu'une vertu sans tâche et un juste mépris.[1]

Vet ni väl, min grefve, att detta valspråk förekommer mig något vågadt. Jag tror att det var abbé Laroche som engång förklarade, att han ville *insvepa* sig i sin *dygd;* hvarpå prinsessan Conti svarade: akta er, min bästa abbé; med en så tunn garderob kunde ni frysa ihjäl!

— Det är möjligt, ers majestät. Och likväl skrifver jag öfver min port: *Malgré l'envie et les envieux.*

— Nåväl, om själfva er dygd vore så otvifvelaktig som en vargskinnsfäll, kan den dag komma, när den behöfver ett foder. Jag tillbjuder er detta, min grefve.

— Jag vågar ej fatta ers majestäts mening.

— En diplomat med er erfarenhet förstår allt. *En* man bör vara *den förste* i Sverige, och den mannen är icke ni, min grefve. Afstå från detta anspråk, som lätt

[1] Jag ställer mot låga fienders makt
blott fläckfri dygd och förtjent förakt.

kunde göra er till den siste, och jag garanterar er att alltid förblifva *den andre.*

— Behöfver jag väl försäkra ers majestät...

— Att konungen är den förste medborgaren i en fri republik, vill ni säga. Huru ofta skall jag då bedja er att lämna fraserna, när ni talar med *mig!* Således öppet taladt: vill ni, sedan ni bortskänkt en krona af glitter, en krona utan värde, använda ert inflytande för att sätta denna krona på en verklig konungs hufvud? Vill ni, efter att så länge ha varit förste aktören i detta uppbyggliga herdespel, där hjorden leder herden i rosenband, ändtligen låta ridån falla och utropa: *la pièce est finie!*

— Förlåt, ers majestät, då först, befarar jag, skulle pjesen börja, och publiken torde då spela med.

— Å, jag känner publiken, den applåderar alltid, när slutet är godt och de älskande få hvarandra. Jag upprepar ännu ett historiskt uttryck: »er nåd och vår nåd rymmas ej under samma tak». Vill ni herska, min grefve, med och *under* er konung, eller vill ni än vidare försöka att herska *öfver* hans tron? Denna fråga är lika afgörande, som den är öppen. Välj!

— Mitt svar skall blifva lika öppet som ers majestäts fråga. Öfver mig står konungen, öfver konungen står lagen. Jag kan icke förråda min pligt mot någon af dem. Vill man forcera mig därtill, nåväl, då vädjar jag från den högre instansen till den högsta.

Lovisa Ulrika reste sig upp och fästade på sin motståndare en obeskriflig blick från de stora brandenburgska ögonen, som kunde vara så intagande i sin mildhet, men äfven så förstenande i sin vrede.

— Har ni väl öfverlagt, grefve Tessin? frågade hon.

— Ja, ers majestät. Jag har öfverlagt detta under hela mitt lif.

— Ni vill det. Må ske. Jag har bedragit mig på er. Jag trodde er vara en man med lika mycket mod som förstånd. Jag finner nu, att ni är ingenting annat än en vanlig demagog. Ni har tillåtelse att lämna mina rum.

Grefve Tessin ville böja ett knä, men drottningen ringde.

— Anmäl — sade hon till kammartjenaren — att jag önskar få den nåden se hans majestät här.

Knappt hade dörren tillslutits, innan grefven ånyo knäböjande sökte att blidka sin drottnings vrede. Hvad var hans afsikt? Drottningen själf har långt efter denna händelse berättat prins Gustaf, huru grefve Tessin varit nog förmäten att hysa för henne en häftig passion och förföljt henne med brottsliga kärleksförklaringar. Antingen denna passion var hycklad eller verklig, antingen en sådan känsla kom i det afgörande ögonblicket till utbrott, eller drottningen tog för kärlek det som endast var en förut gynnad undersåtes tillgifvenhet och sorg i den skarpa striden mellan tvenne pligter — visst är, att grefve Tessin motstod alla försök att indraga honom i hofvets planer, och lika visst är, att när konung Adolf Fredrik inträdde i sin gemåls förmak, fann han sin öfverste hofmarskalk och mäktigaste motståndare böjande knä för drottningens fötter.

Det finnes ögonblick i de bästa och saktmodigaste människors lif, när deras vanliga lugn öfvergifver dem och de kunna brusa upp med en häftighet, som annars är alldeles mot deras natur. Konung Adolf Fredrik kunde fördraga att man inknappade hans konungsliga makt, öfverröstade honom i rådet, förjagade hans anhängare och lät honom, icke blott i riksstyrelsen, utan äfven i hofvets angelägenheter, känna hans beroende och rådets, ständernas öfvermakt. Han hade utan motstånd funnit

sig i denna tryckande ställning; om han yttrade en klagan, var det blott i den förtroligaste kretsen af hans enskilda vänner. Men det fanns en punkt, där han var lätt sårad, ytterst häftig och svår att blidka, och det var när man trädde hans husliga lycka för nära och vågade förnärma hans gemål, hvilken han älskade desto högre i samma mån som han tillika fruktade henne och erkände hennes öfverlägsenhet.

Uppträdet blef häftigt och slutade, som Gustaf III säger, »med en förskräcklig eclat».

— Befria mig från denne man, om eders majestät ännu äger en känsla af sin kungliga ära och sin manliga värdighet! utropade drottningen, förblindad af sitt hat och af den brottsliga tydning hon gaf detta uppträde.

Konungen utfor i skymford, dem lyckligtvis hvarken historien eller berättelsen upptecknat, och, som vanligen händer, upphetsade han själf alltmera sitt fromma lynne till en vrede öfver allt mått. Det berättas, att grefve Tessin vid detta tillfälle behöft all sin berömda själfbeherskning, för att icke glömma den vördnad han var skyldig sin konung, och att han i denna våldsamma strid med sig själf sönderbrutit en stol uti rummet.

Drottningen var den, som mest obehindradt gaf luft åt sin vrede.

— Det finns ingen varelse, hvilken jag afskyr så högt som er! utropade hon. Uppbjud hela er makt! Hetsa mot er konung alla dessa ränksmidare och folkuppviglare, dem ni kallar ert anhang! Jag trotsar er, jag hatar er, och mitt hat skall förfölja er så länge jag lefver! Ah! ni oförskämde afkomling af några pommerske päronskalare[1], med knappt två anor i ert nybakade stamträd — ni son af en byggmästare och sonson af en handt-

[1] Grefve Tessins farfarsfar var rådsherre i Stralsund.

verkare, som arbetat för dagspenning och som förstått att af våra företrädare tillyxa sig ett sköldemärke — ni vågar upplyfta edra oblyga ögon till eder konungs gemål och säga henne — rättvisa himmel, hvarför skulle jag fläcka mina läppar med att upprepa denne mans oerhörda förmätenheter!

Sådana ord af en drottning, som i detta ögonblick endast var kvinna — och en kvinna uppfylld af häftiga lidelser — medförde likväl det goda, att den så bittert anfallne undersåten fick tid att fullkomligt återvinna herraväldet öfver sig själf. Grefve Tessin stod åter upprätt, ehuru vördnadsfull, framför sin rasande herskarinna och svarade med denna oöfverträffeliga värdighet, hvilken han vunnit under sin långa erfarenhet i många brydsamma tider och vid Europas mest belefvade hof:

— Jag har i deras majestäters och rikets tjenst pröfvat mången bitter stund, mången oförtjent smärta, men knappt någon bittrare, än när jag ser mig misskänd och skymfad af dem, hvilka jag intill min sista andedräkt aldrig skall upphöra att vörda och lyda. Likväl må det tillåtas mig — ej för att upphöja mina ringa förtjenster, utan blott för att rättfärdiga mig i min konungs och min drottnings ögon — erinra, att om mina förfäder varit af ringare stånd, ha de likväl tjenat sitt land och sitt furstehus på ett sätt, som förvärfvat åt dem ett aktadt minne. Det är sant, att min far var en byggmästare, men en byggmästare som byggt detta kungliga slott, hvilket väcker hela världens beundran. Hvad mig själf angår, var det *jag*, som hade den lyckan att föra deras majestäter till Sveriges tron. Det var *jag*, som hade den nåden att knyta den förening emellan en ädel konung och en snillrik drottning, hvaröfver riket med rätta är lyckligt och stolt. *Jag* var den förste

svensk som hembar deras majestäter min underdåniga hyllning. *Jag* var den, som hade den oskattbara nåden att först åtnjuta deras majestäters höga förtroende, ordna deras första bostad i detta land och söka att bereda dem här en angenäm vistelseort. Det var *jag,* som erhöll det dyra förtroendet att leda deras förstfödde på dygdens och sanningens väg, och slutligen var det *jag,* som, ställd af min pligt mellan min konung och mitt land, sökte att efter bästa öfvertygelse försona bådas intressen. Min öfriga verksamhet kan jag förbigå; må detta vara nog, för att vittna om mitt nit, min oinskränkta tillgifvenhet. Och i det jag härmed underdånigt anhåller om afsked från alla mina ämbeten vid hofvet, gör jag det uppfylld af vördnad och tacksamhet mot dem, hvilkas nådiga ynnest engång beredt mig den sällheten att tjena dem under de lyckligaste ögonblick af mitt lif.

Med dessa ord bugade sig grefve Tessin, icke mer, icke mindre än en man i hans ställning borde göra, och aflägsnade sig med långsamma steg, följd af det kungliga parets och det utanför i salongen samlade hofvets undrande, ovissa blickar.

---

9. Kungens elev.

Den onåd, hvilken drabbat en så betydande och nyss allrådande man, som grefve Tessin, kunde icke länge förblifva en hemlighet. Hela hofvet talade ej om annat. De som i början hviskade, blefvo snart högljudde, och de som förmente sig vara kloka, påstodo sig ha förutsagt att så skulle gå, alltsedan tronförändringen. Grefven själf hade icke heller gjort någon hemlighet däraf: han hade vid sin afresa från Ulriksdal tagit afsked för en lång skilsmässa och utdelat penningar åt betjeningen. Med så många lysande egenskaper, hade han icke nog fast karakter att bära lyckan utan fåfänga, motgången utan bitterhet, och drottning Lovisa Ulrika hade skoningslöst träffat hans svagaste sida, när hon spetsade mot honom det bekanta uttrycket: »insvepa sig i sin dygd».

De kungliga själfva insågo ganska väl, att de icke utan fara stött ifrån sig en man af så stort inflytande. Hela dagen användes till öfverläggningar och åtgärder med anledning af denna händelse. Man underhandlade med partierna. Man ville tillförsäkra sig andra stöd. Grefve Stromberg utsågs till tjenstförrättande guvernör för kronprinsen.

Drottningen var själen i alla planer och uttänkte de kontraminor man ville anlägga från hofvets sida. Konungen, den gode Adolf Fredrik, var glad att slippa allt detta bråk och tänkte på andra saker.

Under tiden hade hans nya elev i den ädla svarfvarekonsten, Erik Ljung, ingen aning om alla de händelser, hvartill han var en så oskyldig orsak. Den hederlige gossen skulle ha blifvit mycket förvånad, om någon sagt honom: hvarför skulle du låta blommorna locka dig in i Ulriksdals park? Hvarför skulle du studera din *convolvulus* i gräset med den ifver, att du beredde Sveriges kronprins en kullerbytta, när han, med tanken på de Azoriska öarna, jagade fjärilar i parken? Hade han icke snafvat på din person, skulle han icke ha rispat sin kind emot stubben. Hade han ej rispat sin kind, så skulle ej drottningen trott honom få ett ärr för lifstiden och blifvit så utom sig af vrede. Hade ej denna händelse försatt henne i så dåligt humör, så hade hon ej förolämpat grefve Tessin. Hade grefve Tessin ej blifvit förolämpad i hofvets åsyn, så skulle han ej drifvit sakerna till sin spets genom att vilja rättfärdiga sig. Och hade ej han på detta sätt utmanat drottningens redan kokande vrede, så hade ej det ryktbara uppträdet skett i drottningens förmak, hvaraf följden blef hans onåd och hans förvisning. Hade åter detta ej skett, så hade måhända flera nu oundvikliga skakningar uteblifvit i Sveriges rike — och alltså, stackars oskyldige Erik Ljung, var det du, som, medan du satt vid svarfstolen så trygg i din okunnighet, hade på ditt samvete en konungs vacklande krona och ett rikes förspillda lugn.

Gymnasister i politiken resonera ofta så. Men händelsernas trådar löpa i dagen så små som trädens löf, när de spricka om våren, under det att de safter som

drifva dem stiga djupt ur jorden. Brytningen vid hofvet var en naturnödvändighet; enväldet och mångväldet, lika ensidiga båda, måste gå hvarandra på lifvet.

Erik Ljung satt hela dagen gömd och glömd i den hemlighetsfulla kammaren, där tiden skulle ha blifvit honom ganska lång, om han ej haft sitt beting af trettiotvå dussin knappar att svarfva. Hans enda ombyte var att lyssna, när steg hördes utanför fönsterna eller i trappan. Då hejdade han det snurrande hjulet; då väntade han med återhållen andedräkt, tills ljuden af stegen åter tystnade. Det hade man befallt honom; men därtill hade han ock sina goda skäl.

Kort efter svarfvarens bortgång hörde nämligen Erik tvenne röster — förmodligen af hofbetjeningen — samtala tätt under fönstret:

— Hitåt gick han.

— Ja, hitåt gick han.

— Men hvart tog han vägen?

— Låt oss söka i trappan!

— Ja, låt oss söka den bofven. Det är ju förskräckligt, han skall ha slagit prinsen brun och blå.

— Hade ej gref Bjelke kommit i rättan tid, så skulle han ha slagit tvärt ihjäl honom. Drottningen är otröstlig. Hans kunglig höghet skall ha sex eller sju fasliga sår. Somliga säga att det var med en påk och somliga med en knif.

— Jag hörde sägas att det var med en dolk. Lycka om den inte var förgiftad på köpet! Öfverste hofmarskalken for själf till staden efter en lifmedikus.

— Nej, så var det inte. Grefve Tessin har fallit i onåd, och gissa hvarför? Man har säkra bevis på att det var han som lejde mördaren, och när hennes majestät ropade: hvarför vill grefven mörda min son? skall

grefven ha svarat: hvad göra vi med en kronprins? I morgon tänka vi afsätta kungen.

— Men då få vi ju alla afsked? Det är förskräckliga saker.

— Hvem vet? Få vi fast mördaren, är kanske vår lycka gjord.

— Hvad straff må han få?

— Att rådbråkas först och sedan huggas i fyra stycken, det är det minsta. Men kom, låt oss söka. Det måtte vara en desperat karl. Har du pistoler med dig?

— Bara en hirschfängare och en köksknif.

— Gå du förut!

— Nej, gå du förut, så skall jag passa på här vid trappan.

— Då är det bäst att vi ropa på vakten...

Och med dessa ord aflägsnade sig de tappre försvararne af den allmänna säkerheten, utan att finna det byte de sökte. Men Erik hade hört nog för att hålla sig »mausestill», som hans okände vän så strängt befallt honom. Han hade däremellan tid nog att möda sin gissningsförmåga med att utgrunda alla dessa hemligheter. Skulle verkligen svarfvaren ha dolt honom i den tron att han var med om en komplott emot kronprinsens lif? Men hvad skulle han då göra med trettiotvå dussin knappar?

Emellertid lät Erik hjulet ånyo snurra, när allt var tyst, och när han fick sitt beting färdigt, var det redan långt lidet på aftonen. Arbetet gaf aptit, men väggskåpet var läst, och Erik begynte längta ut ur sitt fängelse.

Nattskymningen hade redan inbrutit, då svarfvaren, åtföljd af en kammartjenare, kom att förlösa fången. Gardinerna fälldes, ljus upptändes, knapparna besiktigades och funnos till nöjes. Några bristfälligheter blefvo dock

kritiserade, och den höge svarfvaren — ty Erik kunde väl förstå, att hans gynnare icke var någon vanlig munstycksfabrikant — nedlät sig att med egen hand undervisa eleven huru man borde undvika kvisthålen, förekomma sprickorna och noga beräkna en lagom rundning.

— Du har anlag, vackra anlag, unge man, sade svarfvaren; det kan blifva något af dig, om du studerar konsten med flit. Kunst macht Gunst. Men Rom var ej byggdt på en dag. Betrakta den dosan! Hvilken dimension! Hvilken precision i alla dess delar! Och locket sedan! Se huru jämnt det sluter; inte en hårsmån för litet eller för mycket! Behåll den, unge vän, och låt den blifva för dig ett nyttigt föredöme, hvaraf du kan lära dig den noggrannhet, som är ett bevis på det sanna mästerskapet.

Erik mottog den kungliga gåfvan och tänkte väl inom sig, att hvarje bondsvarfvare i Munsala kunde göra en dylik, helst om han hade tillgång att välja alla möjliga utmärkta träslag. Men han aktade sig att tänka högt. Han förstod, att om hälften af gåfvan var litet skryt och dito själfbelåtenhet, var likväl andra hälften verklig välmening, och han hade nog förstånd att tacka därför.

— Behåll den, behåll den — upprepade svarfvaren, smickrad af tacksägelsen, hvilken han uttydde som beundran öfver sin konstfärdighet — och om du framdeles vill utbedja dig någon belöning för dina knappar, så visa mig dosan; jag menar att jag skall igenkänna arbetet; det är icke mången som gör efter det här i landet. — Feif — tillade han på tyska — gif den unge mannen kvällsvard, och för honom med dig till den bestämda orten. Säg åt Adelcrantz att han använder pojken vid svarfstolen därborta; vi måste knipa talangerna hvar vi få dem, annars bli vi ej färdiga till den stora dagen.

Mausestill, karl! Ingen får se honom. Låt saken ske tyst. Du har ju redan palatset på flottan?

— Ja, ers majestät!

(Ers majestät? Det klack uti Erik. Han hade i sitt sinne begrundat, om icke svarfvaren vore något förmer än hofsvarfvare, kanske till och med öfverhofmästare eller hvad en gymnasist skulle kalla *Custos* i slottet; men nu kom sanningen fram. Erik Ljung befann sig vara själfva kungens elev i den ädla svarfvarekonsten!)

— Gut, sade kungen. Låt mig veta i morgon huru det lyckats.

— Komm! sade kammartjenaren enstafvigt, i det han kastade en dragonkappa öfver ynglingens axlar och drog honom med sig.

— Var det kungen själf? frågade Erik, full af förundran.

— Weiss nicht, blef svaret.

Feif var en gammal trotjenare, som Adolf Fredrik fört med sig från Tyskland, och fortfor att tala sitt modersmål, med den höga tanke om sitt ämbetes vikt och den snäfva, trotsiga envishet, som vanligen utmärka en favorit i hans ställning, fruktad, smickrad och afundad af den öfriga betjeningen i hans egenskap af sin herres förtrogne.

— Hvart skola vi gå? frågade Erik ånyo.

— Weiss nicht.

— Får jag ej gå tillbaka till staden?

— Weiss nicht.

— Men hvad kan kungen vilja mig?

— Maul halten, svarade den obeveklige ledsagaren.

Mot detta argument var intet att invända. De två följdes åt till Feifs rum i en annan del af slottet, där Erik tillsades att i största hast stilla sin hunger, och

snart därpå fick han tillsägelse, allt lika hemlighetsfullt, att sätta sig med kammartjenaren i en schäs, som stod i beredskap vid slottsporten. Därifrån foro de i den halfskumma julinatten till arsenalgården, och sedan Feif där gifvit några befallningar, fortsatte de vägen till stranden.

Erik begynte känna sig underlig till mods, när han såg en hop folk sysselsatte att lösgöra tre stora timmerflottor, på hvilka man i skymningen kunde urskilja tre prydliga hus. Förgäfves sökte han utgrunda meningen med denna besynnerliga tillställning. Att det var någon stor och riksfarlig politisk konspiration, det tog han för afgjordt. Men hvad hade han där att göra? Och hvad skulle hela denna tillställning betyda? Icke ville man väl bortflytta Stockholm på flottor och uppföra konungens residens i en annan del af riket?

Medan han fåfängt bråkade sitt hufvud med dessa gissningar, blefvo flottorna färdiga och varpades ut med båtar på den lugna fjärden. Erik fick med sin ledsagare plats på en af dem, och så styrde den sällsamma flottiljen långsamt ut på de klara, af natten skuggade vattnen, hvilka ömsom speglade hus och stränder, ömsom ljusnade i blanka silfverstrimmor, ömsom glittrade under årornas stänk och det sakta svallet mot flottornas timmerväggar.

---

10. Ett nytt äfventyr och en gammal bekant.

När Erik Ljung en stund förgäfves sökt utgrunda ändamålet med sin besynnerliga resa och sett sig trött på de i nattens skuggor förbiskymtande stränderna, tog han sitt parti, kröp in i ett rum af det lilla palatset och var snart, vid flottans jämna gungning och ljudet af årornas enformiga plaskande, försjunken i djup sömn.

Men om hans nattläger ej hörde till det vanliga slaget, var hans uppvaknande af ödet bestämdt att blifva icke mindre besynnerligt.

Han hade sofvit länge och godt, när hans slummer begynte oroas af en stickande känsla, än i ena örat, än i det andra, än uti håret. Han besvärades af ett kittlande under näsan, han stördes af ett dragande i fötterna, ett ryckande uti armarna och hade ett otydligt medvetande af något oljud omkring sig. När allt detta blef för besvärligt, satte han sig upp, gnuggade sig i ögonen och såg sig med förundran omkring.

Han befann sig i ett stort rum, på ett upphöjdt golf, och sällsamt utstyrd med blomsterkransar i håret, löfguirlander i kläderna, kvistar i händerna. Rundtomkring honom dansade sju eller åtta unga flickor i självsvåldig munterhet, knepo honom i öronen och kittlade

honom med grässtrån under näsan. Uti en lägre afdelning af rummet stod en hop folk och tycktes högeligen roade på hans bekostnad. Hela detta sällskap skrek, skrattade, sjöng och applåderade om hvarandra, allt under nya upptåg, för hvilka den stackars gymnasisten ofrivilligt var föremål.

Detta förargade Erik Ljung. Han hoppade upp, knuffade de närmast stående åt sidan och sprang sin väg, så blomsterkransad han var, förföljd af sina plågoandar. Att fly var likväl lättare tänkt än gjordt. Utgången stod icke så genast att finna. När Erik ändtligen såg den klara morgonsolen skina in genom en smal dörr, hade han tjugu gånger rusat mot väggarna och sprungit omkull dem som stodo honom i vägen, innan han kom ut i det fria. Men äfven där förföljde honom den minsta, vigaste och ihärdigaste af sällskapet. Det var en ung flicka, vacker, mörkögd, smärt som en rosenstängel, lätt som en sylfid och klädd i en fantastisk, för Erik främmande dräkt. I händerna bar hon en lång guirland af ek- och lönnblad, hvarmed hon sökte att fånga och snärja honom. Därtill hade Erik ingen lust. Han fortfor att fly, han visste ej hvart. Han befann sig i en stor, ståtelig, obekant park. På afstånd framskymtade fasaden af ett präktigt slott, men det var ej Ulriksdal. En klar vattenstråle sprutade i höjden, glimmande emot solen. Erik undvek dessa delar af parken och flydde på de mest obanade stigar han kunde upptäcka. Men förgäfves sökte han undkomma; hans förföljarinna var honom ständigt i hälarna.

Då förlorade han tålamodet, vände sig om och begynte i sin tur förfölja den djärfva sylfiden. Detta skedde så oväntadt, att han så när hade fångat hennes fladdrande skärp, när hon fattade i den nedhängande grenen

af en gammal knotig ek, svängde sig med en lindansares skicklighet upp på grenen och satt så i trädet, hotande honom spefullt med en afbruten gren.

Harmsen och ännu ej rätt vaken, satte sig Erik vid trädets rot och andades ut. Knappt trodde sig likväl sylfiden mindre bevakad, innan hon åter stod med ett hopp på marken, men missräknade sig och föll i sin förföljares armar.

Den som nu väntat sig en öm scen bedrog sig, ty i stället att finna sig i sitt öde — hvilket icke borde ha varit så outhärdeligt — begagnade sylfiden alla de vapen naturen och konsten gifvit henne. Hon slogs, hon klöste, hon bet, hon skrek, hon slingrade sig som en ål, för att åter bli fri. Men hon hade alltför länge retat sin motståndare, för att så lätt undkomma honom. Hans händer slöto henne som ett skrufstäd om lifvet, och han tycktes, känslolös för både tänder och naglar, ett ögonblick vara villrådig om det sätt, på hvilket hon borde straffas för sin näsvishet — så mycket mer, som den öfriga skaran af hans plågoandar närmade sig för att bistå sylfiden.

Långs en af gångarna kom en lång, ståtlig officer gående. Så snart flickan blef honom varse, skrek hon på ett främmande språk:

— Grefve Bertelsköld! grefve Bertelsköld! Befria mig från den oförskämda pojken!

Den långe officern — öfverste vid fortifikationen, generalkvartermästare och adjutant hos konungen — stannade vid detta tillrop och befallde den okände ynglingen att på ögonblicket lämna signora Morelli fri.

— Hon må vara signora eller mamselli — svarade Erik, som missförstod namnet — så har hon förföljt mig en half timme och har för hvassa tänder för att få gå fri utan nosgrimma.

— I sådant fall vet jag blott ett sätt att straffa en flicka, svarade grefven, i det att ett vemodigt leende för en sekund upplifvade hans allvarliga, tankfulla drag. Han ihågkom kanhända huru han själf engång straffat en flickas öfverdåd, och ännu i dag bar hans vänstra kind ett märke däraf.

Så oerfaren var Erik i dessa strafflagar, att han väl aldrig förstått det råd som gafs honom, därest ej signora Morelli fått det olyckliga infallet att åter försöka bitas.

— Vänta du! sade Erik, och huru det nu hände i hastigheten, smällde han en så duktig kyss på den bitande munnen, att det ekade i parken.

I samma minut släppte Erik — häpen själf öfver sin otroliga djärfhet — fången lös. Men han var hämnad. Den annalkande skaran blef vittne till flickans nederlag, och signora Morelli, den yppersta dansösen vid hofvets balettkår, hade alltför många som afundades hennes talanger, för att ej nu i sin tur blifva föremål för sällskapets löje.

— Bravo, bravo! applåderade åskådarne.

Den förolämpade sköna kastade en hotfull blick på sin besegrare och trippade spotskt bort på en af sidogångarna, för att undkomma löjet och kanhända dölja sina tårar.

Var det minnet af egna ungdomsöden eller var det något i ynglingens drag, som fästade grefve Bertelskölds uppmärksamhet: alltnog, han frågade Eriks namn.

Erik sade det.

— Ljung? upprepade grefven likgiltigt.

— Min far hette Pehrson, men jag har tagit mig eget namn, sade gossen förlägen.

— Och hvad hette din mor? frågade grefven ånyo.

Han hade känt en Pehrson, men det fanns så många med detta namn.

— Min mor heter Marie, och min morfar hette Larsson, svarade Erik.

Där sköt en sällsam blixt ur grefve Bertelskölds vackra ögon. Nu förstod han hvarför den okände gossens drag i så hög grad väckt hans intresse. Ester Larsson hade alltid haft ett starkt släkttycke af sin kusin Marie.

— Följ mig! sade han.

Erik följde till grefvens rum i en flygel af slottet. Där fick han många frågor att besvara, och då han ingenting hade att dölja, redogjorde han troget för alla sina lefnadsomständigheter, ända till äfventyret på Ulriksdal och hans oförmodade ankomst hit. Det som likväl mest intresserade hans förnäme åhörare var det lilla Erik visste berätta om familjen Larsson i Vasa. Att den gamle borgarekungen åter arbetat sig upp till en icke ringa kvarlefva af sin gamla förmögenhet; att han var gammal vorden; att hans stela rygg kroknat under bördan af de åttisex år han bar på sin nacke; att affärerna sköttes af hans äldste son; att äldsta dottern Veronica gått ur världen och att den yngre, Ester Larsson, afslagit alla anbud och förblifvit ogift för att vårda sin gamle fader; detta allt tröttnade icke grefve Bertelsköld att fråga och höra. Där hade mycket förändrats under de tolf eller fjorton år, sedan han sist stod i nära förbindelse med den finska borgarefamiljen. Sedan dess hade många känslor genomilat hans hjärta, några fröjder kanhända blommat, men än flera sorger kommit dem åter att vissna. Grefvens hår hade begynt gråna, ehuru han ännu icke var fyrtio år gammal; på hans vackra manliga ansikte var löjet en sällsynt gäst, men allvaret

desto mera hemma. Det kunde väl vika flyktigt undan för hofvets pockande konvenans, men återtog snart sin plats i första ensamma ögonblick. Denne hofman var olik andra däri, att han icke lät fråntaga sig sitt hjärtas känslor och sin karakters självständighet. Men då denna karakter, ehuru okuflig, när det gällde, var mild ända till vekhet och sällan visade skarpa kanter mot andra, hade grefve Bertelsköld få afundsmän, som missunnade honom. Han hade hittills föga tagit del i den tidens hätska partistrider. Hans lif hade därför förflutit mera obemärkt än de flestas vid hofvet. Försonadt af hans enskilda sorger, tycktes ödet hafva förunnat honom den lycka personer af hans lynne älska att finna i yttre lugn; huru varaktigt, det berodde åter af en fråga till lifvet.

Af allt detta förstod Erik Ljung intet. Om han i sin barndom möjligen hört grefvens namn nämnas, hade han längesedan glömt det, och han var alltför ung, när han lämnade hembygden, för att kunna vara invigd i sin familjs historia. Det smickrade honom att den förnäme officern, som såg så mild och hjärtegod ut, visade ett så vänligt deltagande för honom och hans släkt; han kände sig dragen till honom med en känsla af tillgifvenhet och förtroende, så naturlig i hans egen ensamma ställning, och understod sig slutligen att fråga hvar han nu var.

— På Drottningholm, svarade grefven, i det att den naiva frågan framlockade ett solsken öfver hans läppar.

— Men — fortfor Erik och tänkte på sitt besynnerliga uppvaknande — huru har jag kommit hit, och hvad är det för folk, som bor här på Drottningholm?

— Det vill jag säga dig, svarade grefven åter leende. Det var länge sedan två löjen å rad hade krusat hans läppar. — Konungen har i djupaste hemlighet tillställt

en stor fest för drottningens namnsdag, och därför har han lika hemligt låtit bygga de tre nya husen och hitfört dem på flottor. Det sällskap, som fann dig sofvande i den nya teatern, är hofvets balett och komedianter, fransmän och italienare, som hitskickats för att repetera en pjes till den stora dagen. Det är ett lifligare, öfverdrifnare, uppsluppnare folk, än vi äro vana vid, de illfänas här som kalfvar på betet, och det förundrar mig icke, att de valde dig till föremål för sin munterhet — i synnerhet signora Morelli, som är den ostyrigaste af dem alla och van att följa alla sina kapriser. Men tag dig till vara, Erik! Du har förut skaffat dig fiender vid hofvet; du har nu fått en ny, som är desto farligare, emedan hon är vacker, omtyckt och firad af alla. Hon är kvinna och italienska: hon skall aldrig förlåta dig att man skrattat på hennes bekostnad.

---

11. Festen i Kina.

I grefve Bertelsköld fann Erik Ljung en rådgifvare, som hans ungdom och oerfarenhet väl behöfde. Konungens önskan var en befallning, som Erik ej vågat motsätta sig, om han också haft lust därtill. Men för att bekänna sanningen, var Erik ej litet smickrad af att finna sig vara föremål för en så hög persons uppmärksamhet, ja att ha fått förtroende af kungens hemligheter. Han underkastade sig så mycket hellre sitt öde, som han fått löfte att fram på sommaren åtfölja sin beskyddare till Finland. Han utförde punktligt de arbeten man ålade honom och använde sina lediga stunder att studera de blommor, hvilka hans store mästare, arkiatern Linnæus, på drottningens begäran enkom förskrifvit från Holland för Drottningholms trädgård. Signora Morelli och hennes sällskap undvek Erik så mycket som möjligt, och han gjorde väl däri, ty han hade i henne fått en hemlig fiende; han gjorde dubbelt rätt, ty oaktadt hennes ömhetsbetygelser varit både bitande och handgripliga, brände ännu den sköna dansösens kyss som eld på hans läppar.

Grefven hade varnat honom att icke gå ensam i parkens aflägsnare delar, minst om kvällarna. Ett par

gånger glömde Erik denna varning och märkte att misstänkte karlar följde hans fjät. Han undkom väl med en hastig reträtt, men han förstod att man ställde försåt för honom och beslöt att taga sig till vara.

Ändtligen kom den stora dagen, drottningens namnsdag[1].

Adolf Fredrik hade gjort allt, för att åtminstone vara konung på Drottningholm — och i Kina. Förberedelserna hade varat i fyra år, och tre tunnor guld hade blifvit använda därpå. Till vänster i parken, när man kom ifrån slottet, låg dittills ett sankt kärr. Detta hade blifvit fylldt med stor kostnad och vägar anlagda dit ifrån parken. Den leksak, hvilken ännu i dag kallas Kina slott, byggdes på gamla arsenalgården, under förebärande att det var beställdt till Åkerö för grefve Tessin, och flyttades med sina tillhörande byggnader på det sätt vi ha sett. Möbler beställdes hemligen hos flera handtverkare i hoffolkets namn, allt i kinesisk stil. Likaså en mängd dyrbara kostymer, från mandarinens ända till kökspojkens. Skådespelare och balettkår skickades ut på förhand att repetera sina roller i den nya teatern, och hofintendenten Pasch målade präktiga dekorationer enkom för detta tillfälle. Dessutom inöfvades trettiosex kadetter att exercera på kinesiska, och tolf af de störste utvaldes att tjenstgöra som statister vid teatern.

[1] Fältskärn antager det hafva varit Ulrikadagen den 4 Juli. Samtida krönikor däremot förlägga festen till Lovisadagen den 25 Augusti, hvilket bör anmärkas för att vid en så viktig tilldragelse, som Kinas invigning, respektera det historiska datum. Den 4 Juli passar ej ihop med data för konungens resa till Finland.

Allt var förberedt. Skräddare, kockar, snickare, maskinister och hundrade andra hade ej sofvit på flera nätter. De kungliga hade anländt aftonen före namnsdagen, men drottningen anade ingenting, eller låtsade åtminstone vara blind. Det var en lycka för allt som sparats till sista stunden, att hennes majestät vakade länge på kvällarna och steg om morgnarna sent upp.

I första dagbräckningen vimlade redan parken kring Kina af brådskande och nyfikna människor. Till en början skulle man se kadetterne exercera för kungen, och bland åskådarne befann sig äfven Erik Ljung.

De stackars gossarne hade väckts klockan två på morgonen och stodo nu i parad, utstyrde i höga grenadiermössor med silfverplåtar och kungens namnchiffer uppå. Två vackra kanoner kördes fram, för att öka ståten. Klockan fem kom hans majestät och lät piltarne exercera. Detta gick präktigt, kungen var belåten, glad och mycket nådig mot alla.

Därpå följde en lång paus, under hvilken kadetterne stodo orörlige och snaskade hvetbröd och bakelser, hvarmed de fått tillåtelse att fullstoppa alla fickor, för att bättre uthärda fältlifvets mödor. Ändtligen kommo deras majestäter, åkande i granna vagnar och åtföljde af en lysande svit, klockan elfva på förmiddagen. Kadetterne marscherade fram i parad, skyllrade och utförde sina tempon till allmän förtjusning. Hela parken genljöd af hurrarop, och Erik Ljung begrundade om han icke borde gifva sin lärdom på båten och, genom sin beskyddares förord, söka få den äran att blifva militär och förvåna Erika Lindelia med en hög grenadiermössa.

Ännu återstod likväl den stora surprisen. Den skulle ske först på kvällen, och tillrustningarna fortforo

med allrastörsta ifver. Därtill hörde att kadetterne omkläddes till kineser, och icke minsta effekten gjorde på deras uniformer de stora, numera grönmålade knappar, dem Erik Ljung haft den äran att tillverka i kungens egen svarfkammare. Allt gick som det skulle, ända till en half timme före det bestämda klockslaget, när dagens största märkvärdighet skulle löpa af stapeln.

Då lät grefve Bertelsköld kalla Erik, som stod bland hopen af åskådare ett stycke från Kina. Nattvak, frosseri vid frukosten klockan half fyra på morgonen och fasta under den öfriga dagen — kanhända också för mycket snask — var mer än de improviserade kineserne kunnat tåla. En af kadetterne hade just i det afgörande ögonblicket blifvit sjuk, och likväl fick ingen enda saknas vid det högtidliga tillfället.

— Här är kostym — sade grefven till Erik — kläd dig på ögonblicket!

— Jag? frågade Erik förundrad.

— Du, ja. Ingen tid är att försumma. Du måste blifva kines.

— Men hur skall jag då bära mig åt? frågade Erik.

— Har ingen fara. Gör som de andra.

Där halp intet prut. Inom tjugu minuter var Erik kines och stod med andan i halsgropen vid porten till Kina.

Han hade icke stått där i fem minuter, innan en liten, präktigt utstyrd mandarin, sju kvarter hög och åtföljd af en hel skara bland det himmelska rikets stordignitärer anlände till porten. Den lille mandarinen var så upptagen af sin nya värdighet, att han icke märkte huru ett af de långa röda sidenband, hvarmed hans vida underkläder voro tillknutna, lossnat och släpade på

marken — ett oförlåtligt fel, som kunnat kosta en kammartjenare tjensten, därest icke den stora brådskan varit en ursäkt för allt.

Erik Ljung, som i sin nya kostym stod närmast intill, igenkände kronprinsen, bugade sig ned och anhöll att få tillknyta bandet.

Prinsen betraktade honom med sina stora, vackra ögon och sade:

— Kines, det var du, som slog mig!

Erik studsade. Så liflig var prins Gustafs — sedermera Gustaf III:s — fantasi, att när han länge hört drottningen klaga öfver huru man *slagit honom,* trodde han det slutligen själf. Men innan Erik hann eller vågade yttra ett ord till sitt försvar, tillade prinsen med en värdighet, som väl var litet smågammal, men som klädde honom förträffligt:

— Det är i dag drottningens namnsdag. Furstar böra begagna sådana tillfällen att förlåta — och jag förlåter dig. Du har tillåtelse att knyta mitt band.

Vid dessa ord närmade sig prinsens guvernör, grefve Bjelke, men bandet var redan knutet, och strax därpå anlände de kungliga.

Konungen och drottningen kommo klockan sex på eftermiddagen åkande i vagn till Kina. Så snart hennes majestät stigit ur vagnen, gick kronprinsen henne till mötes, bjudande henne slottets förgyllda nycklar på en röd sammetsdyna med breda guldfransar. Lovisa Ulrika var — eller låtsade vara — högst öfverraskad och ökade sin gode gemåls förtjusning därigenom att hon icke strax igenkände kronprinsen uti den främmande, besynnerligt utspökade dräkten. Men så snart han begynte sitt lilla öfverlästa, för tillfället lämpade tal, slöt hon honom med moderlig glädje i sina armar,

och det blef ett jubel så, att den gode konungen — glömmande hela ståten för lyckan att vara make och far — på engång skrattande och med tårar i ögonen omfamnade sin surprenerade gemål och sin lille präktige mandarin, bjudande alla vara välkomna till sitt österländska palats.

Nu framträdde hela den öfriga skaran af högre och lägre kinesiska notabiliteter för att framföra sina underdåniga välkomstönskningar. Drottningen uppläste själf med den största förgyllda nyckeln dörren till stora ingången och yttrade på det mest smickrande sätt sin förtjusning öfver denna storartade, naturligtvis högst oförmodade surpris. Snart sutto de kungliga med hela hofvet vid en lysande taffel i Kina, och den bästa musik, som den tiden kunde åstadkommas i Sverige, spelade, dold bakom granar, under hela måltiden.

Klockan åtta började en teatralisk framställning, sådan man icke sett i Sverige alltsedan drottning Kristinas tider, och varade med inalles sexton akter och trettiotvå ombyten af dekorationer, ända till klockan tu på morgonen. Man gaf tvenne operor: den ena hette *Le berger devenu roi* och föreställde en herde, som efter många besynnerliga äfventyr slutligen genom en fés trollstaf blef konung, då han — som man väl kan tänka — tillika erhöll sin ömma herdinna till drottning. Hjälten i den andra operan var däremot ingen ringare person än Alexander den store, och spelades af en italienska, signora Fabrici, hvilken förtjusade den höga publiken med röst och fasoner som en äkta husar. I operorna voro dessutom inflätade baletter, alldeles som i våra dagar, och dessutom många andra konststycken, hvari särdeles »luftspringaren» Frossard utmärkte sig. Italienaren Crotzi vann damernas stora beundran med sin

vackra tenor, men däremot väckte kastraten Squalgi deras löje med en röst så fin som en hvisselpipa, ackompagnerad af kapellmästaren Buloz med flageolett-toner. Vid sidan af dansörerne Decarge och Gallodier gjorde premierdansösen signora Morelli så briljanta piruetter, att bifallet öfversteg alla gränser. Hofvet var utom sig af beundran: näst Lovisa Ulrika, kunde ingen bestrida Morelli den äran att vara Kinas drottning.

---

12. En drottnings politik.

Operan var slutad, och det lysande sällskapet skingrades, men blott för att några ögonblick senare åter förenas i balsalongen. Hit inbjödos äfven de förnämste bland teaterpersonalen, hvilka, sedan de hunnit omkläda sig, presenterades för deras majestäter och hugnades med de nådigaste uttryck af kungligt välbehag, åtföljdt af dyrbara presenter: för herrarne guldur och briljanterade ringar, för damerna juvelsmycken och örhängen af diamanter. Balen begynte och öppnades af deras majestäter i egen hög person. Konungen förde i dansen friherrinnan von Ungern Sternberg, född grefvinna Mörner, under det att drottningen hedrade franske ambassadören grefve de Breteuil med sin arm. I själfva nöjenas hvirfvel glömdes ej politiken. Hattpartiets mest betydande chefer — med undantag naturligtvis af den bortreste grefve Tessin — voro inviterade till festen och föremål för en artighet, hvilken antingen borde vinna eller insöfva dem; i båda fallen borde den imponera och förbereda stundande händelser.

Det var natt, och likväl tycktes allt vara solsken. Icke sedan långa tider hade svenska hofvet varit så lysande, kronan glimmat i en så bländande glans och de

som buro henne synts bära henne så lätt. Man kunde tro att framtiden, efter så mycket hat och split, ändtligen dagats i rosenskimmer, eller kanske hellre att ingen framtid fanns, att allt lefde i ögonblicket, som var så kort, men syntes så gränslöst. *La beauté reprend son empire en Suède* — skönheten återtager sin herskaremakt i Sverige — skulle grefve Tessin ha sagt, om han varit tillstädes[1] — så många gracer täflade denna natt om priset för behagen. Lyckan och glädjen tycktes återupplefva i detta österländska trollslott — och om någon hade sagt, att all denna lycka var byggd på sanden, att denna glädje på många läppar endast var en mask för att dölja kalla, själfviska beräkningar — hvem hade trott det? Men utan sanning — sanning i allt — finns ingen verklig lycka, ingen oblandad glädje, hvarken i purpurn eller i vadmalsjackan.

Till drottning Lovisa Ulrikas politik hörde att förstärka konungahusets makt genom att tillställa giftermålsförbindelser mellan dess anhängare och de mest inflytelserika familjerna. Ett så godt tillfälle som detta, när all osämja tycktes glömd, ville hon icke lämna obegagnadt. Hennes skarpa blickar upptäckte grefve Bertelsköld inbegripen i en liflig konversation med fröken Palmstjerna, dotter till riksrådet af samma namn, en af Hattarnes chefer.

Drottningen lät om en stund befalla honom till sig.

— Ni har — sade hon — lyckats alldeles för väl, min grefve, i detta vackra arrangemang, för att ej hafva rättmätiga anspråk på en belöning. Begär en nåd af mig!

— Ers majestäts nåd har lämnat mig ingenting öfrigt att önska, svarade grefven.

[1] Han tillägger i sin dagbok: »J'ai vu un temps, où il n'y avait pas 20 jolis visages dans tout Stockholm.»

— Inbilla mig icke det! Det är sant att ni aldrig begärt något: ett skäl till, att göra det nu. Skulle en man som ni, uti blomman af er ålder, bortsucka hela sin lefnad i enslighet?

Vi måste här i parentes upplysa något, som kanske är oväntadt för dem, hvilka påminna sig den förra berättelsen. Grefve Bertelsköld var änkling efter ett kort äktenskap med fröken Stenbock. Det var hans mor som knutit denna förbindelse, hvilken å hans sida innebar offret af en äldre, länge begråten, hopplös kärlek. Förbindelsen hade ej varit olycklig; den var grundad på inbördes aktning, som båda i hög grad förtjente, och kanhända skulle ömmare känslor med tiden uppvuxit ur denna rot, därest icke försynen hade beslutit annorlunda. Efter blott tre års äktenskap hade grefven förlorat sin unga maka, som efterlämnade åt honom en son och en dotter, af hvilka sonen sett världen samma dag som prins Gustaf.

— Ni är en drömmare, bästa Bertelsköld, fortfor drottningen med ett nådigt smålöje. — Är det väl jag som bör påminna er, att ni redan i tre år varit på nytt ett föremål för de unga damernas blickar? Hur behagar er fröken Palmstjerna?

— Jag anser henne för ett ungt fruntimmer med behag och förstånd, svarade grefven.

— Och det säger ni med en ton som om ni bedömde en kanon! Blygs, min grefve, att spela filosof, där ni hellre borde vara förtjust af er framgång. Jag slår vad, att om ni vore Alexander den store, skulle den unga skönheten ej hafva något emot att spela er Roxolane.

— Tyvärr, ers majestät, är jag ej Alexander den store, och dessutom har jag den olyckan att ej dela fröken Palmstjernas smak.

— Och hvari då, vise filosof?

— Hon påstod att Morelli hade stora fötter, hvarpå jag bedyrade att Crotzi med sin långa hals var af naturen ämnad till trana.

— Jag har knappt trott, att ni kan vara så elak, sade drottningen. Men se här — fortfor hon — en som kanske bättre än jag kan återeröfra er åt det husliga lifvet.

Vid dessa ord pekade hon på en skara små kineser, hvilka med en löjlig högtidlighet tågade genom salen, anförde af kronprinsen, i det viktiga ändamålet att skaffa sig uti sidorummet en ordentlig smörgås efter det myckna snasket. Drottningen vinkade en af gossarne till sig. Det var en blond, vacker pilt af samma ålder som kronprinsen, uti hvars tjenst han hade den äran att vara inskrifven som page.

— Hör på, lilla Bernhard — sade drottningen — säg åt din far att han hämtar åt dig en ny mamma!

Gossen rodnade, såg majestätet stint i ansiktet och svarade icke ett ord.

— Du ville väl bra gärna få en ny mamma? fortfor drottningen.

— Jag vill hellre ha en häst, sade gossen.

— Men får du en ny mamma, så får du alla dagar äta kronbakelser, som du tycker så mycket om.

— Jag vill inte äta kronbakelser, svarade lille Bernhard Bertelsköld.

— Gå och tag dig en smörgås, sade drottningen, halft leende, halft förtretad öfver denna tidiga oppositionsanda.

Gossen gjorde en ceremoniös bugning, som kostat honom mycken möda att lära i dansskolan, och gick.

— Jag ser, min kära Bertelsköld, att allt har sammansvurit sig mot er lycka, tillade herskarinnan.

— Ers majestäts nåd är en rik ersättning för lyckans ogunst, svarade grefven, som var tillräckligt hofman för att svara annorlunda, men inom sig var rätt belåten med sin sons opposition.

Nu nalkades konungen, åtföljd af tjenstförrättande hofmarskalken, som hade den nåden att presentera signora Morelli, hvilken användt längre tid än de öfriga för sin omklädsel, men också öfverstrålade alla hoffröknarna genom glansen af sin skönhet och prakten af sin toilett. Lovisa Ulrika, retad redan förut, var för mycket kvinna för att ej vid denna anblick känna en hemlig motvilja, och intrycket minskades ej, när hon observerade, att hennes fromme och trogne gemåls blickar följde den vackra dansösen med ett omisskänneligt välbehag. Emellertid dolde hon sina känslor under det nådigaste smicker, blandadt här och där med en knappt märkbar nålsudd.

— Zefyr själf — sade hon — kunde ej vara flyktigare, ingen Flora mera förtjusande. Terpsichore kunde ej bättre förtrolla Helikons publik. Dafne, suckande efter sin herde, kunde ej med mera behag valla sina får; och denna lilla fot var en förgiftad pil, som kunde såra tusende hjärtan, och så vidare.

— Och likväl — inföll konungen, som endast trodde sig dela sin gemåls beundran — likväl kan den lilla Dafne icke förmås att emottaga något bevis af vår kungliga bevågenhet, till minne af det nöje hon beredt oss med sin ojämförliga dans.

— Hvad? — frågade drottningen spefullt, med en blick på Bertelsköld — finns här ännu en, som står så upphöjd öfver alla dödligas lott, att hon ej har en enda önskan öfrig? Är det möjligt, sköna herdinna? Icke en rival att besegra? Icke ens en hämndlystnad mot någon,

eho det vara må, som haft den olyckan att trampa er förhäxade fot?

Dansösen intog en smäktande ställning, nedslog sina ögon och anhöll att hennes majestät ville tillåta henne en bön utan vittnen. Hon visste kanske, den lilla Morelli, att hon snarare blifvit bönhörd på annat håll, men hon visste också hvem som bäst hade makt att *hålla* ett löfte.

— Jag har då gissat rätt — svarade drottningen, i det hon gaf de kringstående ett tecken att draga sig tillbaka — det finns således en Celadon, som varit sin sköna herdinna otrogen?

— Nej, ers majestät — sade dansösen med undertryckt harm och kinder som ej behöfde smink för att rodna — jag har blifvit afskyvärdt förolämpad, och om jag ännu befinner mig på Drottningholm, är det blott för att lyda deras majestäters befallning och uppfylla min pligt.

— Hvad hör jag? sade drottningen, ännu allt i samma spefulla ton. — Hvilken af hofvets kavaljerer har kunnat vara nog djärf att höja sina förmätna blickar till en så mäktig och dygdig fé, utan att i ögonblicket förvandlas af hennes trollstaf till sten? Jag förutsätter — tillade hon föraktligt — att ingen af damerna vågat förolämpa er med att bära en kortare klädning än ni.

— Tvärtom — svarade den sköna italienskan, med möda beherskande sitt raseri — det är jag som alltför djärft vågat besvära ers majestät med min obetydliga person, och jag anhåller därför underdånigst om mitt afsked från *Corps de ballet.*

— Nej, Morelli — fortfor drottningen, som icke var grym nog att längre martera en befarad rival och troligen äfven fann henne tillräckligt förödmjukad — talar ni ur en sådan ton, så måste vi utkräfva en fruktansvärd hämnd på den som hotar att beröfva vår balett dess mest

lättfotade prydnad. Berätta mig det, min söta. Har kanske någon understått sig att hvissla åt er?

— Å, ers majestät, jag har hedrats med för många applåder, för att ej lära mig förakta hvisselpiporna. Men man har vågat skratta åt mig, och det är tusen gånger värre.

Drottningen smålog.

— Skratta åt er! Skratta åt ett så allvarligt och vördnadsbjudande föremål!

Och därvid behagade hennes majestät fläkta med sin superba solfjäder, för att dölja det oemotståndliga löje, som krusade hennes kungliga läppar.

---

13. Den farlige kinesen i Kina.

Den lilla dansösen märkte att hon icke hade något förbarmande att vänta för *sina* lidna oförrätter. Men hon hade beslutit att hämnas, och hon hade förskaffat sig säkrare medel.

— Min nådiga drottning värdes förlåta — sade hon — att jag vågat besvära med mina obetydliga angelägenheter, då jag likväl har något långt viktigare att meddela.

— Å — sade drottningen, som fann sig mycket road af att gäcka och förödmjuka den beundrade skönheten — det fattas blott, att vår lilla förtjusande fé ännu har ett råd att gifva oss i rikets affärer. Nåväl, frukta ingenting; säg mig uppriktigt, hvad tänker vår vackra Morelli om Europas nuvarande ställning? Böra vi afsluta någon ny allians? Önskar min lilla vän att skickas som ambassadrice till Konstantinopel? Jag är säker att vår broder sultanen skulle finna sig både smickrad och rörd däraf. Men för all del, tala sakta, att markis de Breteuil ej kan höra oss; det kunde kompromettera vår ställning till Frankrike och möjligen kosta oss hela vår franska teater.

— Ers majestät hyser en alltför nådig tanke om min diplomatiska skicklighet — sade dansösen, som hade all möda att ej koka öfver — min ringa förmåga sträcker sig ej så långt. Men min underdåniga trohet sträcker sig längre och tillåter mig ej att se afskyvärda komplotter begagna ett så festligt tillfälle att störa ers majestäts dyrbara lugn och hota rikets säkerhet.

— Allt bättre; å, det är i sanning gudomligt! Stig närmare, grefve Bertelsköld, vi få höra någonting nytt. Vår kvicka Morelli har tillställt en konspiration, för att få det nöjet rädda oss med sin trollstaf. Det blir ett divertissement, som skall roa oss obeskrifligt. Hvad skola vi kalla det? Det bör få en pikant titel. Hvad säger ni om: *Le roi devenu berger?*

Signora Morelli låtsade ej förstå allusionen, lutade sig närmare drottningens blixtrande örhängen och hviskade:

— För Guds skull, ers majestät, tag er till vara! Den person, som ville mörda kronprinsen i Ulriksdals park, befinner sig förklädd här på Drottningholm och väntar endast på ett tillfälle att utföra sitt förskräckliga uppsåt.

Drottningen skiftade färg. Hon hade väl ej gifvit prins Gustafs skråma — som dessutom redan var läkt — just denna uttydning, men hon misstänkte likväl att något legat därunder, och hennes misstankar hade icke så litet ökats, när man, oaktadt all möda, ej lyckats upptäcka den förmodade brottslingen, som försvunnit på ett så hemlighetsfullt sätt. Hon uppstod genast och befallde Morelli att följa sig i ett kabinett innanför balsalongen.

— Skall detta vara ett skämt, för att reta min nyfikenhet, så är det ett elakt och opassande skämt, min

unga vän, sade hon i en sträng ton, helt olik den hon begagnat förut.

Dansösen kastade sig för sin herskarinnas fötter och bedyrade, att hennes ord endast förestafvats af det mest oskrymtade underdåniga nit. Hon hade fruktat att för mycket oroa drottningen och därför velat på en omväg framföra sin upptäckt, emedan den stod i förbindelse med den skymf som tillfogats henne själf, men hennes majestät hade ej tillåtit henne det, och hon var således tvungen att blotta sanningen utan omsvep. Hon beskref, huru hon funnit förbrytaren sofvande i teatern — huru hon med det öfriga sällskapet roat sig på hans bekostnad — huru han på ett brutalt sätt besvarat hennes raljeri — huru hennes fiender och afundsmän alltsedan gycklat öfver hennes nya, oborstade älskare — huru hon misstänkt honom, låtit utspionera honom och slutligen uppsnappat ett bref till ett obekant fruntimmer, troligen en medbrottsling, i närheten af Upsala — huru han där i förtäckta ord beskrifvit händelsen i Ulriksdals park, dit han insmugit sig under förevändning att botanisera — huru han medfört ett bref till grefve Tessin, som befallt att insläppa honom i slottet — huru han blifvit fördold en hel dag af någon hemlig medbrottsling och sedan praktiserad i nattens mörker till Drottningholm — huru Morelli här igenkänt honom, förklädd till kines, vid deras majestäters emottagande — huru han tydligen sökt något tillfälle att i folkträngseln utöfva sitt onda uppsåt, och huru han ännu för en half timme sedan, i samma afsikt, befunnit sig bland åskådarne utanför slottet. Hela denna bekännelse aflades under tårar och med bedyrande att hon — upptäckarinnan af en så brottslig konspiration — ej kunnat finna något lugn, innan hon meddelat sin upptäckt åt drottningen själf.

Lovisa Ulrika var alltför skarpsynt för att ej i denna riksviktiga upptäckt genomskåda det lilla motivet af en sårad fåfänga, som sökte medel att hämnas; men det fanns likväl ett sken af sannolikhet däri, och hon kunde ej anse det för en tillfällighet, att den okände våldsverkaren medförde ett bref till grefve Tessin och blifvit af honom så väl upptagen, några ögonblick innan grefven så oförmodadt afbrutit sina relationer med hofvet. All hennes förbittring emot den fruktade motståndaren vaknade med förnyad styrka och bidrog att ställa hans förmodade medbrottsling i den mest förhatliga dager.

— Jag önskar ni hade orätt, signora, yttrade hon. Men för den händelse att ni har rätt, hvilket snart torde visa sig, lofvar jag er en så fullständig revanche, som ni någonsin kan önska. Gå, blanda er i dansen, och låt ingenting märka. Jag skall låta kalla er, när ni behöfs.

Vid dessa ord återvände drottningen till balsalongen, där den lilla dansösen, åt hvars nederlag hofvet nyss hade roat sig, blef ett föremål för allmän undran och nyfikenhet, sedan hon blifvit benådad med en så hög audiens i enrum.

Okunnig om alla de riksförrädiska stämplingar, för hvilka man anklagat honom, stod emellertid Erik Ljung bland hopen af andra nyfikna utanför det lilla lustslottet, där det för honom var ett lika ovanligt som fängslande nöje att betrakta den granna balen, som hölls för obetäckta fönster. Sin kinesiska kostym hade han ännu ej fått tillfälle att återlämna, och medan de öfrige kineserne, allesamman kadetter af högadlig börd, hade blifvit inbjudne att supera i slottet, hade han, som endast

innehade värdigheten på extra stat, kommit på öfverblifna kartan. Hunger och törst led han icke, ty semlor, öl och mumma utdelades bland folkhopen. Men det led mot morgonen. Trött och sömnig, stod Erik ännu kvar och sökte att igenkänna de lysande gestalter, som sväfvade därinne vid vaxljusens sken. Än var det en riksrådinna i vid styfkjortel, än en hoffröken i pocher och engageanter, än en diplomat i högtidlig stångpiske, än en kammarjunkare, hvit af puder på ryggen af det slags mellanting, som då bildade öfvergången mellan rock och frack. Än igenkände Erik drottningens präktiga gestalt på den vördnad, med hvilken alla lämnade plats, där hon framgick; än såg han konungens fryntliga ansikte, som hela natten var solsken; än såg han fönstret skuggas af sin beskyddares, grefve Bertelskölds resliga figur; än åter var det hans vackra fiende, signora Morelli, som trippade förbi med konstmässiga steg. Stundom åter skymdes all denna grannlåt af imman, som därinne i värmen afsatte sig på fönsterrutorna, men det dröjde sällan länge, innan någon af nåderna eller deras kavaljerer aftorkade rutorna med sina näsdukar, för att betrakta den illuminerade parken och den lifliga folkmassan. Där afbrändes äfven, till hofvets och folkets förlustelse, ett fyrverkeri; raketer och svärmare flögo hela natten, upplysande med sitt sken de dunkla löfgångarna och gafveln af stora slottet, som syntes på afstånd.

Folkhopen gjorde sina anmärkningar; man sade att det stora fyrverkeriet var sparadt till i morgon, då drottningen själf skulle påtända en elddufva. Personalen därinne undergick mönstring; hvarken Hatt eller Mössa skonades.

— Där är Düben, hette det, drottningens handsekreterare. Han måtte ha svarfvat några lögner i sina dagar.

— Där är gamla Bjelken — sade en annan — han som 39 fick afsked på grått papper, men lika stor på sig är han, kantänka, för det.

— Det är ingenting mot unga Bjelken, hans son! inföll en tredje. Se där går han med prinsen och tittar af högfärd i taket. Gud förlåte, tror jag ej att han tycker sig vara en bättre karl än hans kunglig höghet själf.

— Nej, se på den sippa herrn! skrattade en fjärde. Vet ni hvem det är? Jo, det är herr Dalin, som gör vers, och den som gör vers, tror sig duga till allting; därför är han kunglig informator, förstås. Det sägs att prinsen ej kan tala annat än vers, och när han är hungrig, duger det ej att säga: kära mor, gif mig en smörgås! utan då har Dalin lärt honom pipa:

Det gamla Göta lejon snart af hunger dör.
Men valpen gnälla hörs: bred mig en gås af smör!

Det mindre fina gycklet belönades med ett bifallssorl af Hattarnes anhängare i hopen, ty alla de dittills nämnda voro Mössor. Men dessa åter hade *sina* anhängare, som hämnades med icke mindre gycklande infall, så snart en af Hattarne visade sig.

— Se där är Nordencrantz, som blifvit kommerseråd för det han kan göra guld af salt. Det är ett fasligt förnämt namn han nu stoltserar med. Nog minns man när han hette rätt och slätt Backmansson och var konsul i Lissabon med sina sex öre på tunnan i sportlar!

— Där är Ungern Sternberg, han som i vintras var riksstallmästare vid kröningen. Han är ej general och

bär ej serafimerkedjan för ro skull; han var ju en af dem som år 42 rymde undan ryssen från Finland och kom tillbaka till Stockholm att fäkta med granna tal.

— Än major Rudbeck då, som yfs med sin svärdsorden därborta! Minns någon hur han fick hundra dukater och en guldvärja för det han år 43 tittade i tre dygn efter dalkarlarne från slottsfönsterna på Riddarholmen?

— Vet hut! skrek en af Hattarnes anhängare. — Rudbeck slogs som en karl på Åland, han håller ej med ryssen han, som Nattmössorna göra.

— Kantänka Hattmakarne! skrek en af motpartiet. — Huru många franska silfverdaler tro ni de höllo tillgodo vid sista riksdagen?

Svaret blef en örfil af den förolämpade motparten, och innan kort blef ett tumult, som hotade att urarta till ett allmänt slagsmål mellan de båda partierna, hvilkas nit därute lifvades af öltunnorna, medan Hattar och Mössor därinne dansade i den broderligaste endräkt.

Då såg man dansen därinne afstanna och de dansande samla sig i spridda grupper, hvilka tycktes fråga hvarandra om någonting som passerat.

Innan man därute ännu visste något om anledningen till ett sådant afbrott, kände Erik Ljung sig fattad i armen och dragen ut ur folkhopen. Han såg sig om: det var kammartjenaren Feif.

— Wech! Gleich ins Boot! hviskade tysken.

— Hvad är det nu åter för upptåg? frågade gossen förargad. Jag är sömnig, låt mig gå hem!

— Nicht resonniren! Gleich putzwech, oder der Teufel soll dich holen, verfluchter Junge! fortfor kammartjenaren, dragande honom med sig, och det var troligen

det längsta tal denne konungens trumpne budbärare hade hållit, sedan han kom till Sverige.

Det halp icke att spjärna. Några minuter därefter satt Erik i en slup, som, förd af raska roddare, ilade från stranden, under det att bakom honom uppstod i parken ett tillväxande sorl, i hvilket han ännu på afstånd kunde urskilja orden: Kinesen! Kinesen! Tag fast kinesen!

---

14. Kapten Neptunus Gast.

Kanske skall det icke kosta läsaren stor möda att gissa anledningen till Erik Ljungs nya äfventyr. Tillgången därvid var ganska enkel. Drottningen hade anförtrott hemligheten åt konungen; konungen hade smålett däråt och försäkrat att han kände den saken bättre — men han fruktade uppseende, ville icke utsätta Morelli för drottningens onåd, beslöt att i morgon ställa saken till rätta och sökte vända den rysligt tillämnade komplotten till skämt. Häftig som alltid, hade drottningen emellertid hunnit inviga prinsens guvernör, grefve Bjelke, uti förtroendet. Han åter hade, såsom vi sett, icke de bästa tankar om botanisten i Ulriksdals park och hade skyndat att gifva en vink åt vakthafvande officern. Denne hade gifvit befallning att gripa den misstänkte, och så hade den oskyldige ynglingen utan allt tvifvel blifvit häktad som mördare och riksförrädare, därest ej hans majestät i tysthet fått tillfälle att gifva en vink åt sin kammartjenare Feif. Balen hade ett ögonblick blifvit störd af ryktet om något brottsligt anslag, och folket därute hade förbättrat historien, så att man slutligen talade om en plan att spränga hela Kina i luften. All denna storm i ett glas vatten hade emellertid lika hastigt

gått öfver. Med det nådiga smålöjet på de kungligas läppar hade lugn och munterhet äfven återspeglat sig på hofvets; och bland hopen därute fick saken den vändning, att alltsamman varit ett upptåg, hvarmed de kungliga velat roa sig på hofvets bekostnad. Så grydde dagen öfver stoj och munterhet, och vaxljusen brunno helt gula och sömniga i solskenet, när de dansande åtskildes klockan sex på den ljusa sommarmorgonen.

När grefve Bertelsköld sökte sin skyddsling, var denne försvunnen. Och när den sköna Morelli efterfrågade offret för sin lilla kabal, hade hon den förargelsen att till belöning för all sin möda endast skörda snäfva blickar af majestäterna och en sträng tillsägelse af grefve Bertelsköld att hädanefter icke befatta sig med andra riksviktiga föremål än baletten.

En fanns ännu, som kunnat lämna en upplysning i denna dunkla fråga, hvilken så få hade reda på, och det var den lille prins Gustaf. Men han sof vid denna tid på morgonen efter alla sina mödor oskuldens sömn och drömde än om Kina, än om de Azoriska öarna.

Till följd af konungens order befann sig emellertid hjälten i alla dessa förundransvärda äfventyr, gymnasisten Erik Ljung, redan dagen därpå — eller rättare samma dag — på skeppet Hoppet, tillhörande handelshuset Larsson och liggande segelklart vid Stockholms skeppsbro, destineradt till hemorten Vasa med. returlast af järn och salt, sedan det försett den svenska hufvudstaden med Vasa råg, smör, fläsk, strömming och lax.

Eriks glädje öfver denna lyckliga vändning i hans öde förminskades icke däraf att skeppet Hoppet var en gammal bekant, i hvars tacklage han mången gång klättrat som barn, när han med sin mor besökt deras förnäma släktingar i Vasa. Hoppet var således icke — som man

kunde förmoda af namnet — en evigt blomstrande ungdom, tvärtom en gammal skopa, som i mer än tjugu somrar pröfvat alla väder och vindar mellan Vasa skärgård och Furusund. Därunder hade det slitit mången god segellapp och själf blifvit skröpligt i allt hvad som hörde till en finare sjötoilett, bogen tämligen skamfilad, bardunerna slitna, relingen lappad, gångspelet vindt och kajutkappen mycket liknande en föråldrad hundkoja. Sådant var det barndomsminne Erik hade af Hoppet; men han visste också att det var en ärlig och duktig lastdragare, som kånkat många vackra fyrkar i sina dagar till redarens firma och lunkat i sakta mak förbi Gaddens klippor, medan andra krupit in till Ratan för Bottenhafvets nordan. Hans förundran blef därför icke liten, när han såg den ärliga skopan nymålad och utpyntad på gamla dagar i Stockholm, ungefär som en hederlig fiskmånglerska, hvilken på sin ålderdom fått rang och värdighet af fru samt köpt sig en ny schal. Hade icke Erik så väl igenkänt den gamla gallionbilden i fören, skuren af en Munsala-pojke och föreställande en bedagad gudinna, som längesedan törnat mot något knaggligt föremål och mist på den kuppen sin olympiska näsa, så hade han knappt kunnat tro sina ögon, så fint och förnämt såg Hoppet nu ut vid sidan af mången yngre skönhet vid Stockholms skeppsbro.

När Erik väl kommit ombord, mötte honom en annan gammal vän, icke mindre förändrad än Hoppet själf, och det var skeppets kapten.

Hans namn var Neptunus Gast — utan tvifvel ett ganska besynnerligt namn från början till slut, men början åtminstone hade sin naturliga orsak, ty mannens far hade varit sjöman till kropp och själ och därför velat gifva sonen, som från vaggan var bestämd till

samma yrke, ett namn, hvilket borde medföra lycka till sjöss. Det såg likväl länge ut, som hade Gasten fått öfverhand, ty hvar människa från Vasa till Skeppsbron visste att kaptenen i yngre dagar varit en kostelig passagerare. Fastän något knubbig i växten, som icke öfversteg fem fots längd, hade han af naturen fått ett bredt bröst, starka armar, tjockt hufvud och gladt humör, men olyckligtvis äfven en så ansenlig portion slarf och lättja, då och då ökad med ett glas grogg för mycket, att han därigenom tog sig slätt ut på landbacken och nästan ännu sämre på sjön. Sjöman blef han, därtill var han döpt, men en hund fick han slita för det. Han började sin bana som kock och lyckades otaliga gånger fördärfva både ärter och gröt, innan han slutligen avancerade till jungman. Hans lärokurs kunde beskrifvas med ett enda ord: dagg, ty därmed väcktes han om morgonen, med denna traktering undfägnades han till frukost, middag och kväll, och därmed gick han hvar afton till kojs. Hvad han därpå vann i praktik och lärdom, må vara osagdt, men åtminstone fick han en rygg af sulläder, som icke brydde sig om små smulor, och så blef vanan andra naturen. Folk påstod, att jungman Gast aldrig sof godt, om han ej därförinnan blifvit preparerad med en bastonad, emedan han i annat fall tyckte sig få den i drömmen. Engång, när denna metod blef honom alltför tråkig, företog han sig att rymma i Öresund, men efter ett par år ledsnade han af brist på stryk och kom beskedligt tillbaka, då han till sitt nöje genast blef undfägnad med den gamla trakteringen. Omsider hade han, himlen vet huru, med tillhjälp af sin fars gamla vänner, lärt sig nödtorftelig navigation och uppsteg så efter hand, trappsteg för trappsteg, till de högre värdigheterna af matros, konstapel och styrman.

Sedan han i denna egenskap seglat något tjugutal år, nästan alltid med otur, men tagande sjön och världen tämligen lätt, hände sig en vacker vårdag att skepparen på ett Vasa-fartyg råkade segla omkull i hamnen och drunknade just när fartyget skulle till sjöss. I en svag stund lät då redaren, rådman Blom, förmå sig att utnämna styrman Gast till befälhafvare på fartyget, men icke rosade han den marknaden. Ty sedan hans nye skeppare, som hade beständig motvind hvart han än vände sig, förhalat hela sommaren på en resa till Stockholm och tagit den saken trankilt som allt annat, råkade kapten Gast en vacker septemberdag, middagstiden, i klart solsken och med lagom förlig vind, törna på vid Sandhamn, medan han tog sig en middagslur och rorkarlen satt och spelade femkort om flickor. När detta var välbeställdt, for kapten med sin besättning i land, mådde godt ett par dagar i byn och väntade på att fartyget väl engång skulle igen blifva flott. Detta inträffade också ganska riktigt kort därpå, men som det råkade ske under en hiskelig storm, så hände sig att alltsamman strök med för tusan hakar och icke stort annat blef bärgadt, än skeppsdaggen, hvarmed kapten plägat anbringa sina ungdomsminnen på besättningens ryggar och som var allmänt känd under namn af *katten*. Denna katt hämtade kapten Gast ganska riktigt hem till sin redare, rådman Blom, såsom souvenir af fartyget, men då Blommen var nog obillig att icke nöja sig därmed, utan önskade sin skeppare souveniret på ryggen, stoppade kapten Gast sitt inventarium i fickan och gick helt lugnt, som om ingenting händt, att på ett annat fartyg åter börja sin styrmansbana på nytt.

Vid den tid Erik Ljung som barn lärde känna denne märkvärdige man, hade kapten Gast — ty rangen behöll

han — med sitt trankila lynne och sin eviga otur råkat i ganska skrala omständigheter och efter hand trappat ned igen utför ärans stege ända till sin förra värdighet af simpel matros. Han hade då — trasig, tjärig och supig, men alltid vid godt humör — varit en driftkucku för stadens pojkar, och Erik hade mer än engång varit med, när dessa små okynnesfän köpt sig för en tuggbuss den rättigheten af Gast, att af alla krafter trumfa om honom det bästa de kunde. Ingenting bet på denna välbeckade tröja: Gast drog endast, liksom sköldpaddan, hufvudet in i sitt skal och lät så hela svärmen surra omkring sig, bankande på af hjärtans lust med näfvar och fötter, tills de slutligen tröttnade.

Erik trodde därför knappt sina ögon, när den förste som mötte honom ombord var just densamme, så ofta omtrumfade vännen, kapten Neptunus Gast — nu kapten på Hoppet, det största skepp i Vasa och tillhörande ett rederi, som hade rykte om sig att vara ytterligt noga i valet af sina fartygs befäl. Där måste i sanning ha skett en stor förändring med den en tid så afsigkomne sjöbussen, hvilken nu kunde vara ett par och femtio år gammal. Och detta visade sig äfven strax i hans yttre människa. Hans knubbiga figur, som förr var en komposition af smuts, tobak och beck, var nu insvept i en ordentlig och ny kavaj eller jacka af blå holländsk fris med präktiga svarta hornknappar. Mannen var tvättad, kammad och rakad, bar en sprittny blankhatt, röd halsduk, ur med berlocker, en gentlemans underkläder och ett par blankade stöflar. Hade icke allt ännu sett något påspetadt ut, så hade man kunnat taga honom för en durkdrifven sprätt: där fanns knappt ett dammkorn på hans jacka, och den ofantliga bussen hade afträdt sin plats åt en liten omärklig bit pickanell, som då och då

förnyades ur en liten dosa af silfver. Men med allt detta hade ock något annat försvunnit, och det var det godmodiga, orubbligt trankila, slarfviga och flegmatiska i mannens hela uppsyn och hållning. I stället fann Erik nu någonting ängsligt påpassligt, nästan misstroget uti hans sätt, och det behagade Erik mindre, än förr hans trasor.

För att så gärna först som sist finna någon grund till en så sällsam förvandling hos en person, hvilken engång för alla hade tyckts vara slagen till slant, skola vi gå tiden litet i förväg och redogöra för hvad Erik under resan kunde af besättningen uppsnappa om huru deras kapten hade blifvit en ny människa.

Vid den tid när det sett som mörkast ut med kapten Gasts medborgerliga ställning och personliga anseende, det vill säga vid den tid när han allmänt ansågs mogen att som ett utsupet fattighjon falla församlingen till last — något sjömanshus fanns ej den tiden — hade en af hans forne kamrater, som förde fartyg åt Larsson, af förbarmande tagit den stackars Gast med sig som matros på en resa till Stockholm. Framresan hade varit lång, mycket stormig och utsatt för svåra haverier, men därmed tycktes gasten ha tagit ut sin rätt, såvidt det gällde mannen med detta namn, och lämnat plats åt Neptunus. Ty icke blott hade mannens återresa varit den snabbaste och lyckligaste som något fartyg på länge haft, utan äfven därefter gjorde sjömännen, som alltid äro ett vidskepligt släkte, den observation, att hvar gång Neptunus Gast var med ombord, hade fartyget ständigt förlig vind och en märkvärdig tur. Skepp som dittills varit paddor i sjön och blifvit långt efter alla andra, hunno på detta sätt fram förrän något annat. Det var som hade alla elementer sammansvurit sig att påskynda resan utan minsta dröjsmål och otur. Fartyg, skeppare, besättning,

tacklage, segel och sjökort, allt detta kunde vara huru skralt som helst: endast Gast var med, gick allting väl. Blef där stiltje: lika mycket, seglen tycktes svälla för okända vindar, fartyget gick. Blef där en storm: så mycket bättre, man kom då fortare fram. Blef där tjocka, mörker och herrans väder: betydde ingenting, alla man kunde gå trygga till kojs, ty skeppet gick af sig själf, beständigt riktigt och utan skada. Samma lycka hade last och affärer: allt såldes för högsta möjliga pris, rederiet förtjente plumpa pengar. Då begynte man, i stället för två resor på Stockholm om sommaren, hvilket hittills varit det vanliga, segla tre, slutligen fyra resor. Allt gick lika lyckligt; vinsten blef tre- och fyrdubbel.

---

15. Sjöman Långviks berättelse.

Kapten Neptunus Gast förvandlades själf på samma gång som hans lycka. Han upphörde att supa, blef snygg, nykter, ordentlig, arbetsam, kort sagdt ett mirakel för alla som känt honom i hans sämre dagar. Folk gapade på honom som på ett vidunder. Nästa tjufpojke, som understod sig att vilja trumfa om honom för en buss tobak, fick i stället smaka hans dagg, den ryktbara katten, ty katten förblef kaptenens trogna följeslagarinna — och så blef det slut med det raljeriet. Kapten Gast blef en ansedd man, trappade åter upp på ärans stege, betalade gamla krogskulder och aktade sig väl att göra nya.

En vacker dag blef han kallad till rådman Larsson den yngre, son till riksdagsmannen, hvilken då en tid bortåt haft otur med sina skepp.

— Hör på — sade rådmannen, som också var en slug köpman, fastän mindre kärnfast än fadern — det sägs att kapten har blifvit ordentlig karl på senare tider.

Gast plirade med ögonen och menade att det vore väl möjligt.

— Det sägs också att kapten har lycka på sjön, fortfor rådmannen.

Kapten Gast plirade ännu värre och menade att det gick honom tämligen väl.

— Låt oss vara uppriktiga, sade redaren. Far vill ej höra talas om er, han anser er för en skojare och menar att ni väl än en gång torde segla med förlig vind på landbacken, som ni gjorde med Blommens skepp. Jag däremot är af andra tankar, och eftersom det är jag som förestår affärerna, så frågar jag er, om ni har lust att föra vårt skepp Hoppet.

Härvid gjorde kaptenen sig i början en smula rar, men sedan man kommit öfverens om en duktig månadspenning och rättighet för befälhafvaren att själf lasta däck och kajuta, gick Gast in på förslaget och blef herre på Hoppet. Detta hade han nu varit på fjärde året och med en så förundransvärd lycka, att den väckt alla medtäflares afund. Folk påstod, att Hoppet hvarje år seglade mera in i redarens ficka, än det gamla skrofvet var värdt. Kapten Gast gjorde icke sämre affärer på däcks- och kajutlasten. Man trodde att han inom några år hade blifvit en rik bojar och att han djärfdes kasta sina ögon på riksdagsmannens enda, ännu ogifta dotter, men detta var uppenbart förtal, ty hvarken riksdagsmannen eller hans dotter kunde tåla den nye kaptenen på gamla Hoppet.

Allt detta, och mera därtill, visste Hoppets besättning berätta för Erik Ljung.

Där talades icke i skansen just godt om kaptenen. Hans folk påstod, att om han nu blifvit lika ordentlig som han förr var en slarf, så hade han tillika blifvit lika snål som han förr var slösaktig, ja sju gånger värre. Han, som förr tog världen så lätt, var nu trumpen, argsint och marrig mot folket. Att han lät katten klösa, det var i sin ordning, det hörde till saken. Värre var,

att han knappade in rationerna, provianterade med härskt smör, unkna gryn, magert fläsk, stenhårda ärter och tog ett par vattenfat mindre för resan, för att få mera lastrum. Han gaf icke, som andra skeppare, en rastedag i hamn; och hade icke arbetet varit lättare och hyran högre här än på andra fartyg, för den sällsamma lycka Hoppet hade, så svuro matroserne på att ingen af dem skulle vidare segla med den gamla markattan, som påtagligen lifslefvande förskrifvit sig åt den fule själf.

Vid Eriks ålder lägger man icke sådant mycket på sinnet. Han hade sagt kaptenen sitt namn och blifvit emottagen ombord som släkting till redaren, men fick betala sex plåtar för resa och kost, hvilket den tiden ansågs för skamlöst dyrt. Utom detta ackord hade han icke talat ett ord med kaptenen. Han fick en ledig sängplats, under taket i styrmannens koj invid kajutgången, två fot bred, fem fot lång, och med nätt och jämnt en aln mellan sängbottnen och taket. Sitta kunde han icke, rak kunde han ej heller ligga, men det var detsamma. Mat fick han med det öfriga folket, alla en lika stor eller lika liten portion af den unkna gröten och de stenhårda ärterna, men det var också detsamma; kaptenen själf bestod sig ej bättre kost. Och sedan, hvad betydde det väl för Erik, om han med saknad ihågkom Drottningholms läckra bord eller Hammarbys doftande kuddar, när han hela dagen hade den blå himmelen öfver sig, det fria hafvet under sig, en frisk kultje omkring sig och tanken på det gamla kära hemmet, som han snart skulle återse, beständigt framför sig.

Om Erik själf kunnat beställa väder och vind, så hade han ej kunnat önska sig en vackrare resa. Från den minut Hoppet lyftade ankar och lämnade Stockholms skeppsbro bakom sig, hade det jämn och gynnande bris,

klar himmel och stadig kosa. Gick det ej med elfva knops fart, så gick det dock dag och natt oupphörligt med sex eller sju, utan att gira, beständigt framåt, och det lönar sig bättre, mente matroserne, än att dansa tre man engelska, där man aldrig kommer ur fläcken.

Inom fyra eller fem dygn hade Hoppet passerat Qvarken, närmade sig Björkö skärgård och kunde en vacker morgon hoppas att, med samma gynnande vind, ankra om kvällen i Vasa hamn. Erik, som stod på bästa fot med besättningen, närmade sig en gammal matros vid namn Abraham Långvik, som för sin nära bekantskap med tjärpytsen var känd under smeknamnet Långpyts och nu satt på en tågbunt i fören och lappade segel.

— När tror Långvik att vi få sikte på Vasa båk? frågade gossen.

Långpyts menade att de väl därförinnan ännu skulle knäcka ett par tänder på ärterna.

— Men jag tänker sofva hos morbror i natt, försäkrade Erik.

— Ja, den som kunde svära på det! genmälde matrosen och vände sin buss.

Det låg något i svaret, som kom Erik att fråga:

— Hvad menar Långvik med det? Vi ha ju rama sydvästen och dansa fram med sjungande skjuts.

— Jag menar — fortfor matrosen, utan att lyfta sina ögon från arbetet — det vore väl, om vi alla kunde svära på att få sofva i hamn.

— Visst lär inloppet vara farligt, men kan Långvik tro att Hoppet, som borde hitta den vägen utan styrman i stockblinda natten, är så dumt att det törnar uppå i klaraste solsken?

— Det tror jag knappt, var svaret; såvida inte stunden är kommen att *den andra* tar sitt.

— Tror han verkligen att kapten har förskrifvit sig åt hin onde? skrattade gossen.

— Hör på, gunstig junker — sade matrosen buttert — han har väl lappsalfvat så länge med det latinska präntet, kan jag förstå, att han till slut hvarken tror på Gud eller den andra. Men en sak skall jag säga honom: han skall ej lära en gammal sjöman kompassen. Jag har min nål, som visar rätt på vår Herre; men hvart kaptens må visa, det vet den som dragit honom ur marvattnet och diktat hans skrof. Innan dagen går till ända, skall han få kalla Långpyts en mullvad, om jag inte sagt sant.

— Akta sig han, Långvik, att jag ej tar honom på orden, skämtade Erik. Det är inte första gången man sett en slarf komma på fötter igen, och hela saken är att kapten blifvit snål på äldre dagar.

— Har Erik lärt sig i skolan, att en människa eller en gast kan krypa ut ur sitt eget skinn? Jag har seglat med Gasten i många herrans år; det var inte en klut i hela hans rigg, som ej jag kände utantill. Men om den Gasten, som nu står och håller utkik på akterdäck, liknar den Gasten, som förr var min kojkamrat, mer än jag liknar en domprost i Åbo, vill jag aldrig mera hålla ett vindspel i hand. Skrofvet är detsamma, utom att däcket är spoladt en smula och märsen kantänka är pyntad med oljefärg; men för resten är där en annan kapten ombord, och han skall ha sitt.

— Hvad menar Långvik med det?

— Jag menar ingenting. Men det står skrifvet i loggboken, att han, som jag inte ids nämna, han tager nog sitt. Aldrig har någon båt haft bättre vind i seglen

än vår. Men se, den där andra är sådan, att hvad han gifver med lillfingret, det tar han igen med långfingret. Aldrig har ett rederi förtjent så mycket som Larsson på Hoppet, men se, det har läkt ut på andra håll desto mer. Ingen köl betalar heller sitt folk en så bra hyra som vår, men hvar och en må se sig om, när han lämnar hustru och barn, ty *en* af Hoppets besättning kommer aldrig tillbaka. Det är nu sjunde resan jag seglar på skutan, sedan Gast blef kapten. Första resan gick gamla Petterson öfver bord i Östersjön. Andra gången var det Lill Matt från Vörå, han som alltid gick med en tuppfjäder i mössan och blinkade åt alla flickor i byn. Tredje resan, medan vi lossade i Stockholm, damp timmermannen i storluckan och bröt nacken af sig. Fjärde resan söp kocken ihjäl sig i Öregrund. Femte resan åt kajutvakten råttgift, som kapten hade bakat i hvetmjöl, för den gången hade vi mjöllast i missväxt-året. Sjette resan låg kapten vid Umeå och skulle segla ut med tullpapperen, men råkade kantra, och efter kontraktet ej var till ända ännu, så tog den andra i stället Stor-Petter från Replot, han som mist högra örat för ett sabelhugg under husaråren och som råkade vara med i slupen. Men se, nu på vår sjunde resa har allt gått exflinkt, utan haveri för någon af oss både tur och retur, och därför undrar jag hvem af oss som i dag skall logga efter simporna, innan vi ankra i Vasa hamn. Blir det jag, så stor sak i det, jag har gjort upp hyran med vår Herre och står klar att vända, när han purrar mig ut ur min gamla koj till sin nya morgonvakt. Men inte ville jag att det blir han, Erik; han ser ut att ännu kunna hålla kurs här i världen. Och håll rak kurs på hamnen däruppe, det säger jag honom, fastän han belamrat sig med däckslast i skolan.

Sådant kastar man öfverbord, när sjön ligger på, och för att gå klar för bränningarna, skall man hålla rätt på båken.

Vid dessa ord ringde morgonklockan till frukost, och Erik sökte förgäfves slå ifrån sig allehanda underliga tankar. Han var med all sin färska lärdom alldeles icke fri från sin tids fördomar, hvilka här i norden ännu fortlefde i sin fulla kraft, under det att de längre i söder bröto sig skarpt mot Voltaires och encyklopedisternes fritänkeri. Den gamle matrosens vidskepliga historia återkallade i Eriks minne berättelser dem han hört i sin barndom och längesedan förgätit. Han påminte sig ha hört sin mor berätta någonting dylikt; han mindes icke om hvem, men den gamla tron att lyckan alltid tager med andra handen hvad hon frikostigt skänkt med den ena, rann Erik så bjärt i hågen, som hade han hört detsamma engång förut. Hvem kunde det vara, som hans mor hade menat?

Emellertid fortfor dagen att vara vacker, vinden förlig, och det rikt lastade Hoppet plöjde lugnt och säkert sin jämna fåra genom Bottenhafvets krusiga böljor. Det inlopp i skärgården, det styrde utan minsta äfventyr den kända vägen fram öfver sund och fjärdar, passerade båken, minskade därpå sina svällande segel och gick sedan med saktad fart uppför den då redan uppgrundade farled, som förde till den äldre så kallade gamla hamnen. Med förtjusning igenkände Erik dessa stränder, där han så ofta simmat och metat som barn. Alla ledsamma intryck hade blåst bort med den friska sydvästen, och han kunde nu med odelad fröjd tänka på glädjen att snart få omfamna sin älskade mor, sina syskon och alla gamla vänner på hemorten.

Målet var uppnådt, allt hade gått lyckligt. Triumferande närmade sig Erik den gamle Långpyts, som stod färdig att passa på klyfvarn i fören.

— Mullvad, mullvad! — skrek han — akta dig bara för katten, när vi komma i land!

— Ännu är jag ingen mullvad, innan ankaret gått, svarade matrosen, färdig att brassa.

— Bärga klyfvarn! Giga focken! hördes kaptenens röst.

— Bärga klyfvarn! Giga focken! svarade sjömännens vanliga eko.

Kommandot lyddes. Skeppet gled vackert och vänligt för blotta storbramseglet sin raka kurs inåt hamnen, hvars stränder voro uppfyllda med nyfikne åskådare, ty det hände icke alla dagar i Vasa, att ett så stort skepp, därtill så putsadt och prydligt som Hoppet nu var, dansade in som en docka i hamnen.

— Mullvad, mullvad! skrek Erik ånyo.

— Vast lite, svarade matrosen med ett uttryck, som på den österbottniska svenskan betyder: vänta litet.

— Ankaret klart! Fyra kanon! ljöd åter kaptenens kommando.

— Ankaret klart! Fyra kanon! ljöd ekot från däcket.

Befallningen efterkoms. Den vanliga saluten — en aldrig underlåten välkomsthälsning — small ifrån fören, men denna gång med en skarp och olycksbådande knall. Rök omhöljde hela fördäcket, och när den skingrades, såg man gamle Långpyts ligga raklång på däcket utan tecken till lif. Olyckligtvis hade konstapeln, som laddat kanonen, glömt att den förut blifvit laddad, men icke afskjuten vid afresan från Stockholm. Den dubbla

laddningen hade sprängt röret i hundrade stycken, och ett af styckena hade slagit den bredvid stående Abraham Långvik, med tillnamnet Långpyts, rakt i pannan. Ingen annan var skadad, men den ärlige sjömannen hade, som han själf förutsagt, blifvit purrad af vår Herre ur sin gamla koj till en ny morgonvakt.

---

16. Konung Adolf Fredrik i Finland.

År 1752 om sommaren hände någonting utomordentligt viktigt och rart i Finland. Solen, månen, Karlavagnen, Alexander Magnus, Herkules, Orfeus, Diogenes och hvad allt den tidens poeter i sitt anletes svett kunde utfundera grant, präktigt och öfvermåttan storståteligt — han själf, med ett ord, konungen, landsens fader, Adolf Fredrik den store, Adolf Fredrik den milde etc. etc. etc. — hugnade detta land med ett kärt och nådigt besök. Intill och med Gustaf II Adolf hade alla — eller nästan alla — Sveriges rikes konungar och riksföreståndare tidt och ofta icke allenast besökt Finland, utan ock funnit för godt att här tillbringa flera månader, hela vintrar i gången. Men från och med Kristina — det vill säga från och med den tid när Sverige blef stormakt — hade dessa förnäma besök hos fattiga släktingar alldeles upphört. Nu hade mer än hundrade år förgått — ifall man ej räknar Carl XI:s besök på Åland och i Torneå — sedan denna ära och hugnad vederfarits det aflägsna landet. Att Adolf Fredrik, som annars gärna satt i sin goda ro, nu var den förste att underkasta sig mödorna af en sådan resa, det var honom icke olikt, den hjärtegode och rättskaffens mannen, som

gärna ville se alla människor nöjda och glada i hela hans rike. Men också hvilket utomordentligt ämne var icke detta för underdåniga fägnebetygelser och svassande rökoffer af kreti och pleti, hvilka med fraser, mera svarfvade än hans högst egenhändiga dosor, slogo ned som en myggsvärm omkring den stackars konungen, icke lämnande honom ett andedrag i lugn!

Aldrig har här i norden krupit så mycket underdånigt fjäsk, som för detta majestät utan makt. Aldrig ha här så många sirliga vältalighetens blomster och högtuppstyltade snilleöfningar blifvit utströdda, som för denna krona af guldpapper, denna tron, på hvilken satt en beskedlig man, som föreställde en konung. Dessa många välmenta underdåniga tal och fägnerim, af hvilka somliga blifvit tryckta i en särskild bok, somliga i den tidens lärda tidningar, men mesta delen tyvärr torde ha för alltid gått förlorade för en häpen eftervärld, begynte redan före kunglig majestäts afresa från Stockholm, den 12 Juni nämnda märkvärdiga år, öfver Ålands haf — fortsattes vidare under hela den höga resan genom Nyland, Tavastehus, Åbo och Björneborgs län, Österbotten, Norr- och Västerbotten, Ångermanland, Medelpad, Helsingland, Gestrikland och Uppland, afstannade icke ens med konungens lyckliga återkomst den 10 Augusti till Drottningholm, utan fortforo ännu länge därefter att utgöra ett rikt och fägnesamt föremål för tidens fruktsamma vittra pennor. Se här några artiga och nöjsamma prof.

En poet försäkrar, dagen före afresan, att Finland näppeligen på tvenne sekler skådat en sådan sällsynthet, hvarför det nu »af glädje ler», under det att hela Sverige gripes af en »billig smärta». En annan bedyrar, att

bårt vid Kumo strand
Och omkring Lojos vågar
Et folk i glädje lågar
At kyssa få Din hand...

Där förmodas blifva en stor trängsel. Glädjen, som denna gång »flyter i tårar», säges bryta tungans band, så att

Hvar en vältalig är:
Välkommen Solen vår,
Som lyser Kiemi Länder
Samt ljus och värma sänder
Kring Kjeltis mörka vrår.

De lärde funno emellertid detta glädjerus alltför simpelt och täflade på den mest klingande latin att anropa alla Olympens gudar och gudinnor om bistånd, synnerligen för den fruktansvärda resan öfver Ålands haf. Kammarrådet Löfvenskiöld fann äfven detta ej vara ämnet tillfyllest värdigt, utan lät trycka ett formeligt manifest med många lärda noter, under titeln *Elegia Votiva ad Magnum Ducatum Finlandiæ,* börjande med följande ståteliga ord:

Aura, extolle caput, choreas age, Fennia, lætas,
Gloria quanta tua est, quam tibi fausta dies!
Exoptata dies! Nova jam tibi Secula surgunt,
Cum *Patriæ* temet gestit adire *Pater*[1].

Den 19 Juni anlände hans majestät på kungliga galeren Seraphim till den då under byggnad varande fästningen Sveaborg och hugnade följande dag Helsing-

[1] Aura, ditt hufvud lyft! O Finland, jubla i dansar!
Hvilken ära dig sker! Hvilken lyckosam dag!
Efterlängtade dag! Oskådade sekler Dig randas,
När att nalkas din strand Landsens Fader nu går.

fors med sin närvaro. Beklagligen äro alla tal och verser vid detta tillfälle numera förstörde af tidens tand. Man vet allenast att det var en lördag, att mottagandet var präktigt, att borgmästaren Henrik Pipping hade mödosamma dagar, att kunglig majestät bodde hos landshöfdingen grefve Gyllenborg och att hans majestät om söndagen bevistade gudstjensten i stadens kyrka; men om det var den gamle kyrkoherden Fortelius eller den lärde rektorn magister Jonas Krook, som då utströdde Sarons liljor från predikstolen, finns icke antecknadt. Hvad däremot icke är glömdt i den tidens annaler, är huruledes Helsingfors hade den nåden att på själfva midsommaraftonen fira landsens faders namnsdag uti hans egen höga närvaro, hvarom mycket vore att förtälja, som här icke skickligt förmälas kan.

Den anonyme bardalekare, Hjalmar benämnd, som i fyrtiofem mer än vanligt mjuka och klingande svenska verser, tryckta hos salig Petter Jöransson Nyström i Stockholm, beskrifver konungens finska resa, yttrar sig om vistelsen i Helsingfors på följande trefliga sätt:

Åkren, helt diger af ymnerik korn,
I vördnad små axen nedböjer,
Herden i Luren, Herdinnan i Horn,
Sin Hjord, at hopkalla ej dröjer:
Foglarna sjunga så ljufligt och gält
I Dälder, på Öjar och Näsen;
Blomstren utsira båd Lunder och Fält,
Och barnen de tumla i gräsen

Vare välkommen vår mildaste Kung;
Och huldaste Fader i Norden,
Ropa de alla så gammal som ung,
Och lycka ske ADOLPH på jorden!

Täckes Han fira sin Namnsdag hos oss,
Så lefve Dess Namn uti minne,
Sjelfva framtiden och afvund till tross,
Så länge som lefver nån Finne.

Den 27 Juni afreste konungen till Borgå, och här hade, utom andra festliga tillställningar, gymnasisterne med svett och möda upprest tvenne pyramider vid ingången till gymnasium, försedda med icke mindre än åtta pompösa latinska inskrifter af logices och matheseos lektorn magister Johan Borgström, hvaraf det må vara nog att meddela den fjärde i ordningen:

In
Communis gaudii cumulatissimi,
Subjectionis devotissimæ,
Fidei integerrimæ
Et obsequii consummatissimi
Tesseram
A Musis Borgoënsibus Consecratum[1].

Berättelsen om alla de vedermälen af fröjd och hyllning, hvarmed konung Adolf Fredrik mottogs i Finland, vore ensam tillräcklig att fylla en bok af större omfång än beskrifningen öfver Marii, Cæsars och Pompeji triumftåg. Vare det nog sagdt, att konungen öfverallt hälsades med en förtjusning, där man bakom den underdåniga vältalighetens skum lätt kunde upptäcka mycken verklig tillgifvenhet, som den gode monarken väl förtjente. I Åbo, där hans majestät bodde hos generalguvernören grefve Rosen, höll hofpredikanten Gabriel Timotheus Lütkeman ett präktigt tal på drottningens

[1] Till ett vedermäle af den mest upptornade gemensamma fröjd, den allra djupaste underdånighet, den osvikligaste trohet och den allra fullkomligaste hörsamhet, helgadt af Borgå Sånggudinnor.

födelsedag, hvarpå bland andra skolans rektor, magister Martin Gråå, grep sig an med ett andeligt välkomstkväde, som ännu icke alldeles förvissnat under ett århundrades snö och i sin välmening är mindre pösande än många andra af samma sort. Med ett godt smålöje läser eftervärlden hvilket riksvådeligt och lifsfarligt vågstycke konung Adolf Fredrik ansågs hafva företagit sig, när han reste till Finland på sitt präktiga fartyg och for kring landet i sin bekväma vagn. I femte versen prisas nämligen konungen för det han icke »vill skona sitt dyra lif»,

men det förtror,
Til alla Finnars fägnad stor,
På fräsand haf, i skog och mark,
På bärg och backar branta,
På stenig och besvärlig park,
At uppå alla kanter
Förvissa om båd nåd och rätt,
Sin undersåtar' alla slätt.

När hans majestät under resan genom Lohteå i Österbotten behagade spisa frukost i det gröna vid sidan af landsvägen, restes till evärdelig hågkomst af en så märkvärdig tilldragelse en minnesvård af sten, hvilken ännu står kvar till efterkommandes oskyldiga undran. Vid besöket i Torneå förliknades kungen vid midnattssòlen, som denna tiden lyser i höga norden, med mera.

De hederlige finnarne måtte dock fjäsa sin konung så mycket de förmådde — deras undersåtliga fägnad var likväl, i jämförelse med svenskarnes fägnad vid konungens återkomst, att förlikna vid en björns tafatta artigheter vid sidan af ett briljant blänkande fyrverkeri. Upsala akademi tillställde en särskild högtidlighet med oration på latinsk vers och disputerade,

på drottningens befallning, om »vetenskapernas företräde sinsemellan». I välkomstkvädet af Mårten Hedenberg säges bland annat:

Såsom solen vänder sig på Himla-hvalfvets ring,
Til aflägsne Länder hela verlden kring,
Sit så har vår KONUNG med Sit Ljus bestrålat all
Bjarmars, Finnars boning, och vår *Thule* kall — etc.

I Drottningholms trädgård lät Lovisa Ulrika, till firande af sin gemåls lyckliga hemkomst, gifva ett herdespel i tre öppningar, mycket nöjsamt att läsa. Vid detta tillfälle skrefvos äfven »Glädjetankar» af A. Nicander, som berättade huru alla vattnets och luftens gudamakter hjälpt till uppå resan, så att till och med

Tritons fjällade Fä lyfte upp sina manar i vädret.
...*Himlen* fägnade sig och *Jorden* rördes i glädje.
...Ur den iholiga malm taratantara skallar i luften
Och förträffliga skräll af skott ur grofva Canonen...

I Stockholm var icke mindre jubileum. Verser och fägnetal regnade där öfver en bank, så att det surrade kring öronen. Modellerna till vår tids kungliga namnsdagsblåsare återfinnas i dessa menlösa glädjerim, hvari konungen och solen voro oskiljaktiga som Orestes och Pylades — hvari »Carlars pris» utlofvas åt »Hjälten, som vår välfärd sköter och i skidan svärdet stöter», samt ADOLPHS och LOVISAS namn

Tilbeds från Bält till Litis fjorden.
Hur är vår Stad ej lycklig vorden,
Som äger båda i sin famn?

Illa råkade en af dessa välmenta poeter ut, när han råkade försäga sig på följande sätt:

Naso han qväder om Grekernas krig
Och prisar mång Hjelte i sången,
Hade han äfven, o! Konung, haft Dig,
Han gerna dem lemnat den gången.
Desse de foro at Städer slå ner;
Du far dem at freda och bygga;
Undra ej, Konung, om vördnad Dig sker,
Som gör oss så sälla och trygga.

Hvarpå strax därefter en obarmhärtig kritikus var färdig med följande replik i Stockholms Lärda Tidningar:

Om *Maro* Hin Store, som qvädde så väl,
At ingen sig dristade bannan,
Kom med denna Skalden i napptag och fäl,
Jag tror at han slogen i pannan
För hedren, han gifvit en annan.

17. Två kungars dag.

Tidigt en vacker sommarmorgon blef lif och rörelse i den lilla staden Vasa borta i Österbotten. Bud hade kommit på natten, att kunglig majestät var att förvänta till Vasa i god tid på eftermiddagen.

Landshöfding Piper, som pligtskyldigt rest att möta landsens fader vid länegränsen, underlät ej att skicka med budet en ytterligare befallning om huru staden borde vara i bästa ordning till den höge resandes värdiga emottagande. Allt hvad som ännu sparats till sista stunden skulle därför i hast putsas, fejas och på det grannaste utsiras. En äreport var uppförd vid tullen, och alla stadens unga flickor voro ifrigt sysselsatta att pryda den med blommor och löf. Alla trädgårdar voro plundrade på sina nyss utslagna törnrosor; alla ängar hade fått släppa till sina blåklockor, ängsnejlikor och johannesblomster. Björkar och rönnar hade beskattats på sina löf; enris ströddes från tullen långt utåt vägen, men innanför tullen utströddes vallmoblad. Äreporten ståtade, utom all annan grannlåt, med kransar af »jämna» och prunkade med det kungliga namnchiffret samt därunder Vasa stads vapen. Landshöfdingeresidenset Korsholm var nymåladt och så kokett som man kunde begära

af en fyra- eller femhundraårig skönhet. Den likaså ålderstigna kyrkan var dammad, skurad, löfvad och de stora mässingskronorna blanka som solen. Skolan, annars öde midti sommaren, blef med all flit fejad af stadens skolungdom. Själfva den nya »surbrunnen», som för två år sedan begynt komma i bruk, hade fått en ny öfverbyggnad, och brunnsgästerne hade anskaffat en präktig silfverbägare, för att bjuda hans majestät smaka den rara drycken. Kort sagdt, hela Vasa med dess då för tiden 1,222 invånare var i den största rörelse och märkvärdigaste förväntan. Man tänkte ej på annat, man talade ej om annat än kungen. Landtfolket begynte redan i stora skaror inströmma till staden och skockade sig vid södra tullen. Alla buro pjäxorna i handen likasom på stora högtidsdagar, färdige att, landsens fader till ära, träda dem på. Byarnas kavaljerer buro tuppfjädrar i mössorna; bondflickorna buro kransar af blåklint; gubbarne hade afskrapat skägget med täljknifven, och en och annan rik bondgumma väckte de andras afund med en grant utstyrd bindmössa, som då nyss begynt komma på modet och var en så oerhörd lyx, att prästerne icke sällan gjorde dessa mössor till ämne för skarpa straffpredikningar.

Endast ett hus i hela Vasa tycktes icke deltaga i det allmänna bestyret, och det af orsak att den ena kungen på visst sätt var lika god som den andra.

Den gamle riksdagsmannen Lars Larsson, vanligen kallad borgarekungen, fyllde i dag sitt åttiosjette år. Hans födelsedag hade alltid blifvit firad med mycken högtidlighet af den talrika släkten. Stadens borgmästare hade sällan underlåtit att vid sådana tillfällen, åtföljd af sina rådmän, frambära deras lyckönskningar till den högt ansedde mannen, och själfva landshöfdingen hade

icke aktat under sin värdighet att någongång förena sin gratulation med stadens myndigheters. Så hade år efter år, födelsedag efter födelsedag sakteligen samlat sig öfver den gamle mannens hvitnade hjässa, ungefär som ring efter ring framskjutes på det ryska räknebrädet, tills talet är fullt. Larsson hade sett både goda och onda tider, pröfvat fattigdom och rikedom, sorg och glädje, ära och förödmjukelse; men han hade burit lifvets skiften med värdighet, burit dem med kraft, och därför hade ingen kunnat neka honom sin aktning äfven under hans mest betryckta dagar, när armodet syntes blifva hans återstående lefnads lott. Nu var han ånyo, om icke så rik vorden, som mången föreställde sig, likväl i alla afseenden sin orts främste köpman i förmögenhet, erfarenhet och medborgerligt anseende, och därför skulle hans åttiosjette födelsedag ingalunda varit en mindre viktig tilldragelse än de förra för Vasa stad, därest den icke råkat infalla just på den dag, när riksens majestät nödvändigt måste ställa borgaremajestätet i skuggan.

Larssonska huset kunde således icke i dag vänta att ihågkommas af ortens myndigheter, eller ens af någon annan än släkten; men just för släkten var denna dag mer än vanligt betydelsefull.

Dess gamle ättefader — hvilken, ehuru han öfverlämnat de mesta affärerna åt sin äldste son, dock alltid fortfor att med sträng patriarkalisk myndighet utgöra släktens öfverhufvud — hade känt åren tynga sin hjässa och trott sig förstå, att han troligen ej skulle räkna flera födelsedagar än denna. Han hade därför redan på våren tillkännagifvit sin önskan, att denna dag, den 18 Juli, se alla medlemmar af den vidt kringspridda släkten, stora och små, ingen undantagen, församlade omkring

sig i Vasa. Denna hans önskan var en befallning, som ingen ville eller vågade undandraga sig. Släktkärlek var då ett mycket fastare band, än i våra dagar; en anförvant i fjärde och femte skyldskapsled ansågs då ännu hafva alla anspråk på blodsbandets helgd, under det att nu för tiden knappast syskonbarn i tredje leden ihågkomma hvarandra. Men utom det att Larssönerna alla ansågo sig som nära förbundna telningar af samma stam, var det rykte gängse bland de aflägsnare släktingarne, att borgarekungen ville fira denna sin födelsedag med ett testamente, hvaraf smulorna torde falla ett godt stycke från det rika stamträdet, endast man icke med sin frånvaro stötte den gamle för hufvudet — ett skäl som vi äfven sett åberopadt uti den kallelse Erik Ljung på Hammarby mottog från sin moder i Munsala.

Redan flera dagar förut hade släkten församlats från olika håll, och nu stodo alla, midti kungsbrådskan, beredde att frambära sina lyckönskningar.

Klockan var fyra på morgonen, den gamla ärliga timme, på hvilken man uppstod i Larssonska huset. Den stora salen var skurad och löfvad — den låg i midten af det forna boningshuset, till hvilket Larsson återflyttat, sedan hans omständigheter åter förbättrats och sedan hans värste medtäflare, svärsonen rådman Blom, råkat före svärfadern vandra ur tiden. Gentemot ingången, ofvanför högsätet, hängde ännu, som i forna tider, Carl XII:s porträtt och var nu, som vid alla högtidliga tillfällen, bekransadt med blommor. Detta stora namn fortfor att kasta ett återsken öfver hela adertonde seklet och längre.

Oaktadt salen var det största enskilda rum i Vasa, och fastän ingen annan än släkten var tillstädes så

tidigt på morgonen, var rummet i det närmaste uppfylldt af folk. Antalet öfversteg åttatio personer, män, kvinnor och barn, alla med anspråk på nära skyldskap till ättefadern.

Borgarekungen hade haft tre söner: Lars, Mattias och Bertel. Äldste sonen Lars, som mistat sitt ena öga i norska kampanjen och numera var chef för handelshuset, var själf en grånande man om femtiosju år och fader för en talrik familj af fyra söner, fem döttrar och fem eller sex barnabarn. Nästföljande sonen i huset, Mattias, jordbrukare i Storkyro, var död, men hade efterlämnat hustru och sex flickor, som nu voro tillstädes, två af dem med sina män och barn.

Tredje sonen Bertel fanns bland de lefvandes antal och i den önskligaste välmåga. Han var den ende af bröderne som hade studerat, var präst, fyrtiosex år gammal, kyrkoherde i L., och infann sig storväxt och korpulent med icke mindre än nio pojkar, af hvilka de två äldste nyss blifvit studenter.

Vidare hade den gamle Larsson haft tre döttrar: Kajsa, Veronica och Ester. Båda de äldre systrarna voro döda, Veronica ogift; men Kajsa hade varit gift med rådman Blom och efterlämnat tre unga Blommor, som icke underlåtit att infinna sig här, i förväntan på testamentet.

Utomdess hade riksdagsmannen haft tre bröder och fyra systrar. Dessa voro likväl alla försvunna från jorden, de flesta bland deras afkomlingar likaså, men af de senare funnos här omkring femton eller tjugu närvarande. Bland dem var Marie Larsson, änka efter Elias Pehrson från Munsala, med sex barn, hvaribland vår unge vän, gymnasisten Erik, med det själftagna tillnamnet Ljung.

Marie Larsson var nu nära femtio år gammal, men bar ännu alltid spår af den ovanliga skönhet, som i

hennes ungdom ådragit henne så många förföljelser. När man såg henne bredvid Ester Larsson, såg man bredvid hvarandra sommar och höst, och öfver båda ett drag af vemod, men detta drag var intagande vackert. Ester Larsson var icke heller mera ung — icke mera den öfverdådiga yrhätta, som red vid Korsholms vallar eller tappade sitt strumpeband i Lillkyro skog — icke heller den nyckfulla, djärfva flicka, som kastade sig ut från fönstret i Stockholm, eller den förgråtna och öfvergifna, som stred mot sitt öde på Falkby gård — hon fyllde snart tjugunio år. Men hon var frisk och blomstrande i sin yttre gestalt, som hade hon ännu knappt skådat tjugu bakom sig. Spåren af hjärtats hårda strider, som hon kämpat igenom med så mycket mod och så mycken försakelse, röjde sig blott i de vackra ögonens djupa allvar och i ett drag öfver läpparna, som påminte om faderns fasta, energiska karakter. Ester Larsson hade aldrig varit en fulländad skönhet, som hennes kusin Marie, men mången hade mellan dem båda anmärkt ett starkt släkttycke. Oaktadt tjugu års skillnad i ålder, föll detta tycke, nu när de stodo bredvid hvarandra, genast i ögonen. Båda hade i sitt väsende något af den österbottniska kvinnans beslutsamma hållning: svensk energi, finsk resignation. Båda voro intelligenta kvinnor, båda buro outplånliga drag af finhet och behag, förvärfvade under umgänget med högre samhällsklasser och märkbart afstickande mot deras nuvarande omgifning. Men under det att Marie Larsson — vi kalla henne allt ännu så — var byggd af vekare virke och syntes mera danad att älska och lida, vittnade Esters hela hållning om en stark själ, obruten af motgången, en själ, sammansatt af mäktiga lidelser, af de djupaste, outplånligaste intryck, men äfven af en okuflig vilja att

beherska dem och af en pröfvad ståndaktighet att besegra sig själf.

Sådana hade lifvets skiften danat dessa kvinnor, hvilka vi sett i deras ungdoms och deras kärleks första ljufvaste knoppning och som nu stodo kvar i en senare ålder, beröfvade sitt käraste hopp, men båda fast rotade i gudsfruktan och samvetets lugn. De möttes nu åter för första gången på flera år och växlade några ord, medan de väntade på den gamle riksdagsmannen, som ännu dröjde i sin kammare på den tidiga morgonstunden.

---

18. Konung Davids adertonde psalm.

Marie Larsson framledde sina barn till Ester.

— Här är min äldsta son Elias, tjugufyra år gammal, bokhållare på Keppos såg. Han liknar sin far.

Den unge Elias gjorde en bugning, styf som en sågstock af tio tums tjocklek i toppen.

— Här — fortfor Marie — äro mina fyra flickor: Maria, Sigrid, Veronica och Ester, den sista åtta år gammal. Hon liknar dig, därför bär hon ditt namn.

Flickorna nego, så att deras korta, rödrandiga helgdagskjolar sopade enriset i ringar på golfvet. Alla voro ovanligt vackra barn, men Sigrid, den andra i ordningen, lofvade att en dag icke eftergifva sin mor i skönhet.

— Och här — fortfor modern med en förlåtlig stolthet, i det hon framledde sin blomstrande yngre gosse — här är min son Erik, som jag nyss fått tillbaka från Sverige.

Erik, ännu med hufvudet fullt af de kungliga, gjorde en bugning, som alldeles icke smakade af sågstock, men i stället framkallade ett godt löje på Ester Larssons läppar. Hon kysste alla flickorna, tog Erik under hakan, rätte hans hufvud högre och sade:

— Se upp du, som bär din mors blida ögon och din fars hurtiga panna! Hvar i all världens dag har du lärt dig att bocka så grant? Man kunde tro att du varit vid hofvet.

— Det är icke så utan, smålog hans mor, kanske med en liten, helt liten frestelse till fåfänga öfver Eriks förnäma bekantskaper, fastän hon själf icke haft mycken glädje af sina höga beundrare.

— Vid hofvet? upprepade Ester förundrad.

— Jag har bott hos grefve Bertelsköld på Drottningholm, svarade Erik förlägen.

Båda hans kvinnliga vänner rodnade, men af olika anledning. Marie Larsson tänkte på *den* Bertelsköld, som engång var nära att förråda henne åt vanäran — Ester Larsson tänkte på *den andre,* hvars bild så outplånligt var gömd i djupet af hennes hjärta.

— Han frågade mycket efter moster och sade att moster och han varit gamla bekanta, fortfor Erik, alldeles okunnig om hvilken storm af känslor han med dessa ord väckte till lif.

Ester Larsson vände sig bort, för att dölja den flod af purpur, som öfvergöt hela hennes ansikte. Marie tryckte stum hennes hand. Marie ensam förstod att blicka in i djupet af Esters själ. Hon ensam ägde Esters förtroende.

— Jag trodde dig vara stark nog att kunna glömma! hviskade hon.

— O, jag har kämpat mot minnet på lif och död! hviskade Ester tillbaka. Men detta är mer än en oförrätt, det är ett hån!

— Vi böra veta, att Ester nu i tio år — alltsedan Bertelsköld upphört att skrifva till henne — alltsedan hon, en bitter dag, förnummit hans giftermål — med

afsikt undvikit alla frågor, alla underrättelser om hans senare öden. Och så vidt skilde hafvet de båda länderna åt, att Ester ännu i dag var okunnig därom, att grefvens giftermål redan i tre år varit upplöst af döden.

Till lycka för hennes förvirring öppnades i samma stund dörren till kammaren, och borgarekungen trädde ut.

Den starke och stolte mannen hade mycket förändrats på de tolf eller tretton år, sedan vi sist sågo honom. Den fordom så styfva och raka ryggen var krökt under årens börda; hans hår hade blifvit snöhvitt, hans fasta solbrynta hy hade gulnat och skrynklats, hans steg voro stapplande, och hans knotiga hand stödde sig på en massiv käpp. Likväl fanns det ännu mycket kvar af hans forna beslutsamma, myndiga hållning och hans fasta blick, när han hälsade på den talrika, samlade släkten och gick, utan att anlita någon annans stöd, att intaga sin plats på det med löf och kransar beklädda högsätet.

Lars Larsson den yngre begynte nu med hög röst en psalm, hvaruti alla instämde. Det var en af den gamles älsklingspsalmer, n:o 303, de tre mäns lofsång i elden. År efter år, i onda och goda tider, hade alltid på denna dag densamma psalmen blifvit sjungen af barn, barnabarn och barnabarnsbarn uti Larssons hus, och äfven nu ljöd från gamlas och ungas läppar samma kraftiga: »Lofvad vare Herren, våra fäders Gud!»

När man kom till omkvädet: »Priser och berömmer Gud, som rättvist dömer och de trogna ej glömmer!» — inföll den gamles darrande röst uti psalmen och fortfor så alla elfva verserna igenom till psalmens slut. Därefter framträdde alla släktingarne och blefvo nämnde vid namn — ty många af de växande såg den gamle nu för första gången, andras namn hade han glömt — och framburo en i sänder sina lyckönskningar. För alla hade den

hvithårige gubben en vänlig fråga eller ett uppmuntrande ord. Så mild hade man aldrig sett den styfve, sträfve, ofta hårde borgarekungen, och mången spådde däraf i tysthet inom sig, att hans dagar snart voro räknade.

Vidlyftigare var ej denna högtidlighet. Efter dess slut undfägnades barnen med russin och pepparkakor, de äldre däremot med kaffe, hvilket sedan kung Fredriks tid begynt blifva allmänt nog i de svenska städerna, men ännu ansågs så dyrt och rart i Finland, att det endast brukades i förmögna hus och vid högtidliga tillfällen. Både kaffe och russin njötos under en ceremoniös tystnad, afbruten endast af låga hviskningar, ty så stark var respekten för släktens öfverhufvud, att så länge han satt i högsätet, vågade ingen annan oåtspord öppna sin mun.

Om en stund vinkade den gamle till sig »sina ögons ljus» — det var Ester i dubbel mening — och bad henne läsa högt konung Davids adertonde psalm. Hon satte sig vid sin faders sida, uppslog Carl XII:s stora bibel och läste med hög, klangfull stämma:

»Hjärteliga kär hafver jag dig, Herre min starkhet, Herre min klippa, min borg, min förlossare, min Gud, min tröst, den jag mig vid håller; min sköld och min salighets horn och mitt beskydd ... Jorden bäfvade och gaf sig, och bergens grundvalar rördes och bäfvade, då Han vred var. Damb gick upp af Hans näso och förtärande eld af Hans mun, så att det ljungade däraf. Han böjde himmelen och for neder, och mörker var under Hans fötter. Och Han for uppå Cherub och flög: Han sväfvade på vädrens vingar. Hans tjäll omkring Honom var mörker och svart tjockt moln, där Han inne fördold var ... Han sände utaf höjdene och hämtade mig och drog mig utur stor vatn. Han halp mig ifrån mina starka fiender, ifrån mina hatare, som mig för mäktige

voro; de mig öfverföllo uti min motgångs tid; och Herren vardt min tröst. Och Han förde mig ut på rymdena; Han tog mig därut, ty Han hade lust till mig... Ty Du upplyser mina lykto: Herren min Gud gör mitt mörker ljust... Herren lefver, och lofvad vare min tröst, och min salighets Gud varde upphöjd!»

— Mina barn — fortfor den gamle mannen i psalmens anda, sedan hans dotter slutat — mina kära barn, när vi samlade äro här kring den heliga skrift, vår borg och vår klippa, så vill jag, innan jag skiljes från eder, vara ett lefvande vittne på sanningen af Guds ord. Sen på mig, där jag sitter gammal och grå bland efterkommande släkten. Allt mitt långa lif är inför Herren såsom en rök, den för vädret drifver, och dess rum skall snart icke mera vara funnet bland människor. Men underligt är mig gånget i världen, och jag må väl säga med konung David, att Herren dragit mig ur stor vatn, mörker och jordbäfning och hulpit mig från många fiender, som mig för mäktige voro. I fem konungars tid har jag lefvat och skådat väl och ve med allt Sveriges rike, besynnerligen vårt finska land. När jag var barn, regerade många mäktige herrar med stor ståt öfver folkets armod, och jag lärde från vaggan att intet godt kommer af herrestyrelse. Jag vardt yngling, och där kom en stark furste, under hvilken landet stod väl. Jag vardt man och såg rikets välfärd dö med den elfte Carl. Då kommo svåra år af hunger, när åkrarna voro svarta som grafvar, när hälften af vårt folk vissnade bort som löf om hösten, men de som kvarlefde vankade kring som spöken, och mödrarna åto sina döda barn. Där trodde väl ingen då, att en så hård tid skulle komma någonsin mer, men Herren visste väl än att råga måttet. Icke långt efter hungern kom pest i landet, och efter pesten drog kriget

öfver all Finlands bygd med mord och förödelse. Jag var då en man i min starka ålder och hade ingen vån till att gråta kvinnotårar, men bevare eder Gud, mina kära barn, att någonsin upplefva en så bedröfvelig syn. Ty då bäfvade visserligen jorden, och bergens grundvalar rördes för Herrens vrede, och eld gick ut af Hans mun, och där var mörker under Hans fötter. Men se, ur detta tjocka, bäfvande mörkret, när vilddjur funnos långt flera än människor, när förödelsens styggelse stod uti templen och allt vårt land var en ödemark och syntes förgånget för all tid under Guds den Allsvåldiges förtärande eld, då halp Han oss ock utur denna vår stora nöd och sände oss på sistone frid öfver all vår sorg. Jag såg den store kung Carl draga ut som en skägglös pilt, jag hörde världens ändar genljuda af hans beröm; jag såg honom återvända som en fattig, öfvergifven flykting till detta rike, som förblödde för hans skull — jag förlorade, liksom många tusende andra, för honom allt hvad jag ägde, och dock kan jag än i dag, när han betraktar mig här med sin bild på väggen, icke säga annat om honom, än: Gud välsigne det ärliga hjärtat under hans blå rock!

Här sväfvade rösten, och den gamle teg några ögonblick stilla, men snart fortfor han åter med stadig stämma:

— Ja, jag har hört råttorna gnaga vården öfver hans graf, och som köpman kan jag väl säga, att fattiga på ägodelar gingo vi därifrån, men hvad vi vunno därpå var det, att vi sågo Guds hand öfver oss både i vrede och nåd. Mina barn: det land, som har burit sådana bördor och icke dignat, det kan icke i grund fördärfvas af människohand. Det folk, som har genomlefvat sådana tider och åter rest sig igen, det kan icke af någon

makt i denna världen utplånas ifrån de lefvandes tal. Om ock bergen fölle öfver oss och vårt tjäll vore mörker och tjockt svart moln, skall dock Herren taga oss därur och föra oss ut på rymdena, ty Han hafver lust till detta folk, och Han skall göra vårt mörker ljust.

— Efter detta var jag vorden en gammal man, men såg kronor och väldigheter — såg hela vårt land för andra gången i fiendehänder — såg de många herrarne åter styra, änskönt de styrde i folkets namn. Om mig själf vill jag ej mycket orda: jag har varit så fattig, att jag icke ägt en sten att luta mitt hufvud emot, och dock har Herren ånyo välsignat mig, ringe arbetare, med gods och ägodelar — jag har haft så många fiender och belackare, jag har flytt från hus och hem så ensam och öfvergifven, att jag aldrig väntat se något kärligt öga mer, och dock har Gud sparat mig ovärdige syndare intill denna dag, när jag ser min stam grönska såsom ett vinträd i dalen och ser omkring mig hela detta rummet uppfylldt af blodsförvanter och efterkommande intill tredje och fjärde led. Herren lefver; lofvad vare min tröst, och min salighets Gud vare upphöjd!

---

19. Släktförbundet.

Ett vill jag dock lägga eder på hjärtat — fortfor den gamle — och det är — näst all vishets begynnelse — fädernes lära, som gått genom hela vår släkt. Uti min farfars fars tid lefde i Storkyro en man vid namn Aron . Bertila, som varit en konung bland bönder och därför kallades bondekonungen. Denne Aron Bertila hade varit en af böndernes anförare uti klubbekriget, och hela hans lif var en oafbruten kamp *för* folket, *emot* den makt, som lägger sig mellan konung och folk och som ännu i dag styr Sveriges rike, nämligen adeln. Från hans stam lät Herren två grenar utväxa. Bertila hade en enda dotter, och från henne härstamma grefvarne Bertelsköld, som i alla tider hört till dem, hvilka trotsa konungen, under det att de trampa på folket. Bertila hade ingen son, men han adopterade min farfar, gaf honom med sin välsignelse gods och gård och — här nedtog Larsson en gammal yxe med ekskaft, som hängde på väggen — gaf honom denna yxe.

Alla trängde sig närmare, för att betrakta släktens ärfda klenod, och den gamle fortfor:

— Ja, betrakten denna yxe, mina barn, hon gör ingen ondt, i henne är ingen trolldom. Hon är rätt och

slätt en arbetares yxe, hon betyder ingenting annat än arbetets ära. I skolen veta, att den högförnäma grenen af bondekonungens släkt har ärft en ring af koppar med hednisk och påfvisk trolldom, och däraf följer timlig lycka, men evigt fördärf. Med yxen följer ingen djäfvulens frestelse, af henne komma flit·och förnöjsamhet, dageligt bröd, Herrans fruktan och godt samvete både i onda och goda dagar. Detta, mina barn, är *vår* arfvedel. Och si, Herrans fruktan har välsignat vårt arbete, välsignat vår släkt, så att på oss varder fullkomnadt Vishetens Bok 5: 1, att den rättfärdige varder ståndande i stor frimodighet mot dem som honom bedröfvat och dem hans arbete förkastat hafva. Viljen I därvid stå fast i alla edra lifsdagar?

— Ja, svarade män och kvinnor i den folkfyllda salen.

— Viljen I stå fast, icke allenast vid Herrans fruktan, flit och förnöjsamhet, utan ock vid folkets frihet och konungens rätt mot adel och herrar, såsom af ålder sed varit i Österbotten?

— Ja, var svaret.

— Viljen I, barn — fortfor den gamle högtidligt — lofva och svära detsamma som edra fäder och mödrar svurit: att frukta Gud, ära konungen, arbeta för edert folk och lefva och dö för dess frihet?

— Ja, svarade barnen med darrande röst, ty de skrämdes af det fruktansvärda allvaret i dessa ord, af hvilka de blott förstodo att det var något om kungen. Endast Erik Ljung, som härtills tegat, där han stod på gränsen af tvenne åldrar, sade sitt ja med manhaftig stämma.

— Så tager jag Gud, som hör oss, till vittne på edert löfte för denna och kommande tider, fortfor den

gamle, i det han välsignande utsträckte sina händer öfver den församlade skaran. — Och nu, när I lofvat detta inför Guds den Allsmäktiges åsyn, har jag endast att tillägga: Herre, nu låter du din tjenare fara i frid, ty nu vet jag, att om allt sviktar, skall denna släkten icke vika ifrån Din ära och folkets sak. Mina kära barn, tagen nu min välsignelse, innan jag går bort ifrån eder. Gud den Högste låte eder förkofras och förökas i allt godt. Han låte eder blomstra som liljor vid vattubäckar, och med eder hela vårt land, att det må vara endräktigt, fritt och lyckligt i lag och rätt, under den Högstes beskärm intill tidens fullbordan. Lofvadt vare Hans heliga namn!

— Amen! sade en röst, och när alla sågo sig om, stod vid dörren en undersätsig, groflemmad bonde om vidpass femtio års ålder.

Borgarekungens blick mörknade. Han igenkände sin brorson Benjamin, en tid kallad Istvan, densamme som i sin barndom blef bortröfvad af kosackerne och sedan, efter många öden och äfventyr, kom att återbörda från farbrodern sitt betydliga fädernearf, stamgården Bertila i Storkyro socken. Detta hade gifvit anledning till en mångårig process, hvilken begagnats af Larssons politiska fiender för att i grund ruinera honom. Det onda anslaget hade väl icke i allo lyckats; men borgarekungen kunde ej glömma, att han slutligen tappade i högsta instansen och nödgades afträda jordegendomen. De båda parterna fortforo, ömsom kärande och svarande, att intill denna stund processa om husröta, nyodlingar och annat dylikt, sedan Larsson tog den under ofreden förfallna gården om händer. Af allt detta hade uppstått en bitter fiendskap mellan brorsonen och hela farbroderns hus; de hade icke hälsat på hvarandra, när de någongång möttes i

Vasa, och Benjamin Bertila var den ende af den talrika släkten, som icke blifvit inbjuden att fira födelsedagen. Nu stod han objuden på tröskeln till det fientliga huset, och alla väntade med undran och häpnad hvad nu skulle varda af detta mötet.

En stund teg den gamle Larsson helt stilla och syntes kämpa hårdt mot sina upproriska känslor. Då lutade sig hans dotter Ester intill honom och hviskade sakta:

— Fader, du har begärt vårt löfte. Nu har Gud begärt ditt!

Larsson teg ännu. Men hans starka vilja fick slutligen makt öfver det onda sinnet, och man hörde honom fråga med en röst som knappt märkbart darrade i återljudet af hans invärtes strid:

— Kommer min broder Thomas' son som en ovän till mitt hus, eller kommer han hit på Guds makt med fridens oljokvistar?

— Jag har sagt amen till edra ord, fader Lars, och jag är väl karl att säga det engång till, om ni vill, svarade bonden med rättfram ton, i det han trädde ett par steg närmare innanför tröskeln.

— Så kom och räck mig din hand, och låt allt vara glömdt! sade Larsson.

Nämndeman Bertila — han hade nyss blifvit beklädd med denna värdighet — stöflade strax med duktiga steg midtigenom hopen, grep farbrodern i näfven och kramade honom så, att en mindre hård hand hade kunnat brista i stycken.

— Guds frid, kära far, sade han på sitt trumpna, trohjärtade sätt. — Gud gifve er hälsan och låte oss lefva den dag, när fiskal Spolin dinglar i galgen. Det lär icke vara långt dit, sedan han nu blifvit fast för

falska pengar. Kära far skall veta, det är han som ställt till hela krånglet.

— Låt oss ej mera tala därom, sade Larsson, i det han skakade den erbjudna handen. — Alla ha vi obetalda växlar till vår Herre, vi må se till huru vi lösa in dem på den stora förfallodagen. Det vore en skam för Larssönerne, om de skulle lefva osams och ligga i inbördes kif, såsom den andra grenen af Aron Bertilas stam. Benjamin — fortfor den gamle — du har tagit första steget. Du skall icke förgäfves ha räckt din gamle farbroder handen. Jag tänkte i dag gå till kungs med vår sak, men det blir väl ogjordt. Mellan oss skall vara vänskap och intet argt uppsåt härefter. Min son Lars, min son Bertel, jag lägger det på edert samvete, när jag icke mera finns till. Och till en underpant därpå, att alla tre grenarna af Larssonska släkten: präster, borgare och bönder, hädanefter ingå med hvarandra ett trofast förbund för alla tider, skall Benjamin, som kallar sig Bertila, behålla vår stamfaders yxe. Se här, tag henne med dig, och den af vår släkt, som hädanefter lyftar en hand mot den andra — hugg af den handen, hugg af den med Aron Bertilas yxe! Hon hör till gården, och rätta arfvingen är du, som är äldre broderns ende kvarlefvande son. Förvara henne väl, säger jag dig, och minns hennes mening, ty därpå beror släktens lycka.

Benjamin Bertila — annars känd i sin by under namnet Penna — vägde yxen i sin grofva hand, undersökte det ännu skarpa bettet och menade förlägen, att far kunde gärna behålla henne; på Bertila funnos yxor tillräckligt.

Borgarekungen rynkade pannan; han var icke van att tåla motsägelser och sade:

— När den gudsmannen Elisa kom till Jordan och såg en arbetare, som fällt sin yxe djupt i vattnet, och ingen förmådde draga den dädan, kastade Elisa ett träd i vattnet, och yxen flöt upp. Si, den arbetaren är vår släkt, bonden är yxen, köpmannen är skaftet, prästen är Elisa, som kastar i vattnet korsets träd. Och om då denna yxen faller i djupaste brunn, skall hon åter flyta där upp, för det trädets skull, som kastas dit efter henne. Märk det, Benjamin, och mina barn, så många I ären. Vill du behålla bondekonungens arf?

— Jag skall hänga henne öfver min säng och komma ihåg hvad ni sagt, far, svarade Penna.

I detsamma tycktes den gamle erinra sig något, och i hans förslagna hufvud, som beständigt var uppfylldt af handelsspekulationer, vaknade blixtsnabbt en ny framtidsplan, som skulle betrygga släktens välfärd.

— Hvarför går du ogift, Benjamin — sade han — tilldess att kraften i dina ådror förtorkar? Det är icke godt för mannen att vara allena, och illa skötes utan värdinna ett så välsignadt jordagods, som Bertila gård.

Penna skrufvade sig, tog sig med handen bakom sitt öra och svarade att han ej kommit att tänka därpå, så länge han ingenting ägde, och nu vore det redan för sent.

— Men utan son, utan barn, för hvem skall du sträfva och arbeta? fortfor den gamle vänligt. — Hvem skall ärfva ditt gods, när du engång lycker till dina ögon? Ja, du förstår väl att arfvingar skola ej tryta; de stå här hela rummet fullt. Det är ditt blod, Benjamin, men det är dock tunnare än ditt eget, det är kallare än egna barns blod, min son! Du måste nappa dig en hustru ju förr dess hellre; finns där i din by någon duglig kvinna, icke för ung och icke för gammal, som kunde sköta Bertila gård?

Penna svarade, att det hade han icke haft tid att efterforska; han hade haft göra nog att skaffa sig dugliga hästar och välskapade kor.

— Då vill jag gifva dig en bra hustru, sade farbrodern, en hustru, som skulle vara en Guds gåfva för långt bättre karlar än du, Benjamin, och som blir i stånd att göra Bertila till en riktig Herrans lustgård. Jag vill gifva dig en ny pant på försoning och vänskap för alla tider, ja den bästa en man kan gifva den andra, ty allt hvad din gamle farbror äger är intet mot denna hans dyraste skatt. Se här, Benjamin Bertila, min käre broder Thomas' son, jag vill gifva dig min dotter Ester till hustru.

En djup tystnad uppstod i salen. Endast från Ester Larssons läppar undslapp ett sakta utrop af öfverraskning.

— Min far! Hvad tänker ni på! hviskade hon knappt hörbart, i det att hon rodnade af harm.

---

20. Tre friare.

Knappt mindre öfverraskad än sin tillämnade brud, grep den hederlige Penna den ena gången efter den andra uti sin långa luf, för att därifrån nappa ett svar på farbroderns oförmodade och smickrande anbud, då i detsamma ett bud anlände med befallning till två af de yngre Larssönerne, som hörde till borgerskapets kavalleri, att genast infinna sig till exercis vid Korsholm. Gästerne i Larssonska huset trodde ej annat än att kungen var i antågande. Där blef en rörelse bland den församlade skaran, men ingen vågade aflägsna sig, tilldess borgarekungen fann för godt att på en stund upplösa församlingen. Denna tillfällighet befriade Ester från bryderiet att inför sittande rätt göra myteri mot sin despotiske fader och gifva sin kusin en korg.

Borgerskapet stoltserade den tiden med både kavalleri och infanteri, och mellan dessa båda trupper var en ädel täflan i krigiska öfningar. Ryttarne voro outtröttlige att dressera sina beskedliga arbetskampar till en rätt imponerande hållning, att lära dem hålla linie, lära dem gå i skridt efter piparens och trumslagarens takt; men i synnerhet gjorde de allt hvad i mänsklig förmåga stod,

för att icke kavalleriet skulle i en knapp vändning skena tillbaka till Larssons eller Bladhens eller Blommens gårdar, eller kila af in i porten af någon inbjudande krog i närheten, där kamparna varit dagliga kunder. Infanteriet åter pustade i sommarvärmen erbarmeligen under gevärets börda och hade en medfödd svårighet att skilja höger från vänster, eller att lyfta de styfva benen så högt som där fordrades för att visa sitt undersåtliga nit. Alla kände sig emellertid manhaftiga till mods i sina sprittnya munderingar, som för den stora dagen kostat skräddarne en otrolig möda och hvilka alla stadens flickor beundrade som ett *non plus ultra* af krigisk elegans. Om något störde dagens glädje, så var det kanhända en smula jalusi mellan kavalleri och infanteri, som hvardera kastade åt hvarandra ett och annat glåpord i förbifarten, men det betydde ingenting. Vasagossarne hade då ännu ej fått ett namn i hjältedikterna; men hade det gällt, så är det väl möjligt, att också den tidens gossar, trots sina istadiga kampar och styfva ben, gjort heder åt namnet.

Ester Larsson hade begagnat tillfället att undkomma sin fars frieri på hennes vägnar. Hon hade följt de öfriga åt till Korsholms vallar och stod, med tankarna på helt annat, som en likgiltig åskådarinna af den märkvärdiga exercisen, då en hes och missljudande stämma yttrade tätt bredvid henne:

— Vackert väder i dag, jungfru Larsson!

Ester vände sig om och igenkände kapten Neptunus Gast, för tillfället utstyrd i ett ofanteligt krås, blommor i hatten och andra tecken till högsta elegans, som gaf honom tycke af ett befransadt bogspröt. Kaptenen var hennes afsky, men i sin nuvarande utstyrsel var han till den grad befängd, att Ester brast ut i ett löje, som hon ej det minsta brydde sig om att dölja.

Kapten Gast tog detta för bevis att han gjort ett behagligt intryck, och fortfor, alldeles emot sin fåordiga vana och utan att vänta på svar:

— Block i min talja, hvad kungen skall tycka om Vasa i dag!

— Ja, i synnerhet när han får se Gasten, svarade Ester och vände sig bort.

Kaptenen makade sig ett steg närmare och fortfor i samma ton:

— Bara han inte får'na själf i kikarn; hon är ju så grann som en nymålad gallion.

— Det är för fars födelsedag, om han nödvändigt vill veta, svarade Ester, utan att se sig om.

— Far? fortsatte hennes förföljare. Vet hon, min rödaste rosendeknopp, att jag legat i kölvattnet efter'na alltsedan jag kom hem, och jag har allra gulaste gullet åt'na från Stockholm. Hon skall bli tacklad i flaggor från däcket till bramstången, bara hon säger ett endaste ja.

— Hvad nu? genmälde Ester förtrytsamt. Har jag inte sagt Gasten, att han må aldrig prata sådana dumheter?

— Skulle jag minnas allt jungfrusnack, visst skulle jag då få fjäder och dun till last i min skuta. Vill hon inte ha mig, så visar hennes kompass galet, jungfru; inte sätter mig strömmen ur kursen för det. Ha'na, skall jag ändå, det är nu engång skrifvet i loggboken; nu är jag segelklar, och nu styr jag blankt på far, för att fria.

— Styr han så gärna på stock och sten, som han gjorde vid Sandhamn! svarade Ester föraktligt. Förrän Gasten får mig . . .

Hon afbröt. En af kavalleriets kampar hade, ovan vid sporrarna, afkastat sin ryttare och kom skenande öfver fältet rätt emot dem.

— Säg, hvad skall jag gör'na i lag, för att få'na? Jag är i stånd till allting, jag! bedyrade den inbilske friaren.

— Sitt opp på hästen, som kommer här; rid hem till far; begär min röda halsduk, och var inom tio minuter tillbaka! yttrade Ester gäckande.

Ester visste rätt väl, att den gamle för detta rumlaren aldrig, under sina många äfventyr, vågat ett så djärft försök, som att klifva på ryggen af en häst. Det oaktadt var kaptenen i blinken färdig, fångade hästen i de hängande tyglarna och stretade emot, tills han fick honom att stanna.

— Låt det vara, han bryter halsen af sig! utropade Ester, som redan ångrade sin obetänksamhet. — En sjöman till häst är en styggelse för vår Herre!

Men kapten Gast hade redan klättrat i sadeln, ungefär som han skulle ha klättrat upp till en märs. Innan någon gjorde min af att hindra honom, flög han sin kos i pinkarrier, hängande som en säck öfver hästryggen, framstupa öfver sadelknappen, med båda händerna fasthållande sig uti hästens man. Skrik och skratt hördes från åskådarne på fältet.

— Nu far han dit han i alla fall skall fara en gång! utropade somliga, ty den tron var allmän, att kapten Gast hade förskrifvit sig åt den onde.

— Man skall få se, att den som hjälpt honom segla i motvind tvärsöfver Vargö gaddar[1], den hjälper nog honom helskinnad af hästryggen också! ropade andra.

Ester ryste. Hon delade tidens vidskepelse, och det förekom henne som hade hon i öfvermod trotsat de onda makterna och bundit sig med ett förhastadt löfte vid en man, hvars blotta namn var hennes fasa.

[1] Farliga ref i Bottniska viken.

— Spring, Erik, spring! hviskade hon åt gymnasisten, som stod bredvid henne. — Skynda dig hem till oss, och säg för Guds skull, att ingen må lämna åt Gasten min röda duk!

Erik sprang.

I detsamma uppstod ett sorl, hvilket från södra tullen spridde sig ända framåt Korsholms vallar.

— Kungen kommer! Kungen kommer! ljöd det på allas läppar.

En vagn körde in i staden. Det var landshöfdingen, som vände tillbaka i förväg, för att mottaga hans majestät vid residensets portar. Vid hans sida satt en förnäm herre af ståteligt utseende. Folket tog för afgjordt, att han var landsens fader i egen person, och begynte hurra. Landshöfdingen hälsade och vinkade, hans följeslagare hälsade och vinkade åt alla sidor, likasom han. Desto mera hurrade folket, trängde sig i vägen, så att vagnen måste hålla stilla, och begynte frånspänna hästarna, för att draga vagnen till residenset.

Ester Larsson bortfördes af strömmen och stod snart endast några steg ifrån vagnen. Förgäfves ropade landshöfdingen att det var ett misstag och att hans majestät skulle inträffa först emot aftonen. Man hörde honom icke, de löddriga hästarna spändes ur, folkhopen var yr af förtjusning, hundrade armar sträcktes på en gång, för att fatta i draglinorna. Allt detta skedde inom några minuter. Ingen märkte, att Ester Larsson sjunkit vanmäktig ned på en hög af timmer, som låg vid sidan af gatan.

Då sprang den främmande herrn ur vagnen, banade sig väg genom folkhopen, knuffade undan några handfasta sjömän, som envisades att vilja lyfta honom på sina axlar, och stod strax därpå vid den vanmäktiga flickans sida.

— Mod, Ester! hviskade han hastigt. Från denna dag skall endast döden skilja oss åt!

Hon hörde hvarje ord, och det gick som ett dolkstygn genom hennes hjärta, men hon förmådde ej svara. Därtill var heller ingen tid, hopen trängde på, landshöfdingen närmade sig, tog sin följeslagare under armen och så promenerade båda — sedan folket ändtligen blifvit upplyst om sitt misstag — ostörda, fastän ifrigt begapade, fram till Korsholm.

Nu först återvann Ester kraft och besinning. Hon hade återsett honom, för hvilken hon så länge lidit, ensam med sin smärta, bedragen, glömd och förskjuten. Hon hade igenkänt grefve Carl Victor Bertelsköld; det var han själf, hon mindes så väl hans vackra, milda blå ögon — dessa ögon, som kunde vara så falska! — hon hade hört hans fordom så älskade röst — dessa läppar, som kunde så väl ljuga en evig kärlek! — och han hade intalat henne mod, han hade sagt att numera endast döden kunde åtskilja dem — han, som svikit henne och längesedan var bunden vid en annan maka! Var det hån? Var det skrymtan? Hon visste det icke, men båda förekommo henne lika förkrossande. Hvad det än var — en grymhet utan like var det likväl, och hon kände att dessa ord, utsagda utan förbarmande engång till, måste gifva henne döden.

Hon ville skynda hem, men i hennes väg stod nu kapten Gast och svängde triumferande i sin hand hennes röda duk.

— Här är duken, jungfru lilla, utropade han, och jag tager alla här stående till vittne uppå, att klockan var en kvart på tio, när jag red bort, och felade ännu sju minuter i half, när jag kom hit tillbaka med flaggan. Åtta minuter, jungfru lilla, och tio hade jag lof att segla

på kryssen. Jag har haft förlig vind, som hon ser, fram och tillbaka, det är så min vana. Nu har hon tagit hyra och underskrifvit kontraktet. Block i min talja, gossar, nu är jungfru Larsson min hjärtanskär! I söndag skall det lysas alla tre gånger med ens, det står skrifvet i lag, för se Hoppet är segelklart, och jag tar'na med mig.

Ester vårdade sig ej om att svara, ehuru dessa ord uppfyllde henne med ny fasa. Erik Ljung, som kommit för sent och nu, röd af språnget, vändt åter, tog henne under armen och sköt kaptenen åt sidan.

— Ror i lä, landkrabba, skrek sjögasten, och våga ej att taga ifrån mig min rosendeknopp, eller skall olyckan taga dig! Mig prejar ingen an, utan att han får en störtsjö öfver sin bog!

Vid dessa ord trängde han sig åter fram, för att gripa sitt rof. Erik var ej sen att knuffa honom så ampert för bröstet, att han tumlade tillbaka; men i detsamma kände gossen en stickande smärta i sin högra arm, likasom man säger att den elektriska ålen döfvar den som vidrör honom, och strax därpå hängde armen maktlös och domnad vid sidan.

— Var nöjd med detta så länge! Jag skall väl komma åter och fria, mumlade kapten Gast.

---

21. Förlofningen.

Medan det lojala Vasa hurrade för sin förmente kung, hade riksdagsmannen Larsson dragit sig tillbaka uti sin enskilda kammare och hvilade en timme, ty han var gammal, och det myckna högtidliga talandet hade ansträngt honom. Naturen utkräfde sin rätt äfven hos denne kraftfulle man, som ingenting tycktes vara i stånd att bryta. Han visade icke gärna för människor sin tilltagande bräcklighet; ingen visste huru trött och förfallen han låg på den tarfliga, hårda bädden. Den enda som däri och uti allt annat hade hans fulla förtroende — hans dotter Ester — hade denna gång, skrämd af giftermålsplanen, mot sin vana lämnat honom allena.

Detta gjorde den gamle knarrig och bitter. Han kände sig ensam och öfvergifven — han, som hela sitt lif igenom förlitat sig på sin kraft och varit man att ensam bära så många sorger.

— Herre, suckade han, tag din tjenare hädan; hans egna hafva öfvergifvit honom. En gammal, förtorkad fura är han, fallen af ålder i vindlös skog, och duger icke mer till virke att något bygga i denna världen. Liknöjda stå kring honom de växande träd och de starka

stammar; han ser gräset grönska och blommorna knoppas i dalen, men mossa växer öfver hans märg, och han ligger förtorkad med vissnade grenar, som ett vindfälle i människornas väg.

Då öppnades dörren sakta, och hans dotter inträdde. Hon var blek och förgråten, men den gamle såg det icke; han var en själfvisk man, han hade i alla tider haft öga och öra för *sin* rättfärdighet, *sin* fasta, redliga vilja, *sina* sorger och mödor, och hvad ädelt han tänkt, hvad godt han verkat för sitt land, sin släkt och sina barn, det hade i hjärtats hemliga spegel dock alltid ytterst visat honom hans egen bild i medelpunkten.

— Hur är det med er? frågade Ester mildt, hon som numera endast lefde för andras lycka.

— Utsliten — onyttig — glömd, som en gammal arbetshäst, hvilken icke är bättre värd än att klubbas för pannan, för att ej mera göra skada på foder och stallrum, svarade fadern knarrigt.

— Jag trodde det skulle göra er godt att se huru alla hedra eder och samlats här på er födelsedag, sade dottern.

— Hedra mig? Ja, för att få vara med om en trasa af arfvet. Men därpå lura de sig. Här finns icke mer än hvad Lars behöfver — och du, flicka. Du springer bort från din gamle far, medan han tänker på dig.

— Förlåt mig, far! Jag var så rädd — så bedröfvad för det ni sade nyss förut.

— Lars behöfver förlag för spannmålshandeln, fortfor gubben, utan att gifva akt på hennes svar. — Utan pengar kan han ej röra sig, och bokslutet visar, att vi återigen gått tillbaka i saldot. Hoppet allena seglar in kapitaler; Gasten, och ingen annan, värper guld. Men

ju mera Hoppet förtjenar, desto mera flyter här ut på andra håll. De andra skoporna göra haveri på haveri, tjäran faller, spannmålen faller, smöret faller, och vi förlora på bönderne. Jag säger dig, Ester, här duger icke att skifta bo. Allt hvad jag äger, det har jag själf förvärft; jag ger det åt hvem jag vill. Lars skall få det; mitt testamente ligger där uti järnkistan. Bertel har pastorat, han kan sköta sig, och du, Ester, skall få en hederlig utstyrsel, för det att du varit mån om din gamle far. För resten får också du sköta dig, barn, och därför vill jag ändtligen se dig försörjd. Du är gamla flickan; det är tid att du får dig en bra man.

— Jag är nöjd med min fars vilja, svarade Ester undergifvet.

En timme — eller rättare några få ord — hade förändrat hela hennes håg. Det, som nyss syntes henne vara en olycka, hade nu blifvit för henne en räddning

— Det är bra, sade fadern, liksom kunde aldrig annat komma i fråga. — Kalla hit Benjamin; jag vill uppgöra min räkning med denna världen och har ej tid att förhala med bokslutet.

Penna kom.

Den gamle satte sig kapprak upp, och knappt ett spår var mera att skåda af hans ålderdoms bräcklighet.

— Min son — sade han värdigt — vi hafva legat i lång fiendskap och detta har varit syndigt för Gud och människor. Det är nu Gudskelof öfverståndet, och efter jag annars känner dig vara en duglig och rättskaffens man, så gör jag dig samma fråga om igen: vill du kalla mig fader och taga min dotter Ester till hustru?

Penna var af den sorten, som aldrig kommer sig för att tänka så långt på egen hand. Han såg styft på den

vördige gubben, såg därefter på den ännu blomstrande vackra kvinnan, som bjöds honom, och svarade efter en stunds begrundande manhaftigt *ja*.

— Räck honom din hand, barn, sade gubben. Och så — nu ären I båda fästefolk. Jag ger min dotter gångkläder, linne, fullständigt husgeråd, sex mjölkande kor, hundra tunnor salt och fyratusen daler i utstyrsel. Är du nöjd därmed?

— Ja, svarade Penna. — Han hade väl väntat betydligt mera, men hade ej kurage att svara nej.

— Dessutom — fortfor Larsson — har jag i Hamburger bank insatt ett kapital af tiotusen daler, hvaraf mina efterkommande i rätt nedstigande led få lyfta räntorna, därest de kunna intyga sig vara stadde i yttersta nöd. Men för öfrigt skall detta kapital växa med ränta på ränta till hundrade år efter deposito, då det skall användas på det sätt som finnes föreskrifvet i mitt testamente. Lofvar du att icke hvarken om denna punkt eller om andra förordnanden i testamentet tillställa något klander och krångel?

— Ja, svarade Penna.

— Då tror jag dig på en mans ord, sade den gamle. Blif en god man mot din hustru, Benjamin; hon är en duglig kvinna i alla sina sysslor, och hjärta har hon som guld. På det att ingenting må vara fördoldt er emellan, bör jag säga dig, att hon i sin första ungdom varit nära att råka i en förnäm herres snaror.

— Min far! inföll Ester förebrående.

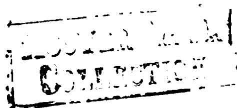
— Jag säger — fortfor den gamle, utan att akta därpå — hon har varit nära sitt fall och nära att göra mig stor sorg, men Gudilof, hon har gått därifrån med äran, och jag lämnar dig henne utan fläck. Aldrig må du därför säga henne ett ondt ord! Hon har

ej återsett sin förledare och förbannar honom i sitt hjärta.

Ester gömde sitt ansikte i sina händer.

— Nu vet du hvad du bör veta, sade Larsson, och nu är allting klart emellan oss. Gå nu, min son; Gud välsigne er. Hvad det angår, att I ären syskonebarn, skall jag skaffa kungens eget tillstånd till giftermålet. Nästa söndag skall det lysas för er i Vasa kyrka, och två veckor därefter blir bröllopet, ifall jag lefver så länge.

Penna, som spärrat upp sina ögon vid början af denna förklaring, syntes belåten med slutet och tycktes mån om att visa sig som en älskvärd fästman. Han visste nog, sade han, att farsgubben skulle ställa allt till rätta. Han visste också, att Ester var ingen stadsdocka, fastän hon fått litet finare lärdom än hennes blifvande man, och hon skulle nog få det bra i den nya stugan på Bertila. Hon skulle ha en hjärtinnerlig fröjd af de tolf vackra korna i fähuset, feta så att de skeno om hullet, och nu skulle de bli aderton, och en mjölkkammare fanns där med nya granna hyllor och bunkar, och så skulle hon köra med Bogge, som icke hade sin like i hela Finland, ty Bogge var af ungerskt blod, hans stamfar hade hetat Bogatir, och hon skulle få rida, när hon behagade, det tyckte Penna om, som varit husar. Den förnäma herrn skulle hon ej vara rädd för, han skulle akta sig för den gamla husarsabeln, som ännu icke alldeles rostat i slidan. Så skulle Penna berätta för henne alla sina märkvärdiga ungdomsäfventyr på de ungerska stepperna och om den store prins Eugen och ... Ja, där skulle ingenting annat fattas i deras lycka, än att Penna än en gång finge se sin forne käre herre, grefve Bertelsköld, och bjuda honom till bröllopet.
— Hvad säger svärfar om det?

Larssons grå ögonbryn rynkades bistra.

— Dumt prat! svarade han.

Penna fann sig mankerad. Så dumt var det väl icke, menade han, efter grefven var den som frälst honom ur fångenskap hos turkarne, och efter han varit en god herre, som Penna troget tjenat i åtta år.

— Gudskelof att den herrn är på andra sidan hafvet, du vore annars i stånd till en större dumhet, än du själf kan begripa, yttrade Larsson.

— Ja — sade Penna oförskräckt — om grefven säger till mig: Istvan — för så hette jag den tiden — Istvan, där är sjön, hoppa dit, min gosse! — si så kan svärfar lita uppå, att jag hoppar bums. Och om han säger till mig: Istvan, du kan gifva mig Bertila gård och blifva min ridknekt igen och rykta min Bogatir, ty det kan ingen annan göra som du, och han förstår när du hvisslar, och kommer i pinkarrier, om han också vore en mil därifrån, som det hände engång i Lillkyro skog — ja, svärfar, då svarar jag: tag hela tutten, och mig på köpet! En sådan herre och en sådan häst får jag aldrig mer.

— Men om han säger till dig: Istvan, gif mig din hustru! fortfor den gamle, fixerande honom.

Penna tog detta för fint raljeri, blinkade småslugt och sade:

— Inte var min herre en af de värsta. Men skulle han råka säga ungefär så, vet svärfar hvad jag då skulle svara honom?

— Du skulle svara: vet hut!

— Nej, jag skulle ladda min gamla ryttarpistol med två rännkulor, räcka den åt min herre och säga till honom: här är min hustru — tag henne, men skjut mig för pannan först; då är allting riktigt som det skall vara.

— Det är en hunds trohet och icke en fri mans! röt den gamle förbittrad. — Och åt en sådan slaf skall jag lämna min dotter! Men... må göra. Där finns ännu en, som har ett ord med i laget, och det är din hustru, Benjamin! Vet du hvad hon skulle svara? Jo, hon skulle gå emellan eder båda och mottaga dina kulor uti sin egen barm. Har jag förstått dig, min dotter?

Ester nickade sorgset.

— Då kan jag vara trygg, genmälde Larsson Det skall, vill Gud, aldrig komma därhän. Gån, mina barn, och bedjen den Högste hvar dag att icke inleda eder i frestelse.

De förlofvade gingo.

— Mitt blod skall icke vansläktas, mumlade Larsson tyst för sig själf.

Kort därpå inträdde kapten Neptunus Gast.

Han var pyntad och blomstrande, såsom vi nyss sågo honom vid exercisplatsen, och en stolt självbelåtenhet afspeglade sig i hans otympliga hållning.

— Fader Larsson... började han med en viss högtidlighet.

— Hvad är det om? sade den gamle snäft. — Är Hoppet segelklart, vill Gasten ha proviant? Gå till min son Lars, han sköter om den saken. Men låt bli att en annan gång purra i besättningen unkna gryn, härskt smör och mögligt bröd. Gasten borde veta det bäst, att på sjön behöfs duglig kost.

— Herr riksdagman! begynte kaptenen ånyo.

— Hvad nu? röt åter den gamle borgarekungen. — När har jag blifvit en herre, jag? — En ärlig borgare titulerades då ännu vanligen *far* och hans hustru *mor*.

— Inte är det fråga om Hoppet nu — eller rättare sagdt *mitt* Hopp är segelklart! fortfor kaptenen, samlande sitt kurage. — Far har kanske lagt märke till, att jag en rund tid har kryssat i kölvattnet efter en viss. Och nu kommer jag för att fria till äreborna och dygdesamma jungfru Ester och begär'na till min äkta hustru, för det har jag råd till.

— Jaså, sade Larsson torrt. Nå, då kan jag svara honom lika kort och godt, att han kan slå sådana griller ur hågen på gamla dagar. Det duger ej för en lappad becktröja att vara flickors narr.

— Jag säger, att det har jag råd till, fortfor kaptenen, utan att låta skrämma sig. — Och efter jag vet att fader Larsson räknar på styfvern, så kan han sätta i märkrullan, att jag är karl till att köpa Hoppet och alla hans skutor med last och rigg, och tror ni mig inte, så skall jag visa er mina reverser och mina kaggar med holländska gullfåglar, det klingar en smula bättre än edra mynttecken det, fader Larsson. Därför ropar jag: brigg, åhoj!

— Skrik han på sjön, men skrik lagom härinne. Det är ej värdt att kasta krut på krankar. Min dotter är fästekvinna sedan i dag, och hennes man blir Benjamin Bertila.

— Taljor och block! Kör den hunden på porten, innan ni ångrar er, far! Det är jag, som mönstrat in flickan, hos mig tar hon hyra! utbrast kaptenen.

— Karl! Vet han till hvem han talar?

— Jo, till en som har mig att tacka för allt hvad han nu råder om och som, mig förutan, skall vara fattigare än en skeppsråtta inom ett år. Skrif i märkrullan, fader Larsson, att all eder lycka hänger på mig. Utan mig går allt bakut för eder. Men i min hand

är lyckan, och jag kan göra eder ännu sjufaldt rikare, än ni är.

Det var i allt detta någon sanning, som gjorde den gamle eftertänksam och kom hans upplågande vrede att slockna i kolen. Han ryggade icke, men fann för godt att icke slakta den tupp, som värpte hans guldägg. Han fortfor därför, utan att låta den oförskämde tjenaren märka sitt öfvertag:

— Öfver lycka och olycka råder vår Herre. Och jag råder Gasten att taga vara på sin lösa mun. Mig kan han ej blanda bort med sitt skryt; men han kan draga fiskalen öfver sig, ty det enfaldiga folket säger att han försvurit sig åt den onde, och i lagen står skrifvet, att trolldom straffas med döden. Hans egen besättning står färdig att angifva honom för det att en man gått förlorad på hvar resa, och nu sist Abraham Långvik, som de kallade Långpytsen. Fall af för brisen, karl, innan han tar in vatten på läsidan!

— Bryr jag mig om hvad folket säger! Bryr jag mig om hvad lagen dömer! Jag seglar i alla vindar. Jag seglar öfver grund och klippor, som bräckt alla andra kölar än min. Jag går torrskodd öfver hafvet. Jag utsträcker min hand i toma luften och drager henne tillbaka uppfylld med guld! Mig vågar ingen röra; rör någon mig, så är han såld; talar någon illa om mig, är det ute med honom. Gamla Petterson tog mig för bröstet och gick öfver bord i Östersjön. Kajutvakten härmade mig i skansen, och dagen därpå åt han råttgift. Långpyts ljög ihop historier om mig och sprack för kanon. Mig lyckas allting; om två år vill jag köpa Vasa och flytta det till Brändö. Jag skulle kunna begära er gård och allt hvad ni äger, fader Larsson, men block i min talja, det är synd om en duktig karl, som ni varit,

och därför begär jag bara er dotter och vill göra er till kejsare för alla borgare, i stället för att ni härtills varit en simpel kung.

Han teg och gaf akt på den ofelbara verkan hans ord borde frambringa. Men den gamle borgarekungen var ogenomskådlig. Han ändrade icke en min, oaktadt den som bättre kände honom kunde ana, att han inom sig beslöt med list afväpna den farlige mannen.

---

22. Kapten Gasts berättelse.

Jag vill fråga honom en sak, sade Larsson till kapten Gast. — När skall han lägga af den gamla vanan att skryta?

— Jag skryta! utropade kaptenen. Hoppets seglats bevisar bäst om jag skryter.

— Han har haft vind i seglen och gjort några lyckliga turer. I morgon kan han ha motvind; en vacker dag kan han göra af med skepp och folk.

— *Jag* får aldrig motvind, *jag* kan aldrig förlisa, svarade kapten Gast med mycken tillförsikt.

— Det är munväder. Allt kan misslyckas.

Kaptenen smålog föraktligt.

— Kort sagdt, jag tror han ljuger ihop allt detta.

— Ljuger jag?

— Ja, han inbillar sig själf dumheter och vill sedan mata dem i mig.

— Jag kunde väl säga riksdagsman någonting. Jag kunde bevisa . . .

— Han kan ingenting bevisa.

— Jo, jag kan.

— Han kan inte, säger jag. Han är en narr och en storskrytare, och en sådan vill jag ej hafva till måg.

— Får jag er dotter, om jag kan bevisa att jag har lyckan i mina händer? frågade kaptenen efter en stunds villrådighet.

— Det vore lycka på lycka. Men lyckas han i allt, skall han väl också lyckas i frieri. Hur ser den tingesten ut, som han kallar ett lyckobevis?

— Det kommer an på, om jag har lust att visa.

— Behåll sin käringsaga, jag bryr mig icke därom och blir vid min tro, att han är en storskräflare.

— Jag!

— Just han. Och det är nog sagdt, tycker jag.

Kapten Gast stred synbarligen med sig själf, stack flera gånger sin hand under västen, men drog den alltid genast tillbaka, likasom hade han bränt sina fingrar. Ändtligen sade han:

— Lofvar ni att inte omtala det för någon människa, så skall jag säga huru det är.

Det var dit Larsson ville hafva sin man. Men han svarade likgiltigt:

— Det kan jag lofva. Det blir ändå ingenting annat än tokprat.

— Det var så — berättade kaptenen motvilligt — att jag var en smula på slarf, som riksdagsman vet...

— Det vet Gud och hela världen, svarade Larsson.

— Så hände det sig — fortfor Gast — att jag råkade segla på vift i Stockholm med en afsigkommen slarf vid namn Calle Sager och söp en vecka eller par, tills fartyget ledsnade vänta. Efter den kryssen var det nätt opp likasom slut med mig. Jag hade supit opp hela tacklaget: mössan, tröjan, västen, stöflarna, strumporna, och till slut sålde jag skjortan för en eländig sup; mer ville ingen ge för henne. Mina trasiga beckbyxor hade jag ännu kvar, af den orsak att ingen ville ha dem till

skänks en gång. Men det var på hösten och begynte bli en smula gråkallt att sofva i portgångarna. På tre dagar hade jag ej ätit annat än några bortkastade sillstjärtar, som jag upptog från Kornhamnstorg. Jag sprang läck och blef sjuk. Adjö med dig, gamla becksudd, sade jag till mig själf; lycklig resa, det kan vara så godt att du lättar ankar från denna seglatsen. Men si, då hade jag en dröm.

— I fyllan, det förstås.

— Jag tyckte, att en förnäm herre kom till mig och frågade: vill du lefva och må godt här i världen? Det kvittar mig lika, svarade jag, jag har fått stryk nog i mina dagar; nu tänker jag hissa segel. — Men om jag lofvar att göra dig rik och präktig? frågade han. — Det vore tusan så ovant för den som suger på sillben, menade jag. — Godt, sade han, gå i natt klockan tre till Mäster Samuels gränd, så får du se. — Med detsamma for han sin väg, så det knakade i det gamla lidret, där jag låg och frös om natten, ej långt från Skanstull, där galgbacken är. Jag vaknade och märkte en svafvellukt i kajutan. Jaså, tänkte jag, är du af den sorten, så låter jag bli att taga hyra hos dig; förr må jag gå till botten med barlasten.

— Men Gasten tog hyra ändå?

— Jag låg, som sagdt, och frös som en våt hund, tänderna skallrade i munnen på mig, och jag gnagade näfret af ett vedträd; det var min aftonvard. Då hörde jag klockan i Jakobs kyrktorn slå tolf, slå ett, slå två, och när hon kunde vara half tre, ryckte det i alla ankarkättingar, så att jag ej stod ut att dreja bi längre. Jag lade ut från hamn i tjocka och mörker, och innan jag visste ordet af, var jag i Mäster Samuels gränd. Klockan slog tre.

— Och då bultade han på krogdörren?

— Där fanns på den tiden en sorts finare krog, där höga herrars betjenter brukade spela bort sina husbönders penningar. Där sken ljus genom en springa i fönsterluckan och kändes en lukt af biffstek, men jag stod utanför och tänkte: den som nu sutte därinne med ett fat fläsk på ena sidan och en varm grogg på den andra! Bäst jag stod och försökte äta mig mätt af steklukten, hördes ett faseligt buller därinne, och jag kunde förstå att det var ett slagsmål. Det töfvade icke heller länge, innan en hop folk rusade ut under skrik och förbannelser. Jag klef in i närmaste port, men hade icke stått där i två minuter, innan en karl kom rusande efter, och som han kom tre steg ifrån mig, stalp han omkull som en vingskjuten fiskmås. Hjälp mig! pustade han, och i detsamma sprang det andra rackarföljet förbi, utan att få sikte på honom i mörkret. Nu var jag den tiden en smula blöthjärtad af mig och svarade strax: kör för det! och så ville jag vika upp tröjärmen, för att slåss, men det var onödigt, för den hade jag supit opp. Det är förbi med mig, pustade karlen, där jag stod och öste regnvatten öfver hans blödande hufvud. Strunt, sade jag och försökte att bära honom till en krog, som jag kände. Men under vägen läkte alltmera blod ur honom, och till slut bad han mig hifva honom på stentrappan vid Skeppsbron. Jag dör, jämrade han, och det har jag dig att tacka för, du förbannelsens verktyg!

— Så så, nickade Larsson likgiltigt.

Kaptenen drog en djup suck och fortfor:

— Vid denna klagolåten kom jag att tänka på min syn i lidret vid Skanstull och frågade hvad han menade. Jo, pustade stackarn, min husbonde hade ett

lyckoting, som han fällde en dag på golfvet uti sin kammare. Andra dagen hittade jag lyckotinget i en golfspringa, men aktade mig väl att gifva det åter, utan behöll det, för att själf blifva lika rik som min husbonde. Och rik har jag blifvit, och allting har lyckats mig; men så gjorde jag det som man icke får göra, om man vill behålla lyckotinget, och så blef jag i denna natt öfverfallen af mina kamrater vid raffellådan, sedan jag vunnit ifrån dem allt hvad de ägde. De ha slagit sönder sina buteljer emot mitt hufvud, och nu är det slut med mig. Men aldrig mer skall en syndare frestas af detta otyget, sade han — och därmed ville han kasta någonting i strömmen, men hans arm var så matt, att tingesten föll på nedersta trappsteget ofvan vattnet, så att det klang i stenarna. Jag lade märke hvar lyckotinget föll och loggade efter det, tills jag hittade det. Men när jag purrade på karlen, för att fråga honom hvad det var som man ej skulle få göra för att ej mista lyckan, så hade han gått till kojs all världenes väg. När jag märkte att han ej rörde en fena mera, kände jag likasom en skvätt nordsjövatten öfver min rygg och hissade alla segel att länsa undan brandvakterna, som kommo från Österlånggatan. Och då slog klockan fyra på morgonen.

Vid dessa ord aftorkade kaptenen svetten från pannan och syntes snarlik en missdådare, hvilken mot sin vilja blifvit trugad att bekänna sitt brott. Den gamle Larssons kalla, sluga, genomträngande blickar besvärade honom. Han ångrade påtagligen att han låtit se sig i korten. Men det var nu engång gjordt, och han fortfor i urskuldande ton:

— Må det skägga i alla block, om jag gjort annat än hvilken ärlig karl som helst skulle ha gjort i mitt

ställe. Jag har tagit upp en tingest, som låg för mina fötter, och har aktat mig att därför taga hyra hos den svarte kaptenen. Rår jag för, att allt sedan har gått mig väl i händer? Samma morgon mötte jag på Skeppsbron en gammal kojkamrat, som tog mig ombord, gaf mig kläder och lät mig för första gången på två veckor äta mig mätt. Sedan jag blef nykter karl, fick jag förlig vind uti alla segel. Nu vet riksdagsman hur det är, och nu kan ni med godt samvete gifva mig flickan.

— Lägg bi med den saken ännu tillsvidare, svarade Larsson. Han har berättat mig en historia, men hvem svarar för att i den finns ett sant ord? Gif hit det som han kallar sitt lyckoting, att jag må engång se något sådant i världen.

Kaptenen skrattade.

— Nej, kära far, sade han, er räf biter icke min gås. Så lätt skall ni icke lura en gammal skeppsråtta.

— Men han vill väl ej, att jag på god tro skall taga hans ord för bevis? Hvem var den karlen, som blef ihjälslagen på spelhuset, och hvem var hans husbonde?

— Det vet jag icke, det angår mig icke. Det var mörkt om natten; huru skulle jag känna en vildfrämmande karl?

— Men han fick likväl höra det dagen därpå? I Stockholm pratas om många mindre viktiga saker, än när en människa hittas mördad vid Skeppsbron.

— Vant och bardun! säger jag. Jag har ingenting hört.

— Gasten må väl ej själf ha slagit karlen ihjäl?

— Hör på, riksdagsman . . .

— Sakta, jag påstår ingenting, jag frågar blott i all vänskap. Han vet således platt intet annat om karlen eller hans husbonde?

— Ingenting, har jag sagt.

— Svär på det!

— Så sant mig Gud hjälpe till lif och själ, jag vet ingenting mer om den saken, än hvad jag redan har sagt.

Larsson smålog på ett sätt som den andre ej tyckte om.

— Nå — sade den gamle — efter Gast har berättat en saga för mig, skall jag berätta en annan för honom. Det var engång ett troll någonstädes i Tyskland, som tog sig för att förvandla rofstjälkar till prinsar och riddare. Dessa förnäma herrar yfdes en tid bortåt i all sin ståt, men när tiden var kommen att alla stjälkar om hösten begynte vissna, föllo äfven de förnäma herrarne ihop, som ingenting annat voro än rofstjälkar, och magrade af, tills ingenting mer var kvar af dem, än de granna kläderna. Så är det med honom, min kära Gast. Hin håle tog upp honom, där han låg som en slarfva i rännstenen, och klädde ut honom till en människa, men när tiden är kommen, tager den gifvaren sitt igen, och människan blir åter precis samma trasa — eller rofstjälk — som hon är till sin rätta natur. Gast säger sig endast behöfva sträcka ut handen i toma luften, för att draga den åter fylld med guld. Se han sig väl före: detta guld är ingenting annat än vissnade löf.

Kaptenen syntes förstämd, framtog en skinnpung ur bröstfickan och skakade ut dess innehåll på bordet. Det var inga vissnade löf, det var blanka holländska dukater, och han ropade triumferande:

— Hvad kallar ni detta?

— Jag kallar detta syndapengar, svarade Larsson kallt. Ännu är rofstjälken grön, men han är maskstungen i roten. Jag vill komma hans minne till hjälp, ty jag var den tiden i Stockholm. Den mördade karlen fanns icke allenast slagen i hufvudet, utan ännu därtill strypt vid Skeppsbron. Märk hvad jag säger: strypt.

Kaptenen bleknade.

— Det har jag aldrig hört, stammade han.

— Den mördade — fortfor Larsson — var en fransman vid namn Baptiste och hade varit kammartjenare hos presidenten grefve Bertelsköld, som året förut blef först blind och därefter galen, när han tappade lyckotinget.

— Var han det? sade kaptenen och sväfvade på målet.

— Så var det, fortfor den gamle obevekligt. — Och lyckotinget, som Gasten nu bär på ett band om halsen, är en liten ring af koppar, som gått i arf hos grefvarne Bertelsköld. Där kungjordes i kyrkorna att upphittaren skulle få femhundra daler i hittarelön, men ingen visade sig. Vill han veta något mera ännu?

— Nej, sade kaptenen och gjorde min af att maka sig bort.

— Hör likväl ännu ett, som han kan lägga på minnet. Vet han hvad det var som man icke får göra, om man vill behålla sin lycka? Det är en gammal vidskeplig sägen, att ringen för lycka med sig åt hvem helst som bär honom, men endast så länge man icke svär mened.

Kapten Gast blef hvit som ett lärft.

— *Och nu har han svurit falskt!* utropade Larsson plötsligt med dundrande röst.

Den förfärade mannen föll på knä och begynte att snyfta.

— Han har icke allenast svurit falskt, utan han har strypt fransmannen, som låg sårad vid Skeppsbron.

— Nåd! nåd! suckade kaptenen i högsta förskräckelse.

— Gif hit otyget, att jag må kasta det dit, där hvarken sol eller måne lyser. Det är det enda, som nu kan hjälpa honom, utropade Larsson strängt.

Kaptenen framtog med darrande hand den lilla kopparringen, som han bar på ett snöre kring halsen.

— Det är bra, sade Larsson. Nu kan han gå.

---

23. Mötet i trädgården.

Bakom Larssons stora gård, som nästan alltid var uppfylld af bönder, hästar och lass, låg en liten trädgård, så täck och så väl vårdad, att den var en glädje för alla blomsterälskare i Vasa. Denna trädgård var hel och hållen Ester Larssons verk, och det var här hon om sommaren brukade andas ut efter hushållsbekymren och sina omsorger om den knarrige fadern. Hvarje säng var så jämn, hvarje gång så väl rensad, att det var ett nöje att se. Tre kvarter voro egnade åt nyttiga ting, såsom lök, dill, persilja, mejram, morötter, palsternackor, rädisor och ärtsängar af flera slag; det fjärde var uteslutande upptaget af så rara och vackra blommor, som ingen annan än det rika Larssonska huset hade råd att införskrifva från Stockholms trädgårdsmästare. Mellan kvarteren gingo fint sandade gångar; vid deras sidor stodo häckar af rosor, syrener och inbjudande krusbärsbuskar. För träd fanns ej mycket utrymme, men de som funnos voro desto vackrare. Man såg här några i Österbotten sällsynta lönnar, lindar och almar vid sidan af ett par halfvuxna granar, som voro ägarinnans synnerliga favoriter. Till och med ett par äppleträd och dito körsbärsträd fångade begärligt den

korta sommarens värma och blommade alla vårar, men buro endast i varma somrar, sådana som den nuvarande, små, tämligen sura och likväl högeligen beundrade frukter.

Längst bort i trädgården stod en frodig humlesal och uti den ett litet lusthus — eller lekstuga, som det vanligen kallades — så litet och så prydligt, att det snarare kunde kallas ett täckt dockskåp. Här stod om somrarna Esters harpa, och här var det som äfven den gamle fadern stundom brukade tillbringa en stund, för att höra den fagra harpoleken, hvilken alltid hade gått tvärtigenom hans hårda hjärta. Men Larsson visste icke hvarför Davidsharpan hade blifvit hans dotter beständigt kärare: det var för att så många minnen från flydda ungdomsdagar ännu beständigt bodde i strängarna och väckte längesedan förskjutna tankar åter till lif. Hon hade i denna konst haft en lärmästare, som hon icke kunde förgäta, och när aftonvinden for i de unga granarnas grenar — när luftdraget spelade in genom fönstret i det lilla lusthuset och rörde så sakta vid harpans strängar — då tänkte Ester ofta: det är hans osynliga hand, som leker i strängaspelet — det är min döda väns ande! Ty han som var min, han är död för mig, och han som ännu bär samma namn och samma drag långt bortom det blå hafvet, han är en annan, en främmande, hvilken jag icke känner!

Nu hade Ester åter smugit sig bort till den gröna trädgården och det täcka lusthuset, för att undkomma den man hennes fader påtrugat henne. Hon behöfde enslighet, hon längtade efter tårar. Ack, dessa ensliga tårar äro som aftonens dagg, hvilken bortsköljer dagens damm från örterna och tvår deras grönska ren inför himmelen.

Julisolen brände varm öfver staden. Där hade fallit ett regn om natten, och en ånga uppsteg från de

fuktiga gångarna. Alla växter drucko ljus och uppsögo värme.

Mycken sorg hade lärt Ester Larsson att böja sitt trotsiga hjärta i ödmjukhet inför alla hjärtans rannsakare. Men i dag var det så tungt, så oklart inom henne. Hon kunde icke bedja, icke försaka, icke glömma. Hela hennes själ var i uppror och tvedräkt. De döda hade stått upp; det förgångna hade stigit ur grafvarna. Hvad hade hon icke lidit, hur hade hon icke stridt, för att rycka roten af en man ur sitt hjärtas örtagård — och i den stund hon trodde sig ha lyckats däri, då stod han åter framför henne, kallade henne åter sin — och borta var hennes frid. Åter gick hans ande genom granarnas sus och lekte i harposträngarna; men det var icke mera den dödes, det var den lefvandes, och hans andedräkt blandade sig som en förkänning af åska i luften omkring henne.

Hon hade gärna gifvit allt hvad hon ägde för att få gråta ut, men hon kunde det icke. De mörka molnen inom henne gåfvo intet välsignadt regn. Hon grep uti strängarna, hon sjöng densamma Davids psalm, som alltid hade dämpat hennes själs oroliga böljor, men de fortforo att svalla öfver sina bräddar, och där var bitterhet i stället för sötma i strängarnas ljud.

— Herre, suckade hon, *när jag ville förtiga det, försmäktade min själ.*

— Och hvarför skulle du förtiga det? sade i detsamma en alltför väl känd röst bredvid henne, och den lilla dörren till lusthuset skymdes af en reslig man, höljd i en lång resmantel.

— Hvarför skulle du förtiga det? upprepade Bertelsköld, när Ester stirrade emot honom utan svar och en dödlig blekhet öfverfor hennes kinder. — Du vet ju det

redan: från denna stund är du min inför världen, likasom inför Gud, och ingen skall mera skilja oss åt.

— Hur kom ni hit? sade Ester ännu darrande, ty harmen återgaf henne mod.

Hon var dock en kvinna, sviken af den hon fordom gifvit sin tro, och nu tänkte han så lågt om henne, att hon åter skulle mottaga som gåfva af honom sin förrådda lycka.

— Jag kom för att söka din far och dig, svarade grefven. När jag passerade bakgatan förbi trädgården, hörde jag ljudet af denna harpa och denna sång, som aldrig gått ur mitt minne.

— Min far bor där i huset mot stora gatan och kan träffas, om grefven behöfver en växel, sade Ester, syftande på Bertelskölds första besök i hennes barndom, och stod upp för att gå.

Men Bertelsköld stängde dörren.

— Nej, sade han, jag har ej rest öfver haf och land för att åter förlora dig i det ögonblick jag vunnit dig åter. Ester — jag vet att jag mycket bedröfvat dig, att jag handlat orätt och att du har rätt att tala till mig som till en främling uti din faders gård. Men du måste höra mig, och när du hört mig, skall du förstå, att jag icke är så brottslig, som jag kanhända synes. Ack, i många år har mellan oss varit natt och mörker och hafvets töcken, men tro mig, allt skall ännu blifva klart och godt. Du kan ej vägra mig denna bön.

Esters trotsiga blod svallade öfver, likasom i hennes ungdoms dagar. Hennes bleka kinder fingo plötsligt en ny färg, och hon sade:

— Jag vet ej hvartill en förklaring numera skulle tjena emellan oss båda. Om herr grefven glömt att han

är en gift man, så har jag icke förgätit att jag är en förlofvad kvinna.

— Ingenting annat! utropade grefven lätt — alltför lätt.

— För hvem anser ni mig? Och för hvem vill ni att jag skall anse er? frågade Ester i en ton, hvari vrede och smärta stridde om öfverväldet.

— Förstå mig rätt! sade Bertelsköld. Jag fruktade att du knutit oupplösligare band. Detta skall ej förmå hindra vår lycka.

— Jag ber er, herr grefve, låt mig gå, innan jag nödgas förakta den man, som jag engång...

Hon fulländade icke; det blef henne för tungt.

— Men är det möjligt, Ester, att du ingenting vet om mina senare öden? Har ingen sagt dig att jag är fri, att det snart är tre år sedan döden beröfvade mig min första maka? Eller huru bör jag förstå de hårda ord, med hvilka du åter för första gången möter den, som aldrig upphört att älska dig, icke ens när denna kärlek råkade i strid med nya pligter?

— Jag har icke vetat att er grefvinna är död — man bör icke förolämpa hvarken döda eller lefvande, svarade Ester.

Hon kunde icke hindra ett djupt andedrag att lätta hennes sorgtyngda hjärta. Denne man var dock icke *så* lättsinnig, *så* brottslig, som hon föreställt sig alltsedan deras första återseende.

— Hör mig, fortfor grefven allvarligt och nödgade henne att åter taga plats. — Jag har gifvit min första maka allt hvad jag förmådde gifva henne: min vänskap, min uppriktiga aktning, hvilken hon förtjenade. Mer kunde hon icke fordra. Har du någonsin anat, hvilka strider det kostar en man att offra sin lefnadslycka för

sin sonliga pligt? Du kände min mor; ett ädlare, högsintare hjärta har ej klappat på jorden. Och likväl är ingenting på denna jord så högt, ingenting så ädelt och starkt, att det skulle i alla skiften stå höjdt öfver mänsklig svaghet. Hennes svaghet var, att den ende sonen, den ende som numera bar vårt lysande namn, skulle söka en maka, honom jämlik i börd, för att — såsom hon föreställde sig — lämna detta namn i *alla* afseenden ofördunkladt i arf åt kommande släkten. Tro mig, hon högaktade dig, hon älskade dig som en dotter; men hon trodde sig ej kunna ändra hvad hon ansåg vara försynens ordning.

— Jag vet det, svarade Ester. Så länge jag lefver skall jag aldrig glömma att det var hon, som räckte mig i skymf och olycka sin räddande hand.

— Nåväl, då skall du också förstå mitt val, när det berodde af mig att bereda henne sorg eller glädje. Jag var ju hennes allt i världen; huru kunde jag tveka, när jag slutligen insåg, att hennes fördom icke mer stod att ändra? Och mitt offer har blifvit belönadt. För två år sedan upphörde tvenne älskande hjärtan att klappa: det ena tillhörde en ängel i godhet, min faster, grefvinnan Ebba Liewen. Inom två veckor följde henne min mor till de saligas boningar. Hennes sista ord var en välsignelse öfver sin son.

Esters ögon fuktades, men hon teg.

— En mors välsignelse — fortfor grefven — är för alla i lifvet en dyrbar skatt, men för Bertelsköldarne mer än för alla andra. Det går en sägen bland oss, att fäders förbannelse och mödrars välsignelse kämpa om vår släkt alltfrån dess första upprinnelse. För oss finnes ingen medelväg; ingen af oss vågar vägra, när han kan vinna den bättre lotten. Jag köpte min högättade maka

för detta pris, och för löftet att icke mera återse dig, icke ens skrifva till dig, var grefvinnan Malin nöjd med mitt *högra* hjärta. Vårt lif var två vänners lif: svalt, men godt. Hon skänkte mig en son och en dotter.

Ester betäckte sina ögon.

— Bedröfvar det dig, min Ester? frågade grefven.

— Nej. Jag tänkte blott på, att dessa arma barn förlorat sin mor.

— Du skall ersätta dem denna förlust. Du skall blifva för dem en god mor.

Ester skakade sorgset på hufvudet.

— Jag förstår, fortfor grefven. Hvarje tänkande kvinna skyggar tillbaka för detta ansvar. Det var emedan jag länge tvekat att begära detta af dig, det var därför jag dröjde att genast begagna min frihet och skynda till dig. Men hvarje dag har det blifvit mig klarare, att ingen annan än du kan blifva en maka för mig och en moder för mina barn. Frukta icke att hofvet eller mina högvälborna släktingar skola skåda dig öfver axeln. Din själs adel är högre än deras. Du är mer än högvälboren, du är en högboren kvinna: de skola lära känna dig, högakta dig och i nödfall frukta din öfverlägsenhet. Och för öfrigt är det min afsikt att draga mig undan från hofvet. Jag har ledsnat vid allt detta jäktande efter en yttre ståt, för att dölja en inre vanmakt. Och jag är Gudskelof hvarken Hatt eller Mössa. Ja, se ej så förundrad ut: dessa namn, som nu betyda allt, äro intet för mig. Vi flytta i höst ut till vårt vackra Falkby, där du engång tillbragt så sorgsna dagar och där du nu skall sprida välsignelse och glädje omkring dig. Sedan du sist var där, har jag ärft min rika farbror. Vi behöfva ej mera neka oss någon trefnad. Icke sant, min Ester, vi skola blifva mycket lyckliga!

Och hänförd af sin egen framtidsmålning, kysste Bertelsköld ömt sin blifvande makas hand. Men hon drog den långsamt, nästan motvilligt, tillbaka och sade, efter några ögonblicks tystnad:

— En fri hand, ärligt bjuden, är ingen skymf, och förlåt mig, om mina ord föllo annorlunda, innan jag visste hvad jag nu vet. Jag tackar er, ty jag tror, ja jag tror så gärna, att ni menar det godt. Men har ni aldrig föreställt er, att någon annans vilja än er kunde komma i fråga vid denna förening, som ni anser så afgjord, emedan *ni* numera är fri?

— Tror du jag glömt — sade grefven — att din far är af hårdt virke och icke lätt att böja? Men han skall ej kunna motstå bådas våra förenade böner.

— Jag fruktar att ni ej känner honom ännu. Men äfven om ni finge hans samtycke, äfven om mitt löfte till en annan ej lade hinder i vägen, tror ni att det blir *två,* som bedja min far därom?

— Huru? Du själf, Ester? Du skulle hafva hjärta att stöta ifrån dig min fria, redliga hand! utropade Bertelsköld, i hög grad förvånad, ty detta hade icke ett ögonblick fallit honom in.

— Så är det, sade Ester knappt hörbart.

— Jag olycklige! utropade grefven och slog sig för pannan. — Hon älskar mig icke mer!

24. Kärlekens Debet och Kredit.

Och hvem har sagt att jag icke älskar er? frågade Ester Larsson.

— Då gycklar du grymt med en man, som är beredd att för dig offra sitt lif! svarade Bertelsköld.

— Hör mig, grefve! sade Ester, i det att hennes röst, som i början darrade, efter hand blef allt fastare och mera fulltonig. — Det är godt att vi båda lära känna hvarandra. Jag har missförstått er; ni har också missförstått mig.

— Tala; jag ber dig, men öppna ingen klyfta, som skiljer oss åt!

— Ni har kallat mig högboren. Gud skall veta, att jag är endast en stackars svag kvinna, och bästa beviset är att jag intill denna dag icke förmått utplåna minnet af er ur mitt sönderslitna hjärta. Men så ovärdig er kärlek, så glömsk af en kvinnas värde är jag icke, att jag skulle råga en oförtjent förödmjukelse med att emottaga upprättelsen som en nåd. Ni har sagt mig mycket om er själf, jag tackar er, ni har gjort rätt däri, ehuru kanhända något själfviskt, men sådana äro alla män. Har ni därunder någonsin tänkt på hvad *jag* lidit under långa år, när han, som svor mig trohet för hela

lifvet, bröt sin ed och öfvergaf mig, utan ett enda ord till tröst eller förklaring? En man lefver för världen; en man äger hundrade andra mål för sitt lif, än kärlekens lycka eller olycka, och sviker honom ett, är det hans rätt och hans pligt att rikta sin själs kraft mot en ny verksamhet. En kvinna däremot lefver och dör för sin kärlek; det är den luft, hvari hon andas, det solljus, hvari hon blomstrar, och utan det tvinar hon bort. Jag säger icke att hon måste gifva sin själ till pris åt jordiska afgudar, ty äfven hon har ett mål och en Gud bortom detta. Men utan kärlek är hon i denna världens örtagård en stängel ryckt från sin rot och kastad att vissna vid vägen för mänskornas fötter. Har ni någonsin anat, grefve Bertelsköld, huru det känns i ett kvinnohjärta, att på detta sätt ryckas upp med roten och kastas att vissna — uppryckas, icke af döden, som alltid försötmar en stor olycka med en stor försoning, utan af en likgiltig mänsklig hand, som icke ens vet hvad han gör?

— Hör upp, Ester, du förkrossar mitt hjärta. Jag har aldrig föreställt mig . . .

— Nej, ni har aldrig anat det, och därför sitter jag ännu här, och därför har jag svarat er lika uppriktigt som ni har frågat. Men döm själf: hvad skulle ni tänka om en kvinna, som efter att ha lidit en så dödelig skymf — ja mer än det, efter att ha blifvit så tillintetgjord som det är möjligt, när man ännu äger en Gud — likväl vore färdig att genast åter räcka sin hand åt den som förtrampat henne? Skulle ni kalla en sådan kvinna högboren? Är det åt en sådan ni ville anförtro vården om edra barn, pligten att uppfostra dem i dygder och högsinta tänkesätt? Skulle ni icke fastmer anse henne ovärdig att blifva ens den ringaste torpares ärliga maka?

— Du har rätt, svarade Bertelsköld, full af beundran för den upphöjda själ han med smärta kände sig hafva förlorat. — Du har rätt, såframt ej min ånger, min bön kunna försona hvad jag brutit. Det är ej du, som mottager min hand; det är jag, som beder dig göra mig och min familj den för oss ärofulla uppoffringen att blifva min maka.

— Och hvad tror ni väl att människorna skulle säga därom? De skulle säga: den fåfänga, försmådda borgaredottern väntade blott på detta tillfälle, för att åter fånga den förnäme hofmannen i sina nät. Se där går grefvinnan Larsson! skulle edra gäckar vid hofvet utropa. En Larsson grefvinna! Tro mig, er titel och mitt namn passa tillsammans som röda rosor i granens barr. Det duger icke. Så mycket har jag ärft af min släkts traditioner.

— Det var likväl en tid, när du tänkte annorlunda — när du själf begrät denna olyckliga släktfiendskap.

— Jag var ung då — och jag är det ej mera. Jag nämner också människornas dom utan att fästa mycken vikt därvid. Som det *då* var, skulle vi ha brutit oss väg genom alla murar af is, som åtskilja hjärtan. Nu är det annat: vi äga ej mer denna ungdomens tro på lifvet, för hvilken det omöjligaste är en leksak. Vi ha ej mer hvarken rätt eller makt att omskapa världen. Vi måste gå våra skilda vägar: ni på höjderna, jag i dalen. Mötas vi någongång på sluttningen mellan båda, då förblifver ni grefven, jag kvinnan af folket. Det beror på er, om vi ändock skola mötas som gamla vänner.

— O, min Ester, min första, min enda sanna kärlek, skola vi skiljas för alltid, när det blott beror på oss själfva att återförenas för hela vårt lif! utropade Bertel-

sköld och fattade hennes hand, ur stånd att längre beherska sin rörelse.

— Blygs, ni som är en man och en ädling, att bära det oundvikliga med mindre mod än jag, som är en svag kvinna! svarade Ester, och ingen blef varse den tår, som vid dessa ord pressades sönder emellan hennes långa ögonhår.

— Nej, hårda, känslolösa varelse, fortfor Bertelsköld; tala icke mer till mig om din kärlek; du har aldrig, aldrig älskat som jag!

— Tror ni det? var den vemodiga frågan.

— Jag är viss därpå! utropade grefven. Ditt hjärta är så kallt som edra österbottniska isar. Kärleken är snar att förlåta. Men du har endast minne för hvad du kallar din skymf. Dina sorger! — ah, hvad äro de annat än en mask för att dölja en ny förbindelse? Du är bunden vid en annan!

— Det är sant. Och ni har gifvit mig tolf år att bereda mig därpå.

— Du älskar denne andre! Se där hela gåtan af ditt afslag! Och denne andre är yngre och älskvärdare än jag! Han har bättre förstått att vinna ditt hjärta än jag!

I all sin bedröfvelse kunde Ester Larsson omöjligen annat än le, när hon tänkte på den målning Bertelsköld, utan att ana det, gjorde af sin förre trumfige ridknekt, den hederlige Istvan. Men hon aktade sig att upplysa honom om misstaget.

— Jag tror ni är svartsjuk! sade hon leende.

Bertelsköld var nu i sitt mörka lynne.

— Var viss — sade han — att jag skall uppsöka denne man, innan jag lämnar Vasa och dig. Jag vill känna den djärfve, som vågat rycka min lefnadslycka

ifrån mig. Är han dig värd — nåväl, då är det ödet som skilt våra vägar åt. Är han det icke — så mycket sämre för honom — och dig! Farväl!

Och grefve Bertelsköld gick — häftig, uppbragt, oresonlig, såsom den annars milde och känslige mannen stundom var. Tankfull såg Ester honom aflägsna sig samma väg som han kommit, genom en liten sidoport i trädgårdens omhägnad. Denna port var mot vanan lämnad öppen af ett par gummor, hvilka tidigt på morgonen rensat trädgården, ty i dag fick icke ett enda ogräs vara synligt i Vasa.

Så obemärkt hade likväl grefven icke försvunnit, att ej Penna, som kom för att söka sin brud, blef varse en flik af hans kappa i porten. Det hade gått Penna som mången annan flegmatisk natur, att när han väl hunnit begrunda sin nya och oförmodade lycka, hade han med ens blifvit — eller åtminstone trott sig blifva — förälskad upp öfver öronen. Och när han nu såg en främmande herre smyga sig bort, när det rann honom i hågen hvad den gamle Larsson kort förut hade förtrott honom om en gammal flamma, som möjligen kunde blifva farlig för de förlofvades lycka, hände sig det märkvärdiga, hvarom Penna visst aldrig drömt, att han med ens blef lika öfver öronen svartsjuk, som han dittills varit oåtkomlig för alla kärlekens snedsprång.

Ester mötte honom i trädgården just när vår gode Penna hunnit arbeta sig tillräckligt in i dessa nymodiga känslor, för att blifva så oförnuftig som möjligt.

— Hvem var den herrn, som gick ut härifrån? frågade han och spände sina ögon som en uggla emot henne.

— Hvilken herre? sade Ester, som ej var hugad att bikta sanningen.

— Han som nyss var hos dig i lekstugan.

— Vill du nödvändigt veta det?

— Jag tycker att jag har rätt därtill.

— Kära du, låt bli att fråga mig. Var nöjd, om jag säger dig att allt är som det skall vara.

— Men jag säger att jag vill veta det, och det nu genast. Jag tänker ej tåla några konster af dig.

— Jaså. Nå, då skall jag säga det. Men kanske du ångrar dig?

— Hvem var det? frågade Penna nyfiket.

— Blif ej förskräckt!

— Hvad pratar du?

— Håll dig fast i planket, att du ej faller!

Penna måste skratta emot sin vilja.

— Jo du lär bli ett vackert huskors, när du engång blir varm i kläderna på Bertila gård! sade han.

— Spärra nu öronen!

— Får jag då veta?

— Jo, det var... Spring, Penna, spring!

— Hvad för slag? Skall jag springa?

— Det var...

— Nå?

— Kungen!

Penna föll icke, ej heller sprang han — ty det var emot hans natur — men väl blängde han på ett sätt, som kunde jämföras med den bekanta gäddans, hvars ögon, säges det, voro stora som trätallrikar.

— Kungen? upprepade han.

— Är det så förunderligt? skrattade Ester. Vet du icke, att jag och min kusin och på köpet Erik ha alla varit vid hofvet? Kungen var så nådig och kom att fråga huru vi må, och dessutom lät han hälsa och säga dig, att du gör väl i att rätta dig efter mig och annat förståndigt folk. Lägg det på minnet!

Med dessa ord lämnade Ester honom allena att begrunda den viktiga nyheten, under det att hon själf smög sig in i sin lilla kammare, för att, efter det flyktiga skämtet, osedd få gråta ut.

Penna stod en god stund bestört, rådvill och oklar i hufvudet. Han kunde väl förstå, att hans fästmö endast gäckats med honom; men hvad det betydde var honom en gåta. Han trodde icke Ester mer än jämnt. Svartsjukans onda ande hade nu engång fått makt med honom, och han beslöt att icke gifva sig någon ro, innan han tagit reda på rätta sammanhanget.

Vid det han, grym i hågen, vände tillbaka till gården, hörde han den gamle Larssons röst, som gaf några matroser befallning att genast ro honom ut till Hoppet tillika med kapten Gast. Penna fäste sig icke vid det ovanliga i denna utfärd på en sådan dag och midtuti kungsbrådskan. Han klef med gravitetiska steg ut i staden, för att söka på bar gärning ertappa sin förmodade rival.

25. På Brändö redd.

Riksdagsmannen Larsson gick ned till hamnen, åtföljd af kapten Neptunus Gast. På denne gynnare tycktes sagan om rofstjälkarna redan ha slagit in: han såg ut som ett potatesland efter en frostnatt. Den nyss så styfva hatten slokade kring öronen, det stärkta kråset slamsade utanför västen; karlen hade på en timme blifvit glåmig, hopfallen och följde som en våt hund efter sin stränge redare, hvilken knappt bevärdigade honom med en blick.

Ej långt från hamnen mötte de grefve Bertelsköld, som företagit en promenad kring staden, kanhända för att upplifva gamla minnen, kanhända ock för att gifva de stormiga böljorna inom hans själ ett andrum att lägga sig. Larsson igenkände honom på ögonblicket, och ett besynnerligt, hånfullt löje for öfver den gamle mannens vissnade läppar.

Äfven Bertelsköld igenkände sin gamle arffiende, hvilken han nyss velat uppsöka och erbjuda en lysande försoning genom att begära borgaredottern till sin grefvinna. Nu var detta möte honom olägligt och motbjudande; men för mycket världsman för att låta märka sina känslor, hälsade han artigt som en gammal bekant.

Äfven Larsson syntes glad och upprymd. Sedan han gjort sig underrättad om grefvens resa och om kungens ankomst, hvilken ej skulle inträffa förrän på aftonen, föreslog han grefven att göra honom sällskap på en timmes utfärd åt redden. Bertelsköld samtyckte, och slupen lade ut.

Dagen var solig och vacker; en lätt bris fyllde de hvita seglen. Man talade om riksdagen och om partiernas ställning. Grefven frågade skämtande, om riksdagsmannen ännu var lika ifrig Mössa som förr.

— Till lif och själ, svarade Larsson. Och grefven är sannolikt Hatt, som han alltid varit?

— Från hufvud till fot, svarade Bertelsköld ironiskt.

— Men en hatt, som räcker från hufvud till fot, sjunker ned öfver ögonen och förblindar en människa. Hvad säger hans majestät — jag menar i all underdånighet, hvad säger *hennes* majestät därom?

— Hennes majestät säger, att man måste hålla sig väl med alla partier, för att slå det ena med det andra, efter behof.

— Då fruktar jag att Hatten är den som först blir slagen af hufvudet, sade Larsson.

— Det är möjligt. Men för närvarande är det Mössan som fallit af knaggen, svarade Bertelsköld i samma skämtande ton.

— Alltså — återtog riksdagsmannen med ett slugt löje — alltså är det afgjordt, att vi förblifva fiender och hvar på sin sida icke underlåta vid första lägliga tillfälle att störta hvarandra öfver bord. Men är det icke möjligt, att vi för en dag sluta stillestånd med hvarandra?

— Däri ser jag ingen omöjlighet. Jag har själf ämnat föreslå någonting dylikt.

— Nå, då äro vi ense. Det skall blifva för mig och mitt hus en stor heder att få se herr grefven som gäst på min dotters bröllop, som blir om någon vecka.

Larsson hade väl beräknat detta stygn, som han måttade åt sin motståndare. Det kom likväl icke så alldeles oväntadt som han hade förmodat, och förslöades därför, innan det nådde hjärtat. Bertelsköld mörknade en hastig sekund, men svarade snart:

— Såframt det blir mig möjligt att dröja i Vasa, skall jag hafva den äran att infinna mig på ett eller annat sätt.

— Ingen kan bättre än grefven själf bedöma *sättet,* sade den gamle med tonvikt. Det var honom icke rätt klart hvad grefven menade.

Bertelsköld bet sig i läppen. Han hade aldrig kunnat finna ett lämpligare ögonblick för en förklaring af det som tyngde hans hjärta. Men bredvid honom vid rodret satt Gast, som i all sin ömklighet glodde vid detta tal, tigande, men med en basilisks ögon på riksdagsmannen. Det som bort sägas blef därför osagdt.

— Det är i dag min födelsedag, återtog Larsson efter en stund. — På sådana dagar gå många gamla minnen igen. I dag har jag framsökt den gamla yxen, som tillhört min stamfader, och gifvit henne åt min blifvande måg. Jag tror just icke myoket på skrock, men jag bekänner att jag ogärna skulle se det där nötta yxbettet gå ur min släkt. Det är dock alltid en hågkomst af förfäderne. Grefvens släkt har ju ock något dylikt? En gammal ring, vill jag påminna mig?

— Det sägs så, men jag vet intet därom, sade grefven kort.

— Huru? Skulle grefven ha mist den gamla klenoden, som gått i arf genom så många ätteleder?

— Min farbror presidenten skall ha förvarat den som en kuriositet, men vid hans död gick den förlorad, jag vet ej huru, och det är mig också tämligen likgiltigt.

— Det är sant, jag glömmer att grefven ej kan ha hört alla dumma historier, som voro i svang i min ungdom för sextio eller sjuttio år tillbaka. Hvad människor kunna sätta ihop för galenskaper! Det sades att Bertelsköldarnes ring, som burits af två Sveriges konungar, skulle bringa med sig lycka i allt. Man påstod att grefvens hela släkt skulle stå eller falla med denna ring. Jag tror till och med att man ansåg ringen för ett djäfvulens påfund, för att bringa människor på fall genom högmod. Eller huru, kapten?... Men hur sköter han rodret? Han faller ju af för vinden rakt emot Klemetsö grund!

Kapten Gast mumlade något som ingen begrep och lofvade upp.

— Jag har hört något skrock berättas — sade grefven med mera intresse än han gärna ville låta förmärka — men det har undfallit mitt minne. Skulle händelsevis ni, som var i Stockholm den tiden min farbror dog, ha försport något om ringens upphittare, eller snarare hvem som stulit den?

— Jag hade min själ annat att tänka på den tiden, när holländarne knepo min präktiga spannmålsflotta. Jag vill likväl förmoda, att tjufven eller tjufgömmaren icke undgått sin vederbörliga näpst. Eller huru, kapten, har han hört något därom?

I stället för svar gjorde kapten Neptunus en verkligen gastlik grimas. I detsamma törnade slupen emot en undervattenshälla och krängde åt sidan, men lyftades genast åter flott af nästa våg, ty man hade nu kommit under inflytandet af en starkare vind, som blåste in genom Brändö sund.

— Lofva! brummade redaren. Han styr som en Nerpesbo. I en knapp vändning hade vi kunnat vända kölen i vädret... Men hvarom talade vi? Jo, folket säger, att grefvens farbror presidenten med tillhjälp af detta lyckoting svingade sig upp till höga värdigheter och stora rikedomar. Det vore ej så oäfvet att äga en sådan tomtebisse!

— Låt oss ej mera tala därom.

— Förlåt att jag är så dristig, återtog riksdagsmannen, och hans ton, som varit gäckande, blef i hast allvarsam. — Där har grefven ett bevis af hvilken ull den makten är, som vill ställa sig mellan konung och folk. Er farfarsfar var son till en bondedotter, blef därpå ryttare i trettiåra kriget; kom sig så upp i världen ända till generalsvärdighet och till ett fursteligt gifte. I stället att tillskrifva detta hans soldatlycka och duktiga klinga, hittade någon narr på att tala om lyckoting. Och ju mera folk trodde därpå, desto högfärdigare blef släkten af sin stora lycka, som hettes vara himmelens verk, fastän jag i min enfald håller för att den lyckan smiddes af belsebub.

— Var god och tala om *edra* affärer, genmälde Bertelsköld stolt.

— Nej, ursäkta, jag har sagt er far och farfar sanningen, och jag tänker sjunga rent ut äfven åt er. Jag tror att grefven är på det hela en bra karl, fastän en smula bortblandad af krimskrams, och vore ni icke min fiende, skulle ni kanske vara min vän. Men liksom alla edra likar, är ni bortkollrad af högfärdstankar, och Gud nåde er, om ni nånsin får ringen tillbaka, ty då går det med er som med alla de andra. Jag tänker det vore en välgärning att för alltid befria er från detta fördömda olyckstyg.

— Jag förstår ej er mening, svarade Bertelsköld. Är det för att förolämpa mig och skymfa min familj, som ni bjudit mig ert sällskap i dag, så hade det varit värdigare edra grå hår att icke tvinga mig...

— Hvartill?

— Att säga er hvad en gammal man borde veta bättre än jag. Högmodet är det sista fel, som en samhällsklass borde tillvita den andra. Det kan bo under en tiggares trasor; det kan svälla ganska högt under en borgares guldfodrade jacka!

Larsson smålog.

— Därom skola vi ej tvista, sade han kallt. Jag ville fråga er: skulle ni ej anse den, som befriar er från den olycksaliga högmodsandan i konungens ring, för er och er släkts välgörare?

— Jag skulle svara honom: sköt edra egna affärer och blanda er ej i det som icke angår er.

— Så, så; nå, låt oss ej mera tala därom. Vet ni, herr grefve, att här är djupaste stället på hela redden; fulla trettio famnar, skulle jag tro. Det är ej mycket att vara hafsdjup, men alltid något för en grund kust, som vår. Det som här faller i sjön, det kommer ej för människors ögon förrän på domedag... Håll kurs där vid rodret; ser han icke att seglen lefva?

Bertelsköld svarade icke.

Larsson uppreste sig nu från aktersitsen i slupen och höll ett litet svagt blänkande föremål mellan tummen och långfingret.

— Jag undrar, sade han, hvem som skulle ha lust att söka på hafsbottnen det jag nu håller i min hand.

Han hade icke väl uttalat dessa ord, innan kapten Gast med alla åtbörder af det ursinnigaste raseri kastade sig öfver honom och sökte att rycka föremålet ur hans

hand. En förtviflad brottning uppstod. Slupen, utan styre, lofvade i vinden och backade strax därpå för lefvande segel. Utom de tre personerna i aktern funnos i fören två matroser, men desse rörde sig icke i första häpenheten, troligen emedan Hoppets besättning fullt och fast trodde, att den som rörde vid kapten Gast var utan förskoning dödens man.

Men kaptenen fick en annan motståndare, som icke var släpphändt. Bertelsköld kastade sig i sin tur öfver angriparen och ryckte honom tillbaka, så att det knakade i de breda skuldrorna. När Gast såg sig underlägsen, försökte han att störta sig och Larsson på samma gång öfver bord. Den gamle hade varit förlorad, därest icke Bertelskölds starka arm i själfva fallet ryckt honom tillbaka in i den krängande slupen. Det dröjde ej heller länge, innan kaptenen låg redlös på slupbottnen, bakbunden med en till hands liggande tross. Slupen dref åt land och matroserne rörde sig icke.

— Hal an skot, edra hundar! Grefven tar rodret! kommenderade Larsson med förundransvärd kallblodighet.

Slupen stack åter upp i vinden och närmade sig samma punkt, där striden börjat. Då steg den gamle åter upp från aktersitsen.

— Ni tog ett bra tag nyss, grefve Bertelsköld, sade han, och jag skall bevisa mig tacksam därför. Vi äro nu åter på trettio famnars vatten; jag önskar det vore dubbelt så djupt, men det torde förslå. Gif nu akt — och ni också, gamla filfras där på båtbottnen! Ser ni hvad jag håller i min hand? Pang — nu ligger han där, för evigt begrafven i hafvets djup!

Ett ljud som den sakta knäppen af en fiolsträng förnams i detsamma, svagt, men tydligt, när det kastade föremålet sjönk under vattenytan.

— Hvad var detta? utropade Bertelsköld.

— Det var konungens ring, svarade Larsson kallt.

— Hvad har ni gjort? På detta sätt lönar ni mig för det att jag räddat ert lif!

— Ja, svarade riksdagsmannen, och jag tänker att sämre än jag har mången man betalat sin räddare. Vi äro nu kvitt. Hör mig! Jag tager himmel och jord till vittne därpå: *Så visst som denna ring aldrig mera skall skåda dagens ljus, så visst skall heller aldrig någon förbindelse ske mellan Larssöner och Bertelsköldar i tidernas tider.* — Vi kunna nu vända tillbaka till staden. Ligg där, usla kopparbit, som varit en orsak till så många människors timliga och eviga fördärf! Ligg där, du djäfvulens bländverk, till domedag, och må själfva fiskarna i hafvet sky det rum, där ditt fördömda otyg ligger begrafvet i sanden!

---

26. Mera om konungens svit och resa.

Mer än en timme hade den stora släktmiddagen i Larssonska huset väntat på hufvudpersonens återkomst; skinkan hade torkat, pansarrofvorna blifvit brunare än lofligt var, kalfsteken vidbränts, såsen stelnat och kronbakelserna hade redan länge stått vördnadsfullt uppradade på det stora silfverfatet. Alla hade undrat hvilka viktiga angelägenheter förmått den gamle riksdagsmannen att på en sådan högtidsdag, och just före middagen, göra en utfärd till redden. Ändtligen återvände han, tröttare än han själf ville låta förmärka. Det som tilldragit sig på Brändö redd förblef en hemlighet. Matroserne hade fått betaldt för att tiga, och kapten Gast hade åter blifvit frigifven, så snart man lade i land, med tillsägelse att, därest han ville undvika ansvar, med det fortaste packa sig bort från staden.

Kring det stora bordet församlades nu släkten i tre omgångar: först de äldre och förnämligare, därefter de yngre, slutligen barn och tjenstefolk. I högsätet satt den gamle husfadern, till höger om honom sönerne med deras hustrur, till vänster dottern Ester med sin fästman och brorsdottern Marie; därefter de öfriga efter ålder

och värdighet. Andre sonen, pastor Bertel, välsignade maten, alla gjorde åt anrättningarna en heder som var desto grundligare, ju längre de väntat, och slutligen sjöngs en tacksägelsepsalm.

När allt detta var väl förrättadt, begaf sig husfadern till middagshvilan, under det att gästerne skingrades för att åskåda förberedelserna till kungens ankomst.

Det dröjde icke heller länge, innan den ena föreløparen efter den andra visade sig. Hofmästaren Åberg, köksmästaren Björck, hofbagaren Kammecker, hofkyparen Laurent samt mästerkockarne Severin och Arelius med deras betjening[1] hade ankommit redan på förmiddagen med konungens kök och försatte med sina högviktiga anstalter hela staden i uppståndelse. Det var nämligen bestämdt i den kungliga marschrutan, att hans majestät skulle hvila en dag öfver i Vasa efter resans besvärligheter, och då landsens fader alldeles icke var någon föraktare af ett godt kök, så måste det ligga staden ömt om hjärtat, att därtill lämna alla tillbehör som stodo i dess makt. Redan från våren hade därför kalfvar, grisar, gäss och till och med några kalkoner i residenset åtnjutit den omsorgsfullaste uppfostran, för att i behagelig tid offra sitt lif för konung och fäderneslаnd. Man hade dragit försorg om den allrararaste mjölk och den tjockaste grädde, som någonsin alstrats i en stads ladugård, alldenstund desse förståndige Vasaborgare, då likasom i en långt senare tid, förstodo konsten att med en inbringande köpenskap äfven förena en klok landthushållning. Då,

[1] Källardrängen Hornay, slaktardrängen Ekerman med flere. Man förvarar ännu i Vasa en fullständig förteckning på konung Adolf Fredriks svit vid detta märkvärdiga tillfälle. Hela sviten under finska resan steg till sjuttioåtta personer, men icke alla voro med i Vasa.

som i nyare tider, såg man nämligen drifter af välmående kor morgon och afton vandra längs stadens gator till och ifrån deras sommarbete (hvilken vandring i dag likväl, för en nödig omtanke om gatornas snygghet, måste ske uppå sidovägar) — och höbärgningen, som just inföll vid denna tid, var här ett icke mindre viktigt tidskifte, än i landsbyarna rundtomkring. Utom dessa välfägnader hade man dragit försorg om att kunna bjuda färsk spenat och andra grönsaker från kryddgårdarna, och under hela den ljusa julinatten hade ungdomen i närmaste byar varit ute på hjortron- och smultronplockning, för att kunna bjuda riksens majestät någonting riktigt smakeligt af landets produkter. Detta allt hämtades nu till de förnäma kockarnes disposition, och dessa myndige herrar, som stoltserade i sina fina hvita förkläden, behagade understundom med en flyktig nick gifva tillkänna sitt nådiga välbehag öfver det goda folkets undersåtliga nit.

Utom grefve Bertelsköld, som kommit med landshöfdingen, anlände senare på dagen hofkvartermästaren baron Forssner, öfversten baron Carl Adlerfelt, fänriken baron Löwenhjelm med flere herrar och några af de kunglige lakejerne. För hvarje vagn som syntes vid Runsar by, där den första stora äreporten prunkade i solskenet, upphöjdes hurrarop af det församlade folket, som stod högtidsklädt i täta skaror vid sidorna af vägen, och många klättrade på gärdesgårdarna, från byn ända till stadens södra tull. För hvarje gång svarade herrar och lakejer med ett förnämt småleende, och för hvarje gång fann sig folket bedraget i sina förhoppningar. Bland hopen funnos tingsskrifvare, sjömän och andra durkdrifne politiske förståsigpåare, som varit resta till Stockholm och kände affärerna. Desse utpekade för folket

med slug min hvilka bland de ankommande herrarne ansågos för Hattar och hvilka bland dem voro kände som Mössor i sina politiska åsikter. Nu bar en del af de manlige åskådarne mössor, försedda med glaspärlor och tuppfjädrar, andra åter buro, dagen till prydnad, hattar af ortens tillverkning. När då folkhopen hurrat för kungen, men fann sig besviken, begynte i förtreten det kvicka upptåg, att så ofta en Hatt for förbi, kastades idel mössor i luften, men så ofta där for en Mössa, flögo hattarne himmelshögt. Och det roade folket obeskrifligt. Äfven de som ej hade reda på själfva meningen, följde i fröjden det gifna exemplet, och där var ett stoj och ett jubel, hvilket naturligtvis tolkades som idel underdåniga fägnadsbetygelser. Molnbilderna på den politiska horisonten afspeglade sig på detta sätt, liksom ett flyktigt norrsken, högt upp uti nordanbygderna.

Konungen själf... men det torde kanske förlåtas om vi ännu meddela följande poetiska beskrifning »utan allt fjäs» om hans resa inom Finlands landamären[1].

Til Degerby, Såttunga,[1] Korpoa-Ström,
Jungfrun, Miösund, Konungen länder,[2]
Barnen derstädes bär Himlen beröm,
Som til dem sin Smorda afsänder,

[1] »Konungens Lyckliga Resa Från Stockholm öfver Ålands Haf, genom Nyland, Tavastehus, Åbo- och Biörneborgs Läner, som ock Öster-, Nor- och Vesterbotn, Ångermanland, Medelpad, Helsinge-, Gestrike- och Upland, til Drottningholm. Börjad d. 12 Junii, fulländad d. 10 Aug. 1752. Qväden af Hjalmar. Sjunges som: Rest hafver jag öfver vatten etc. Stockholm, tryckt af P. J. Nyström, 1752.» Dessa numera högst sällsynta kväden, hvarur två verser förut blifvit meddelade, voro för fältskärn obekanta, men äro uti finska universitetets bibliotek förvarade till eftervärldens uppbyggelse.

Hange-Udd, Baresund, Porcala-Näs[3]
Med Svea-Borg, GUSTAVA-Svärdet[4]
Prisa vår Hjelte, som utan alt fläs
Åt dygden ger lönen och värdet.

Hjelten Han hamnar vid Helsingefors,[5]
Och tager sitt afsked af Loge,
Som slängde sin våg i kröken och kors,
At lyda Dens Snäcka de droge.
ADOLPH Han stiger ej förr upp til lands,
Än alla lycksälla de fjäten:
Visa sin vördnad är hvar en til hands;
Kring Staden hörs ljufliga läten.

— — — — — — — — — — —

Såleds blir Konungen tagen emot
Af trogna och redliga Finnar:
Knapt uppå Stranden Han sätter sin fot,
För'n lydnad och kärlek Han vinner.
Sedan far Hjelten lyckönskad och ser
Den *Borgen*, som kallas ULRICA,[6]
Och Långörns Fästninge-värk med de fler,[7]
Samt huru de dervid mån fika.

Midsommars dagen tillbringes med frögd
Och Böner just såsom i Sverige;
Vid alt sig visar Kung ADOLPH rätt nögd
Och reser sen bort till Broberge;[8]
Omsider Borgo den Nåden nu får,[9]
At fägna sin Herra och Fader,
Hvilken til Templet, lik David, upgår,
Och dädan båd tröstad och glader.[10]

Resan fortsättes med Stycken och Skott,
Med Böner och Låfsång tillika:
Himmelen ville den Skatten De fått
Beskärma och aldrig undvika,
Hvilken helt kärligen tages i famn
Vid Forsbya-Bruk och LOVISA,[11]

Som fick det dyrbara Kongliga Namn,
Alt efter vår Drottning den Visa.

Til Lill-Abborfors och Anjala By,[12]
Far Hjelten och Kjeltis beskådar:
Glädjen den håller vid gränsen et gny,[13]
Som Kjämpar från Holmgården bådar:
Desse upvakta vår mildrika Far,
Ej utan at deröfver undra;
Det Han den vårdnad om Finnarne drar,
Som Tio knapt gjordt ibland hundra.

Hjelten Han reser til Tavastehus,[14]
Det åldriga Fäste beskåder;
Finnar af trohet der mera än krus
Mottaga Den öfver dem råder.
Skott uppå skott ifrån Fästningen sker,
Så Bergen och Dälder de svara:
Alt hvad man hörer å finner å ser
Ber Konungen välkommen vara.

Han som en Fader vet fägna en hvar
Med nåde, med mildhet och skäncker;
Hvarpå Han afsked af barnena tar,
Och sedan til Åbo Sig täncker.[15]
Vägen utvisas med blomster och krans
Och konstige lommige granar:
Ungdomen skockas mot Honom i dans,
Och Åldren för längtan ej stanar.

Täflan här synes af Nymphernas tropp,
Af Phoebus, af Mars och Minerva;
Alla nu skynda sig uti det hopp,
At Konungens Nåde förvärfva:
Themis hon kastar sig ned för Hans fot,
Begärar få synen tillbaka:
Mercur för vimplar på master och skot,
Han sirar i glädje sin draka.

Nämna jag borde de dundrande skott,
Som höras om morgon och qvällen,
Dem til en plägning vår Hjelte har fått,
Vid alla ombyten och ställen:
Desse med röken och krutet förgå;
Ty täncker jag dem at umbära;
Men qväder hur nögde Finnarne stå
Och skåda sin Konung den kjära.

— — — — — — — — — — —

Därföre komma de nögda ihop,
Likt Fisken om våren at stimma,
Fira den stunden med glättuga rop,
LUDOVICAS Födelse-Timma.[16]
Alla ä nögde sin Konung at se,
Dock längta sin Drottning at skåda,
För Hennes lifstid de Himmelen be,
Och önska alt godt åt dem båda.

Resan för Hjelten til Vittis bortbär,[17]
Och vidare fram til Pasqvila,
Sedan til Jervis, Ninisalo, der
Det börjar til Kyro snart ila.[18]
Skogen den långa Kung ADOLPH beser
Och lyckligt til Vasa anländer;[19]
Folket där skockas alt mera och mer,
Och glädjen til Högden uppsänder.

Men som läsaren torde hafva nog, afbryta vi tills-vidare här.

[1] Den 15 Junii. — [2] den 16 och 17. — [3] den 18 och 19. — [4] den 19 och 20. — [5] den 20. — [6] den 21. — [7] den 23, som var Hans K. Maj:ts höga Namnsdag. — [8] den 25. — [9] den 27. — [10] den 28. — [11] den 29, 30 Junii och 1 Julii. — [12] den 3. — [13] den 4. — [14] den 7. — [15] den 10. — [16] den 13. — [17] den 15. — [18] den 16. — [19] den 18.

27. Kungens ankomst och prostens tal.

Sedan folket på detta sätt varit i rörelse alltsedan tidiga morgonen, ankom landsens fader, konung Adolf Fredrik, ändtligen klockan mellan sju och åtta på aftonen. Ingenting var försummadt, för att göra intåget så praktfullt som möjligt. Vid konungens sida i den fyrspända granna vagnen sutto excellensen grefve Claes Ekeblad och lifmedikus Petersen. Närmast därefter åkte generalen baron Ungern Sternberg med adjutanten Rehausen; därefter hofmarskalken baron Löwen med assessor Schutzen och så vidare hela raden af svit och betjening till och med kammarpagen Tornerhjelm och kammartjenaren Bedat, källardrängen Hornay och bösspännaren Asmüs, hvilkas märkvärdiga namn likaledes blifvit förvarade åt eftervärlden[1]. Landshöfdingen var hans majestät till möte ett stycke från staden, under det att ortens tjenstemän, prästerskap och borgerskap stodo med svetten i pannan, hattarna i handen och

[1] Adolf Fredrik älskade ståt på resor. Tessin anmärker därom i sin dagbok: »Konung Fredrik i Preussen reste, själf åttonde, till Pyrmont; konung Adolf Fredrik reste 1761 till Loka med 450 hästar.»

ryggen i bukter vid den nymålade tullporten, utsirad med Vasa stads ärofulla och kungliga vapen.

Det blef ett hallå, när först länsmannen kom ridande, som en sopkvast fösande folket ur vägen — när sedan de kunglige förridarne sprängde fram på sina löddriga hästar och när slutligen vagnarna syntes i vägens krökning vid Runsar. Konungen lät köra sakta och nickade nådigt åt alla sidor. Folkets hållning var värdig. *Dessa* ryggar voro ej vana vid djupa krökningar. Adolf Fredrik var dock verkligen älskad — älskad med hoppets kärlek, ty han hade ännu ingenting annat gjort, än mottagit kronan — men redan detta gjorde honom hyllad i Österbotten, som icke tyckte om herrestyrelsen och riksdagsgrälen under salig kung Fredrik.

— Nej, se så himmelens nådiger han ser ut! sorlade folkmassan.

— Och så saktelig! Och inte kyndogare[1] än annat kristeligt folk! menade andra.

— Gud sig förbarme, tror jag inte att han hälsade på mig; månntro han känner mig? utbrast gästgifvarmor från Martois, högeligen häpen och smickrad, där hon stod i sin nya, stärkta kamlottsklädning som en hvetebrödsbulla bland hålbröd.

— Håll er mun! brummade en gammal trasig tiggare, en karolin från Vörå, och vände sig om. — Liksom ej folk sett kungar förr! En kung skall vara kyndog och stor på sig. Riksens majestät skall ha armar som järnstörar och veta att rappa till. Och rida skall han, så det sprakar i stenarna; inte sitta så där som en stoppad ullsäck på mjuka vagnsdynor! Annat krut var där i kung Carl! — Och därvid lyfte han på den trasiga hatten.

[1] Stoltare.

— Men se huru landshöfdingen bockar! hviskade åter några i hopen. — Hjärtandes, så mjuka de nu äro i ryggbastet, de högfärdiga herrarna, som annars förhäfva sig så högt öfver andra ärliga människor! — Och landshöfdingens djupa bugningar fördubblade hurraropen allt rundtomkring.

Med möda blefvo dessa fröjdebetygelser bragta till tystnad, ty anledningen hvarför den kungliga vagnen stannade vid tullen var ingenting mindre än ett underdånigt tal, hvarpå kyrkoherden magister Claudius Hedman — en gammal hofman och förut kapellan vid Klara kyrka i Stockholm — beredt sig för tillfället. Olycklige konung, dessa öfversvinneligt svassande tal på vers och prosa hade förföljt honom värre än myggor alltsedan han satte foten på finsk botten, och om han haft skäl att frukta för några mödor på resan, så var det för dessa. Nu kom han från Tavastskogen, efter en het dag, längtande att hamna i lugn och att få utbyta den dammiga resdräkten mot den sidenfodrade nattrocken, och så regnade åter en talare ned från den molnfria himmelen! Tunga krona, hvarför bar du bland dina många törnen äfven vältalighetens rosor!

— Ehuruväl[1] — sade talaren — ett under blidare himmel framalstradt eldfängdt snille samt ett mera uppstädadt hufvud, än af ett kallt norrland kan förväntas,

[1] Fältskärn synes här ha begagnat ett tal, som komministern Tunæus i Anundsjö uti Ångermanland *ämnade* hålla vid hans majestäts genomresa och som finnes infördt i »Lärda Tidningar» för år 1752, n:o 100. Att den aktade prosten Hedmans ord föllo sig alldeles lika, vore väl för mycket att påstå, men att de till bokstaf och anda stämde tämligen noga öfverens med förstnämnda praktexemplar af tidens underdåniga vältalighet, är icke osannolikt.

borde billigt vara vid detta höga tillfället en tolk af den ogemena glädje, som eders kunglig majestäts — (djup bugning) — här församlade allerunderdånigste undersåtare af prästerskapet hysa; så fördristar sig dock i djupaste underdånighet inför eders kunglig majestät — (ny bugning) — jag ringaste prästman med mitt och mina medbröders tillgifvenhets- och underdånighetsoffer på eders kunglig majestäts nådesaltar att infinna — (bugning i rät vinkel).

— Store konung! — fortfor talaren — tillåt, såsom en Alexander Magnus, en fattig undersåte framkomma med en näfva vatten i stället för gåfvor och skänker!

— Vi tacka herr prosten; det skall vara oss synnerligen kärt, afbröt honom konungen, som verkligen långt hellre skulle ha mottagit »en näfva vatten»; men talaren lät sig icke förskräcka, utan fortfor under idkeliga, upprepade bugningar:

— Undersåtare hafva fått lof att uppoffra en tyrannisk öfverhet — (här ryckte landshöfdingen prosten i kappan) — icke allenast allt det de ägt, utan ock ofta deras allrakäraste, jag menar lifvet. Eders kunglig majestät äskar intetdera...

— Nej, min gode herr prost... inföll åter konungen och torkade svetten från pannan.

— Därföre ock dess undersåtare i gemen, synnerligen vi af prästerskapet, uppoffre oss eders kunglig majestät, såsom en dyr Herrans Smorda, med hela vårt hjärta.

Konungen suckade, troligen rörd af så mycket nit.

— Aldrig — fortsatte talaren — aldrig kunde en Orfeus så väl uppställa sin harpa, som att icke vi i högre ton instämme med vår undergifvenhets betygande i landsens tallösa fägnebetygelser.

— Gifve himmelen att de verkligen vore *tallösa!* hviskade excellensen Ekeblad i sin grannes, doktorns öra. Men talaren fortfor:

— En hednisk Diogenes må väl älska solenes sken mera än Alexandri den stores skugga. Vi fägne oss icke allenast af eders kunglig majestäts nådes-strålar, utan utbedje oss äfven den höga förmån, att uti fridsens lugn få såsom barn, under hvarjehanda påkommande motgångseldar, njuta nådigt hägn under eders kunglig majestäts, såsom landsens faders, vidsträckta skugga...

— För all del, ingen allusion på hans majestäts korpulens! hviskade landshöfdingen, som märkte att konungen började tröttna.

Talaren fortsatte dock oförtrutet, i det att han med en tillbörlig bugning önskade att icke allenast kunglig majestät måtte befinna sig efter resan i »en hög, självönskelig hälsa», utan ock hela det kungliga huset och vår allernådigaste drottning uti ett välsignadt tillstånd; förliknande kunglig majestät vid midnattssolen i Torneå, och »så visst det är dager, fast stundom solenes sken ej är synbart och verkande, så visst lefve vi i det otvifvelaktiga hoppet, att eders kunglig majestät aldrig lärer tröttna att låta sin höga ynnest och sin högstmedfödda kungliga nåd öfverstråla...

Kratsch! I detsamma ramlade det murkna planket vid tullhuset under öfvervikten af de många åskådare och åhörare, som under talet alltflera klättrat upp för att se kungen på närmaste håll och nu oförmodadt kommo att presentera sig för hans majestät i de mest ovanliga och mot all etikett stridande ställningar.

— Är någon sårad? frågade strax den godhjärtade konungen, under det att hästarna ryckte till och stadens polis, bestående af en fiskal, en stadstjenare och

två brandvakter, häpne armbågade sig fram till olycksstället.

— Det var bara en liten kullerbytta, ers majestät, svarade gymnasisten Erik Ljung, som suttit högst på planket, men flinkast kommit på fötter igen och åter stod med mössan i handen, färdig att hurra, med ännu värkande hand och så hes han var, efter att ha skrikit turvis för både Hattar, Mössor och majestäter.

— Det är ju min extra hofsvarfvare! utropade kungen, som glömt namnet, men genast igenkände det friska och glada ansiktet.

— Till ers majestäts tjenst, svarade gossen. — Så mycket hade han i hofluften lärt att lägga sina ord.

— Kom till mig i morgon, jag har något att säga dig, fortfor konungen nådigt och otvunget, glömmande hela den ceremoniösa högtidligheten.

Erik Ljung bockade så att den långa, ljusa luggen föll honom öfver ögonen.

— Alldenstund Vasa stad således har den oskattbara nåden och lyckan att åter, efter halftannat sekels förlopp, skåda solen... begynte den oförtrutne talaren, som för den långa och granna inledningens skull ännu ej hunnit komma till sitt egentliga ämne.

— Sapperment! det var ett långvarigt mörker! hviskade Ekeblad.

— ... solen, säger jag, som med sina lifgifvande strålar upplyser det åldriga Thule...

— Vi tacka, vi tacka, sade konungen afbrytande.

Men talaren kunde omöjligt taga på sitt samvete att låta hans majestät gå miste om resten af sitt öfverlästa långa, predikomässiga tal.

— Alldenstund — började han åter — solen nu uppgår i all sin fägring öfver dessa nordliga bygder...

— Hon går ned, min bästa herr prost, hon går ned, och det är tid att vi gå till hvila, inföll åter det olyckliga majestätet.

Landshöfdingen ryckte talaren i kappan.

— Och alldenstund — fortfor den envise talaren — alldenstund stjärnorna därvid mista sitt sken och den behageliga månen utsläcker sin lykta vid åsynen af Phoebi lysande vagn...

— Kör! sade kungen.

Vagnarna satte sig i rörelse, det sköna talet öfverröstades ögonblickligen af folkhopens hurrarop, och där stod den häpne talaren, utan att begripa huru kunglig majestät kunnat låta ett så ypperligt tillfälle gå sig ur händerna att höra ett tal, som, enligt talarens mening, icke bestods alla dagar ens åt en resande landsfurste.

Största delen af folkmassan skyndade efter till Korsholm, för att, om möjligt, ännu hinna se kungen stiga ur. Andra åter, som ej hade lust att täfla i kapplöpningen, samlade sig med mycken förundran kring Erik Ljung och ville nödvändigt veta, hvad kungen sagt honom.

— Det angår er inte, sade Erik förlägen.

— Han kallade dig sin extra hofsvarfvare; hvad kunde hans majestät mena med det? frågade en rådman, som stått nära till vagnen.

— Sade hans majestät *hofsvarfvare?* frågade Erik tillbaka.

— Det hörde jag med mina egna öron, bedyrade rådmannen.

— Jag tyckte han sade *hofskarfvare,* menade Erik.

— Skarfvare? Ja, så var det. Hofskarfvare! Det var högst besynnerligt. Hvad kunde han mena med det?

— Jo — sade Erik med viktig min — jag råkade bo några veckor hos mästerskräddaren vid hofvet, och

eftersom kungen brukade hvar månad blifva en eller par tum tjockare om lifvet, så brukade hans majestät alltemellanåt hälsa på oss, för att låta skarfva sina kungliga nattrockar. Därför kallade han mig sin extra hofskarfvare.

— Men han bad dig komma till sig i morgon?

— Sade han det?

— Jag måtte väl ha hört det, som stod bredvid honom.

— Jaså — nå, hvad är det vidare, än att han åter blifvit ett par tum tjockare af att höra på långa tal, och därför skall jag nu åter dit för att ändra nattrocken.

Med dessa ord smög sig Erik sin kos.

---

28. Vid Korsholms-vallar.

Det var vid midnattstid, en julinatt i Österbotten. Den obeskrifliga klarhet, som utbreder sig öfver nordens sommarnätter och som icke har någonting motsvarande i hela naturen, låg glänsande öfver den lilla staden, öfver fjärdarna längre bort och öfver skogstopparna i fjärran. En lätt rök från kyttländerna sam här och där som ett töcken vid horisonten, och stundom hörde man gnäggandet af en häst, pinglandet af en fårbjällra eller de jämna årslagen från en sent återvändande fiskares båt.

I staden var likväl icke allt så dödt som man kunnat förmoda. Dessa nordbor ha en undransvärd förmåga att, liksom fåglarna, lämpa sig efter ljus och mörker. Vintern sofva de bort, sommartid vet man knappt när de sofva. Nu var dessutom kungen gäst i Vasa; hvem ville väl då försofva sin tid? Mycket folk var i rörelse; men så tyst, som hade alla spatserat i strumpfötterna. Fick man ej se majestätet, så kunde man hoppas att ännu få sikte på någon galonerad lakej; fick man ej det, så kunde man kanske begapa de kungliga vagnarna, eller uppsnappa någon nyhet af borgaregardisten, som gjorde vakt vid Korsholm. Och slog äfven detta felt,

så återstod alltid den trösten att betrakta fönsterrutorna i residenset, räkna ut hvar sviten var inkvarterad i staden och framför allt taga reda på fönsterna i kungens sofkammare, i händelse någon nattmössa råkade kasta sin skugga på den fällda gardinen.

Emedan sommarnattens klarhet skiner från norr, låg södra sidan af Korsholms vallar i skugga. I början hindrade denna skugga ej att urskilja föremålen, men efter midnatten uppstego moln, och då blef hon tätare.

Två karlar samtalade nära till vallen. Man kunde ej urskilja deras drag, men rösterna voro bekanta. Det var Benjamin Bertila, Penna benämnd, och kapten Neptunus Gast.

— Är ni säker därpå? sade Penna.

— Så säker som att jag står ankrad här, sade kaptenen. Jag loggade hvartenda ord genom brädväggen i lekstugan. De talade fint om sin gamla älskog. Den främmande herrn svor och bedyrade att jungfrun skulle blifva hans hustru, och det skulle klareras i morgon dag, om än farsgubben vore ett rytande lejon.

— Sade de det?

— Visst sade de det. Och när jungfru Ester sade något om att hon var belamrad med fästman, svarade herrn: jag skall sätta din fästman i marvatten, där hvarken sol eller måne lyser på honom.

— Hvad heter den främmande?

— Namnet står ej i min loggbok, men kunglig flagg för han, så mycket är klart. Därför är han så stor på sig och tänker i morgon segla af med din brud.

— Hörde han icke till kungens sällskap, så...

— Det förstås; du är rädd. Vore han en jollgast, skulle du ge honom grundskott till dödedag, men efter han för kunglig svensk flagg, törs du ej spola däcket

en gång. Det blir en lustig historia, när allt folk i Vasa pekar på dig med fingren och säger: se där går den stackarn, som törnade på grund, när grefven for af med hans brud!

— Grefven? Är han en grefve?

— Hvad vet jag? Någon sorts excellens måste han vara. Det kommer att göras en bra visa därom i Storkyro:

> Näin, näin minä laivan seilavan,
> kolme kreiviä laivalla.

Penna teg stilla — ett bevis att det jäste inom honom. Han hade grufveligen svårt att arbeta sig upp till arghet, men kom han engång så långt, så kände han intet mått. Och han hade nu kommit ganska långt. Han hade alltsedan förmiddagen rufvat på samma tankar: de voro nu nära att koka öfver.

— Ni ljuger! Ni har själf friat till Ester, och därför ljuger ni! mumlade han mellan tänderna och grep kaptenen hårdt i armen.

— Jag har friat till flickans pengar, sade Neptunus, och sedan jag hört att hon ingenting får, så sticker jag tåg. Tag henne, gärna för mig, och se till huru du kan pressa en styfvers barlast ur fadern, den gamla snålvargen... Men det är sant, jag hade så när glömt, att där för en annan befälet ombord.

— Om jag hade den bofven på tu man hand! röt Penna med knuten näfve.

— Jag skall säga dig något, hviskade Gast. För en stund sedan hörde jag grefvens lakej säga till vakten: min herre brukar inte, som annat folk, sofva om nätterna. Om han går ut, så låtsa ej se honom.

— Grefven? Återigen grefven!

— Nå baron då, det kvittar mig lika. Men se där ... bränningar förut! Det är han, som kommer där borta på vallen!

Bertelskölds höga gestalt aftecknade sig i samma ögonblick tydligt mot natthimmelen, där han gick längs vallen. För honom hade Vasa ingen hvila att erbjuda efter den föregående dagens sinnesrörelser. Det var länge sedan han sett en ljus sommarnatt, och det var så svalt, så skönt härute.

— Huru många sekler ha snögat på dessa vallar? sade han till sig själf. — Ingen vet. De gå som ett barndomsminne tillbaka i forntiden, och ingen kan säga när, ingen huru. De äro dopsyskon med kristendomen i dessa nejder och hafva engång försvarat dess vagga. Gamla vallar — det var vid eder sida jag första gången såg henne, hvars hågkomst jag ej mera kan utplåna ur hela mitt lif! I dag står jag här med mina korta minnen — i går stod här en annan, i morgon åter en annan — alla äro vi stundens barn, men I ären seklernas!

— Han tar en ginväg öfver vallen till Larssons lekstuga; han vet hvem som väntar, hviskade frestaren till sin granne.

Penna morrade som en bandhund.

— Vore jag en gammal husar, så visste jag hvad jag gjorde, fortfor den andre.

Men Penna visste icke mer hvad han gjorde. Han klättrade ursinnig upp till vallen och stod bakom Bertelskölds rygg, innan denne blef honom varse.

— Jag skall visa dig vägen till lekstugan! mumlade han och kastade sig med detsamma så våldsamt på sin förmente fiende, att denne — alldeles oförberedd på

ett sådant anfall — tumlade ned från vallen, som på detta ställe var ganska brant.

Ett sakta utrop hördes därnere, och Penna kunde urskilja den fallne, liggande bland en hop sprängda stenar, som troligen blifvit ditkörda till fyllning.

— Skynda dig, gif honom knäppen, där han ligger, så skvallrar han icke ur skolan! hviskade Gast, som smugit sig efter på vallen.

Men Penna stod orörlig. Hans raseri var försvunnet med hans medtäflares fall; han hade en oredig föreställning om att han i hettan begått ett dumt streck, och hans naturliga godsinthet begynte återtaga sin rätt.

Kapten Gast å sin sida kastade en skygg blick mot fönsterna i residenset.

— Det är icke rådligt att dreja bi, tänkte han. Den högfärdige herrn därnere har fått betaldt för sitt napptag i förmiddags borta på Brändö redd. Dessutom är han friarn numero ett. Jag tänker att vakten skall kölhala friarn numero två. Sedan kommer turen till svärfar. Ännu är Gast icke den vissnade rofstjälken, som de ta honom för. Är jag ej mera flott på lyckans haf, så skall jag visa dem, att jag är ett undervattensref, och de skola förlisa på mig. De skola få betaldt för allt, och en god hyra skola de få för konungens ring!

Med dessa hämndplaner skyndade kapten Gast bort i den ljusa natten, utan att Penna blef honom varse.

Men nu hördes några ord från den fallne därnere.

— Är du en röfvare, så tag min börs, men hjälp mig härifrån, ty jag kan ej röra mig! klagade Bertelsköld.

Penna lyssnade. Han tyckte sig känna denna röst. Han stod som förstenad.

— Dumhufvud! — sade åter den fallne med låg röst — vet du ej, att kungen sofver några steg härifrån? Vill du tvinga mig att väcka hela residenset, om jag ropar på hjälp?

Penna behöfde ej höra mera. Han tog ett språng, som om elden suttit uti honom, och hoppade med ett skutt ned ifrån vallen, samma väg som han skickat rivalen. Lyckligare än denne, kom han någorlunda helbrägda ned och märkte ej ens att han vrickade sin fot och fick ett par duktiga blånader öfver knäna. Knappt var han nedkommen, innan han kastade sig öfver den fallne och begynte att stortjuta.

— Slyngel, vill du hålla din mun! hviskade Bertelsköld, hvilken ej annat kunde förmoda, än att han råkat ut för en galen människa, som skulle sätta hela residenset i rörelse.

Men Penna fortfor att tjuta, och med möda kunde grefven urskilja några afbrutna ord:

— Min egen husbonde! Min kära herre!...

Molnen hade under tiden lättat sig, och skuggan föll mindre tät. Till sin stora förvåning igenkände Bertelsköld sin gamle trotjenare, hvilken han ej hade sett på tolf års tid.

— Är det du, Istvan? sade han. Rider dig maran, karl, efter du företager dig att skuffa mig ned från vallen?

— Hade jag vetat att det var ni! tjöt Penna ånyo storsnyftande... Fördömda Gast... En hund är jag, en galen hund, som har bitit min herre!... Käre, nådige husbonde, är ni vid lif?

— Tig, slyngel, så skall jag förlåta dig! Jag har brutit ett ben, kanhända en arm, och är ur stånd att röra mig. Bär mig strax till mitt rum; det är i flygeln af residenset, och kungens lifmedikus ligger i rummet

bredvid. Men låt bli, karl, att ulfva, annars slår jag armar och ben af dig, när jag kommer på fötter igen. Det måste heta att jag fallit af våda.

Penna var halft vanmäktig af sorg och förskräckelse. Det oaktadt lyftade han, så varligt han förmådde, den älskade husbonden på sina björnstarka ramar och vandrade så, under de löjligaste försök att nedsvälja sina upproriska snyftningar, med sin börda till residenset.

---

29. Erik Ljung i kungens kök.

Erik Ljung hade med andra manliga gäster i Larssonska huset blifvit inkvarterad uti den rymliga nattstugan. Halm var utbredd öfver golfvet; på halmen lågo åtta pojkar och unga karlar, hvar och en med sin lilla yllefilt öfver sig. I de väggfasta sängarna, två och två öfver hvarandra, lågo åtta äldre personer på madrasser, stoppade med rörvippor. Dunbolster funnos till öfverflöd för de förnämligare gästerne.

Erik somnade med tanken på att han skulle i morgon till kungen. Märkvärdigt förekom det honom, men hvarför skulle han låta det störa sin sömn? Han hade haft god motion alltsedan tidigt på morgonen och sof därför så, att man gärna för honom kunnat segla med hela huset till Västerbotten. »Väck mig klockan tre» hade han sagt åt den gamla Sanna, som uppassade hela bråten i nattstugan och som mer än någon hade den fågelnaturen, att ingen visste när hon sof om sommaren.

Knappt hade brandvakten ropat i hörnet, innan Sanna ej utan möda sökte fram sin gunstig junker i högen af filtar och halm.

— Klockan är tre, sade hon.

Men Erik vände sig på andra sidan och lät sig icke bekomma.

— Vill han packa sig! fortfor gumman och ruskade honom i benet.

Omöjligt att få lif i figuren.

— Kungen väntar!

Som en pil var Erik på fötterna. Hans bästa kläder, hans finaste skjorta med stärkta kragar och faderns silfverhäkter vid halsen voro redan i ordning. Väl för tjugonde gången frågade modern, som ej kunnat sofva af bekymmer för den kungliga nåden, hvad kungen kunde hafva att säga honom, och för tjugonde gången bedyrade Erik, att han lika litet som hon kunde gissa därtill.

— Illa kan det ej vara: han såg glad ut, försäkrade gossen.

— Du skall ej glömma att kalla honom hans majestät, varnade modern. Kamma din lugg i farstun, innan du går in, och damma väl af stöflarna. Tala ej förrän han frågar, och se honom rakt i ansiktet. Frågar han något om dina föräldrar, så säg honom att din far tjent Sveriges krona den tiden när ingen annan här i landet än Löfving och han hade kurage därtill. Låt se att du sedan kan tiga för de nyfikna hoflakejerna, och skynda dig strax hem. Akta skjortkragen, knäpp rocken ordentligt, och stå ej med händerna i fickorna.

— Adjö, nu har jag ej mera tid! sade Erik och var redan i farstun.

— Gud vare med dig, barn! ropade den bekymrade modern efter honom och återvände till sina små flickor, som utan kungssorger sofvo i loftet invid nattstugan.

Klockan var fyra på morgonen, när Erik, utrustad med alla dessa förmaningar, uppnådde Korsholms landshöfdingeresidens, ej utan fruktan att kungen möjligen väntat på honom. Till sin förundran fann han allt utom

vakterna i djup sömn, och när han ville in, hette det halt vid porten.

Nu först drog sig Erik till minnes, att man ingalunda brukade vara så tidig vid Adolf Fredriks hof.

— När öppnas porten? frågade han.

— Vänta, var svaret.

Hvad skulle han göra? Han gick ut på vallarna och från vallarna ned på ängen. Morgonsolen sken klart öfver skogen åt Veikars, och daggpärlorna blänkte på alla grässtrån. Den gamla kärleken till örter och blommor vaknade i Eriks bröst, och så litet där än var att inhämta i den hundrade gånger förut examinerade trakten, begaf han sig att botanisera kring vallarna. Det dröjde ej länge, innan alla glada Hammarby-minnen åter väcktes till lif.

— Om jag nu hade Erika Lindelia här — tänkte han vid sig själf — så skulle vi undersöka denna *anthyllis* med arkiaterns förstoringsglas... Jag undrar hvem som nu hjälper henne att skrifva namn på plantstickorna, att pressa hennes örter och uttyda Plinius. Det gör Carl... Carl Linnæus den lille, till skillnad ifrån den store, tillade han med en suck af saknad, hvari en liten portion svartsjuka utgjorde kryddan.

— Det är bra att ingen vet hvarför jag heter Ljung! tänkte han strax därpå. — Om jag skulle skicka Erika en *linnœa* från Vasa, pressad tillsamman med ett fint exemplar af *erica vulgaris?*... Det vill jag göra. Båda arterna finnas på tallbacken ej långt härifrån.

Tänkt och gjordt. Erik begaf sig till tallbacken åt Klemetsö sidan och var snart så fördjupad i sina botaniska undersökningar, att han glömde både kungen och alla moderliga råd. Ändtligen hörde han tornklockan slå. Han räknade slagen. Klockan var åtta.

— Kungen har väntat på mig! var hans första förskräckta tanke. Obekymrad om snår och buskar, tog han sig för att springa och stod snart vid porten till residenset.

Denna gång slapp han in. Allt var nu i liflig rörelse. Adjutanter och hofmästare, kockar och betjenter sprungo om hvarandra, och Vasa stads borgerskap lät i underdånighet fråga när hans majestät täcktes bevilja dem audiens. Men hans majestät var icke uppstigen, åtminstone icke klädd ännu. Borgerskapet beställdes till klockan tio. Med möda fick Erik tillfälle att tala först vid en kammartjenare, sedan vid hofmarskalken baron Löwen och underrätta dem att hans majestät befallt honom dit. Han fick tillsägelse att vänta därnere, tills han blef kallad.

Hvart skulle han gå? Rum och förstugor, ja själfva gården, voro uppfyllda med folk. Erik ställde sig i en vrå af köket.

Denna viktiga del af residenset var för tillfället utvidgad med ett eller par angränsande rum, och i alla var stark trafik. Ehuru största delen af sviten bodde ute i staden, hade mästerkockarne och taffeltäckarne fullt upp att syssla, ty utom det närmaste bestyret med frukosten, voro stadens tjenstemän och honoratiores befallde till middag. Allt var därför i rörelse, för att på ett värdigt sätt uppbära den kungliga taffelns anseende, och allt det bästa och färskaste som sjön, skogarna och ladugårdarna hade att erbjuda, samlades nu i kök och källrar, för att behörigen granskas, väljas och prepareras.

Vid Eriks inträde var uppror i köket. Ett olycksbådande inbördes krig höll på att utbrista mellan köksmästaren Björck och mästerkocken Arelius. Anledningen var ingen mindre än den, att sistnämnde underordnade

tjensteman företagit sig den oerhörda djärfheten att göra en ändring uti den högvederbörligen stadfästade, följaktligen oåterkalleligen gällande kungliga matsedeln. Björck framtedde obestridliga bevis, att i denna viktiga urkund, kontrasignerad af hofmästaren Åberg, stod vid sidan af andra ortens produkter, med tydliga ord skrifvet: ugnstekt gädda. Och likväl hade Arelius varit nog förmäten att vilja däraf tillreda en färs!

Till sin ursäkt anförde mästerkocken, ej utan känsla af sårad värdighet, att han hade tjenat i fem och tjugu år vid det kungliga köket. Salig kung Fredrik, som hade en utsökt smak och obestridlig sakkännedom, hade mer än engång berömt hans fiskrätter, och hvad ugnstekt gädda angick, trodde han sig i denna del af konsten kunna täfla med köksmästaren själf.

— Men — fortfor han — jag tager Sveriges rike till vittne uppå huru passande det vore för en kunglig taffel att presentera gäddor om fem eller sex mark ugnstekta! I stället att skymfa min konst, borde man tacka mig på sina bara knän för det att jag räddat kunglig majestäts och rikets anseende samt komponerat en färs, som icke kan annat än vinna kännares högsta beundran!

— Jag tviflar ej på mästerkockens utmärkta skicklighet i att tillreda fiskfärs, som brukas på alla bondbröllop, genmälde köksmästaren något försmädligt. — Men som det ej kan bestridas, att ugnstekt gädda är befalld till dinern, torde det vara mästerkockens undersåtliga pligt att rätta sig efter hans majestäts nådiga föreskrift. Jag får därför ålägga mästerkocken, att ovillkorligen ställa sig besagde gädda till efterrättelse.

— Men jag kan ej taga gäddor ur ögonen, det finns inga större i denna usla stad, och de största jag har äro redan sönderhackade! utbrast mästerkocken förtviflad.

— Det blir mästerkockens ensak, yttrade köksmästaren med en förmans öfverlägsenhet. — Gäddan skall serveras hel, om hon också ej vore större än en holländsk sill.

— Gärna för mig må hon vara stor som en mört, mumlade mästerkocken och rusade ut, för att ännu engång anställa visitation i alla fiskarebåtar.

— Hvad gör han här? Hvarför står han i vägen? frågade köksmästaren myndigt Erik Ljung.

— Hans majestät har i nåder befallt mig vänta på företräde, svarade Erik.

— Det var en annan sak, genmälde den mäktige mannen i blidare ton. — Sitt ned, ifall han har stol med sig.

— Tackar, jag står, sade Erik.

Snart därpå öppnades dörren, och mästerkocken inträdde med skinande ansikte, åtföljd af en gammal fiskare, Lauri eller Laurikainen, vår gamle bekante, som nu för tiden dref detta yrke och bar en ohygglig tingest på ryggen.

— Hvad är det? snäste köksmästaren.

— Det är en gädda, svarade mästerkocken.

Och en gädda var det, men man kunde ha tagit henne för en haj. Hon var så lång, att medan hufvudet gapade grymt öfver karlens axel, släpade stjärten på golfvet. Intet besman tog upp henne. Man vog henne på våg, och vikterna utvisade tre lispund sex marker. En sådan gädda kunde bjudas en kung. Vasa stads och mästerkocken Arelii ära var räddad.

— Nå, så rensa och stek henne bäst mästerkocken behagar, men mitt folk har ej tid därmed, sade köksmästaren förargad.

Arelius lät icke säga sig detta två gånger.

— Hör hit någon, ropade han, i det han med fiskarens tillhjälp drog ut vidundret på bakgården och upplade gäddan på en planka.

Erik Ljung hade god tid och följde med. Aldrig hade han sett en sådan hafsvarg. Hennes gap var tillräckligt att sluka en bandhund; de fasta tänderna och den klufna stjärten visade att hon varit i taget. Elfva krokar och en halfpunds gädda funnos uti henne, när hon rensades; minst elfva gånger hade hon således under en lifstid, som väl minst kunde beräknas till åttatio år, gäckat alla försåt, tilldess att hon för tolfte gången råkat ut för en tafs och en ref, som blefvo henne öfvermäktiga.

Men utom de elfva krokarna fanns i gäddan ännu ett föremål, som mästerkocken lät falla på marken, utan att bry sig därom. Erik tog upp detta föremål och aftorkade det. Det var en liten, dunkelt glänsande, ehuru redan anlupen ring.

— Se — sade han till mästerkocken — där var en ring i gäddan.

Mästerkocken betraktade den.

— Det är bara en kopparbit, sade han och slängde den föraktligt ifrån sig.

— Får jag behålla den? frågade Erik.

— Håll till godo, skrattade kocken. Men hvar fick Lauri den hiskliga gäddan?

— I Brändö sund, svarade fiskaren.

---

30. Solglimtar genom moln.

Medan Erik Ljung så oförväntadt kom i besittning af den »kopparbit» mästerkocken Arelius ansåg under sin värdighet att upptaga från marken, hade en annan brusten tråd af denna berättelse lika oväntadt knutit sig tillsamman några steg ifrån honom.

I flygeln af residensbyggnaden voro nämligen tre rum iordningställda för konungens lifmedikus doktor Petersen och flygeladjutanten grefve Bertelsköld, hvilka hans majestät önskade hafva i sin närhet. Det var således hit som den tröstlöse Penna — eller Istvan, som han fordom hette — bar om natten sin sårade herre efter det rasande misstaget vid vallarna. Lifmedikus väcktes strax ur sin reströtta sömn och kunde ej annat föreställa sig, än att hans majestät förätit sig på smultron kvällen förut och att dessa smultron nu hotade rikets lugn. Så snart han erfor, att det blott gällde en bruten arm, klarnade strax hans eskulapiska panna, och han skred med kännarehand att undersöka blessyrerna.

Tyvärr befanns icke blott högra armen illa skadad, utan äfven högra benet tvärt afbrutet. Doktorn blef butter och lät förljuda att denna *casus* var högst komplicerad.

— Ni tror således icke att jag kan åtfölja hans majestät på resan? frågade Bertelsköld på fransyska.

— Resa? puttrade doktorn. Jo, till en annan värld skall ni resa, därest ni försöker att röra en fena på sex veckor.

— Och sedan? frågade Bertelsköld oroligt.

— Sedan beror det på, om armen blir lam, hvilket är sannolikt. Jag gratulerar er att aldrig mer nödgas duellera, min grefve. Hvad benet angår, är det icke så farligt: jag är försedd med spjälor för resan. Ni kommer endast att gå på krycka så länge ni lefver.

— Hoppfulla utsikter! suckade grefven.

— Bah — tag saken kallt! Lyckliga människa, ni ger hofvet sju tunnor tusan — jag önskade kunna göra detsamma! Ni slipper att dänga kring land och rike, slipper att mördas med kalla kotletter, uselt vin, nattståndet svagdricka och oändliga tal. I stället flyttar ni till edra egendomar och lefver där som en pascha med filbunke och nysskärnadt smör. Vill ni sedan för ombytes skull bryta nacken af er, behöfver ni bara kasta bort kryckan. Men säg mig, var ni galen eller gick ni i sömnen, när ni kunde företaga er ett saltomortale från vallarna?

— Jag råkade olyckligtvis att halka på det daggiga gräset och slant ned från vallen.

— Hvem bad er gå dit? Liksom människan vore en mulåsna, skapad att promenera vid bråddjup. Och hvad för ni för en diet? Sofva när man skall sofva, äta när man skall äta, promenera när man skall promenera — och *där* man skall promenera — och sätt pricken där pricken skall stå. Förbandet är färdigt. Jag önskar er en god natt.

Med dessa ord gick lifmedikus gäspande att återtaga sin afbrutna hvila. Bertelsköld sökte förgäfves att anlita sömnens välgörande läkedom. Hans brutna, numera styft spjälkade leder smärtade honom, och den nordiska sommarnatten var honom för ljus.

— Istvan! sade han till den forne tjenaren, hvilken bedröfvad och ångerfull hade krupit som en hund i ett hörn af rummet.

Penna reste sig upp.

— Hvad kom åt dig, karl, när du skuffade mig ned ifrån vallen? Hade någon legt dig därtill?

Penna drog en suck, som hade mycken likhet med ett visst fyrfota djurs sätt att uttrycka sig, och berättade på sitt vis sammanhanget med hans svartsjuka, som börjat vid lekstugan i Larssons trädgård, blifvit förstärkt af Esters gäckeri, vidare underblåst af kapten Gast och slutligen så långt gången, att han förlorade all besinning. Berättelsen interfolierades på det mest underhållande sätt med nya snyftningar och förbannelser öfver frestaren.

Bertelsköld hade blifvit allt uppmärksammare. Han begynte tro att karlen var tokig. Denne enfaldige tölp skulle vara den man, som Ester Larsson föredragit framför honom, den högättade, den fintbildade — han som var beredd att uppoffra alla sitt stånds fördomar, för att lyfta henne som maka till sin sida! Omöjligt, blotta tanken därpå var en förödmjukelse.

Han sökte att undkomma denna plågsamma föreställning och med hundrade skäl bevisa sig själf, att Istvan i glädjen öfver kungens ankomst tagit för mycket till bästa. Ogörligt; denna tanke gaf honom ingen ro Han gjorde frågor — Istvans oförställda bekännelser passade blott alltför väl tillsammans med Esters egna antydningar.

Detta förvärrade hans tillstånd. Den oundvikliga sårfebern inställde sig framemot morgonen, och han föll i yrsel.

— Ester! utropade han. Jag vill tala med Ester Larsson!

Penna uppfångade hvarje ljud och blef utom sig af förskräckelse. Hans älskade herre skulle dö, och Penna hade hans död på sitt samvete. Hvad skulle han göra?

Grefven fortfor att ropa på Ester. Ehuru detta var Penna fullkomligt obegripligt, beslöt han att efterkomma hvad han ansåg för en befallning. Han inkallade grefvens betjent och sprang bittida på morgonen till Larssonska huset, där han fann Ester redan uppstigen.

— Min herre håller på att dö och vill tala med dig! utropade han med hjärtat i halsgropen.

— Din herre? frågade Ester bleknande.

— Min husbonde, grefve Pertensöld! svarade Penna.

Det behöfdes ej mer. Några minuter därefter befann sig Ester, oaktadt det ovanliga i ett sådant besök och på en sådan timme, hos den sårade i residenset.

Han hade somnat; en timmes hvila stärkte något hans krafter. Ester satt vid hans hufvudgärd, obekymrad om betjentens undrande blickar, och fick genom Pennas afbrutna hviskningar en föreställning om sakens sammanhang.

Då vaknade grefven, betraktade henne med en lång, sorgsen blick och vinkade åt de båda karlarne att aflägsna sig. Han blef allena med sin ungdoms älskade.

— Är det sant — frågade han — hvad Istvan har sagt mig? Är han den, som ...

Han förmådde ej fortfara. Men Ester svarade sakta:

— Det är min faders vilja.

— Din faders? Således icke din!

— Nej.

Den sjuke drog en suck af lättnad.

— Förlåt mig — sade han — att jag ett ögonblick kunde tvifla därpå! Emellertid är det afgjordt? Är det afgjordt?

Ester svarade icke.

— Det är således afgjordt, fortfor grefven. Jag ville önska dig lycka, men jag kan det icke. Hvilket lif skall du föra med denne man?

Ester teg.

— Du är en högboren kvinna. Det höga kan aldrig förmälas med det låga utan att sjunka. Och om du än lyftade denne man så högt som det för honom är möjligt, så skall du likväl sjunka, du, och det gör mig ondt. Jag talar icke mer om min försmådda kärlek. Jag är en förlorad man, som har att välja mellan döden och kryckan. Jag kan därför icke mera bjuda dig en bruten arm och ett stöd, som själf behöfver stödas. Men jag besvär dig, Ester, min dyra vän — sjunk icke från den adel försynen har nedlagt i din själ! Gå hellre ensam igenom lifvet, eller välj en värdigare, en som åtminstone förstår dig, en med hvilken du någon gång kan byta en tanke, högre än timliga omsorger, högre än den tankegång, i hvilken trälen släpar för dagligt bröd!

Esters ögon glänste. Det var blott *ett* ord som hon uppfattat och som hastigt växte till beslut i hennes energiska själ.

— En förlorad man? upprepade hon. Hvarför det? Ingen man är förlorad, som ej förlorat sig själf!

— Ett lif på kryckor, ett ensamt, glädjelöst lif, uppfylldt af tanken på hvad det *kunnat* vara vid din sida — hvad anser du detta lif vara värdt?

— Lef för edra barn!

— Mina barn äro späda och ha ingen mor!

— Sök, och ni skall finna henne inom ert eget stånd.

— Aldrig. Må min själ blifva lika bruten, som nu min kropp, om jag någonsin väljer en annan maka än dig.

— Är detta ert fasta och oryggliga beslut!

— Ja. Och du frågar det, du!

— Kanske skall den dag komma, när ni åter är frisk och tänker annorlunda!

— I långa år har jag fattat detta beslut, och du tror ännu, att det är endast en nyck!

— Nåväl — då vill jag bevisa er, att ni ej är en förlorad man.

— Du? På hvad sätt?

— Jag vill blifva edra barns mor.

— Store Gud — är det möjligt, att lyckan ännu kan le emot mig från dina läppar? Du vill således...

Esters ögon hvilade, på en gång varma af kärlek och stolta af självkänsla, på den sårade ädlingen.

— Hör mig, sade hon. Medan jag ännu är fri, och innan jag böjer mig ödmjukt för en mans vilja, såsom en hustru bör göra, är det nödigt att tala öppet och fritt, på det att vi må förstå hvarandra nu och framdeles.

— Ack, säg hvad du vill, blott tag ej mera ditt ord tillbaka!

— Ni är en mild, högsint och ädelt tänkande man, grefve Bertelsköld, men ni är svag.

— För dig... det är sant.

— Ni är svag för många intryck och för människors omdömen. Den dag skall komma, när man förebrår er att hafva lyftat den ringa borgaredottern till er sida och säger er, att det är hon som fikat därefter. Må de säga det: jag fruktar icke för mig, jag står öfver smädelserna. Men ni äger ej tillräckligt stål i er vilja, för att gå eder egen väg och följa eder egen öfvertygelse, obekymrad hvad man säger därom. Detta tal kan en dag förstöra ert lugn.

— Aldrig!

— Hvad är människors *aldrig?* En sekund, som inbillar sig vara en evighet — ingenting mer! Men när ni engång vacklar, så minns att jag vägrat mottaga er hand, medan ni ägde att bjuda mig allt, och mottog den, när ni kallade eder själf en förlorad man!

— Skulle jag någonsin glömma det, så har du rättighet att påminna mig därom.

— Nej, min grefve, var viss att det gör jag icke. En hustru skall icke skåda ned på sin man, eller beherska honom, vore det också blott med ett minne af det förflutna. Jag säger er detta för sista gången, medan jag ännu är fri. Sedan ni upphöjt mig till er jämlike, blir jag er tjenarinna och underkastar mig allt hvad en kvinna bör.

— Din hand, att du är min!

— Tag den, i Guds den Allsmäktiges namn!

Och hon räckte honom handen, hvilken han kysste. Denna handtryckning var deras förlofning, oryggligare än om den varit beseglad med tusende vittnen.

— Nu skall jag åter blifva frisk af glädje, hviskade den sårade med tårfulla ögon.

— Ja, du skall blifva frisk af glädje och frisk af en bättre läkedom än självfva kungens lifmedikus kan erbjuda dig, svarade Ester Larsson varmt.

— Säg om detta *du!* Det är länge sedan jag hört ett så ljuft ord. Detta *du* skall blifva min läkedom och du själf min lifmedikus.

— Det ena hindrar icke det andra. Jag vet en doktor, bättre än kungens — eller hellre en doktorinna.

— Det kan icke vara någon annan än du.

— Hvem vet? Men nu skola vi bereda oss på att spränga en klippa.

— Du tror då att kungen...

— Kungen är ett berg, måladt på duk, men jag vet ett af granit. Och det är min far.

---

31. Husaren, gymnasisten och borgarekungen.

Den väntan blef det unga blod för lång. Erik Ljung med sin kopparbit i fickan gick till stora trappan, för att afbida hans majestäts befallning.

Där stod hans morbror Penna, mörk som en vinternatt. Genom hvilken förunderlig skickelse mannens förstånd helt plötsligen klarnat — om han varit nog djärf att lyssna, eller om annars en ljusblink hade kommit att reda hans dunkla föreställningar — detta har aldrig blifvit med visshet kändt. Det säkra var, att han numera begrep hvarför Ester Larsson blifvit kallad till residenset, hvarför hon varit så villig att lyda denna kallelse och hvarför Penna själf blifvit utvisad. Hvad Penna däremot alldeles icke hade klart för sig, det var hvad han nu borde företaga. Svartsjuk som en korsikan — hvilket är ingenting ovanligt i dessa trakter af landet — hade den ärlige mannen någon svårighet att tänka sig, efter så högtidlig förlofning, så nesligt afdankad. I fyratio år hade han samlat bränsle till en enda passion, den första i hela hans lif, och nu hade en vindpust bragt den i låga. Själfva graniten kan spricka af hetta, själfva det våta kärret kan svedas af skogselden, och

Penna skulle vara kall, när han ändtligen engång begynt att koka!

Men åter, när det föll honom in, att röfvaren af hans lycka var ingen annan än hans egen förre herre och husbonde — den enda människa, för hvilken han dittills hyst en oinskränkt tillgifvenhet — samma husbonde, som fordom räddat honom ur turkisk fångenskap, och hvilken han nyss belönat med att bryta af honom armar och ben — då föll där likasom en hagelskur af frost öfver svartsjukans glöd, och Penna var så till mods, som hade han först velat slå ihjäl hela världen, sin herre undantagen, och därnäst hoppa själf uti närmaste brunn.

I denna sinnesstämning fann honom Erik Ljung. Mellan dem var gammal vänskap, och Penna hade i Eriks barndom varit betänkt på att upptaga systersonen till arfving af Bertila gård, då beslutet att Erik skulle bli läskarl gjorde alla dessa planer om intet.

— Hvad är det morbror skådar så stint? sade gossen gladt.

Att »skåda stint» betyder på ortens språk att se antingen mycket förvånad eller mycket eftertänkande ut. Penna skådade verkligen »stint».

— Icke är det värdt att vara ledsen nu, när kungen är här, fortfor Erik. Kungen vet bot för allting — och jag skall gå upp till kungen, tillade gossen, i det han rätte uppå sig ett kvarter i längden.

— Skall du till kungen? frågade Penna.

— Det skall jag visst; han har själf befallt det, svarade Erik.

Penna var icke van att besväras af ljusa infall, men denna gång hade han fallit ur hakarna och var icke mera sig själf. Han fick en idé.

— Träffar du kungen, sade han, så bed honom att jag får ingå i tjenst som husar.

— Morbror vill blifva husar! utropade Erik med oförställd förvåning.

— Hvad sen? Det har jag varit förr, genmälde Penna.

— Men morbror bär sina femtio år på nacken.

— Det gör ingenting. Jag tänker att jag hålls i sadeln ännu, och min gamla sabel hänger öfver min säng.

— Hvem skulle då sköta Bertila gård?

— Den kan sköta sig själf.

— Men för hvad?

— Det angår ingen. Jag vill ej vara en hund längre. Jag vill dö som soldat.

— Men vi lefva i djupaste fred.

— Det är detsamma. Jag vill slåss. Det blir väl någon gång krig.

— Icke kan kungen ställa till krig för att skaffa morbror tillfälle att slåss.

Penna kunde ej bestrida, att detta var mindre sannolikt.

— Men det är detsamma, menade han. Lefva kan jag ej längre; därför vill jag dö som jag lefvat, med sabeln i hand.

Vid dessa ord tillrade ett par stora tårar nedför hans bruna kinder. Eriks goda hjärta blef rördt.

— Hvad är det som ligger morbror så tungt på hjärtat? frågade han.

— Det beriper du inte. Men lika godt — tillade han efter en stund — du kan så gärna vara den förste som den siste att höra det. Icke var det jag, som

friade till Ester, mitt syskonebarn. Det var fader riksdagsman själf, som trugade henne på mig.

— Och nu vill hon inte ha morbror?

— Nu har han kommit hit, som du vet...

— Hvem har kommit hit?

— Min förre husbonde, ryttmästarn — Pertensöld. Det är ju klart som solen.

— Jag förstår ingenting.

— När jag tänker på att hon varit hans hjärtanskär — och att de möttes i lekstugan — och att jag skuffat honom från vallen — och att jag gjort honom till krympling för all hans tid — och att jag är kastad på sophögen som en utsliten kvast — och att han kan säga till mig: där är sjön, hoppa dit! — eller: där är turken, hugg in friska tag, och låt honom spetsa dig som en strömming! — ty om inte jag hade varit, hvad vore du i denna stund mer än en usel slaf i Adrianopel? — det är ju solklart, att jag måste dö, och därför vill jag blifva husar.

— Berätta mig hur det är! sade Erik, som kände ett innerligt medlidande med den olycklige mannen, och drog honom till ett hörn af förstugan, där de voro mindre störde af språnget.

Erik var alltför klok för att ej redan förut af sin mors halfva ord och af Bertelskölds många frågor om Ester på Drottningholm ha gissat till mer än man trott honom om, men af morbroderns förvirrade tal kunde han endast gissa att något ovanligt förefallit. Det dröjde ej länge, innan han utletat rätta sammanhanget. Grefve Bertelsköld, Ester, hans morbror, alla dessa närmast i saken intresserade personer lågo honom nära om hjärtat. Hvilken glädje, hvilken lycka, att kunna göra något för alla dessa kära personer! Denna tanke växte hos Erik

med ens till beslut, och kanske göra vi ej honom orätt, om vi gissa att den tillika alltför mycket smickrade hans ungdomliga fåfänga, för att ej därigenom vinna en ökad styrka.

Men huru skulle han, en fattig gymnasist, kunna med sin svaga arm ingripa i skickelsernas gång?

Där föll honom något in.

— Jag vet råd! utropade han i triumferande ton. — Den som ej bedt om en gåfva, kan lättare ge den tillbaka. Gå genast, gå, innan någon ännu vet hur det är, till fader riksdagsman, och säg honom att morbror besinnat sig — att morbror icke har lust att gifta sig, så kommer morbror med heder från saken.

Penna följde sin natur och begynte fundera.

I detsamma kom en kammartjenare, föste som en snöplog alla ur vägen och förkunnade, att hans majestät skulle i egen hög person underrätta sig om grefve Bertelskölds tillstånd.

Ester Larsson hann knappt ut ur den sårades rum, Penna hann knappt göra front och Erik Ljung hade nätt och jämt fått mössan i näfven, när kungen, åtföljd af baron Löwen, seglade förbi. Hans majestät var ännu i morgondräkt och såg så godmodigt borgerlig ut, som en rådman i Vasa innan rådstuguklockan ringt nio på måndagsmorgonen.

— Vänta däruppe! nickade han åt Erik. Med detsamma uppslogs och tillslöts åter dörren af kammartjenaren.

I stället att följa hans majestät eller bevaka gymnasistens ovana steg uppför hoftrapporna, skola vi följa Ester Larsson, hvilken med snabba steg skyndade hem, utan att gifva akt på Penna, som klef åt samma håll med hängande hufvud och långsamma steg.

Den gamle borgarekungen satt i sitt rum med papper och sigiller framför sig på skrifbordet, när dottern inträdde. Hon steg fram och kysste hans hand, hvarpå han välsignande lade sin hand på hennes hufvud. Det var den vanliga morgonhälsningen, som aldrig försummades. Men i dag tryckte Ester ovanligt varmt sin kyss på den vissnade handen.

— Hvar har du varit? Jag har redan två timmar väntat på dig, puttrade åter fadern med sin ytterliga punktlighet och sin vana att sist klockan sex se dottern hämta hans morgondryck, som bestod af ett glas svagdricka, till hälften blandadt med mjölk.

Frågan var enkel, men där behöfdes mod att svara därpå. Och allt Esters mod sjönk, när hon såg den gamle, älskade fadern mera vissnad och åldrad än hon tyckte sig ha sett honom förr. Hon hade känt hans hand darra på sitt hufvud; huru var det möjligt att hon ännu kunde bereda honom en sorg på hans lefnads afton!

Men att tala sanning var den första regel, hvilken hon lärt från sin späda barndom, och Ester Larsson kunde ej ljuga. Hon svarade därför med darrande röst:

— Jag besökte en sjuk.

— Du hade kunnat välja en annan tid, sade fadern. Medan du glömde mig, har jag tänkt på dig. Se här, jag har åter genomgått mitt testamente och tillagt för din räkning, utom det förra, sex mjölkande kor. Jag kan gå hädan med lugn; du skall blifva försörjd.

— Min far...

— Du skall blifva försörjd. Du går ej tomhändt ifrån din faders hus, och du kommer till ett rikt bo, som genom din omsorg skall blifva dubbelt rikare.

Afbryt mig icke, jag vet hvad du vill säga. Rikedom är icke allt, men dock mycket i världen. Rikedom är oberoende för en själf och makt att göra andra godt. Använd den väl och förståndigt, så skall den göra dig lycklig. Det beror på dig själf, ty du blir den styrande. Din man är en hederlig karl, och det är tillräckligt. Att han för öfrigt står under dig i förstånd och kunskap, däröfver skall en klok hustru aldrig sörja, ty det är till bådas fördel.

— Förlåt mig, min far, men hvar gång jag sett ett brudpar vigas, har jag alltid hört prästen säga: hustrun skall vara sin man underdånig, såsom Sara kallade sin man Abraham herre. — Ni själf skulle aldrig ha böjt eder under en kvinnas vilja.

— Det är sant, men det kommer an på huru vår Herre skiftar gåfvorna. För en enfaldig man med en enfaldig hustru går allt åt skogen. Endera af dem skall tänka för den andra, och har det fallit på hustruns lott, så må hon i Guds namn följa sin kallelse.

— Men det är mot skriften. Och hur skall en sådan hustru kunna älska, vörda och akta sin man?

— Man högaktar icke alltid här i världen det som är klokt, utan det som är rätt. En rättskaffens man kan hafva fått ett ringa pund af vett och dock vara aktningsvärd. För resten är det med dig en afgjord sak och nödvändigt för släkten, ty vårt bo får ej skingras. Du skall engång förstå att jag sörjt för din välfärd.

Den afgörande tonen väckte Esters brutna motstånd till lif. Att säljas för släktens bästa, att bortskänkas, utan att engång frågas därom — detta var dock för mycket.

— Förlåt mig, min far, begynte hon åter. Ännu har prästen ej läst det lås, som binder mig. Ännu är jag en fri varelse. Jag kan ändra ett beslut, som aldrig var mitt.

— Ändra beslut! Hvad är detta för nycker? När har någonsin en af vår släkt ryggat sitt ord?

— Hör mig, min far, och döm mig icke för strängt! När jag böjde mig för er vilja, visste jag icke, att han, af hvilken jag trodde mig vara sviken och glömd, skulle samma dag återvända till Vasa, att för andra gången begära min hand.

— Jag kunde tro det. Nå, och du var genast färdig att tro den lismaren, färdig att glömma din oförrätt och svika din gamle fader bakom hans rygg? Du neg och tackade allerödmjukast?

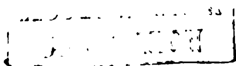
— Nej, jag svarade så, som det anstod min fars dotter. Jag afslog hans anbud.

— Godt. Och jag sade till honom, när jag slungade otyget konungens ring i hafvets djup: så visst som denna ring aldrig mera skall skåda dagens ljus, så visst skall mellan Larssöner och Bertelsköldar aldrig någon förbindelse ske i tidernas tider.

— Ni har gjort orätt, min far, att vilja binda skickelsens gång. En förbindelse kommer att ske mellan dem som ni ansett för alltid skilda.

— Flicka! Säg icke om detta ord!

— Låt beveka er! Jag har varit lydig er vilja, så länge det stod i mänsklig makt. Jag har afslagit den ende mans hand, som jag någonsin älskat och kommer att älska. När han var lycklig och mäktig, sköt jag honom tillbaka, men när han låg olycklig, maktlös, till döden bruten, när han kallade sig en förlorad

man, och när jag kände det klart inom mig, att han verkligen var det utan mig, men att jag kunde återgifva honom lif, hälsa och lycka — då kunde jag ej vägra mer, och — förlåt mig, min far! — då räckte jag honom min hand!

— Du lofvade honom ...

— Att blifva hans maka. Ja, min far. Jag lofvade honom det. Och jag tänker hålla mitt ord.

---

32. En djurtämjerska.

Den som kände Ester Larsson visste också att hon ärft icke så litet af faderns järnvilja. Men det finnes stål som hugger järn, och två gånger förut hade faderns vilja afhuggit dotterns vilja i de viktigaste frågor för en kvinnas lif och lycka. Den gamle borgarekungen var öfvertygad om att hans kungsord skulle äfven för tredje gången kasta allt motstånd för hans fötter. Men denna gång misstog han sig.

— Och du skulle blifva en grefvinna Bertelsköld! sade han kallt, nästan föraktligt.

— Ja, min far.

— Vänj dig då af med den granna titeln. Du kommer aldrig att bära den.

— Ännu engång, min far, jag ber er, jag bönfaller på mina knän — och därvid kastade sig Ester ned och kysste hans hand — gif ert samtycke! Ni vet huru dyrt jag köpt det, huru jag lydt er befallning, fastän mitt hjärta varit nära att brista därvid. Jag är er dotter, min far, jag skall aldrig upphöra att älska, att lyda er och att vörda er vilja; neka mig blott icke ert samtycke i detta enda, som gäller hela mitt lif! Jag vet att ni tror er handla blott för mitt väl, när ni vill binda mig

vid en annan man. Det är omöjligt, min far! Jag ber er, gör icke er dotter så gränslöst olycklig. Hvad har jag att gifva en annan man? En bruten själ, ett förkrossadt hjärta, köld i stället för kärlek, afsky i stället för aktning. Och gällde det också icke min egen lycka — vore detta rätt handladt emot en hederlig man?

Larsson öfverlade; icke med sitt hjärta, utan med sitt förstånd. Han var en klok köpman; vore det kanske rådligt att pruta på handeln? Nej, här kunde man icke pruta en skilling utan att förlora hela affären. Han lät sin dotter ligga på knä.

— Jag känner det där, sade han lugnt. Alla flickor resonera som du. Få de icke den eller den, så blifva de »gränslöst olyckliga». Men den där gränslösa olyckan räcker ej längre än till den mans tröskel, som en förståndig far har utsett åt dem. De smälta i tårar, det förstås, som smör i solsken, men när de ledsnat att smälta, svalna de af och börja att taga saken praktiskt. Du, min dotter, skall icke blifva ett undantag. Första veckan på Bertila skall din man kanhända se sura miner. Veckan därpå skall du hafva så mycket att syssla, att du glömmer dina enfaldiga tårar, och tredje veckan skall du skina som solen öfver ett moget rågfält. Tro mig, mitt barn, det bästa du kan göra är att hänga dina ungdomsgriller på knaggen i skräpkammaren, likasom man spikar den stolta örnen med utbredda vingar öfver en tarflig stallsdörr.

— Och detta är allt hvad ni har att svara mig, min far, när jag tigger er på mina knän om mitt lifs lycka! utropade Ester smärtsamt.

— Ja, sade fadern. Jag svarar dig så, som hvarje klok far måste svara, af omtanke för sina barns väl.

Ester stod upp.

— Hör då också mitt svar, sade hon, och var viss, min far, att det är oryggligt, ty jag är *er* dotter, och jag är ej mera ett barn, som bortkastar den ena leksaken för att välja den andra. Jag *kan* icke gifta mig med min kusin, emedan vi äro så vidt skilda i allt som gör ett band mellan makar varaktigt, att jag aldrig kan älska honom såsom det vore min pligt. Jag *kan* icke heller rygga mitt ord till grefve Bertelsköld. Jag skulle vara i stånd därtill, om det gällde *min* lycka allena, men jag är det icke, så snart jag vet att det framför allt gäller hans. Därför bryter jag bandet mellan Penna och mig. Därför *skall* jag blifva Bertelskölds maka.

— Det sker icke, nej, det sker icke, så länge jag lefver! utropade fadern, numera plötsligt het. — Och efter min död är din bror Lars din giftoman.

— Eder har jag bedt på mina knän — svarade Ester beslutsamt — men min brors tiggerska tänker jag inte blifva. Tag mitt lif — det tillhör er — men min kärlek skall ni hvarken sälja eller döda!

— Halsstarriga barn, vill du då att jag än en gång skall förbanna dig?

— Ack, min far, jag har ju intet annat gjort, än bedt om er välsignelse.

— Och det säger du mig i samma stund du uppenbart trotsar din faders befallning. Än en gång: vill du gifta dig med ditt syskonebarn och för alltid afsäga dig din dåraktiga håg för den högfärdige adelsmannen?

— Nej.

— Nej? — Vansläktade dotter till en man, som hela sitt lif igenom kämpat för folkets sak! Ovärdiga adelsdocka — ovärdig att bära dina fäders rättskaffens borgerliga namn! — gör som du vill, förhåna din gamle far och trampa hans bud under fötterna, men tag också

på din syndiga väg hans förbannelse med dig till vägkost på resan! Må den granna skylt, under hvilken du vill fördölja vårt ärliga namn, för hvilket du blygs, en dag falla ned och krossa din usla fåfänga.

— Det var en mager vägkost! sade en välkänd röst, och i dörren stod Penna med en uppsyn midtemellan surkål och kardborr.

Hans sorglustiga min, hans framfusiga sätt, hans ovanliga pratsamhet och hans osäkra hållning, allt utvisade att den annars nyktre mannen nu gjort ett ovanligt snedsprång från sina ordentliga vanor.

— Du kommer i hög tid, inföll Larsson i hastigt ändrad ton. — Om en timme går jag med borgerskapet till kungen. Hans majestäts tillstånd till vigsel för er som syskonebarn utfärdas i eftermiddag. Om söndag lyses alla tre gångerna. Och om tisdag blir bröllopet.

— Därmed är ingen brådska, svarade Penna. Jag har också ett ord i laget. Rent ut, fader riksdagsman — jag tycker det är onödigt att göra kungen omak för ett bröllop som icke blir af.

— Hvad nu? Äro alla människor galna i dag?

— Säg hellre att jag blifvit en bit klokare sedan i går. En bit magrare och ett glas fetare. Tror ni att jag bryr mig om dotter er? Nej, icke mer än om den sko min häst fällde för tjugu år sedan på steppen vid Debreczin.

— Karl, du har druckit ett glas för mycket för kungens välgång.

— Två, om ni vill, ja fyra — det krusar jag icke för. Där är en krog på vägen från residenset. Jag har varit en hund och låtit piska mig som en hund och narra mig som en hund — och när Gasten tussade mig, högg jag till. Men nu tänker jag supa ihjäl mig; det kvittar mig lika. Behåll flickan, och gift henne med

grefven i mån. Jag skall hålla pellen och dansa på bröllopet.

— Skäms du icke att visa dig för mina ögon uti ett sådant tillstånd? Gå din väg, och lägg dig att sofva.

— Det skall jag göra; jag skall somna på krogen och drömma att jag är huggen i fyra stycken. Hör nu på, svärfar — ni ville ju bli min svärfar? Jag skall säga er något. Ni tänkte truga er flicka på mig, för ni visste att hennes håg stod till guld på kragen. Men si, Penna var er för slug och råkade se hvar en herres fot trampat på sandgången vid lekstugan. Gärna för mig, det var *min* herre, och den som säger ett ondt ord om hans stöfvelklack, den får med mig att göra. Men lägg betsel på flickan, och håll tyglarna korta. Sörj inte för Bertila gård; får ni den ej på det sättet, så får ni den sedan jag somnat på krogen. Här skall bli ett lustigt lefverne, och ni skall förtjena pengar. Huru mycket kostar en bra karls välfärd? Och hvad betalar ni för en människosjäl?

Larsson öppnade dörren och ropade på sina drängar. Men Penna var nu engång i sitt vilda lynne.

— Ropa icke hit edra janitscharer till hjälp, sade han; för så sant ni gifvit mig den yxen i går, som hänger där, så har jag nu lust att försöka hvartill hon duger. Si så arg han blänger på mig, den gamla, skrynkliga människohandlarn! Det är lustigt, ja vid sankt Stefan, som magyarerne säga, det är lustigt att se huru flat han nu står, den gamle blodsugaren, när jag engång var för slug att nappa på kroken! Hvad gjorde ni af far min, som ni lät löpa världen omkring — af mina bröder, som ni lät kosackerne hugga i smulor — af mina systrar, som ni bedrog på deras fädernearf — af Bertila gård, som ni ville frånröfva min faders son?

Människoschackrare som ni är, hvad gjorde ni af min släkt?

Han grep yxen och svängde henne vildt. Allt ursinnigare rullade den druckne mannens ögon, ju mera dessa länge groende — som vi veta, till stor del orättvisa — föreställningar fingo makt öfver honom och ju mera han arbetade sig själf upp till ett raseri, som var så ytterst ovanligt för hans flegmatiska lynne.

Den gamle hörde yxen hvina tätt vid sitt hufvud. Han vek tillbaka, utan att ändra en min — då kastade sig Ester emellan. Hon grep den väpnade handen stadigt i sin; hon såg den druckne mannen fast i ögonen och sade kallt:

— Gå, lägg dig i nattstugan.

Penna stirrade på henne. Han försökte lösrycka sin arm, men förmådde det icke. Denna djupa, lugna och fasta blick trängde genom själfva rusets dimmor och gjorde honom tam.

— Skall jag gå? upprepade han.

— Ja, du skall gå, svarade Ester och sköt honom sakta framför sig.

Han gjorde intet motstånd. Den starkare själen hade besegrat hans.

Några minuter därefter låg han försänkt i djup sömn. Då återvände Ester tyst till den gamle.

— Min far, sade hon, åt denne man har ni velat anförtro er dotter!

---

33. Erik Ljung hos kungen.

Medan Larssonska husets inrikes-angelägenheter togo en för den gamle riksdagsmannen oförmodad vändning, trafvade gymnasisten Erik Ljung oförskräckt uppför trappan till Korsholms landshöfdingeresidens. Hans lott blef till en början att vänta i salen bland andra förnäma af konungens svit, under det att förstugan uppfylldes af en skara supplikanter, bestående af gamla invalider från stora ofreden, fattiga bönder som ansattes för kronorester, sjömän som förfrusit sina tår, och gummor som med ypperlig talegåfva beredt sig på att lägga sina bekymmer och krämpor i riksens majestäts landsfaderliga sköte. Alla dessa hade med synbar afund betraktat den lycklige, som slapp in, medan de visades tillbaka af vaktposten, och efter honom skrek den mest talföra gumman i hopen: »sägin åt landsfar, att jag star jär!»

Det lilla hofvet i salen hade knappt med mindre förundran förnummit gymnasistens märkvärdiga företräde. Allehanda små försök att utleta hans hemlighet misslyckades. Landshöfdingen själf lät i förbigående undfalla sig en fråga ditåt. Erik svarade, att hans majestät låtit kalla honom.

— Är det fråga om pension åt din mor?

— Jag vet icke.

— Hvad är det fråga om?

— Jag vet icke.

— Har du begärt audiens?

— Nej, ers nåd.

Landshöfding Piper var en sextioårig veteran, hade vid sjutton års ålder blifvit fången vid Dniepern och efter sex år, tillbragta i Ryssland, blifvit utväxlad. Under Horns styrelse hade han länge varit förbigången, var redan därför ifrig Hatt och hade trappat hastigt upp, när Hattarne kommo till styret. 1746 hade han af det rådande partiet fått i uppdrag att som landshöfding i Österbotten hålla denna oroliga provins i tygeln. Österbottningarne voro nämligen starkt böjde för Mössornas parti, både för obehagliga minnen sedan 1742, 1743 och af naturlig antipati mot sydfinska adeln, som mest bestod af deciderade Hattar. Städernas borgerskap, med Vasa i spetsen, fortfor äfven att luta åt Mössornas sida, och i Vasa var den gamle Mösschefen Larsson, oaktadt sin höga ålder, allt ännu en farlig motståndare för de allrådande Hattarne.

Landshöfdingen hade således allt skäl till en viss fruktan, att kungen skulle i Vasa få höra saker som icke voro alldeles gynnsamma för Hattarnes styrelse. Han väntade intet godt af borgerskapets snart förestående audiens och fann nödigt att bevaka hans majestäts båda öron så försiktigt som möjligt. Troligen kände han ock — som man känner allt i en småstad — Erik Ljungs släktskap med den gamle borgarekungen och föreställde sig, att gossen kunde begagnas till redskap för Gud vet hvilka hemliga stämplingar.

— Är det riksdagsman Larsson som skickat dig hit? frågade han, fixerande gossen.

— Nej, sade Erik.

— Sedan du haft audiens, infinner du dig genast hos mig, yttrade höfdingen i befallande ton.

Erik bockade och teg.

Några minuter därefter återvände hans majestät, och en kvart timme senare fick Erik befallning att inträda i konungens sängkammare. Gymnasisthjärtat klappade hårdt under den blå tröjan. Hvad kan han vilja mig? frågade Erik väl för tjugonde gången sig själf.

Dörren öppnades, kammartjenaren förblef utanför, och Erik befann sig i rikets medelpunkt eller — för att tala med hofpoeterne — ansikte mot ansikte med »solen».

Denna nordens sol och »Alexander Magnus» satt, eller rättare halflåg, för närvarande i en soffa, klädd i en gul sidennattrock, morgonstöflar och morgonperuk, som var till omfånget betydligt mindre och lättare, än den tunga och vidsträckta statsperuken. I närmaste fåtölj satt lifmedikus Petersen, den ende som för tillfället befann sig hos hans majestät. Att inga höga krämpor denna gång påkallat hans närvaro, visade sig tydligt af kungens fryntliga min. Den sluge läkaren, som ganska väl begrep att ett majestät i högönsklig välmåga bör underhållas med andra recepter än ett majestät med podager, hade troligen nyss berättat någon pikant anekdot, ty Adolf Fredrik bar ännu vid Eriks inträde ett smålöje på läpparna, i det han sade:

— Verfluchte Geschichten! Ist der Kerl denn geradezu toll? Men er patient saknar er, min kära doktor!

Lifmedikus gick, och Erik Ljung stod spritter-mol-allena i »solskenet».

— Kom närmare, sade kungen till gymnasisten, hvilken med den sirligaste bock han kunde åstadkomma skrapade mattan vid dörren.

Erik flyttade, så godt sig göra lät, sina ben några steg framåt.

— Hvad heter du?

— Erik Ljung.

Kungen ögnade genom ett bref, som han framtog ur sin portfölj.

— Ljung? upprepade han. Skulle jag ha misstagit mig?

— Min far hette Pehrson, svarade Erik, ej utan häpnad.

— Pehrson? det är riktigt. Du är svarfvaregesäll?

Erik invände i underdånighet, att han varit gymnasist i Strengnäs.

— Men du kan svarfva?

— Något litet har jag lärt af min far.

— Det var du, som — låt se, på Ulriksdal? — Ja, och sedan på Drottningholm? Du svarfvade knappar?

Erik bockade.

— Inte illa... Du har talang. Det är något att göra af dig. Man kunde skicka dig till Hannover eller Braunschweig att lära konsten. Det är en vacker konst.

Och därvid drog konung Adolf Fredrik en djup suck. Det fanns ögonblick, när hjulet af en resvagn, för att ej tala om lyckans rullande hjul, syntes honom både mindre angenämt och mindre pålitligt, än hjulet af en svarfstol.

Erik invände i underdånighet, att han hoppades i höst blifva student.

Den gode konungens uppsyn mulnade.

— Jag vet, sade han. Grefve Tessin rekommenderar dig. Huru länge har du stått i förbindelse med grefve Tessin?

— Jag har ej haft den äran att vara känd af hans excellens förrän på Ulriksdal, när jag framlämnade ett bref.

— Unge man, du har låtit förleda dig på en farlig väg, och endast en uppriktig bekännelse kan ännu rädda dig. Du kan tillskrifva min nåd och din ungdom, att du undgår rosenkammaren. Det finns de, som ansett den vara ett bättre medel. Men det är något hos dig, som behagar mig, och jag vill höra hvad du har att säga till ditt försvar.

Erik ryste. Redan som barn hade han hört sin mor tala om rosenkammaren — det beryktade fängelset i Stockholm, där man brukade pina fångar till bekännelse.

Kungen fortfor:

— Från hvem var brefvet till grefve Tessin?

— Från arkiatern Linnæus.

— Linnæus? Hvad vill det säga? Har du bevis därpå?

Lyckligtvis bar Erik hos sig brefvet från Erika Lindelia, hvari hon bland annat berättade, att arkiatern haft bref från grefve Tessin, som lofvat hafva Erik i minne för ett kungligt stipendium. Rodnande framtog Erik detta bref.

Kungen läste det med ljusnande min.

— Är detta allt hvad du haft att skaffa med grefve Tessin?

— Allt, ers majestät.

— Men din kalabalik med kronprinsen? Och din förklädnad på Drottningholm?

Erik berättade i korthet hvad läsaren redan känner. Hans majestät ljusnade alltmera och utbrast slutligen i ett mer än nådigt löje.

— Jag sade ju det! utropade han gladt. Men de ville med allt gevalt hafva dig till en riksförrädare. Ett

råd skall jag gifva dig, min stackars gosse. Akta dig för fruntimmer; de kunna aldrig förlåta dem som engång sårat deras fåfänga. Och framför allt, akta dig för dansöser vid en kunglig balett, ty dessa damer piruettera med hviskningar i kabinetterna lika skickligt som med *pas de deux* i teatern. *Sacrenom,* hade jag ej stått på din sida, skulle de ha gjort dig ett par tum längre eller kortare i rosenkammaren, och det hade varit skada på en ung man med så eminenta anlag för svarfning. Res emellertid in till Åbo. Vid min återkomst vilja vi i nåder se till hvad vi kunna göra för dig. Ett stipendium torde bli ledigt till hösten.

Erik tog detta för en invit att gå och bockade allerunderdånigast enligt alla konstens yppersta regler.

— Vänta, sade hans majestät. Jag vill påminna mig att grefve Bertelsköld äfven har lagt sig ut för dig. Känner du grefve Bertelsköld?

Erik berättade tacksamt om grefvens godhet mot honom.

— Känner du också en för detta riksdagsman Larsson här i Vasa, hvilken man kallar borgarekungen?

— Mycket väl, ers majestät.

— Han skall hafva en dotter. Hurudan person är hon?

Det var första gången Erik hade att afgifva ett vitsord af denna beskaffenhet. Han svarade allt hvad han i sin förlägenhet kunde få öfver läpparna:

— Nog är hon bra.

— Dumma historier, mumlade kungen, halft leende, halft förtretad.

Erik förstod att hans majestät blifvit underrättad om grefvens sällsamma passion. Det klack uti honom, ty han väntade flera frågor.

Men när hans majestät ej fortsatte, föll Erik på en desperat idé. Nu eller aldrig! tänkte han.

— Ers majestät — understod han sig att säga — grefve Bertelsköld vill gifta sig med Ester Larsson.

Kungen smålog.

— Så sägs det, yttrade han.

— Han kan aldrig få en bättre grefvinna, försäkrade Erik, hvars mod växte af det kungliga smålöjet. — Hon är uppfostrad som en fröken i Stockholm, och ingen fröken har ett bättre hjärta.

— Jag märker — sade kungen, road af samtalet — att hon har i dig en god förespråkare. Hvad hindrar henne att blifva grefvinna?

— Hennes far.

— Han vill icke? Det är ju förträffligt.

— Han är för stolt därtill.

— Huru? För stolt att låta sin dotter blifva grefvinna?

— Ja. Han anser en borgare lika god som en grefve och stundom bättre.

---

34. Audienser hos kungen.

Vår synnerligen estimerade *kusin af Vasaätten,* har sin egen politik, genmälde kungen, skrattande åt sin kvickhet. — Också en borgarekung bör vara suverän i sitt rike; man får ej uppmuntra rebeller. Jungfru Larsson bör ej nedlåta sig att blifva grefvinna. Vår store Linnæus skulle säga: af den kålmasken blir ingen Apollo.

— Om ers majestät är så nådig och säger ett ord, så blir allt bra, sade Erik frimodigt. Det är ej första gången ett kungsord ställer allt på rätt, som var snedt i vår släkt.

— Så? sade kungen, hvilken denna frispråkighet måtte ha förefallit frisk och behaglig efter allt det underdåniga svammel af ord, som under resan plågat hans öron. — Det måtte ha varit under kung Orres regering?

— Salig kungen och drottning Ulrika Eleonora tillställde mina föräldrars bröllop, och det skedde i Stockholms slott, genmälde Erik, utan att tappa kuraget. — Om ers majestät vill vara så nådig...

— Och följa exemplet? Vänd dig till drottningen, min gosse, hon är mera skicklig i dessa regeringsärenden,

ehuru jag betviflar att hon denna gång skulle ha lust att spela försyn för de älskande. Men berätta mig om dina föräldrars kungsord.

Erik berättade hvad han visste om denna händelse och glömde ej sin mors uppdrag att omtala faderns förtjenster. Kungen hörde honom med den nådigaste uppmärksamhet och yttrade därpå:

— Säg din mor, att hon i eftermiddag inlämnar sina papper till hofmarskalken baron Löwen, så vill jag se hvad som kan göras för henne. Det blir *vår* sak; en tapper soldats änka får inte lida nöd. Det andra angår mig icke.

— Ers majestät vet ej hur det är, återtog Erik envist, och nu beskref han på sitt sätt huru grefve Bertelsköld blifvit en krympling för hämnden af en rival.

Kungen skakade på hufvudet och visade tecken till otålighet. Timmen var inne, när borgerskapet skulle få audiens.

Erik var likväl alldeles icke sinnad att släppa taget och ryckte nu fram med ett argument, som han försiktigtvis gömt i sin ficka, när han begaf sig hemifrån.

— Ers majestät var så nådig och lofvade bevilja mig en bön, när jag första gången skulle framvisa något, sade han rodnande.

— Hvad är det?

— Det är en dosa, som ers majestät var så nådig och skänkte mig, svarade Erik, framräckande dosan.

— Jag påminner mig det, sade kungen leende. Men jag har redan beviljat dig tvenne gracer.

— En till, ers majestät, så blir det jämnt tre, och alla goda ting äro tre! sade gossen djärft. Gif Ester

Larsson åt grefve Bertelsköld, så skall ers majestät blifva välsignad af tre goda människor!

— Jag tviflar ej därpå, efter man så ofta försäkrat mig det, återtog kungen, och jag märker att du har anlag att svarfva små intriger med samma framgång som knappar. Gå — jag vill se till hvad jag kan göra.

Erik var ej så oerfaren, att han ej förstod huru ringa förhoppning han hade att vänta af detta utslag. Han bockade allerunderdånigast och frågade om hans majestät tillät att han fick redogöra hos landshöfdingen för hans majestäts nådiga ord.

— Hvad har du att skaffa med landshöfdingen? frågade kungen med rynkad panna.

— Hans excellens syntes angelägen att få veta hvad ers majestät behagat säga mig och har befallt mig att efter audiensen infinna mig hos honom.

— Hvad är meningen därmed?

— Jag kan ej understå mig att gissa därtill — svarade Erik slugt — men jag förmodar att icke allt får komma till vår nådiga konungs öron, som sägs här i Vasa.

— Pojke! — du är slugare än du har lof att vara. Hvad sägs här i Vasa?

— Om ers majestät ej tager illa upp...

— Tala. Du har min tillåtelse.

— Här sägs, att landshöfdingen arbetar för ett parti, som kallas...

— Jag vet, jag vet. Nå, hvad säger man om Hattarnes styrelse?

— Man säger att Hattarne föra hans majestät bakom ljuset, att landet är missnöjdt och att handeln dör bort, om det länge fortfar såsom det hittills gått.

— Ah — brummade Adolf Fredrik med en suck — jag förstår. Min gode Piper vill också lära mig regera mitt rike! — Men hvad säger folket om mig?

— De säga, att ers majestät skulle göra landet lyckligt och rikt, om ers majestät finge råda, svarade Erik.

— Det är bra — gå, och svara landshöfdingen att jag beviljat din mor en pension, sade kungen med en mulen nick.

Erik gick.

— Jag undrar hvad det sista betydde? sade han till sig själf.

Men kung Adolf Fredrik dröjde ännu några minuter, innan han ringde efter sin kammartjenare.

— Öfverallt dessa fördömda, hersklystna Hattar! sade han tankfull. När skall den dag komma, när det goda folkets önskan går i fullbordan och jag själf får sörja för dess lycka? Tålamod, mina herrar grefvar och landshöfdingar, den dagen är kanske närmare än I tron! Emellertid blir det nödigt att försäkra oss om Mössornas bistånd. Larsson säges vara deras chef i borgareståndet... Må göra... Låt se... min goda gemål ...men skall jag då alltid vara en lekboll för nycker? ...Det blir syperbt: prinsessan af Vasa torde nedlåta sig att blifva grefvinna.

Kungen ringde. Kammartjenaren inträdde.

— Borgerskapet får audiens!

Några minuter senare behagade hans majestät, omgifven af sin svit, som var mera lysande än konungen själf, lämna företräde åt Vasa stads magistrat och borgerskap. Hela det endast tolf alnar långa, lika breda och blott fem och tre fjärdedels alnar höga rummet

var uppfylldt af kunglighetens skugga och folkets underdånighet.

Till förlust för eftervärlden, har den noggranna krönikan öfver denna viktiga tilldragelse, äfvensom öfver konungens hela vistelse i Vasa, gått förlorad, hvarför läsaren också tyvärr går i mistning af de underdåniga talen och alla de suckar, dem ödmjukheten och nitet, i förening med verkliga behof, vid detta tillfälle torde ha frampustat ur stadens vederbörande, med laglig fullmakt försedda lungor. Det berättas — med hvilken historisk säkerhet vilja vi ej afgöra — att riksdagsmannen Larssons gråhåriga, krökta, men ännu högresta och imponerande gestalt framför andra ådragit sig konung Adolf Fredriks uppmärksamhet — att konungen med nådigaste tålamod afhört förnyade underdåniga önskningar att staden måtte erhålla stapelfrihet — att den gamle Larsson varmt, vältaligt och frimodigt understödt denna begäran, som utgjorde hans medborgerliga lefnadsmål, och att konungen lofvat, med riksens ständers goda minne och samtycke, taga denna sak under mogen öfverläggning. Det är också bekant, att Hattarne ihärdigt motsatte sig denna billiga önskan — skäl nog för de österbottniska städerna att afsky denna styrelse! — och att det var först sedan Mössorna kommit till statsrodret, som Vasa med flere finska städer omsider erhöll denna efterlängtade rättighet år 1765, utan att det förunnades Larsson då upplefva fullbordan af denna sin käraste önskan.

Det sägs också att landshöfding Piper under audiensen var idel öra; men tillräckligt hofman, för att ej läsa i konungens miner, afhöll han sig från hvarje inblandning och noterade blott i sitt minne allt hvad

han ansåg för hemliga stämplingar mot sitt parti, däribland också den besynnerliga omständighet, att hans majestät behagat unna en obetydlig gymnasist, som knappt kunde kallas torr bakom öronen, en half timmes audiens i enrum, medan excellensen själf och så många andra distinguerade personer fingo vänta i yttre rummet.

När audiensen var slut, behagade hans majestät i nåder befalla magistraten och borgerskapet till middag samt lika nådigt kalla riksdagsmannen Larsson till enskildt företräde.

Landshöfdingen hade knappt fem minuters andrum, innan han lät kalla Erik Ljung i ett sidorum och fordrade i en ton, som icke tillät någon motsägelse, en noggrann rapport öfver ynglingens ovanliga audiens.

Erik Ljung såg vid denna fråga högst enfaldig ut, tummade sin mössa och lät förljuda att hans majestät af landsfaderlig ynnest beviljat hans mor en pension, för hvilket ändamål hon borde inlämna sina papper på eftermiddagen.

— Ingenting annat? frågade den stränge herrn med en skarp blick.

— Icke som jag kan påminna mig, svarade Erik.

— Du ljuger, pojke! sade landshöfdingen uppbragt. Du har gått andras ärenden. Hans majestät har ej behöft en half timme för att bevilja en så enkel begäran.

— Det är sant — nu minns jag, återtog Erik, i det att han tog med handen bakom örat. — Kungen var så nådig och...

— Fram med sanningen, slyngel! Hvad var det om?

— Jo, hans majestät var så nådig och gaf mig en dosa.

— Hvad är det du pratar?

— Här kan ers excellens själf se. Jag förstår mig ej därpå, men jag tror att det är — en snusdosa!

— Ut med dig, din inpiskade skälm — jag skall väl en annan gång taga reda på dig! skrek landshöfdingen.

---

35. Kungsdagens krönika.

Riksdagsmannen Larsson hade enskild audiens hos konung Adolf Fredrik. Den gamle mannen tycktes känna, att det var sista gången han talade ett ord af vikt i sitt lands och sin stads angelägenheter. Han hade, ur sitt partis synpunkt, strängt nagelfarit med Hattarnes hela regeringssystem — hade varmt och vältaligt förordat Mössornas politik — hade särskildt lagt konungen på hjärtat nödvändigheten att lösa handeln ifrån de bojor, med hvilka Stockholms afund sökte att fjättra sina medtäflare. Han hade gifvit luft åt sitt inrotade hat mot allt adelsvälde — hade yttrat sig med harm och ovilja öfver rådets nya ingrepp i konungens myndighet vid Adolf Fredriks tronbestigning — hade försäkrat konungen om de ofrälse ståndens bifall till en utvidgning af konungamakten på rådets, ehuru ej på ständernas bekostnad. Och konungen hade en stund med nöje lyssnat därpå. Adolf Fredrik var en man med hjärta: han förstod att högakta detta frimodiga språk, som dessutom gick in på hans egna åsikter, och denne grånade patriark, som så värdigt framlade skatterna af ett lifs erfarenhet för sin konung.

Men tyvärr var konung Adolf Fredrik icke byggd af det virke, som genom sin fasthet grundlägger rikens välfärd. Med all sin goda vilja tröttnade han snart vid allvarliga ämnen, och ständigt van att i viktiga frågor anlita sin gemåls skarpsinne, var han tveksam och rädd att på egen hand fatta beslut. Den gamle Larssons planer, som gingo ut på ingenting mindre än en statshvälfning med de ofrälse ståndens tillhjälp mot rådet och mot den herskande aristokratin, gjorde honom förlägen. Han visste icke rätt hur han borde behandla denne undersåte, som vågade säga till konungen: herska! och till rikets förnämste män: abdikeren från makten! Känslan af hans egen underlägsenhet gentemot denna kraftfulla karakter gjorde honom brydd. Och för att komma ur denna brydsamma ställning, grep han till det ämne, som låg närmast till hands.

— Vi tacka er för edra meddelanden. En konung bör lyssna till sanningens språk, helst när det förestafvas af en bepröfvad trohet, och vi skola ej underlåta att vid tillfälle tänka därpå. Ni är en rättskaffens man, min kära Larsson, och väl förtjent af er konungs bevågenhet. Vi önska att gifva er något bevis därpå. Ni blir den förste köpman som kommer att bära nordstjärnan.

— Jag tackar ers majestät, men jag är för gammal för leksaker.

— Huru? En titel skulle således konvenera er bättre? Nåväl, ni skall mottaga en kommerserådsfullmakt.

— Jag tackar ers majestät, men skattar högre än allt annat den titel ers majestät nyss behagat gifva mig: den af en rättskaffens man.

— Någon belöning måste ni likväl emottaga, yttrade konungen misslynt.

— Jag skall anse mina ringa tjenster mångdubbelt belönade, därest ers majestät finner för godt att bevilja stapelfrihet åt Vasa stad.

— Jag estimerar er oegennytta; men, min kära Larsson, detta beror icke af oss. Vi vilja göra hvad vi förmå. Ni vet huru ringa det är. Skulle försynen och folkets förtroende en dag gifva oss medel att verka för landets bästa, skall er önskan vara den första som kommer i åtanke. Men låt oss icke mera tala därom. Har ni familj?

— Ja, ers majestät; två söner och en dotter i lifvet, utom barnabarn.

— Vi önska att känna en så förtjent mans familj. Om det faller er lägligt, vilja vi göra er ett besök i kväll klockan sex.

— Ers majestäts nåd gör mig stum af tacksamhet...

— Det gläder oss att för några ögonblick blifva er gäst. Men jag förbehåller mig — fortfor kungen i den hjärtligare ton, som klädde honom så väl och som så ofta intog hans folks hjärtan — inga formaliteter! Framför allt, inga tal!

— Vi äro tarfligt borgarefolk, svarade Larsson. Hela vårt ringa hus står till ers majestäts tjenst, men vår undersåtliga vördnad förstår sig icke på granna ord.

— Godt, min kära Larsson. Låt ej störa er i edra affärer. Auf Wiedersehen; ni spisar ju middag hos oss?

Riksdagsmannen bugade, och audiensen var slut.

Kort därefter red konungen, omgifven af sin lysande svit, ut att mönstra borgaregardet. Hvem ville ej då vara med! Allt hvad fötter hade i Vasa var uti rörelse, lindebarnen icke undantagne, som buros af sina mödrar på armen. Dagen var varm, och borgaresoldaterne svettades jämmerligen i sina nya vadmalsuniformer, som kostat

skräddarne så många sömnlösa nätter. Det oaktadt stredo dessa den tidens Vasagossar tappert för konung och fäderneslaud — trafvade feta och rödbrusiga framåt i sitt anletes svett och utförde sina tempon på ett sätt, som kanhända ej skulle ha väckt stor förtjusning hos nittonde seklets korpraler, men som ansågs för mästerligt i Fredrik II:s tidehvarf. Konungen behagade flera gånger uttrycka sin höga belåtenhet — trupperna hurrade, och de flera tusende åskådarne, som hunnit hvila sina lungor sedan i går, instämde af hjärtans lust i den militäriska korus.

I Vasa berättas ännu en anekdot från detta högst märkvärdiga tillfälle. Herrarne Bladh och Thölberg — myndige män båda och för tillfället högst krigiskt stämde af äran att framställa för »Alexander Magnus» ett militäriskt snille, hvilket ingen hittills hade tilltrott desse fredlige män — anförde trupperna: Bladh kavalleriet och Thölberg infanteriet. Allt gick förträffligt, ända tilldess att Thölberg i sin ifver kom att ställa sig med sin trupp framför kavalleriet, så att detta på ett betänkligt sätt hindrades i sina rörelser. Mellan båda trupperna var, som vi påminna oss, redan förut jalusi. När således kavalleriet ej kom ur fläcken och när infanteriet hörde hästarna flåsa tätt bakom deras ryggar, var det troligen blott det högtidliga tillfället och konungens närvaro, som hindrade bussarne att rappa om hvarandra med gevärskolfvar och sabelklingor, såsom sed är i Österbotten, när vänner gnabbas vid gästabud — ehuru de ömsesidiga smekningarna vanligen ske med gärdsgårdsstörar. Bladh i synnerhet var icke hugad att smälta hvad han ansåg för en skymf mot hans trupp, och utmanade Thölberg till envig i Korsholms hage. Båda voro emellertid befallde till middag hos konungen. Thölberg,

som var en trogen undersåte och ansåg en god middag trefligare än sabelhugg, åtlydde befallningen, Bladh däremot icke. Utmaningen blef bekant, Bladh efterskickades och återfanns på den bestämda mötesplatsen, där han svärande gått och väntat länge och väl på sin senfärdige motståndare. En försoning lärer sedan ha skett, men emellertid hade kungens middag, åtminstone i Bladhs ögon, gjort en betänklig bresch i Thölbergs militäriska anseende.

Här vore nu all anledning att på ett värdigt sätt beskrifva denna utomordentliga middag, som var utan exempel i det österbottniska kökets historia och ganska säkert vida öfverträffade den tarfliga husmanskost, hvilken Carl IX — då ännu kronpretendent — lät för hundrafemtiotvå år sedan tillreda åt sig i »Mussar by» på återresan kring Bottniska viken. Vare det nog att berätta, huru mästerkocken Arelius inlade ett lysande prof på sin oöfverträffeliga talang att tillreda fisksås — huru hans förman köksmästaren Björk tillskref sig äran af den utmärkt lyckade gödkalfven, den högaktningsvärda puddingen, den verkligt inhemska kalkonen och den i götisk stil uppförda krokanen samt behöll på köpet hedern för den stora gäddan, som väckte en pyramidalisk beundran. Lägga vi ännu därtill att hans majestät täcktes göra ett kungligt besked för anrättningarna — att sviten likaledes fann resor mycket välgörande för aptiten — att borgerskapet räknade rätterna på sina fingrar, för att kunna redovisa för fruarna hemma — att magistraten af lutter underdånig vördnad knappt vågade föra gaffeln till munnen och spillde hvartannat skedblad buljong på servietten, emedan herrarne icke fördristade sig att sänka sina blickar från hans majestät till soppan — samt att allt detta skedde vid öppen taffel för öppna

fönster och i närvaro af en oräknelig folkhop utanför — så kunna vi göra oss en föreställning om denna minnesvärda tilldragelse. Att se kungen äta, riktigt äta — om förlåtelse, spisa — som andra människor, det var något märkvärdigt! Eftersom folket icke rimligen kunde minnas hundrafemtio år tillbaka, hade många gjort sig besynnerliga föreställningar om en kung och hans lefnadsvanor. Att en så hög person skulle äta annat än russin, fikon och lakrits, eller dricka annat än kyrkvin, det var för många åskådare obegripeligt; att han nedlät sig ända till att befalla ett glas vatten och verkligen dricka ur det, var ännu obegripeligare. Åtminstone hade de väntat att han skulle låta mata sig af en general och uppassas af ett riksråd. Konungens bredskörtade, guldstickade frack, hans präktiga peruk med den sirliga stångpisken (frack och stångpiske voro då nymodiga inrättningar), signetringen på hans finger, det styfva kråset, de fina spetsmanschetterna, hans nådiga smålöje, och i synnerhet hans goda matlust, väckte allmän förundran. Österbottens demokrater därutanför hade ånyo, liksom vid kungens ankomst, sin hjärteliga lust att se de höge herrarne vid majestätets sida så små, i det att själfva landshöfdingen krympte ihop till en dvärg och prosten Hedman, som stod så rak på predikstolen, nu stod med ryggen i bukter, förgäfves spejande efter ett tillfälle att få sluta sitt tal, som blef så oþåräknadt afbrutet i går.

Ett tal hölls där likväl, men helt kort, och det var af landshöfdingen, som i underdånighet föreslog hans majestäts skål. Då dånade kanonerna från vallarna, då fingo hurraropen från matsalen ett skallande eko bland de många åskådarne utanför, och vidt kring Österbottens bördiga slätter gick den dagen ett jubelrop, som kunnat

väcka klubbekrigets längesedan multnade kämpar ur deras grafvar.

Ett enda hus i Vasa hade icke tid att skicka några åskådare till middagen på Korsholm, och det var riksdagsmannen Larssons hus. Där väntades kungen, där sopades, skurades, dammades, löfvades — där stod ung och gammal med hjärtat i halsgropen. Båda husfäderne, far och son, hade gått till kungens middag, men ej innan de gifvit sitt folk de noggrannaste föreskrifter. Dessa voro icke lätta att uppfylla. Ingen affär för dagen skulle få afbrytas, ingen bonde bortskickas utan att ha fått sina tjärtunnor märkta, sitt salt eller sina tobaksblad ordentligt instufvade. Detta var ambitionsfrågan: borgarekungens hus skulle icke, liksom de andra, krypa på händer och fötter för makten; det skulle vördnadsfullt och dock kapprakt öppna sin port för landsens fader. Men den som var vittne till stöket därinne, till det språng och bestyr som herskade öfverallt och till den lugna rådighet, med hvilken Ester Larsson, biträdd af sina svägerskor, sökte att bringa ordning och reda i villervallan — den kunde misstänka, att äfven det stolta borgarehuset i hemlighet gjorde mera väsen af kungens besök, än dess hufvudmän ville låta påskina.

Mänskliga fåfänga, hur går du ej klädd i många dräkter! Under tiggaremunkens grofva kåpa döljer sig påfvens hersklystnad; under tingsskrifvarens ödmjuka bugning gömmer sig byråkratens nådiga nedlåtenhet; under den sträfve affärsmannens växelbegrundande panna smyger sig en sidoblick bort till den toma flärd han så djupt föraktar. Det finns ingen demokrat, som ej bär under sin tröja fröet till en fullfjädrad autokrat!

---

36. Riksens och borgerskapets majestäter.

Kungens förestående besök hos riksdagsmannen Larsson hade ej kunnat hållas hemligt. Staden kom i ny rörelse, hopar af folk samlade sig utanför porten, gjorde försök att intränga på gården och drefvos med möda tillbaka. Afunden trifs för väl i småstäderna, för att ej den rike Larsson skulle hafva många fiender, och desse uppfunno underliga historier. Somlige påstodo att den högmodige borgaren gjort knäfall hos kungen och köpt sig ett adelsbref för sex tunnor guld. Andra visste berätta huru han ensam fått monopol att utföra spannmål och inskeppa salt. Andra åter hade hört att Larsson tagit mutor, man visste nog af hvem, och underhandlade om att sälja landet åt ryssen.

Kungens svit fäste ringa uppmärksamhet vid detta besök, som icke var något ovanligt. Endast landshöfding Piper hade sina skäl att misstänka en särskild afsikt, och han misstog sig icke alldeles.

Klockan sex och fyra minuter behagade hans majestät, efter att hafva gjort en promenad i vagn kring stadens omgifningar, låta hålla vid Larssons port och stiga ur bland den hurrande folkmassan. Riksdagsmannen

var hans majestät till möte, Larsson den yngre höll fotsteget till vagnen, och båda ledsagade till sin boning den höge och nådige gästen, som åtföljdes endast af landshöfdingen och ett par af sina kammarherrar.

Gården var löfvad med björkar, och från porten till trappan ledde en gångmatta af fint blått kläde. Några steg därifrån höll en kärra, lastad med tjärtunnor, och längre bort en annan, lastad med salt. Handelsboden var öppen; där köptes och såldes. Trappan, förstugan och slutligen hela salsgolfvet voro beklädda med dyrbara flandriska mattor — föräringar af husets holländska affärsvänner. Öfver salens väggar, likasom under dess tak, voro fina holländska dräller utspända, på det sätt som ännu brukas vid bondbröllop i Österbotten. Alla fönster, stolar och bord voro däremot oklädda, och längst uppe vid högsätet stod, som vanligt, utan någon prydnad, husfaderns gamla, nötta länstol af masur. Lika enkla och utan prydnader voro värdarnes och familjens högtidsdräkter. Allt var beräknadt att visa huru man kunde lysa, om man ville, men man ville icke — i allt.

Den första som mötte konungen i salen var dottern i huset, Ester Larsson, hvilken bjöd hans majestät på ciselerad silfverbricka en välkomstbägare, likaledes af silfver och utsökt arbete. Adolf Fredrik var, som vi redan sett, ingen kostföraktare och berömde sig, liksom sin företrädare, af att vara en bepröfvad vinkännare. Han smakade af artighet på det hvita vinet, i den förmodan att det var vanligt franskt vin, ty man kände knappt något annat i Finland. Men när han vätt sina läppar, efter det så måste ske, syntes han öfverraskad, drack engång till — den gången betydligt mer — och frågade hvad det var för ett vin.

— 1648 års Rüdesheimer, svarade värden lugnt.

— Huru, min kära Larsson? Ni har vin från vestfaliska freden? Det är mer än vår kungliga källare kan skryta af.

— Jag köpte det i Hamburg efter Altonas plundring för fyrtio år sedan, svarade Larsson. Det vore för mig en stor ära, om ers majestät täcktes tillåta mig att sända hvad jag ännu har kvar af denna sort i min källare, till ett ringa ombyte i ers majestäts resprovision.

— Jag tackar er, sade kungen förtroligt, i det han ännu engång smakade på den kostliga drycken. — Jag har ej druckit ett så ädelt vin, sedan jag satte foten på svensk jord, och är nyfiken att se, om buteljerna likna de hundraåriga rhenska, som förvarades i min högtsalige faders källare.

— Erik — sade Larsson till gymnasisten, som stod kapprak vid dörren — spring ned i källaren n:o 3 innerst till höger, fjärde hyllan nedifrån, och hämta ett par buteljer.

Erik kilade af.

Nu först fästades kungens blickar på den långa ståtliga kvinnan, som räckt honom bägaren — och ehuru icke ens illviljan kunde förebrå den husesamme konung Adolf Fredrik samma galanta lynne, för hvilket hans företrädare vann en så tvetydig ryktbarhet, var han långtifrån likgiltig för kvinnliga behag.

— Min dotter, presenterade Larsson.

— Ah — sade kungen, som sällan lämnade någon af sina små kvickheter obegagnad — det är således vår kusin, prinsessan af Vasa? Jag är förtjust att göra hennes bekantskap.

— Min dotter är alltför ringa att vara värd den ära ers majestät behagar tilldela henne, svarade fadern, som icke tyckte om detta skämt ens af en kung.

Men kungen var i dag vid godt lynne. Han fortfor att tilltala Ester i samma nådigt skämtande ton och syntes road af att göra den okunniga, enkelt klädda borgareflickan förlägen. Däri bedrog han sig. Ester svarade så skickligt, så klokt, så ödmjukt och likväl så bestämdt, att kungen — knappt mindre öfverraskad, än när han profvade vinet — ändrade ton och täcktes göra sig underrättad om hennes uppfostran och tidigare öden.

Den gode kung Adolf Fredrik blef allt nådigare, allt mera intresserad. Det syntes honom som skulle denna »kålmask», såsom han engång behagade uttrycka sig, innehålla ämnet till en fjäril af högre rang. Han beslöt att gå rakt på saken.

— Min kära Larsson — sade han, i det att de närvarande fingo en vink att draga sig tillbaka — svara mig rent ut, hvarför ger ni ej er dotter åt grefve Bertelsköld, som begär hennes hand?

Den gamle borgaren teg ett ögonblick. Han misstänkte att denna fråga varit i säck, innan den kom i påse.

— Eld och vatten — svarade han — kunna icke förmälas utan fara för endera eller båda.

— Låt dem fräsa, smålog kungen; det torde kalmera dem båda. Vet ni, min kära Larsson, att jag sett partier, som mindre konvenerat å båda sidor. Vår kusin, er dotter, talar en förträfflig tyska. Jag är öfvertygad att hennes öfriga egenskaper göra henne värdig en högre plats i samhället, och då grefve Bertelsköld är en aktningsvärd person, hvilken jag estimerar, kan jag ej fatta hvad ni har däremot.

— Ingenting mindre än allt, ers majestät. Att förena tvenne samhällsklasser, hvilka århundradens traditioner gjort till hvarandras eviga motståndare, vore likaså dår-

aktigt, som att vilja grunda sitt barns lycka på vinsten af ett tomt namn.

— Tvärtom bör det vara en nyttig handling att besegra fördomarna. Jag ansvarar för er dotters lycka och begär hennes hand för min flygeladjutant, öfversten grefve Bertelsköld.

— Förlåt, ers majestät — det är omöjligt.

— Huru, min kära Larsson? Er konung är er gäst, och ni fäster en så liten egard vid hans önskningar.

— Befall öfver allt hvad jag äger och förmår, ers majestät; befall öfver den ringa återstod af lif, som ännu kan vara mig förunnad, men värdigas lämna åt mig mina faderliga rättigheter. Jag har svurit en dyr ed att aldrig tillåta denna förbindelse, så länge jag lefver; jag har tagit himlen till vittne därpå, och endast ett underverk skulle kunna förmå mig att ändra beslut.

— Vi hade väntat mera förnuft af en gammal man och mera konsideration för vår nådiga välmening, yttrade konungen, uppbragt. Vi vilja ej längre upptaga eder dyrbara tid och önska eder en god afton.

Och med en ganska onådig nick tog hans majestät några steg mot utgången. Men där stod Erik Ljung, blossande röd och med en flaska af den gamla Rüdesheimern i hvardera handen.

— Vi skola tillsäga vår hofmästare att betala vinet, fortfor kungen till hälften retad, till hälften blidkad af den rara presenten, i det han med kännaremin betraktade flaskorna.

I detsamma observerade han att Eriks högra hand blödde starkt genom en kringlindad näsduk.

— Hvad är det? frågade han.

— Jag har skenat mig[1] på en glasbit, svarade Erik.

[1] »Skena sig» säges i Österbotten, när man skär sig på glas.

Men Adolf Fredrik var alltför godhjärtad och tyckte att handen blödde för starkt, för att lämna blessyren oundersökt, helst den förorsakats i ett uppdrag för hans skull. I ögonblicket hade han förgätit sin vrede, vinkade Erik till fönstret och täcktes befalla sin kammartjenare att uppveckla näsduken.

— Det är icke skuret med glas, det är bitet af en hund, sade kammartjenaren, visande åt den gamle Larsson gossens hand, som blödde af ett djupt bett mellan tummen och pekfingret.

— Det är möjligt att där var en hund i mörkret, svarade Erik förlägen.

— Jag skall hitsända min lifmedikus, sade kungen bekymrad. Rötmånaden går in, och man vet ej om hunden möjligen varit galen.

Den gamle Larsson hade emellertid knappt kastat en blick på Eriks hand, innan han begynte häftigt darra och blef askgrå i ansiktet.

— Var lugn — sade kungen, som tog detta för skrämsel — Petersen känner konsten att bota vattuskräck, han skall vara här om några minuter.

Och med en mycket nådigare blick än nyss förut aflägsnade sig den gode kung Adolf Fredrik, som gärna hade ett tröstande ord för hvarje bekymmer, hvilket han kunde lindra. Men hvarför hurrade folkmassan nu långt mer än förut? Hvarför flögo nu dubbelt flere hattar och mössor i luften? Icke för kungen allena — icke för det deltagande han visat en fattig gosse — man hurrade för det att den gamle borgarekungen, som ryktet med stor hast förkunnade, fallit i onåd — för det att han således gjort sig ett fåfängt besvär — för det att han ej skulle blifva adelsman — för det att han ej skulle ensam utföra spannmål och inskeppa salt — för det att

han ej skulle sälja landet åt ryssen. Och likväl hade denne gamle borgare ej användt sitt stora inflytande för annat än Vasa stads och den finska handelns bästa. Men detta förstod ej folkmassan, denna massa, som är sig lik öfverallt.

Knappt hade kungen gått, innan Larsson med vacklande knän vinkade Erik att följa sig in i kammaren och frågade hvarifrån han fått den lilla kopparringen, som han bar på pekfingret.

Erik berättade hvad läsaren redan vet. Det hade helt enkelt roat honom att sticka ringen på fingret.

— Guds hand! Guds hand är öfver mig! suckade den gamle borgarekungen och sjönk afdånad ned på sin bädd.

Ingen mer än Ester förstod dessa ord. Blek och förfärad gömde hon dem i sitt hjärta, där hon sökte att återkalla sin fader till lifvet.

Men så snart man något lugnat sig efter detta oförmodade uppträde, begärde Erik att få tala några ord med Larsson den yngre.

— Jag har ej skenat mig på glas, ej heller blifvit biten af en hund — sade han — utan af en tjuf.

Han beskref huru han i mörkret trefvat sig fram i den innersta källaren, då han där stötte på en karl, som stod och flintade eld. I den tron att det var en tjuf, hade Erik fasthållit karlen och efter en häftig brottning, hvarunder han blef biten i handen, slutligen lyckats instänga honom i en af sidokällrarna. Där måste han finnas ännu.

Man följde Eriks anvisning, öppnade källardörren och fann en död karl hängande vid en krok i muren. Man drog honom i ljuset: det var kapten Neptunus Gast.

— Och han ville stjäla? frågade Erik häpen.

Larsson den yngre skakade på hufvudet och hviskade:

— Tacka din och allas vår eviga lycka, pojke, att du kom i rätta stunden, men tig därmed, om ditt lif är dig kärt. Därinne i källaren lågo fyra tunnor krut, som kommo i går och skulle i dag föras ut i magasinet, men glömdes i kungsbrådskan. Kapten Gast måste ha vetat det, och efter han på sistone bar till oss alla ett dödeligt hat, smög han sig under villervallan in i källaren, för att . . . det är förskräckligt att tänka!

— När kungen var här . . .?

— Ja. Han ville spränga huset i luften, och utan dig, eller rättare Guds hand genom din, skulle Sveriges rike nu varit änka. Men se, hin håle tog sitt!

---

37. Två bref.

Det fanns en person i Larssons hus, som icke haft en aning om kungsbrådskan, och det var Penna. Som vi påminna oss, hade denne hedersman tagit för mycket till bästa i sorgen och blifvit inkvarterad i nattstugan. Det kunde vara midnatt, när han omsider vaknade och fann Erik Ljung sofvande vid sin sida.

Pennas hufvud var ganska oredigt och kunde förliknas vid en grund sjö i dimma, där här och där en sten sticker fram, men tankarna förgäfves bemöda sig att ro till stranden. Han hade en dunkel föreställning om att han på något sätt betett sig dumt, men huru, det var för honom omöjligt att utgrunda.

Han ruskade på Erik. — Erik var ej den, som vaknade af en nysning, men efter en kvart timmes bearbetning fick han ögonen upp till hälften.

— Hvad har jag gjort i går? sade Penna.

— Sofvit, svarade Erik.

— Hvad mer?

— Låt mig vara i fred.

Men Penna skulle nödvändigt hafva reda på hvad han gjort, och för att ändtligen slippa honom, nödgades Erik slutligen uppräkna hans mandater, börjande från

angreppet mot grefve Bertelsköld och slutande med hans oregerliga ölsinne, när han svängde yxen mot riksdagsmannen.

Penna funderade en stund, tog därpå Erik vid axlarna, ställde honom raklång på golfvet, förde honom till bordet, tryckte honom ned på stolen och sade:

— Skrif!

— Hvad skall jag skrifva? sade Erik, skrattande i förargelsen, ty det var första gången han hörde Penna — som, i trots af sitt namn, knappt kunde rita två streck i kors till bomärke — anlita ett skrifvande biträde.

— Skrif som jag säger, sade Penna viktigt.

Och Erik skref med sin ombundna hand:

»Efter jag är ett nöt och hafver skuffat min husbonde. Jag hafver varit på krogen. Jag hafver supit mig full. Och efter de hafva rest af med min brud. Men det kvittar mig lika. För jag hafver skuffat min husbonde. Det rår Gasten för. Jag hafver varit dum. Kunglig majestät skall säga till fältväbeln...

— Är brefvet till kungen?

— Till hvem annars? Skrif vidare: Fältväbel, låt ge karlen femti prygel för fronten. För han hafver skuffat sin husbonde...

— Det är nu tredje gången om husbonden.

— Skrif engång till: skuffat sin husbonde. Men efter jag hafver varit husar. Kunglig majestät skall låta mig blifva husar igen. Kunglig majestät kan gifva mig hundkost. Står det hundkost?

— Står det hundkost? skref Erik.

— Och engång om dagen smörj. Efter jag hafver intet dugat till bonde. Efter jag hafver haft flera hästar än kor. Kunglig majestät skulle se min fux. Efter han heter Bogge. Han hafver hvita framfötter. Men

skorna smider jag själf. De krabbsaltarne kunna intet smida hästskor i Storkyro. Och hvad hafva de för sômmar? Efter de intet duga åt svin. För de fördärfva hofvarna. Och efter de hafva en hofslagare på Gumsila. Han vore lagom att klippa bässar...

— Kanske vore det bäst att komma till hufvudsaken, menade Erik.

— Strax, sade Penna. Skrif på: jag hafver varit dum. Jag hafver skuffat min husbonde...

— Nu är det fjärde gången.

— Skrif på bara: jag vill att Pertensöld skall få min brud. Efter hon vill ha honom. Nog duger han åt henne. Och han skall få Pertila gård. Nog duger den åt honom. Där är stall för sexton hästar. Eftersom jag vill blifva husar. Farbror min skall intet få snusa på gården. För han är en skinnbracka. Men intet angår det kunglig majestät hvad farbror min är. Punkt. Detta har Erik skrifvit åt mig. Gud bevare ers majestät. Jag är till bleka döden

Istwan.

Som de kalla Penjamin Pertila.

Inriden Husar.»

— Och hvad tänker ni göra med detta bref? frågade Erik, i det han hopvek det och skref utanskriften till kungen.

— Du kan bocka bättre än jag; du skall föra det till kungen nu strax, sade Penna.

— Midti natten! Han sofver.

— Så väck opp honom. Det är ljusa dagen.

Med möda lyckades Erik öfverbevisa författaren till detta märkvärdiga bref, att man icke så lätt kunde väcka kungar som gymnasister ur deras sötaste sömn, och

öfvertala honom att ännu några timmar gifva sig ro. Men klockan hade knappt slagit fem på morgonen, innan Erik redan stod vid Korsholms portar med brefvet på fickan. Något ville han vedervåga för den sak han engång åtagit sig, och han var klok nog att vänta mer af ett befängdt bref, än af en efter alla kurialformens och konvenansens regler uppsatt supplik.

Kungen skulle klockan sju på morgonen fortsätta resan norrut, och allt var redan i rörelse vid Korsholm. Vagnarna framdrogos, det kungliga köket och öfriga effekter inpackades, lakejer, kuskar och kammartjenare fjäskade om hvarandra på gården. Hur skulle Erik i denna villervalla lyckas att skaffa sitt bref i kungens egen hand?

Han fattade mod och vände sig till köksmästaren Björck. Den mäktige mannen kom ihåg gäddan, mätte honom med en föraktlig blick och vände honom ryggen med orden:

— Gå till mästerkocken och fråga om här finns någon fisk att rensa i dag!

Där stod vår vän, då han i detsamma såg mästerkocken Arelius stå vid en packvagn med händerna fulla.

— Får jag hjälpa till? sade Erik.

Mästerkocken kom likaledes ihåg gäddan, och hans anlete ljusnade.

— Håll i, så länge jag ser efter de drumliga slynglarne, sade han.

Erik drog fram med sitt ärende och underlät icke att berätta köksmästarens smädliga ord.

— Sade han det? utropade mästerkocken. Nå, då skall jag visa, att brefvet inom en half timme är uti kungens egen hand. Liksom köksmästaren ensam hade något att säga vid hofvet!

En timme förgick, och allt var i ordning till afresan. Då behagade hans majestät ännu engång hedra den ledbrutne grefven med ett nådigt besök, för att underrätta sig om hans tillstånd. Det hade förvärrats och var betänkligt. Lifmedikus Petersen drog sin lärda panna i rynkor och mumlade något om kallbrand, som snart skulle infinna sig. Den gode Adolf Fredrik blef rörd och bekymrad.

— Finns då ingen mänsklig konst, som kan rädda honom? frågade han.

— Nej, sade lifmedikus torrt.

— Jo, sade en röst i hörnet af rummet, och bakom en skärm framsteg Ester Larsson.

— Ah — sade kungen öfverraskad — min vackra kusin, prinsessan af Vasa! Hon tror då, min vän, på kärlekens makt? Jag önskar hon hade rätt.

Lifmedikus vände sig bort med höglärdt förakt, men Ester sade med tillförsikt:

— Ers majestät känner kanhända den allmänna sägen, att vi här i Österbotten kunna trolla. Grefve Bertelsköld skall återfå hälsan, men icke med mörka, utan med ljusa makters bistånd.

— Kan min vackra kusin hålla sitt löfte, så ville jag gärna gifva henne patienten själf till läkarearfvode, skämtade kungen. Men tyvärr är detta något som icke beror af mig. Apropos, kan min kusin säga mig hvad detta bref skall betyda? Brefskrifvaren har i sanning anspråk på vår kungliga ynnest, ty han har beredt oss mycken munterhet och en förträfflig aptit på morgonen.

— Brefvet är från en ärlig, fastän okunnig man, åt hvilken min far hade lofvat min hand, sade Ester rodnande.

— Jag förstår. Från den sidan är således ingenting att befara. Men er far, min sköna kusin, er far

är af järn. Han kan icke böjas ens af sin konungs förbön.

— Nej, ers majestät. Han kan icke böjas, han kan endast brista. Värdigas kasta en blick på dessa rader, hvilka han anbefallt mig att lämna i eders majestäts hand.

Konungen läste:

»Förkrossad af himmelens dom, beder jag min herre och konung nådigst förlåta, att jag, som varit villig för konung och fädernesland uppoffra allt, i går afslog hans nådiga önskan, när han behagade med sin höga närvaro behedra mitt ringa hus. Strax därefter kände jag öfver mig konungars konungs hand och förstår omsider, att icke jag, icke en svag dödlig, hvars fastaste beslut är idel vanmakt, utan allena domaren öfver hjärtan och viljor är den som bestämmer människors öden. Om min konung ännu framhärdar uti sin i går yttrade nådiga vilja, skattar jag mig lycklig att därtill gifva mitt faderliga samtycke och min välsignelse samt beder ödmjukeligen att intill min lefnads snara slut få, jämte mina barn, vara innesluten i eders majestäts höga ynnest och nåd. Framhärdar etc.

Lars Larsson,
f. d. riksdagsman.»

— Gud välsigne det stenhjärtat, som engång mjuknat, sade kungen rörd. Hälsa er far, min vän, och säg att vi förblifva honom med all kunglig ynnest välbevågne samt ingalunda tänka lämna hans samtycke obegagnadt. Här, grefve Bertelsköld, återgifver jag er mer än ni förlorat på ert besök i Vasa. Min kusin — ni tillåter ju, att jag ännu begagnar detta förtroliga ord? — jag anhåller att ni må återvinna er blifvande make åt hälsan,

åt fäderneslandet och åt hans konung, som värderar i honom en sann ädling, en trogen tjenare. Lefven väl! Det skall vara mig ett kärt nöje att engång återse grefven och grefvinnan Bertelsköld lyckliga i vår kungliga hufvudstad. Jag går nu att säga mitt trogna Vasa farväl!

Det låg, nu som ofta, så mycken enkel värdighet, så mycken sann kunglighet i dessa ord, att äfven de som icke hyste någon hög tanke om Adolf Fredriks regentegenskaper, likväl ej kunde neka honom som människa sin innerliga högaktning. Några minuter därefter satt kungen i vagnen, omgifven af sin svit och den hurrande folkhopen. Bland dem som längst och ifrigast kastade sina mössor i luften var gymnasisten Erik Ljung. Var det en inbillning, eller såg han verkligen kungen hedra honom särskildt med en nådig nick? Erik var öfvertygad därom, och så länge ännu dammet steg efter vagnarna från vägen uppåt Ny-Carleby hörde man Erik ropa: lefve kungen! hurra! tilldess att hans stämma slutligen liknade en hes tuppkycklings, hvilken förgäfves söker att med idkeligt galande häfda sitt manliga anseende.

Men nordens »sol» fortsatte sin resa genom Österbotten, såsom den redan förut citerade hofpoeten beskrifver på följande vältaliga sätt:

Resan fortsättes til Nycarleby,[1]
Der hvar en får skåda vår Hjelte.
Men ögonen mättades icke förty,
Skönt folket sig kring Honom stälte.
Jacobstad hunnit til hundrade år[2]
Då Konungen derom framtågar;
Borgaren derför med nöje utgår,
Sin Konung lyckönska, han vågar.

I gamla Carleby Soken och Stad[3]
Behagar vår Hjelte at gästa,*
Sådant gör Bonden förnögder och glad,
Som axen i hatten vil fästa,
Dermed at visa den lyckliga skörd,
Som timar då Hjelten dit länder:
Allena af Himelen äst Du hit förd;
Ty sluter jag Dig i Hans händer.

Nalkas nu Brahestad, Metala Byn,[4]
Der tusende kommo tilhopa;
Hvars och ens fägnad den föres i skyn,
At Bergen de svarande ropa.
Hundrade femtio årena gådt,
Sen som någon Konung der varit;
Fägna sig derföre alla som fått
Se ADOLPH, då Han der framfarit.

Uleå bygger sin Äreport opp,[5]
Men hinner den icke få färdig,
Innan som Äthon[6] han uti sit lopp
Framhinner med Gästen Högstvärdig,
Hvilken Sig nöjer at skåda uppå
Et folkslag, som buro'n på händer,
Derest af Honom de det kunde få;
Han derföre nögder anländer.

Torneå kommer tar Hjelten emot,[7]
Och söker sin Konung förnöja:
Här är det ställe på jordenes klot,
Der Solen är vaner at dröja;
Skulle Du då vilja fara så fort
Ifrån denna Nordiska Polen?
Icke om natten uplysa vår ort,
När såsom Du sjelfver är Solen?

* I handlanden Kyntzells hus, där intill senaste brand en inskrift bevarade minnet af konungens nattläger.

Konungen röres; ty blifver Han qvar,
Derstädes i några få dagar;[8]
Och synes som Han, som Solen nu var,
Den förra sin fägring betager.
Skåda är farligt på Solenes glans;
Ty synen den börjar på värka;
Men uti Denna här Solen ju fans
Alt hvad, som kan ögonen stärcka.

O. s. v.

[1] Den 20 Julii. — [2] Samma dag. — [3] Samma dag. — [4] Den 22. — [5] Den 23. — [6] Äthon, så hette en af Solenes Hästar. — [7] Den 24. — [8] Den 25 och 26.

38. Prinsessan af Vasa.

Den trollmakt, hvarom Ester Larsson med en sådan tillförsikt talat till konungen, var icke allenast kärlekens makt, den hade äfven en mera prosaisk — eller om man så vill, mera verklig gestalt. I Österbotten har nämligen — likasom mer eller mindre öfverallt i Finland — en läkarekonst vuxit upp bland folket ur den gamla vidskepelsens rot. De äldsta läkemedlen voro besvärjelserna, badstugan, gnidningarna och i en nyare tid brännvinet. Ur gnidningarna utbildades efter hand, i några få invigdes händer, en kirurgi, hvilken de lärde läkarne gjorde väl i att icke alldeles förakta, ty de kunde hafva åtskilligt att lära däraf.

En af dessa invigda var på den tiden Brita Smeds eller »Smeds Brita», från Ny-Carleby socken, af gammalt känd i Larssonska huset i Vasa, dit hon varit efterskickad mer än engång förut, och alltid med framgång. Hon hade, som de flesta uti sitt yrke, börjat experimentera en hop folk till evigheten, men hon slutade med att gifva än flera förpassning till lif och hälsa, där den lärda konsten redan underskrifvit passet till underjorden.

Denna duktiga gumma hade nu blifvit eftersänd, men man vågade ej visa henne, så länge lifmedikus var

kvar. Vid hennes ankomst hade grefve Bertelskölds tillstånd till den grad förvärrats, efter lifmedikus Petersens behandling, att den sjuke med all säkerhet hoppades dö enligt konstens regler. Ester allena hade behållit mod och hopp, och när hon slutligen trädde fram till hans bädd med Smeds Brita vid sin sida, utropade hon:

— Här för jag med mig hälsan och lifvet!

Bertelsköld kastade en tviflande blick på den groflemmade, fula, koppärriga gumman och hviskade sorgset:

— Mig kan ingen mänsklig makt rädda mer.

— Och hvem säger dig att mitt hopp står till mänsklig makt? sade Ester med värma. Här för jag med mig Guds makt i de ringa.

Smeds Brita var ingen ängslig person, så koppärrig hon var, och när hon vek upp ärmarna på sin grå tröja, märkte man att hon var axelbred som en karl samt hade muskler som sulläder. Hon var icke heller van att krusa med folk; en torpare eller en landshöfding, det var för henne samma sorts massa af senor och ben, som skulle ställas i ordning, och när därför hennes hårda händer undersökte de brutna lederna, uppgaf patienten ett rop af smärta.

— Inte är det värdt att skrika, sade Smeds Brita tröstande på sitt sätt. — Vill han bli karl, skall han något tåla.

— Huru är det? — hviskade Ester, darrande mot sin vilja.

— Strunt, sade gumman. Högra armen är icke knäckt, bara ledvriden. Sådant skräp blir bra om sex dagar. Benet är prapala[1] och brutet på två ställen, men hvad skulle doktorn märka mer än ett! Det är illa spjäladt och måste brytas om. För resten är där

[1] Ryskt ord sedan husaråren: fördärfvadt.

en lös benflisa, som gör hela värken. Det var bra att jag kom. I morgon skulle det varit slut med den herrn.

Utan att vidare slösa ett ord, tog Brita det sjuka benet, lade det helt lugnt öfver en stol och knäckte det af engång till. Denna gång bet grefven hop sina tänder och gaf icke ett ljud.

— Hvad gör ni! utropade Ester förskräckt.

— Strunt — sade Smeds Brita åter — det är bara en smula brosk, som vuxit ihop på orätt ställe. På det sättet skulle ju karlen ha blifvit halt som en pilskjuten trana, ifall han råkat få lefva.

— Ni gör er fåfängt besvär, suckade Bertelsköld. Jag är icke en häst, kära mor; jag håller ej ut.

— Han pratar! puttrade gumman. Men jag säger honom att han skall bli karl igen, bara han håller sin mun och gör som jag säger. Tror han det är essensja dulcis, det här?

Sedan svullnaden blifvit häfven med kalla omslag, passade gumman med mycken omsorg den brutna leden tillhopa och pålade ett nytt förband, så enkelt och konstlöst, att en kirurg skulle ha kallat det en leksak. Men utgången visade, att Smeds Brita förstod sin sak. De svåra smärtorna lindrades nästan ögonblickligen, och när benskärfvan om några dagar ficks ut, var patienten räddad. Kärlekens aldrig tröttnande vård både natt och dag gjorde den sjuke frisk. Benet läktes som en dans, och om armen gjorde mera besvär, var det blott emedan den skulle »gnuggas» morgon och afton på ett sätt, som kom det fina grefliga hullet att svida.

— Sade jag icke det! — utropade Ester med strålande ögon en dag i början af Augusti, när sista förbandet aftogs, och sommarluften genom det öppna

fönstret fläktade sval kring grefvens kinder, som åter begynte få färg — sade jag icke det: Guds makt är stark i de ringa!

— Och i de svaga! smålog Bertelsköld. Här är icke alldeles som det bör vara: mannen är svag och kvinnan stark!

— Äfven du skall blifva stark att bära en ringa borgerlig hustru på armarna genom världen, log Ester tillbaka.

Vid Larsmässan den 10 Augusti lystes i Vasa kyrka första gången för flygeladjutanten hos konungen, öfversten och kammarherren högvälborne grefve Carl Victor Bertelsköld samt dygdeädla och äreborna jungfru Ester Larsson — »med kristelig önskan af Guds nåd och välsignelse till detta deras lofliga förehafvande». Ehuru det är af ålder bekant, att ingen förlofning kan hållas två veckor hemlig i Vasa och således äfven denna längesedan var allmänt samtalsämne, blefvo nyfikenheten och öfverraskningen icke därför mindre. Kungens skämt blef bekant, och »prinsessan af Vasa» var på allas läppar. Naturligtvis saknades ej förklaringar öfver denna så högst besynnerliga tilldragelse. Emedan få eller ingen kände de båda förlofvades forna ungdomskärlek, förblefvo de flesta i den öfvertygelsen, att Smeds Brita, som kunde trolla — ty hvilken gumma, och i synnerhet hvilken kvacksalfverska, kan ej trolla i Österbotten? — gifvit den förnäme fästmannen en kärleksdryck, medan han låg sjuk och ledbruten på Korsholm. Det hade hon gjort emot god betalning af den högmodige borgarekungen och hans lika högfärdiga dotter, som så när stannat på öfverblefna kartan för det att kantänka ingen mindre än en grefve dugde åt henne. Och det hade mer än en sagt förut: hvad skulle Penna duga åt en som kunde tala

tyska och kanske spanska! För resten visste man också huru herrarne i kungens följe lefde på folkets svett och möda. Grefven hade väl lefvat i sus och dus som alla de andra, och det var klart, att när han ej kunde skilja sol från måne, ramlade han ned från Korsholms vallar och bröt benen af sig. På det sättet husera de höga herrarne, och nu är det väl kronan som skall betala Smeds Brita. Hvad henne angick, vore det skada att man ej brände häxor numera; mången hade förr i världen fått sveda sitt hull för mindre!

Så pratades i den goda staden, och icke minst af dem som Smeds Brita lappat både till armar och ben, eller af dem som haft sin bästa utkomst genom Larssonska husets vidsträckta handel. Men obekymrad om allt detta, satt borgarekungens dotter, prinsessan af Vasa, hvarje minut, när hon kunde umbäras af far och fästman, vid väfstolen och arbetade med egen hand på sin utstyrsel. Det var en förlåtlig ärelystnad, att hon åtminstone ej ville komma tomhändt i det grefliga huset, och emedan hon haft god tid att tänka därpå, var också allt hvad som hörde till denna utstyrsel rikare och mera komplett, än i de flesta hus af långt högre rang i samhället.

I medlet af månaden begynte grefven gå ut, och Lovisadagen den 25 Augusti, drottningens namnsdag, stod prinsessan af Vasa brud. Den dagen var allt grönt löfvadt och fint utstyrdt i Larssonska huset. Alla kostliga mattor, alla silfverkannor och dyrbara brickor voro framtagna till de många gästernes beundran och afund; endast den gamla, nötta karmstolen af masur stod i sitt förra skick framför den präktiga brudpallen. Bruden själf var klädd i tjockaste hvita siden, sådant som nu för tiden icke väfs eller fås för pengar en gång. Öfver myrtenkronan i sitt rika hår bar hon en brudgåfva, som nyss

blifvit skickad af kungen själf, och det var en stor guldnål, fästad vid en liten, men blixtrande grefvekrona af diamanter. Aldrig hade Ester Larsson varit så vacker, men också aldrig så ödmjuk i sitt innersta hjärta. När man läste i hennes djupa, allvarliga, ömma blickar, förstod man att hon i dag kände sig ringare än den ringaste, och att hon, som var så ståtlig och så firad af alla, hellre velat falla på sina knän och säga till sin Gud: »Du vet det, min Herre och min Gud, att jag ej hafver sökt denna äran. Jag bär henne efter Din vilja såsom en börda, och inför Din allmakt, som allena förtjenar pris och lof, nedlägger jag dessa kronor af myrten och diamanter. Herre, se i nåd till din fattiga tjenarinna, och led henne allt hädanefter på denna främmande stig!»

Brudgummen själf i sin granna uniform var lika allvarlig och ännu blek efter sitt öfverståndna lidande. Han fick ännu icke fullt stödja sig på sitt nyss läkta ben, och därför var ingen egentlig dans på bröllopet. Endast i löfsalarna på gården fick ungdomen, anförd af Erik Ljung, på aftonen roa sig med glada danslekar, såsom: »Fria vill Simon i Sälle», »Ungersvennen sig i dansen går», och flera andra, som sedan kommit ur bruk.

Bruden framleddes och öfverlämnades åt brudgummen af hennes äldste broder Lars. Yngre brodern, pastor Bertel, förrättade vigseln. Det var en högtidlig vigsel med tre eller fyra psalmer, som sjöngos af alla närvarande, och närmaste släkt bland de unga höll den röda pellen af siden. Därefter gingo de nygifta till den gamle fadern, som satt i sin karmstol, knäböjde framför honom och mottogo hans välsignelse.

Den gamle borgarekungen hade icke förmått — eller snarare icke *velat* — leda sin dotter till brudstolen. Hans sega kraft var bruten, af inre strid mer än af den

senaste sjukdomen. Ester hade haft rätt: han kunde icke böjas, han kunde blott brista. Huru hade han ej ännu kort förut talat med förakt om konungens ring! Och huru säker hade han ej trott sig, när han begrof detta otyg i Brändö sund! Men ingen dödlig kan helt och hållet lösgöra sig från sin tids svagheter, och i detta tidehvarf lefde vidskepelsen ännu stark i Finland. Endast dess fulaste drägg var något litet afskummad på ytan. Man brände icke mera häxor, men man trodde på trolldom. Konungens ring hade ännu sin fulla makt, och själfva den starkaste själ stod under dess inflytande. Dess sällsamma återfinnande, dagen efter sedan Larsson ansåg den vara för evigt begrafven, hade med ett slag förkrossat den styfve gubbens hela självförtroende och — såsom han själf yttrade — ställt honom under Guds dom. Han ville icke tillstå för sig själf huru stor andel hans vidskepelse hade däri; han ville ej böja sig under sin egen svaghet; därför såg han i ringen en Guds straffdom. Och för tyngden af denna högre makt, som gäckat hans klokhet, dignade han till jorden. Från den dagen ansåg sig Larsson icke mera som herre öfver sin vilja. När han denna gång bortgaf sin dotter, syntes det honom som lydde han eviga makters stränga befallning; han själf var och förblef i sitt hjärta samma orubblige chef för den österbottniska demokratin, följaktligen samma fiende till adel och adelsvälde, som han alltid varit.

Men just detta, att han ansåg sig som ett viljelöst redskap för högre makters beslut, gaf den förr så stolte borgarekungen något högtidligt och främmande. Det var så ovant att se denne hårde man mjuk. När den länge, men nu krökte gubben med det snöhvita håret och den allvarliga, fårade pannan lade sina vissnade händer på

de nygiftas hufvuden, gick en rysning af andakt genom hela församlingen. Man visste hvad detta betydde. Aldrig hade borgarekungen synts mera värd sitt kunganamn, än i den stund han för första gången tycktes blifva det otrogen. Han bröt i den stunden med hela sitt lifs tradition; men det var som när en konung, efter försynens vilja, stupar i spetsen för sitt folk.

Ty, i det han välsignade de nygifta och prydde sin dotters borgerliga namn med en grefvekrona, förstod man hans mening, när han sade:

— Ära vare Gud i höjden, frid på jorden och människomen en god vilje!

Därmed bröt han stafven öfver den långa strid, som i sekler söndrat adel och folk i Finland, och fridens ande begynte att predika försoning mellan de söndrade samhällsklasserna. Väl är det sant, att samma strid fortfor länge ännu, men det var dyningar efter stormen. Första morgonväkten af adertonde seklets friare ande hade brutit motsatsernas spets.

*

Grefvinnan Bertelsköld kunde icke förmås att lämna sin gamle fader, och emedan grefven behöfde någon tids hvila för att fullkomligt återvinna sin hälsa, beslöts att de nygifta skulle tillsvidare dröja kvar i Vasa. Den gamle borgarekungen tog likväl icke länge sin dotters ömhet i anspråk. En dag i början af September — det var Reginadagen, den 7 — somnade han, utan att ens hans dotter vid hufvudgärden märkte det, bort från sitt långa, mödosamma och oroliga lif. Hans sista ord voro hågkomster från den stora hungersnöden i hans ungdom.

— Sopa magasinet, hviskade han... folket hungrar ...en tunna guld för en tunna råg!

Som vanligt, erkändes den driftige mannens förtjenster efter hans död. Det myckna skriket öfver hans gnideri, hans spannmålsocker och mera dylikt tystnade efter hand, och de förståndigare begynte inse, att en köpmans vinst, när den väl förvärfvas och klokt användes, tillika är en vinst för hela samhället. Prosten Hedman underlät ej heller att begagna detta tillfälle, för att åtminstone låta de goda Vasaboarne hafva fröjd af hans långa tal, som blef så snöpligt afbrutet vid konungens ankomst. Och då en skicklig talare aldrig är förlägen om utvägar att framduka skåpmat af gamla förråder, visste prosten så behändigt ställa sina ord, att de tålmodige åhörarne i två timmars tid trodde sig höra ett liktal öfver Larsson, under det att egentliga ämnet var »solens» resa genom Österbotten samt prästerskapets synnerliga vördnad, trohet och nit mot — »Phœbus».

Grefve Bertelsköld var en ädling i affärer som i allt annat. Han mäklade således icke om sin hustrus hemgift, och förtalet, som numera lämnat den döde i fred, vände sig i stället mot sönerne Larsson. Man påstod — vi veta ej med hvad skäl — att bröderne, och i synnerhet Lars, på grund af faderns testamente visste begagna sig af grefvens liberalitet och utmätte systerns andel ganska knapp i det rika boet. Visst är, att bouppteckningen gick hastigt, att den talrika släkten afspisades med några små gåfvor och att grefvinnan Bertelsköld väl medförde från sin faders hus en rik utstyrsel af silfver, linne, gångkläder och husgeråd, men däremot icke mer än fyratusen daler i reda penningar. Husets eget skepp Hoppet, som gjort en tur till England sedan vi sist hört talas därom, utrustades nu, som det hette,

enkom för att öfverföra det grefliga paret med dess utstyrsel till Stockholm. Troligen skulle dock resan löna sig äfven för rederiet.

Sedan Smeds Brita blifvit rikt belönad, lämnade grefven och grefvinnan Bertelsköld i slutet af September Vasa samt ankommo, efter två veckors stormig resa, till Stockholm, där vi tillsvidare kunna lämna dem med den glada vissheten att de voro lyckliga i sin kärlek, lyckliga i inbördes aktning och förtroende.

Erik Ljung hade vid den tiden redan en månad varit i Åbo, hade med heder blifvit student och därtill ännu blifvit angenämt öfverraskad med ett kungligt stipendium af femtio plåtar om året, hvilket förslog till hans böcker och till att någon gång krydda med svagdricka och bondost den brödsäck och den smörtunna, som hans mor, vår gamla bekanta, den raska och ömma Marie Pehrson — fordom Marie Larsson — skickat från Loilaks åt sin guldgosse i Åbo. Han hade äfven haft ett vänligt bref från sin ädle gynnare, arkiatern Linnæus, som gaf honom goda råd för hans studier och lofvade nästa sommar skicka honom penningar för en botanisk vandring i Satakunta och Tavastland. I brefvet funnos äfven några kärkomna rader inneslutna från Erika Lindelia, hvilken berättade att hon under sommaren icke allenast examinerat sex nya arter svampar och lagt fjorton ormar i sprit, utan äfven lärt sig att koka ägg. Hon nämnde tillika i förbigående, att hon hade en moster i Tavastland, hvilken hon fått lof att besöka nästa sommar, då det händelsevis kunde passa att Erik skulle botanisera i den trakten. Visst vore det roligt att träffas, menade hon, men Erik skulle ingalunda göra sig något besvär för hennes skull. Och detta upprepade den lilla Erika så många gånger i brefvet, tills Erik nästan började

misstänka, att det var hon och ingen annan som tillställt hans nya botaniska resplan, ehuru den kom så fiffigt fram, som hade morbror arkiatern ensam hittat därpå.

Ännu återstår en person, om hvars vidare öden vi icke få lämnas i okunnighet, och det är Penna. Den gode mannen hade numera hunnit morna sig efter den vimmelkantiga natten, när han skref till kungen och skänkte på engång brud och hemman åt sin husbonde, som han »skuffat». Den första gåfvan hade tacksamligen blifvit emottagen, men den andra hade ingen tagit i öronen, och vid närmare besinning beslöt Penna själf att hellre vara en förmögen bonde än en fattig husar, hvilken på köpet skulle — enligt hans egen förhastade begäran — få hundkost och smörj engång om dagen. Grefvens tillfrisknande gjorde den ärliga själen så innerligen nöjd, att han icke allenast med mycket lugn bevistade sin f. d. bruds bröllop, utan äfven förärade brudgummen sin ryktbara Bogge med de hvita framfötterna. Men Penna hade fått nog af giftasbekymmer, förblef därför en stadig ungkarl i all sin tid och tog som fosterson och arfvinge till sig en af Erik Ljungs yngre bröder, de små Pehrsönerne ifrån Munsala.

Så knoppades efter hand ett nytt släkte på Bertila gård, ett nytt släkte på Finlands slätter och moar, och törhända få vi engång se dessa knoppar blomma. Det ena tidehvarfvet förgrenar sig långt i det andra. Bredvid den sekelgamla, vissnade furan, fallen för stormen, framskjuter den ljusgröna telningen ur sin färska rot och den starka stammen i sin kraftiga ålder. Hvarför skulle vi icke bredvid en fulländad lefnad, som borgarekungens, en blomstrande sommar, som Ester Larssons, äfven dröja en glad minut vid Gustaf III:s fjäriljagt, gymnasistens framtidslöften och Erika Lindelias gröna hjärtblad? Högt

öfver dem, bakom dem, framför dem står horisonten af en ljusnande tid, som kastar sitt färgspel öfver dem alla. Det har dagats i ödemarkerna, frihetstiden i Sverige och Finland står i sin middagshöjd. När och huru skall aftonen randas? När och huru skall den nya morgonen gry? Längesedan besvarade frågor, som ingen kunde besvara då, hvad ären I annat än mänsklighetens samma evigt förnyade frågor till lifvet? Fall, du vissnade löf, och gro i det dolda, du späda frö, allenast du faller ädelt och gror till storhet! Ehvad du sedan bådar kväll eller morgon, är det allt den Allsmäktiges dag, hvars skördar blomma för evigheten.

Slut på fjärde cykeln.

Fjärde cykelns innehåll:

Senare afdelningen.

Stanford University Libraries
3 6105 010 265 127